

Rakennushistoriaselvitys

Lapinlahden sairaala

Helsinki

2017

Tilaja

Helsingin kaupunki, kaupunkiympäristö, rakennetun omaisuuden hallinta

Tilajan edustaja

Erja Erra, projektinjohtaja, arkkitehti SAFA

Ohjausryhmä

Maarit Mannila, intendentti, Museovirasto, Länsi-Suomen kulttuuriympäristöpalvelut

Sakari Mentu, arkkitehti, Helsingin kaupunki, kaupunkiympäristö, maankäyttö ja kaupunkirakenne

Konsultti

Arkkitehtitoimisto ark-byroo Oy

Kustaankatu 3

00500 Helsinki

info@arkbyroo.fi

www.arkbyroo.fi

010 2350 566

Työryhmä

Marianna Heikinheimo, vastaava tutkija, valokuvaus (merkintä MH)

Heini Ynnilä, vastuullinen tutkija, valokuvaus (merkintä HY)

Kerttu Loukusa, tutkija

Anna Solin, tutkija, valokuvaus (merkintä AS)

Christian Anttonen, graafikko

Sami Heikinheimo, valokuvaus (nykytilavalokuvat, jollei muuta merkintää)

Etukannen kuva

4.7.1927 päivätty viistoilmakuva sairaala-alueesta, kuvattuna lännestä. Ilmavoimien kuva-arkisto.

Suoritusajankohta

Toukokuu–joulukuu 2017. Työ on luovutettu 5.12.2017

© Arkkitehtitoimisto ark-byroo

ISBN 978-952-7198-26-1

Asiasanat

Helsinki, Lapinlahti, psykiatrinen sairaala, mielisairaala, C. L. Engel, rakennushistoriaselvitys, 1840-luku, uusklassismi, puisto, puutarha, Ruoholahti, RKY

Sisällys

1. Johdanto	4
2. Mielisairaalat Suomessa	12
3. Lapinlahden sairaala-alueen rakentuminen	16
4. Lapinlahden sairaalan päärakennus	32
4.1 Päärakennuksen suunnittelija, esikuvat ja rakennuttaminen	32
4.2 Päärakennuksen suunnitteluratkaisu	41
5. Lapinlahden sairaalan päärakennuksen myöhemmät vaiheet	50
5.1 Sairaalan käyttöhistoria	50
5.2 Sairaalarakennuksen muutosvaiheet	62
6. Lapinlahden sairaalan päärakennuksen nykytila	80
6.1 Sisätilat	80
6.2 Julkisivut ja vesikatto	132
6.3 Erinäisten rakennusosien ja järjestelmien elinkaari	148
7. Nykyinen rakennuskanta	154
7.1 Päärakennus	156
7.2 Venetsia	158
7.3 Sauna / Huoltorakennus	164
7.4 Omenapuutalo	168
7.5 Jääkellari	170
7.6 Puusepänerastas / Terapiatalo	172
7.7 Talli / Varasto	176
7.8 Kappelin kellari	178
7.9 Kerrostalo / Koivula	180
8. Johtopäätökset	184
Lähteet	187
Liitteet	190
Liite 1: Kansallisarkiston korjausasiakirjat	190
Liite 2: Rakennusluvat	194
Liite 3: Rakennetyypit	197

Johdanto

Kohde

Tämä työ käsittelee Helsingin Länsisataman kaupunginosassa sijaitsevaa Lapinlahden sairaala-aluetta ja keskittyy alueella nykyisin sijaitsevasta yhdeksästä rakennuksesta vanhimpaan ja kookkaimpaan, eli itse sairaalarakennukseen. Tämä, vuonna 1841 käyttöön otettu sairaalarakennus on vanhin maamme mielisairaalaksi varta vasten suunnitelluista rakennuksista, ja on lajissan myös yksi Euroopan vanhimpia. Sairaala ehti toimimaan alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan noin 170 vuotta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana rakennus on ollut tyhjiään ja tilapäiskäytössä. Tämä rakennushistoriaselvitys laaditaan tilanteessa, jossa sairaalarakennuksen käyttötarkoitus ja omistaja saattavat muuttua. Rakennukset ja maan omistaa tällä hetkellä Helsingin kaupunki, pois lukien alueen ainoa kerrostalo, joka kuuluu Y-säätiölle.¹

Sairaalarakennus ja viisi muuta sairaala-alueen rakennusta on suojeltu lailla rakennusperinnön suojelemisesta. Myös kolme muuta rakennusta on vuoden 2012 ajantasa-asemakaavassa sr-merkinnällä varustettuja ja puistoaluetta koskee useita suojelu- ja ennallistamismerkintöjä. Sairaalarakennuksen, sen viereisen sauna- ja huoltorakennuksen, sekä kerrostalon muodostamat korttelialueet on merkitty sosiaalitointa ja terveydenhoitoa palvelevien rakennusten korttelialueiksi YS.

Lapinniemeen, Lapinlahden rannalle rakennetun sairaalan oli tarkoitus vastata valtion osalta tarpeeseen mielisairaiden potilaiden hoidon järjestämiseksi. Aiemmin mielisairaita oli hoidettu – käytännössä eristetty muusta yhteiskunnasta – muista

sairauksista kärsivien potilaiden joukossa. Nyt pyrkimyksenä oli mahdollistaa potilaiden paraneminen asianmukaisessa hoitolaitoksessa. Sairaalarakennuksen piirustukset laati nopealla aikataululla Intendenttikonttorin johtaja, arkkitehti Carl Ludwig Engel. Työtä ohjasi ja suunnitelmaan vaikutti huomattavasti mielisairaanhoidon järjestämisen tehtäväkseen ottanut lääkintöylihallinnon vt. johtaja Carl Daniel von Haartman. Sairaalahanke kiinnosti myös silloista keisari Nikolai I:stä, ja tämä vaikutti osaltaan siihen, minkälaisen esikuvien mukaan sairaalaa lähdettiin suunnittelemaan.

Sairaalan valmistumista seuranneiden vuosikymmenten aikana sairaalarakennusta laajennettiin ja sairaala-aluetta kehitettiin siten, että 1800-luvun lopussa yli 17 hehtaarin kokoisella sairaala-alueella sijaitsi sen eri osissa nelisenkymmentä rakennusta ja monenlaista toimintaa. Sairaalan käytössä olleen niemen eteläiset osat ulottuivat nykyisen Porkkalan lankadun eteläpuolelle. Talousrakennuksiin kuului muun muassa liiteteitä, leipomo ja pesula, sauna, varasto, talli, jääkellari ja puutyöverstas. Näiden yhteydessä oli asuntoja. Virkistykseksi alueelle oli rakennettu uimakoppeja ja keilarata. Aluetta oli muokattu alun perin karusta luonnonympäristöstä puistomaisemmaksi. Pitämällä eläimiä ja puutarhaa sairaala oli pitkälti omavarainen ja potilaille oli terapeuttisina pidettyjä työtehtäviä.

1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen jälkeen tilanne muuttui merkittäväällä tavalla, kun sairaala-aluetta kutistettiin useassa vaiheessa nykyiseen noin kahdeksaan hehtaariin Ruoholahden kasvun ja kehityksen myötä. Viimeisin edelleen olemassa oleva, sairaalan käyttöön rakennettu rakennus alueelle on 1950-luvun alussa valmistunut kerrostalo henkilökunnan käyttöön.

¹ Kerrostalon maa-ala on vuokrattu Y-säätiölle pitkällä vuokrasopimuksella.

Tehtävä

Tämän työn tavoitteena on tuottaa selkeästi jäsennelty esitys sairaala-alueen rakennuskannan kehityksestä 1830-luvulla laadituista ensimmäisistä suunnitelmista tähän päivään, keskittyen sairaalan päärakennuksen muutosvaiheisiin. Sairaalarakennuksen alkuperäistä suunnitteluratkaisua ja rakennuttamista on tutkinut Helena Rosén, sekä taidehistorian alan pro-gradu työssä, että usean artikkelin muodossa, mutta rakentamista seuranneista muutosvaiheista ja niiden säilyneisyydestä nykyisessä rakennuksessa ei ole tarkempaa tutkimusta. Kohteen maisemalliset arvot on tunnistettu ja tutkittu alueen ensimmäisen asemakaavan valmistelutyön yhteydessä,² jolloin maiseman ja pihapiirin tarkempi analyysi on rajattu tämän työn ulkopuolelle.

Työssä keskitytään sairaala-alueella olemassa olevaan yhdeksään rakennukseen, joista yksi ei varsinaisesti muodosta enää rakennusta, vaan on puretun rakennuksen jäljelle jäänyt kellari. Rakennuksista käytetään Museoviraston rakennusperintörekisterin mukaista nimeä, joka lähtökohtaisesti viittaa alkuperäisen käyttötarkoitukseen, tai on muuten vakiintunut nimitys.³ Samaa periaatetta on sovellettu niiden rakennusten kohdalla, jotka eivät ole suojeltu rakennussuojelulain nojalla. Sairaalan päärakennuksesta puhuttaessa sen eri osista on käytetty selkeyden vuoksi kirjaimia A–G.

Koska sairaalarakennuksen laajennus- ja muutostyöt heijastelevat pitkälti muutoksia ajan hoitomuodoissa, on oleellista ymmärtää kulloisetkin ajanmukaiset hoitomuodot ja käsitys paranemisen mahdollistavista mekanismeista. Näiden lisäksi lainsäädännöllä on ollut merkitys laitosten toimintaan, niin henkilökunnan kuin potilaiden määrään. Säädökset ovat heijastuneet rakennuskantaan ja niitä käsitellään yleisellä tasolla taustoittavassa luvussa kaksi, sekä osittain tarkemmin luvussa viisi sairaalarakennuksen muutoshistorian yhteydessä. Luvussa kolme kuvataan sairaala-alueen rakennuskannan kehityksen yleiset suuntalinjat kaavioiden ja tekstin muodossa. Nykyinen rakennuskanta on esitelty tarkemmin luvussa seitsemän.

Selvityksen luvut 4, 5 ja 6 keskittyvät itse sairaalarakennuksen kuvaamiseen ja sen muutosvaiheisiin.

Sairaalarakennuksen alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun vaikuttivat työhön valikoituneet esikuvat ja suunnittelijoiden aiempi kokemus, joita käsitellään luvussa neljä. Luvun myöhempi osa on omistettu alkuperäisen suunnitteluratkaisun kuvaamiselle. Luvussa viisi käsitellään ensin rakennuksen toiminnallisia, myöhempiä muutoksia, ja sitten näiden muutosten kuvastumista itse rakennuksessa. Luvussa kuusi kuvataan nykytila tilakokonaisuuksittain ja julkisivukaavioiden muodossa, sekä määritellään sairaalarakennuksen eräiden rakennusosien ja -järjestelmien muutoshistoria. Nämä osiot perustuvat sairaala-alueella kesä- ja elokuussa 2017 tehtyihin kenttätöihin ja niihin liittyvät syyskuussa 2017 otetut nykytilavalokuvat. Lopuksi, luvussa kahdeksan esitetään johtopäätökset.

Työn liitteenä on selvitys rakennuksiin kohdistuneista muutostöistä 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun ensimmäisille vuosikymmenille. Nämä, liitteessä yksi esitetyt tiedot on poimittu Kansallisarkistossa säilytettävistä Rakennushallituksen asiakirjoista. Ne ovat luonteeltaan melko epätarkkoja, valtio ei ollut velvollinen selvittämään rakennushankkeitaan kaupungille tai muille tahoille. Tilanne muuttui 1900-luvun puolivälin paikkeilla. Liitteenä kaksi on esitys rakennusluvan alaisista muutoksista kronologisesti järjestettynä. Tiedot perustuvat Helsingin kaupungin rakennusvalvonnan arkiston aineistoon.

Edellä mainittujen rakennusvalvonnan ja Kansallisarkiston asiakirja-aineistojen lisäksi merkittäviä lähteitä tässä työssä ovat olleet Kansallisarkistossa säilytettävät piirustukset sairaala-alueesta ja sen olemassa olevista sekä sittemmin puretuista rakennuksista. Piirustusten yleinen ongelma on se, että niistä usein puuttuu päiväys. Samantyyppinen, joskin suppeampi, piirustusaineisto on talletettuna Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan, entisen Rakennusviraston, arkistoon. Historiallisen kuva-aineiston osalta oleellista aineistoa saatiin etenkin Helsingin yliopistomuseolta, jonka kokoelmiin on lahjoituksina päätyneet 1900-luvun alussa Lapinlahdessa toimineiden lääkärin valokuva-albumeita. Myös ilmavoimien kuva-arkiston viistoilmakuvat alueesta ovat auttaneet 1920- ja 1930-luvun muutosten hahmottelussa. Merkittävimpiä kirjallisia lähteitä ovat yllä mainitun Helena Rosénin tutkimusten lisäksi Kalle Achtén teokset, joissa sairaalan ylilääkärinä toiminut kirjoittaja käy läpi Lapinlahden historiaa. Käytetyt lähteet käyvät ilmi lähdeluettelosta ja tekstissä on käytetty alaviitteitä. Kenttätyön järjestämisen osalta apuna ovat olleet Tilajakamon ja Lapinlahteen Lähteen henkilökunta.

2 Vuonna 2002 laadittu puistoalueen historiallinen selvitys palveli tämän puistoalueen suojelukaavan valmistelua, ks. Maisemasuunnittelu Hemgård 2002. Selvitystyö sai jatkoa vuonna 2004, jolloin tarkennettiin suojelutavoitteita ja ohjeistettiin jatkosuunnittelua, ks. Maisemasuunnittelu Hemgård 2004. Myös alueen kasvistoa on tutkittu, ks. Mustiala 2000.

3 Rakennukset on nimetty, ks. kyppi.fi.

Ortoilmakuva Lapinlahden sairaalan alueesta vuodelta 2015. Helsingin kaupungin karttapalvelu.

Sairaalan rakennuksia koskevat aiemmat selvitykset

Sairaalan lopettamispäätös vuonna 2001 ja muuttovalmistelujen aloittaminen sai aikaan tarpeen inventoida 160 toimintavuoden aikana kertynyt sairaalan irtain omaisuus. Vuosina 2006–2007 toteutetun inventointityön pohjalta tehtiin päätös irtaimen aineiston jatkosijoituksesta.⁴

Vuonna 2007 laadittiin silloista muutos- ja perusparannushanketta koskevaa suunnittelua varten sairaalarakennuksen rakennushistoriallinen inventointi, jossa määriteltiin sisätilojen osalta tilaryhmittäin toteutettu arvoluokitus. Kuusiasteinen arvoluokitus esitettiin värikoodein varustettuina pohjapiirustusten sarjoina. Arvoitustyön tavoitteena oli määrittellä ne tilat, jotka olisi ensi sijassa säilytettävä, ja ne, joissa suuremmat muutokset olisivat mahdollisia. Pääarakennuksen tärkeimmiksi säilytettäväksi ja palautta-

4 Mönkäre 2007, 33–43.

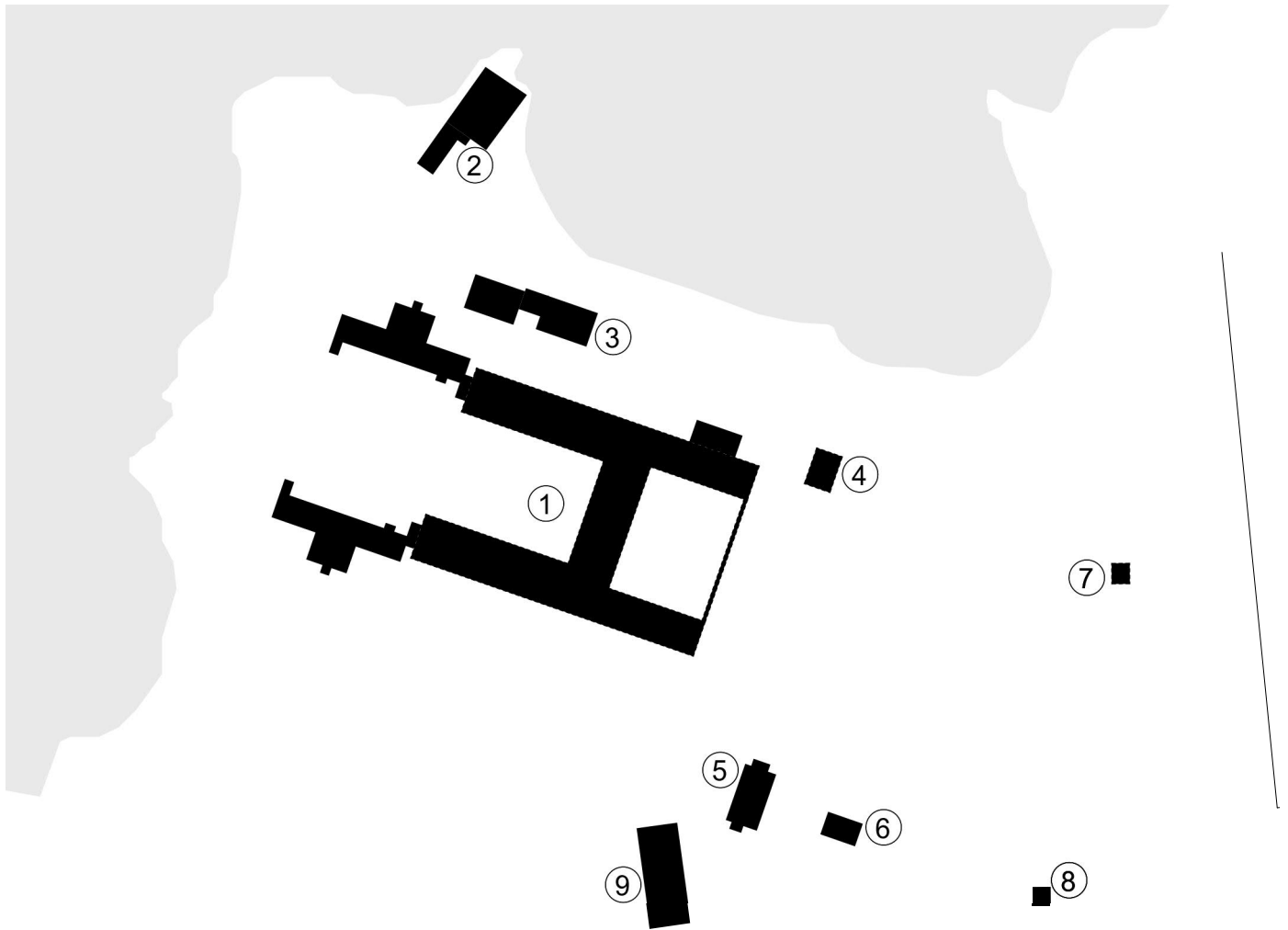
viksi tiloiksi määriteltiin pääsisäänkäyntiä seuraavan alkuperäisen aulan, kappelin ja galleriakäytävän tilasarja, porrashuoneet osittain tai kokonaan, sekä toisen kerroksen ylilääkärin asuinhuoneiden sarjan tilahahmoltaan parhaiten säilyneet osat.⁵ Samassa yhteydessä määriteltiin muutos- ja perusparannustöiden tavoitteeksi vanhojen peiliovien sekä puupuitteisten ikkunoiden säilyttävä korjaaminen ja värityksen palauttaminen.⁶ Tähän liittyen laadittiin pintojen väritutkimus. Muun muassa ylilääkärin entisestä asuinhuoneistosta löydettiin sekä seiniltä että katosta maalauskoristeita, ja huonetiloista eri osissa sairaalarakennusta 4–13 eriaikaista väripintaa.⁷

Rakenneratkaisuista tehtiin oma selvityksensä peruskorjauksen ja muutostöiden suunnittelun tueksi.

5 Arkkitehtitoimisto Koskinen & Schalin Oy 2007.

6 Arkkitehtitoimisto Koskinen & Schalin Oy 2007; vuoden 2010 rakennuslupaan liittyvä, Helsingin kaupungin rakennuslautakunnan 13.4.2010 päivätty pöytäkirja; Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluviraston 26.2.2010 päivätty lausunto koskien vuoden 2010 rakennuslupaa.

7 Koristemaalaamo Ocra Oy 2007.

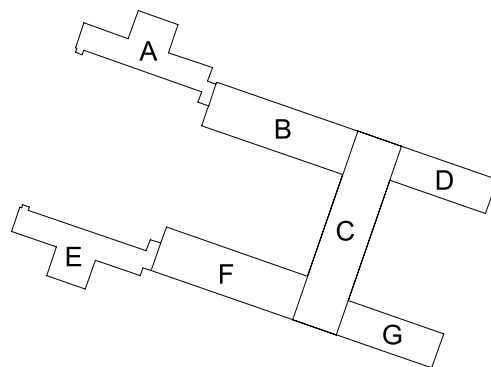
Oheisessa kaaviossa on esitetty numeroituna nykyinen rakennuskanta.

<p>1 Päärakennus, 1836–1841
C. L. Engel, laajennuksia ja korotuksia 1870–1920-luvuilla J. Basilier, Th. Granstedt, Jac. Ahrenberg, E. A. Kranck ja W. Barmin.</p>	5 Jääkellari, 1800-luvun loppu
<p>2 Venetsia, 1895
S. Gripenberg ja M. Schjerfbeck, laajennus 1906 R. von Nandelstadh, korotus 1910 Th. Granstedt ja A. E. Kranck</p>	<p>6 Puusepänerastas/Terapiatalo, 1882
J. Lybeck.</p>
<p>3 Sauna- ja huoltorakennus, 1886
H. Granstedt, laajennus 1935 R. Westman.</p>	7 Talli/Varasto, 1890
<p>4 Omenapuutalo, 1913
W. Barmin ja E. A. Kranck.</p>	<p>8 Kappelin kellari, 1895
W. Barmin ja E. A. Kranck.</p>
	9 Kerrostalo/Koivula, 1849

Erilliset selvitykset laadittiin sairaalan päärakennuksen, Venetsia-rakennuksen, sauna- ja huoltorakennuksen, Omenapuutalon ja puusepänverstaan/ Terapiatalon rakenne-, kosteus- ja sisäilmateknisestä kunnosta.⁸ Näitä täydennettiin haitta-ainetutkimuksella.⁹ Päärakennuksen sekä sauna- ja huoltorakennuksen vesikatteiden kunnosta laadittiin erilliset selvitykset.¹⁰ Selvitysten tuloksena voitiin todeta rakennuksen eri rakennusvaiheiden aikaisten ratkaisujen säilyneisyyden olevan hyvä.¹¹ Täten hankesuunnittelussa lähdettiin liikkeelle siitä, että toimenpiteet olisivat pitkälti säilyttäviä toimia, joissa vanhoja pintoja ei poistettaisi.¹² Vaikka hanke rakennusten käyttötarkoituksen muutokselle kehitysvammaisten ryhmäkodeiksi kariutui, myös nykyisten vuokralaisten toimintaa ja rakennuksen ulko-osien korjausta on ohjannut tavoite säilyttävästä toiminnasta. Tämän tueksi laati rakennuksen eteläistä osaa vuokraava Lapinlahteen Lähde toimintansa ohjenuoraksi korjaussuunnittelua varten konsulttityönä ohjeistukset, ja pohjoisosien vuokralainen Tilajakamo kehitti tietokannan, johon on dokumentoitu huoneiden tila ennen alivuokralaisen toimia ja listattu huoneessa sittemmin tehdyt muutokset.¹³

Muutos- ja perusparannushankeen kariutuessa päädyttiin ratkaisuun, jossa välttämättömät ylläpitävät korjaustoimet toteutettiin omana hankkeenaan vuosina 2015–2017. Toimet rajattiin koskemaan rakennusten julkisivuja ja vesikattoja. Hankeen suunnittelussa hyödynnettiin aiempia kuntotutkimuksia ja maalinpintojen uusimisen yhteydessä laadittiin julkisivujen väritutkimukset.¹⁴

Käsillä olevassa työssä on tutustuttu näihin edellä mainittuihin aineistoihin ja viitattu niihin oleellisin osin. Koska sairaalan päärakennus on kokenut pitkän käyttöhistoriansa aikana useita muutosvaiheita, on tässä työssä pyritty tiivistämään muutosten yleiset suuntalinjat ja merkittävimmät alkuperäisestä suunnitteluratkaisusta säilyneet piirteet rakennusosittain ja tilakokonaisuuksittain. Nämä havainnot on esitetty sanallisesti, kaavioin ja valokuvoin.

Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

8 Insinööri-toimisto Mikko Vahnen 2007a, b ja c, Insinööri-toimisto Mikko Vahnen 2008.

9 Vahnen Oy 2010.

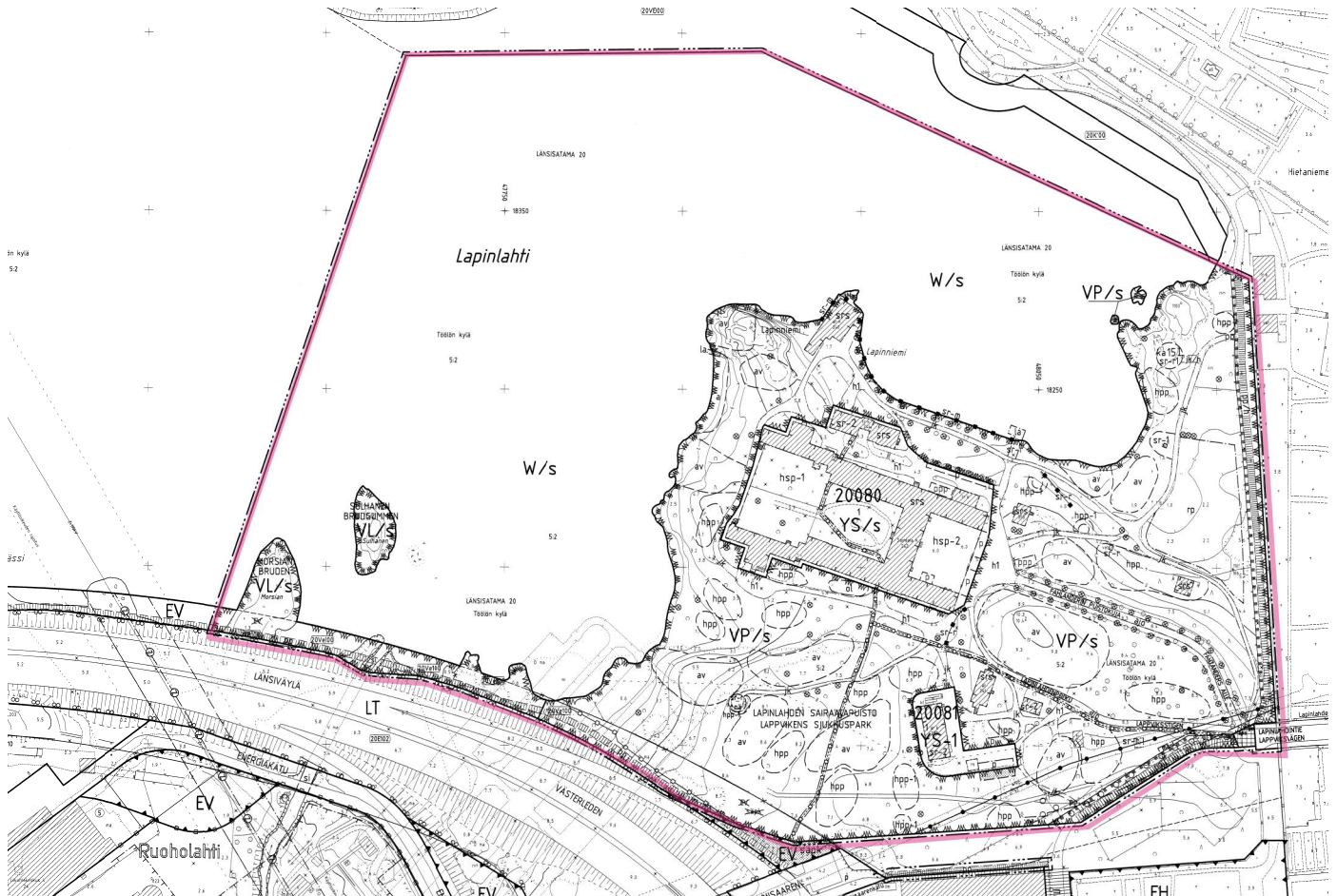
10 Kattotutka Oy 2007a ja b.

11 Vahnen Oy:n 16.11.2009 päivätty tiivistelmä koskien rakennusten rakenneratkaisuja.

12 Museoviraston 10.9.2009 päiväämä lausunto 44/600/2009 koskien rakennusten korjaus- ja muutossuunnitelmia.

13 Arkkitehdit Mustonen Oy 2015; Tilajakamon vuoden 2016 huoneittain järjestetyt korjauskortit.

14 A-insinöörit 2015.

Ajantasa-asemakaava, numero 12046, joka tuli voimaan 6.7.2012. Punaisella on merkitty alueen RKY-rajaus. Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan kaupunkisuunnittelu.

Kiinteistön perustiedot

Nimi: Lapinlahden sairaala

Rakennusten lukumäärä: 9

Rakennuttaja: Valtio

Osoite: Lapinlahdenpolku 4–8, Lapinlahdentie 1, 6; Fahlanderin puistokuja

Kiinteistötunnus: 091-432-5-2

Hallintayksiköt: Vo153, Vo158, Vo141

Kaupunginosa: 20. Länsisatama (Töölön kylä)

Korttelit: 20080 (päärakennus ja sauna) ja 20081 (kerrostalo)

Pysyvät rakennustunnukset: 40777-40783, 57412, 64611

Laajuustietoja

Kerrosala yhteensä: 10 825 m²

Bruttoala yhteensä: 16 411 m²

Tontin koko: n. 8 ha

Käyttöhistoria

1841 alkaen psykiatrinen sairaala, joka aluksi tunnettiin nimellä houruinhuone Helsingin tykönä

(1841–), sittemmin Lapinlahden keskussairaala, Lapinlahden sairaala, Helsingin yliopistollisen keskussairaalan hermotautien ja psykiatrian klinikat (1958–1966), Helsingin yliopistollisen keskussairaalan psykiatrian klinikka (1966–1999), Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin psykiatrinen osasto, viimeisimpänä sen syömishäiriöyksikkö (2000–2008)

2009–2015 tyhjiällä, laitonta käyttöönottoa ja tilapäiskäyttöä, kuten päiväkotitoimintaa.

2015 alkaen vuokrattu Suomen Mielenterveysseuran Lapinlahteen Lähteelle ja osuuskunta Tilajakamolle.

Omistus

Helsingin kaupunki (maa-alue)

1837– 1958 Valtio (rakennukset, maa-alueen hallinta ja käyttöoikeus)

1958– 1999 HYKS (rakennukset, maa-alueen hallinta ja käyttöoikeus)

1999 alkaen Helsingin kaupunki (pois lukien kerrostalo Koivula, joka siirtyi Y-säätiölle)

Asemakaava- ja suojeluhistoria

Lapinlahden sairaala-alueen rakennuksista pääraekennus, Venetsia, Omenapuutalo, puusepänverstas/ Terapiatalo, sauna- ja huoltorakennus, sekä jääkellari ovat suojeltuja rakennussuojelulain (sittemmin laki rakennusperinnön suojelemisesta) nojalla ympäristöministeriön päätöksellä 26.4.1994.¹⁵ Päätöksen mukaan rakennuksia on pidettävä kulttuurihistoriallisesti rakennustaiteellisen merkityksen ja ainutlaatuisuuden kannalta sellaisena kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojeltavana kohteena, jota rakennussuojelulain 1 ja 2 §:ssä tarkoitetaan. Suojelumääräyksiksi annettiin seuraavaa: 1. Rakennusten ulkoasua kunnostettaessa ja hoidettaessa on tavoitteena pidettävä niiden nykyisen asun säilyttämistä. 2. Luonteeltaan alkuperäisessä asussa säilyneissä sisätiloissa saadaan tehdä vain ennallistavia muutoksia tai sellaisia käytöstä johtuvia muutoksia, jotka ovat väliaikaisia ja poistettavissa. 3. Muissa tiloissa ovat käytön vaatimat välttämättömät muutokset sallittuja. 4. Kaikkiin rakennuksiin tehtäviin muutoksiin on hankittava Museoviraston suostumus. 5. Rakennuksia ympäristöineen tulee hoitaa ja käyttää siten, että niiden kulttuurihistoriallinen arvo säilyy. 6. Museovirastolla on oikeus myöntää suojelumääräyksistä vähäisiä poikkeuksia. Tässä yhteydessä ei puistolle annettu suojelumääräyksiä, vaan se katsottiin voitavan tehdä rakennuslain nojalla annettavilla määräyksillä asemakaavoituksen yhteydessä.¹⁶

Lapinlahden sairaala-alue oli pitkään ilman asemakaavaa. Asemakaavoitus tuli erityisen ajankohtaiseksi 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, kun sairaalatoiminta päätettiin lakkauttaa ja alueelle etsittiin uudenlaista käyttöä. Hanke rakennusten perusparantamiseksi ja muuttamiseksi kehitysvammaisten ryhmäkodeiksi käynnistyi samaan aikaan kaavoituksen kanssa ja niitä edistettiin rinnakkain. Ensimmäinen ja ajantasainen asemakaava tuli voimaan 6.7.2012 numerolla 12046. Tässä kaavassa rakennuksille annettiin niiden rakennussuojelulain mukainen merkintä srs. Rakennussuojelulain mukaisen suojelupäätöksen ulkopuolelle jääneille kerrostalo Koivulalle ja tallille/varastolle, sekä rakennussuojelulailla suojellun sauna- ja huoltorakennuksen lisärakennusosalle, annettiin suojelumerkintä sr-2, eli ne ovat suojeltuja, kulttuu-

rihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaita rakennuksia, joita ei saa purkaa eikä niissä voi suorittaa sellaisia lisärakennus- tai muutostöitä, jotka tarvelevät niiden ominaispiirteitä tai kulttuurihistoriallista arvoa. Kappelirakennuksesta jäljelle jäänyt kellari merkittiin merkinnällä sr-r suojeltavaksi historiallisen puiston osana olevaksi rakenteeksi.¹⁷

Ensimmäisen asemakaavan valmistelussa kiinnitettiin erityistä huomiota historialliseen sairaalapuistoon, jonka historiasta ja kasvillisuudesta laadittiin selvitykset.¹⁸ Vuonna 2012 voimaan tullessa ajantasa-asekaavassa 12046 puisto on suojeltu merkinnällä VP/s. Sairaalakokonaisuuteen liittyvänä se on historiallisesti, maisemakuvallisesti, kasvillisuudeltaan sekä puutarhakulttuurin kannalta arvokas. Puistokokonaisuuden eri osa-alueille, kuten kulkureiteille, kasvillisuudelle ja rakenteille, on annettu erilaisia säilyttämiseen ja alkuperäistilanteen palauttamispyrkimyksiin liittyviä määräyksiä ja ohjeita.¹⁹

Ensimmäisessä asemakaavassa osoitettiin osa sairaalarakennuksista ensimmäistä kertaa korttelialueeksi.²⁰ Tämä liittyi omistusjärjestelyihin, joissa kerrostalolle tuli ulkopuolinen omistaja. Korttelit merkittiin asemakaavaan sosiaalitoiminta ja terveydenhoitoa palvelevien rakennusten korttelialueiksi YS. Lisäksi sairaalan ja sauna- ja huoltorakennuksen osalta kaavassa on merkintä: ”Rakennuksiin saa lisäksi sijoittaa yleisölle avoinna olevia kahvila- ja muita julkisia tiloja rakennusten historialliseen luonteeseen sopivalla tavalla.”²¹

Rakennussuojelulain ohella alue on yksi valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä RKY. RKY-inventointi on rakennetun ympäristön osalta pohjana valtakunnallisten maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien alueidenkäyttötavoitteiden määrittelyssä.²² Vuonna 2014 vahvistetussa ja 2016 lainvoiman saaneessa Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaavassa alue onkin merkitty taajamatoimintojen alueeksi, joka on kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta valtakunnallisesti merkittävä RKY-alue.²³

Vuonna 2016 kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston hyväksymässä Helsingin uudessa

17 6.7.2012 voimaan tullut asemakaava 12046.

18 Mustiala 2000; Maisemasuunnittelu Hemgård 2002.

19 6.7.2012 voimaan tullut asemakaava 12046.

20 Päärakennus sekä sauna- ja huoltorakennus saivat korttelinumeron 20080 ja kerrostalo Koivula korttelinumeron 20081.

21 6.7.2012 voimaan tullut asemakaava 12046.

22 Rky.fi, Lapinlahden sairaala-alue.

23 Kartta.uudenmaanliitto.fi.

15 Ympäristöministeriön päätös 39/561/93.

16 kypfi.fi, Lapinlahden sairaala.

yleiskaavaehdotuksessa päärakennus, Venetsia ja Koivula ovat merkitty asuntovaltaiseksi alueeksi A1, jota kehitetään asumisen, kaupan, julkisten palvelujen, toimitilojen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen käyttöön. Korttelitehokkuus on pääasiassa yli 1,8 ja alueen pinta-alasta vähintään 60 % on korttelimaata. Muut rakennukset kuuluvat virkistys- ja viheralueeseen, jota kehitetään virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto-, ja kulttuurialueena, joka kytkeytyy seudulliseen viherverkostoon ja merelliseen virkistysvyöhykkeeseen.²⁴

24 Yleiskaava.fi.

Mielisairaalat Suomessa

Ensimmäiset mielisairaalat

Keskiajalla kirkko piti yllä pyhän hengen huoneita ja hospitaaleja, joissa pidettiin myös mielisairaita. Hospitaaleja oli ainakin Turussa ja Viipurissa.¹ Vuonna 1763 laadittiin Ruotsin kuningaskunnassa hospitaalijärjestys, jossa köyhäinhoito- ja lastenkotilaitosten pyörittäminen määriteltiin kirkon tehtäväksi ja sairaanhoito valtiolle.² Suomeen perustettiin 1700-luvun lopulla lääninsairaaoloita, jotka sijaitsivat läänien pääkaupungeissa. Ennen Venäjän vallan aikaa lääninsairaaoloita oli Turussa (1759), Vaasassa (1765/69), Hämeenlinnassa (1784), Oulussa (1789/92), Kuopiossa (1794) ja Heinolassa (1797). Näissä oli kolme osastoa, jotka olivat yleinen sairaalaosasto, sukupuoliosasto ja mielisairasosasto, mutta niissä oli kussakin vain muutamia potilaspaiikkoja. Osastot olivat joko erillisissä rakennuksissa tai osittain yhdessä, yhtenäistä tilaohjelmaa ei noudatettu.³ Vasta 1700-luvun lopulla alettiin Ruotsin kuningaskunnan sairaaloiden suunnittelussa hyödyntämään tyyppiirustuksia, joiden myötä pohjakaavat vakiintuivat.⁴

Lääninsairaaloiden ohella muita maamme sairaaloita olivat 1600- ja 1700-luvulla perustetut spitaalisenairaalat eri puolille maata: Helsinkiin, Gloskäriin, Kruunupyhyyn, Paltamoon, Seiliin ja Ouluun. Spitaalisten potilaiden lisäksi sairaaloissa hoidettiin mielisairaita. Kun lepraan sairastuneita ei enää ollut, sairaalat lakkautettiin tai näistä sairaaloista tuli mielisairaaoloita.

Ne olivat säilytys- ja eristyspaikkoja pikemminkin kuin modernein termein ymmärrettyjä sairaaloita, joissa pyritään potilaiden parantamiseen. Niistä puuttui muun muassa vakituisen lääkäri.⁵

Vuonna 1811 perustettiin Suomen suuriruhtinaskunnan lääkintähallintoon uusi keskusvirasto, joka lähti kehittämään sairaanhoitoa ja sairaaloita, myös mielisairaaoloita. Se muuttui vuonna 1827 Lääkintäylihallitukseksi.⁶ Vuonna 1833 Lääkintäylihallituksen johtoon tuli Carl Daniel von Haartman, joka lähti ajamaan uuden keskuslaitoksen perustamista. Laitoksen toimintaperiaatteeksi määriteltiin eristämisen sijaan pyrkimys mielisairaiden potilaiden parantamiseen. Pitkään oli ollut vallalla käsitys, että mielenterveysongelmat johtuivat paholaisen riivauksesta tai ne olivat jumalan rangaistus, ja että hulluus saattoi tarttua.⁷ Nyt mielisairaiden katsottiin voivan parantua oikealla hoidolla. Keisari antoi 9.12.1834 von Haartmanille ja intendentti Engelille käskyn valita sopiva paikka uutta sairaalaa varten sekä laatia sen piirustukset ja kustannusarvion.⁸ Sairaala suunniteltiin ja rakennettiin valmiiksi seuraavan kymmen vuoden aikana. Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä toimineen, sen historiaan paneutuneen ja siitä runsaasti kirjoittaneen Kalle Achtén mukaan Lapinlahden sairaala vaikuttaa olevan yksi maailman kuudesta vanhimmista mielisairaalaksi suunnitellusta rakennuksesta.⁹

1 Forsius 2011.
2 Rosén 1988, 10.
3 Lilius 1990a, 360–361.
4 Rosén 1988, 12.

5 Achté 1974, 14.
6 Pesonen 1980, 135.
7 Achté 1991, 22.
8 Rosén 1990, 370. Tiedot perustuvat Senaatin talousosaston arkistotietoihin.
9 Achté 1991, 9.

Selin sairaalan vaiheittain rakentunut päärakennus. Antti-Kristian Pärnänen.

Mielisairaaloiden rakentamista ohjaava lainsäädäntö

Ensimmäinen Ruotsin valtakunnassa annettu mielisairaita kokevat säädös on vuodelta 1349. Tässä Maunu Eerikinpojan maanlaissa määrätään, että järkensä menettäneen henkilön omaiset ovat velvoitettuja pitämään hänen eristyksissä ja ilmoittamaan hänestä naapureille ja pitäjäläisille.¹⁰ Tämä kuvaa hyvin ajan ajattelutapaa ja suhtautumista mielisairaisiin. Ensimmäinen mielisairaiden hoitolaitoksia koskeva säädös ajoittuu Lapinlahden sairaalan rakentamisen aikaan. Kun Lapinlahden sairaalan rakennustyöt olivat käynnissä, 1840 keisari Nikolai I antoi asetuksen ”heikkomielisten holhouksesta ja paremmista laitoksista heidän parantamiseksi”. Asetuksessa määriteltiin potilaiden hoitopolku, hoidosta perittävät maksut, sekä Lapinlahden sairaalan henkilökunnan kokoonpano ja määrä. Asetuksen

¹⁰ Forsius 2011.

mukaan mieleltään sairastuneet tuli toimittaa koko maan lääninsairaaloista hoitoon joko Lapinlahden tai Seiliin.¹¹ Tämä tarkoitti Lapinlahden ylikuormittamista. Vuonna 1882 perustettiin viiteen lääninsairaalaan pienehköt psykiatrian osastot. Niuvanniemen mielisairaala avattiin vuonna 1882 ja Pitkäniemen mielisairaala vuonna 1899. Myös Käkisalmen entisen vankilan tiloihin perustettiin turvalaitos, jonne sijoitettiin muun muassa mielisairaita kriminaalipotilaita.¹²

Vuonna 1889 voimaan tullut keisarillinen asetus helpotti valtiollisten mielisairaaloiden painetta. Siinä määrättiin kuntien huolehtimaan kroonisesti mielisairaiden hoidosta omissa köyhäntaloissa. Tämä järjestelmä säilyi aina 1950–1960-luvuille asti.¹³ 1914 ja 1915 perustettiin mielisairaalat Nikkilään ja Kellokoskelle, joista ensimmäinen oli Helsingin kaupungin omistama ja jälkimmäinen Uudenmaan kuntien yhteinen. Niihin siirrettiin kroonikkoja

¹¹ Achté 1990, 40.

¹² Forsius 2011.

¹³ Achté 1991, 70.

Lapinlahdesta.¹⁴ 1920-luvulla perustettiin vielä kymmenkunta uutta piirimielisairaala.¹⁵ Valtionapuja koskeva laki vuodelta 1929 takasi valtion tuen piirimielisairaaloiden perustamiseen ja ylläpitoon.¹⁶ Näin kuntien ja kuntayhtymien merkitys hoidon tarjoajina kasvoi ja valtion väheni. Suuntausta hoitoa tarjoavien tahojen monipuolistumiseksi vahvisti vuoden 1937 mielisairaslaki, jossa määriteltiin mielisairaiden hoitoon sopivaksi valtion, kuntien ja yksityisten mielisairaalat, kunnalliskotien mielisairasastot, hoitokodit ja yksityiskodit, jotka tulivat lääkärin säännöllisen valvonnan alaisiksi.¹⁷ Hoitopaikoista oli kuitenkin edelleen puutetta. Vuoden 1943 komiteamietinnössä kunnallisten mielisairaaloiden ja tuberkuloosiparantoloiden valtionavustusten järjestämisestä korostettiin avohoidon ja ennaltaehkäisevän työn merkitystä.¹⁸

Mielisairaaloiden toimintaan vaikutti myös vuoden 1946 työaikalaki, jossa määriteltiin ensi kertaa säännöllisestä työajasta. Sairaaloissa sai työntekijä tehdä enintään 141 tuntia töitä kolmen viikon aikana. Lain myötä sairaaloiden henkilökunnan määrä kasvoi, kun työ erotettiin vapaa-ajasta aiempaa selvemmin ja määriteltiin työajan lisäksi muun muassa henkilökunnalle annettavan viikoittaisen lepoajan määrä.¹⁹

Vuoden 1952 uuden mielisairaslain myötä maamme mielisairaanhoidon järjestettiin uudelleen. Maa jaettiin mielisairaspiireihin, joissa oli keskusmielisairaaloita akuutteja tapauksia ja vaikeahoitoisia potilaita varten, sekä niin kutsuttuja B-sairaaloita kroonikoille ja helppohoitoisille potilaille.²⁰ Myös avohoidon merkitys korostui ja avohoitoa kehittämällä vähennettiin sairaalapaikkoja.²¹ Lapinlahden sairaala muuttui valtiollisesta Helsingin yliopiston psykiatrian klinikaksi. Seuraava mielisairaslain muutos on vuodelta 1977, mutta se ei tuonut mukanaan merkittäviä muutoksia.²² Viimeisin laki on vuodelta 1990. Tässä mielenterveyslaissa korostuu edelleen ennen kaikkea avohoito. Tahdosta riippumaton hoito tarkastellaan tässä laissa ennen kaikkea juridisesta näkökulmasta ja suh-

teessa yksilönvapauteen, sen sijaan että annetaan määräyksiä hoitopaikoista.²³ Mielisairaala- ja hoitopaikkoja on sittemmin vain vähennetty, mutta avohoitopaikkojen määrää ei yleisesti pidetä riittävänä suhteessa tarpeeseen. Sairaala- ja hoitopaikkojen lukumäärän lasku onkin numeroiden valossa dramaattinen. Kun 1960-luvun lopussa Suomessa oli maailman toiseksi eniten mielisairaala- ja hoitopaikkoja väestön lukumäärään suhteutettuna, noin 20 000 paikkaa, vuonna 2010 tuolu luku oli 4000.²⁴ Nykyään valtion alaisia mielisairaaloita ovat Niuvanniemen ja Vanhan Vaasan mielisairaalat. Kuntien ja kuntayhtymien ylläpitämiä mielisairaaloita on vajaa parikymmentä.²⁵

Hoitomenetelmien kehityksen suuntalinjat

Suomessa oli Lapinlahden sairaalan valmistumisen aikaan 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla yksi yliopisto, joka oli päässyt kahdensadan vuoden ikään. Suomen Tiedeseura ja Finska Läkaresällskapet olivat juuri perustettu. Tuohon aikaan keksittiin anestesia, joka mahdollisti aiempaa haastavimmat leikkaukset. Tartuntataudit aiheuttivat edelleen suuria epidemioita, joissa kuolleisuus oli suuri. Suomessa yleisiä olivat lavantauti, kurkkumätä ja punatauti, sekä rokot, joihin oli olemassa rokotteita, mutta rokottaminen yleistyi hitaasti. Muita vakavia tauteja olivat tuberkuloosi ja syfilis eli kuppa, joka myöhäisvaiheessa aiheutti aivovaurioita ja mielisairaudeksi tulkittuja oireita. Veden parantavaan vaikutukseen uskottiin laajasti ja se oli yleislääke erilaisiin sairauksiin. Myös suonieniskentä oli yleinen hoitomuoto, samoin alkoholi ja erilaiset myrkyaineet. Vuonna 1840 lääkäreitä oli koko maassa noin 70, mikä tarkoitti yhtä lääkärinä 20 000 asukasta kohden.²⁶

Kun Lapinlahden sairaala perustettiin, mielisairaanhoidon pyrkimyksenä oli potilaiden paraneminen rauhallisessa ympäristössä levon ja terapeuttisen työn kautta. Käytännössä kuitenkin yleisessä käytössä olivat pakkokeinot ja eristäminen. Rauhoitavia lääkkeitä käytettiin. Mielenterveyttä edistämään ja ennaltaehkäisevää toimintaa tarjoamaan perustettiin silloisen Lapinlahden sairaalan ylilääkärin toimesta vuonna 1897 Turvayhdistys mielen-

14 ark-byroo 2013, 18–20, 29.

15 Wikipedia, psykiatrinen sairaala.

16 Laki 269/1929.

17 Laki 286/1937.

18 Kom. 7/1943.

19 Laki 604/1946.

20 Laki 187/1952.

21 Achté 1991, 114.

22 Achté 1991, 132.

23 Laki 1116/1990.

24 Helsingin Sanomat 15.1.2010.

25 Wikipedia, psykiatrinen sairaala.

26 Achté 1991, 13–19.

Potilas ja tämän hoitaja ulkoilemassa sairaalarakennuksen eteläpuolella 1950-luvulla. Toisin kuin nykyään, G-osan julkisivu on kuvassa kokonaan rapattu ja muut julkisivut on slammattu. Valokuvannut A. Salokorpi, Helsingin kaupunginmuseo.

kaisia varten. Se on vanhimpia, jollei vanhin, alansa järjestö. Seuran nimeksi tuli vuonna 1952 Suomen Mielenterveysseura.²⁷

1800-luvun lopussa ja etenkin 1900-luvun alussa lääketieteessä otettiin merkittäviä edistysaskelia. Ihmisen fysiologiaa opittiin tuntemaan yhä paremmin ja käyttöön tulivat moninaiset hoitotoimenpiteet. Niihin kuuluivat erilaisten fysikaalisten hoitojen ja kemiallisten aineiden hyödyntäminen potilaan olotilan muuttamiseksi, sekä erilaiset leikkaukset. Käytettiin insuliini- ja sähköshokkihoitoja sekä

lobotomiaa. 1930-luvun rotuopin mukaisesti potilaita saatettiin myös sterilisoida.²⁸ Mielisairaanhoidossa alkoi uusi aikakausi 1950-luvulla. 1950-luvulla kehitetyt psyykenlääkkeet korvasivat muut rauhoittavat lääkkeet ja operaatiot, sekä lisäsivät avohoitoa. Mielisairaanhoito läheni muuta erikoissairaanhoitoa. Psykelääkkeiden rinnalla käyttöön tulivat laajemmin psykoterapian oppien mukaiset keskustelu- ja toimintaterapiamuodot sekä kuntouttaminen.²⁹

28 Vuoden 1935 sterilisointilain mukaan myös psyykkisesti sairaita voitiin steriloida tahdonvastaisesti sairauden perinnöllisyyteen vedoten. Forsius 2011.

29 Forsius 2011.

27 Forsius 2011, Mielenterveysseura.fi.

3

Lapinlahden sairaala-alueen rakentuminen

Seuraavassa luvussa on esitetty sairaala-alueen rakentumisen päävaiheet sekä sanallisesti että kaavioin. Seuraavalla aukeamalla on esitetty neljän kaavion sarjana sairaala-alueen koossa ja rakennuskannassa tapahtuneet muutokset. Tätä seuraa kaaviot, joissa on kuvattu tarkemmin sairaalarakennuksen lähiympäristön muutoksia. Kaavioissa yksilöityjen rakennusten tarkemmat tiedot on esitetty taulukkona. Nykyiset rakennukset on numeroitu, puretut rakenteet ja rakennukset yksilöity kirjaimin.

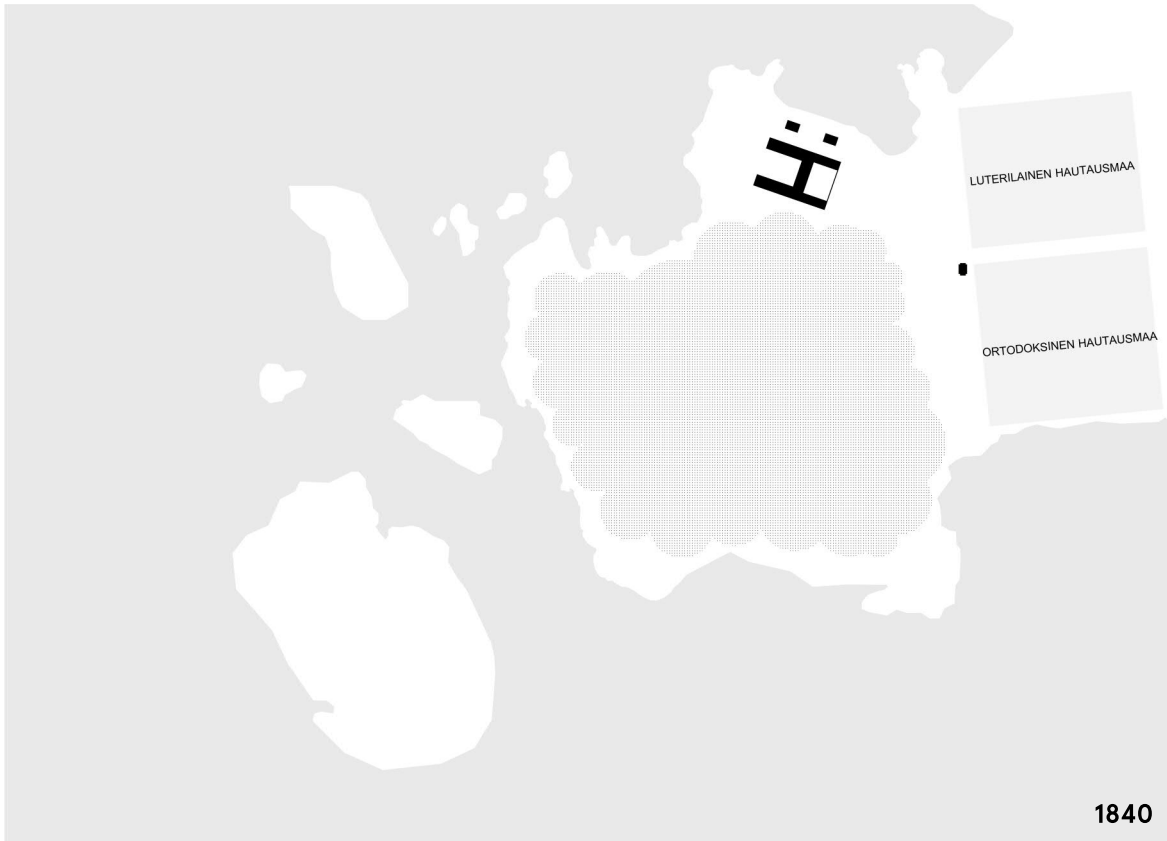
Sairaalarakennuksen kaakkoispuolen huoltorakennusten kokonaisuus 1930-luvulla. Kuvan vasemmassa reunassa on puusepänverstaan/Terapiatalon eteläpuolen portaat, taka-alan kaksi puurakenteista talousrakennusta on purettu. Kuvan on ottanut Lapinlahdessa lääkärinä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

Sairaala-alueen itälaidalla sijainnut, aitaan kiinni rakennettu portinvartijan työ- ja asuinrakennus. Valokuvan ottoajankohta on tuntematon. Helsingin kaupunginmuseo.

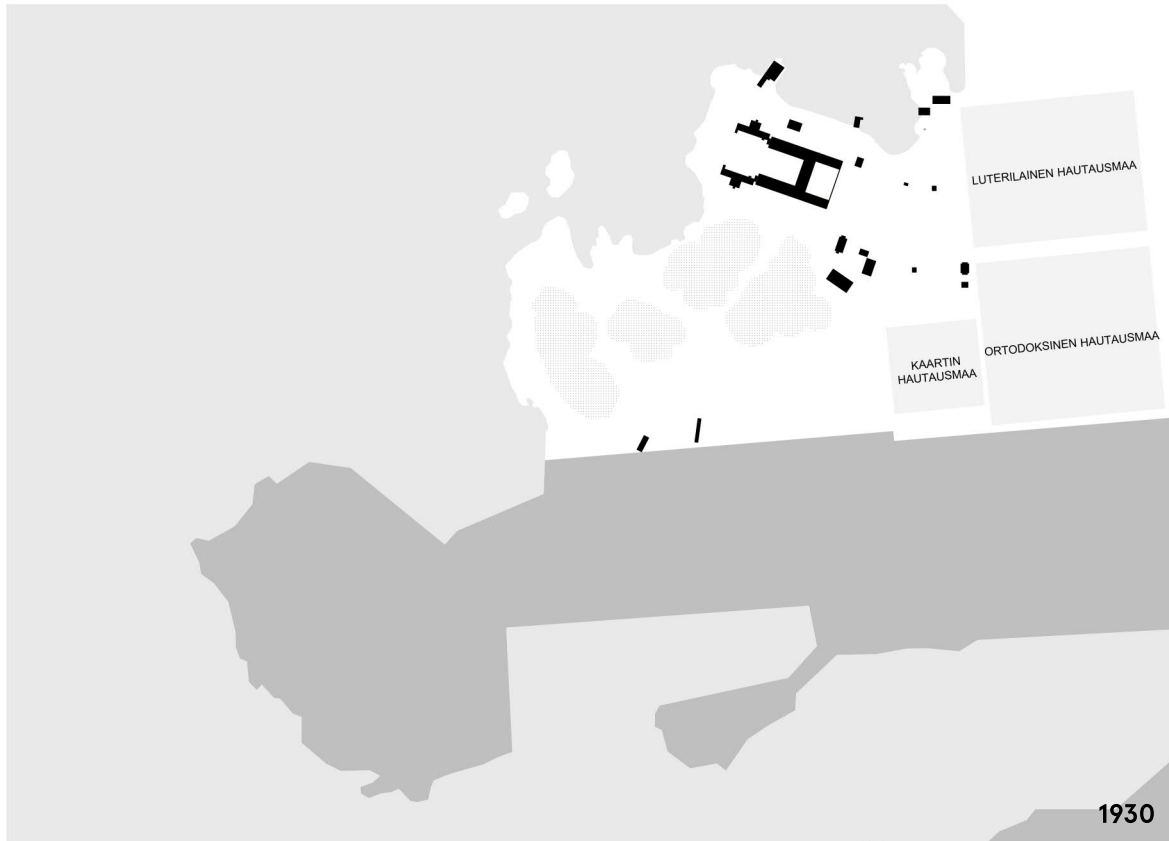
Lapinlahden sairaalan D-osa ja Omenapuutalon paikalla ollut palanut rakennus vuonna 1913 ennen uudisrakentamisen aloittamista. Museovirasto.

Lapinlahden alue vuonna 1840. Suurin osa niemestä on luonnonvaraista. Kaavion lähteenä on käytetty sairaalan alkuperäisiä piirustuksia sekä laajennuspiirustuksia 1870-luvulta (KA).

Lapinlahden alue vuonna 1895. Sairaala-alue on levinnyt koko niemelle. Keskellä sijitsee ylilääkärin puutarha, rannoilla on pääosin potilaiden käytössä olevia uimahuoneita, saunoja ja laitureita. Kaavion lähteenä on käytetty asempapiirrosta "Lappwiks sjukhus Situationsplan" ennen vuotta 1895 (KA).

Lapinlahden alue vuonna 1930. Sairaalan alue on jo pienentynyt ja Salmisaaren ja Ruoholahden alueelle on rakennettu teollisuus- ja satama-alueita. Kaavion lähteenä on käytetty Helsingin karttaa noin vuodelta 1926 sekä ortoilmakuvaa vuodelta 1932 (Helsingin karttapalvelu).

Lapinlahden alue vuonna 2017. Sairaalan alue ja puisto rajautuu tiiviisti rakennettuun Salmisaareen ja Ruoholahteen etelässä, itä- ja pohjoispuolella on yhä hautausmaa-alueita.

Sairaala-alueen nykyinen ja entinen rakennuskanta

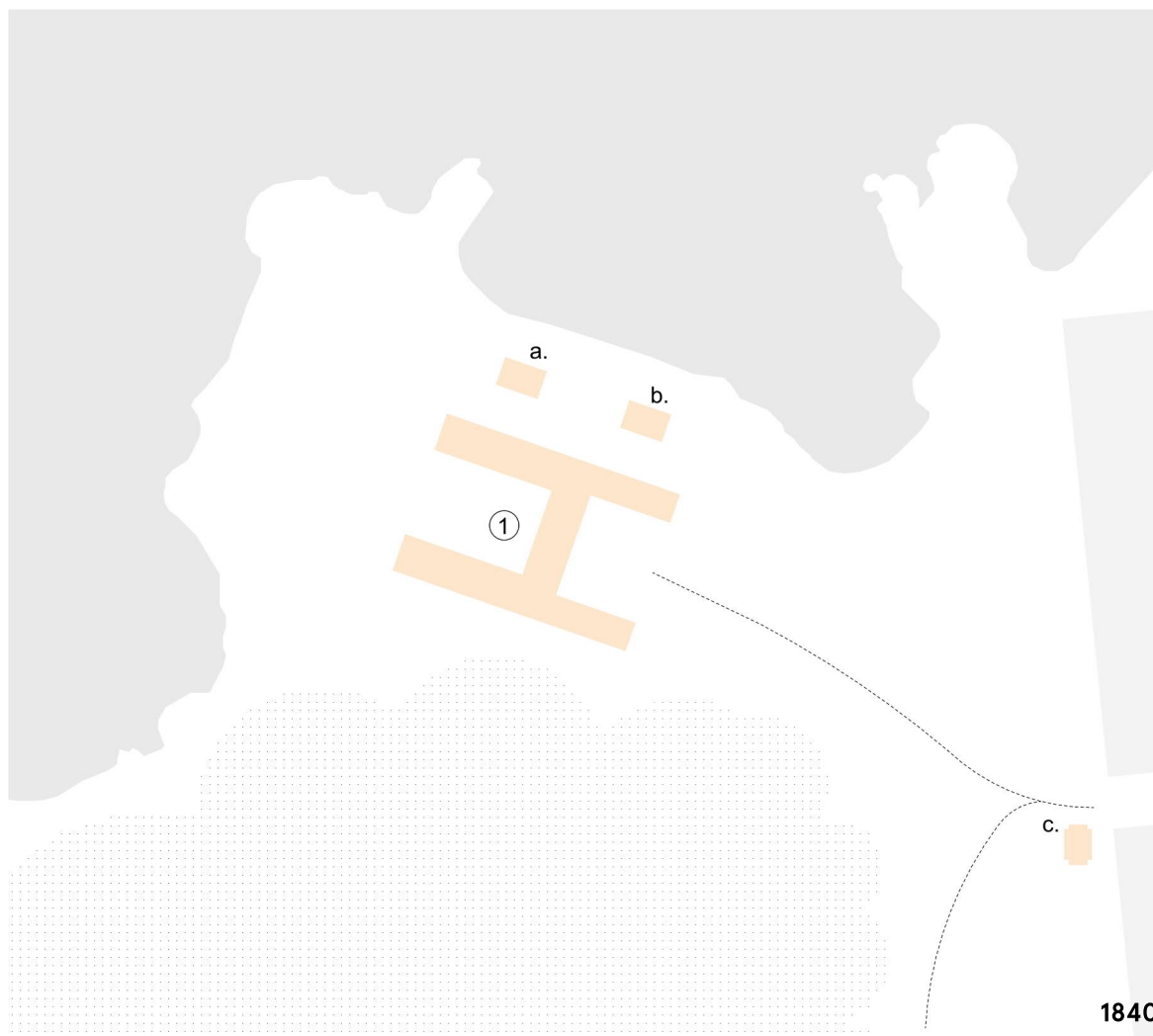

Alueen nykyinen ja mennyt rakennuskanta. Olemassa olevat rakennukset on merkitty numeroin, puretut rakennukset ja rakenteet kirjaimin. Rakennusten ja rakenteiden tarkemmat tiedot on esitetty viereisessä taulukossa ja rakennuskannan muutokset neljän pysäytyskaavion avulla seuraavilla sivuilla.

Nro	Alkuperäinen nimi	Nimi / käyttö vuonna 2017	Arkkitehti	Piirustukset hyväksytyt	Luultava valmistusaika	Laajennus	Laajennuksen arkkitehti	Rakennus purettu
1	Sairaalan päärakennus	Päärakennus / toimisto-, kokous-, työ- ja näyttelytilaa, ravintola, kahvila	C. L. Engel	1835	1841	1877, 1890-luku, 1920-luku, 1996	J. Basilier, Th. Granstedt, Jac. Ahrenberg, E. A. Kranck ja W. Barmin	
2	Pesula ja leipomo	Venetsia / näyttely- ja työtilaa	Seb. Gripenberg, M. Schjerfbeck	1895	1895	1906, 1910	R. von Nandelstadh, Th. Granstedt ja A. E. Kranck	
3	Sauna	Sauna ja huoltorakennus / sauna ja tekniset tilat	H. Granstedt	1886	1886	1935	R. Westman	
4	Varastorakennus	Omenapuutalo / tapahtumatalo	W. Barmin ja E. A. Kranck	1913	1913	ei		
5	Snickarverkstad / Puusepänerkeri	Terapiatalo / myymälä ja työhuoneita	J. Lybeck	1882	1882	ei		
6	Olkivaja/Talli	Varasto / Työkonetalli ja kahvila	ei tietoa	1890-luku	1890-luku	ei		
7	Jääkellari	Jääkellari / varastokäytössä	ei tietoa	1800-luvun loppu	1800-luvun loppu	ei		
8	Kappeli ja ruumishuone	Kappelin kellari / näyttelytila	ei tietoa	1895	1895	ei		1971
9	Koivula / henkilökunnan asuntola	Koivula / tuetun asumisen yksikkö	Rakennushallitus	1949	1949	ei		

Puretut rakennukset

a	Puuliiteri	1840	1880-luku	k	Pesulaituri	1800-luku	1895 jälkeen
b	Pesutupa	1840	1895 jälkeen	l	Huoltoliikenteen venelaituri	1800-luku	1900-luku
c	Portinvartijan talo ja puuliiteri	1840	1800-luvun loppupuoli	m	Puuliiteri	1800-luku	1910-luku
d	Portinvartijan talo ja puuliiteri	1800-luvun loppupuoli	1869–1975 välillä	n	Puuliiteri	1800-luku	1910-luku
e	Käymälä	1800-luku	1800-1900-lukujen taite	o	Jääkuoppa/kellari	1800-luku	1900-luku
f	Heinä/kärryliiteri	1870	1996	p	Kaivo	1800-luku	
g	Potilaiden uimahuone	1800-luku	1900-luku	q	Vene/työkaluvaja	1800-luku	1800-luku
h	Venevaja	1800-luku	1900-luku	r	Sikala	1880-luku	1900-luvun alku
i	Laituri	1800-luku	1900-luku	s	Puuliiteri	1920-luku	1900-luku
j	Puuliiteri	1800-1900-lukujen taite	1930-luku	t	Kasvihuone	1920-luku	1900-luku

Lapinlahden alue vuonna 1840. Kaavion lähteenä on käytetty sairaalan alkuperäisiä piirustuksia sekä laajennuspiirustuksia 1870-luvulta (KA). Yhä tänä päivänä olemassa olevat rakennukset on numeroitu, puretut rakennukset on merkitty kirjaimin.

Ensimmäiset rakennukset ja sairaala-alue 1840-luvulla

Lapinlahden sairaalan rakennuspaikaksi valikoitui syrjäinen Lapinniemi, jonka kärkeen sairaala rakennettiin. Sen vieressä sijaitsi Hietaniemen hautausmaan vanhin osa, Suomen kaartin hautausmaa ja ortodoksinen hautausmaa. Sairaala-alueeseen kuului alun perin 17,5 hehtaarin maa-ala, joka jatkui nykyistä huomattavasti etelämmäs Ruoholahden alueelle.¹ Meren äärellä, hautausmaan takana oleva sairaala-alue oli aluksi eristetty omaan rauhaansa. Tilanne kuitenkin muuttui ajan työtä. Kun nuoren pääkaupungin väkiluku kasvoi voimakkaasti, kaupungin keskustan ja hautausmaan väliin rakennettiin uutta asutusta. Lapinlahdenkadun ympäristö sai ensimmäisen asemakaavansa 1843 ja kehittyi nopeasti sen jälkeen. Hietaniemen hautausmaata

laajennettiin 1858 ja Maarian sairaalan ensimmäiset rakennukset ovat vuodelta 1886. Samoihin aikoihin alue liitettiin raitiotieverkkoon.

Sekä Engel että von Haartman pitivät Lapinniemen aluetta kauniina ja täten sopivana mielisairaalalle. Lisäksi se oli sopivan kaukana mutta kuitenkin hyvin saavutettavissa pääkaupungin ytimestä, ja paikalla oli vielä raikasta vettä tarjoava luonnonlähde.² Luonnonkauniiseen ympäristöön oli tarkoitus jo rakennusvaiheessa perustaa kävelyteitä, joten rakennustöiden aikana ympäristöön tehtiin istutuksia ja pinnanmuotoja tasattiin.³ Ensimmäinen ylilääkäri perusti itselleen hyötypuutarhan vuonna 1843, ja samana vuonna alkoivat puistokäytävien rakennustyöt ja puiden istuttaminen puistoon. 1850-luvulla alkoivat maanparannustyöt ja nurmi-

1 Maisemasuunnittelu Hemgård 2002, 5.

2 Rosén 1990, 370; Achté 1991, 43. Tiedot perustuvat Senaatin talousosaston arkistotietoihin.

3 Rosén 1990, 373. Tiedot perustuvat rakennuskomitean arkistotietoihin.

Mieshoitajien yhteiskuva 1890-luvulta. Takana on 1870-luvulla valmistunut A-siipi. Kuva on otettu läntiseltä sisäpihalta ennen kuin sinne rakennettiin potilaiden aidatut ulkoilupihat. Helsingin yliopistomuseo.

alueiden perustaminen.⁴

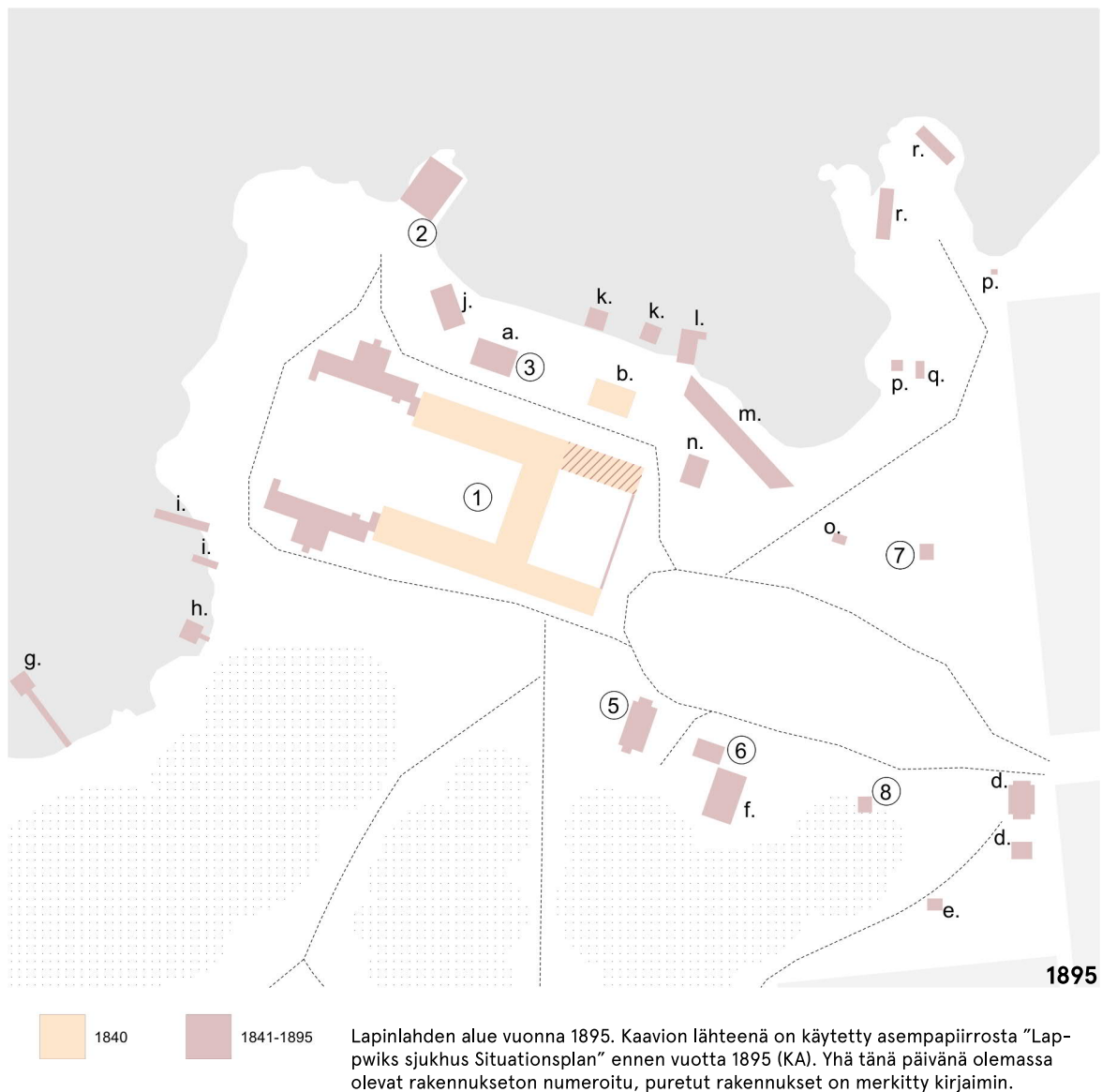
Maanrakennustöistä huolimatta sairaalan rakennushankkeen voimavarat keskitettiin itse päärakennukseen, jonne oli tarkoitus sijoittaa potilaiden lisäksi myös henkilökunnan asuintilat. Vaikka tähän sairaalarakennukseen sijoitettiin potilasosastojen ja henkilökunnan tilojen lisäksi myös erinäisiä aputiloja, ei kaikkia laitosrakennuksen toimintoja saatu saman katon alle. Täten sairaalarakennuksen kanssa samaan aikaan valmistui muutama muukin rakennus Engelin allekirjoituksella varustettujen suunnitelmien mukaisesti. Sairaalan pohjoispuolelle tulivat pesutupa ja puuliiteri, jossa oli tilat myös ruumiinavaukselle ja ruumishuoneelle. Rakennusten piirustukset ovat säilyneet Kansallisarkistossa ja ne ovat päärakennuksen piirustusten kanssa samana päivänä 17.6.1835 päivätyt sekä Engelin allekirjoituksella

4 Maisemasuunnittelu Hemgård 2002, 16–18.

varustetut. Näiden lisäksi alueelle valmistui pieni vahdin asunto, jonka piirustukset eivät ole säilyneet.⁵

Vastavalmistuneessa sairaalarakennuksessa oli vain yksi kylpyhuone, joka sekin oli lähinnä tarkoitettu hoidoissa käytettäväksi. Täten oli ilmeistä, että saunan rakentamiseen ryhdyttiin heti päärakennuksen valmistuttua. Myöskään tämän, tietyvästi puurakenteisen saunan piirustuksia ei ole säilynyt, mutta rakennuksesta on useita mainintoja 1860- ja 1870-luvun asiakirjoissa, joissa listataan sairaala-alueen rakennuksissa toteutettuja korjauksia. Vartijan tupaa lukuun ottamatta ensimmäiset sivurakennukset sijaitsivat kaikki aluksi sairaalan pohjoispuolella rannan tuntumassa.

5 Rosén 1991, 30.

Sairaala-alueen kehitys ja rakennuskannan kasvu 1800-luvun lopulla

Sairaala-alueesta tuli leimallisesti puistomainen ympäristö 1800-luvun lopulla, kun sitä kehitettiin vuosina 1869–1904 Lapinlahden ylilääkärinä toimineen Anders Saelanin aikana. Tämä vaati huomattavia maanrakennustöitä ja istutuksia, jotka ovat osin säilyneet tähän päivään asti.

Sairaalan toimintoja kehitettiin erityisen voimakkaasti 1800-luvun loppupuolella, mikä kuvastuu päärakennuksen laajennuksen ohella myös muussa sairaala-alueen rakennuskannassa. Rakennuksia tuli huomattava määrä lisää ja ne levittäytyivät ympäri sairaalalle varattua aluetta. Ennen vuotta 1895 laaditussa, päiväämättömässä piirustuksessa sai-

raalan alueella on yksilöity yhteensä 42 rakennusta tai rakennelmaa. Näistä useampi on säilynyt myös tähän päivään saakka.

1800-luvun loppuun ajoittuvat myös ensimmäiset purkutyöt. Puisen saunarakennuksen korvasi nykyinen kivirakennus 1880-luvun lopulla.⁶ Muita 1870–1890-luvuilla valmistuneita rakennuksia olivat puinen kärryliiteri (1870), puusepänerstarakennus, jonka yhteydessä oli myös asunto ja ruumiinavaushuone (1882), sekä erillinen ruumiinavaus- ja ruumishuone (1895). Näitä viimeksi mainittu purettiin 1970-luvun alussa,⁷ ensiksi mainittu purettiin 1996 ja puusepänerstarakennus on edelleen olemassa. Kaikki nämä uudisrakennukset sijoittui-

⁶ Rosén 1991, 30.

⁷ Rosén 1991, 30.

vat ensimmäisistä talousrakennuksista poiketen sairaalan kaakkoispuolelle, muodostaen sinne oman keskittymän. Näiden rakennusten muodostamassa huoltorakennusten kokonaisuudessa sijaitsee myös tiettävästi vuonna 1890 valmistunut, edelleen olemassa oleva tallirakennus.⁸

Sairaalan päärakennuksen pohjoisenpuoliselle ranta-alueelle tuli lisää rakennuksia. Sinne tuli lukuisia liiteteitä, ja 1890-luvulta on alueen luoteiskulmassa sijaitseva leipomo- ja pesutuparakennus, jonka nimeksi on sittemmin vakiintunut sijaintiin meren äärellä viittaava nimi Venetsia. Sen valmistuttua alkuperäinen pesularakennus purettiin.

Myös vartijan tupa rakennettiin uudelleen. Tämä, alueen itälaidalla sijainnut rakennus oli osin puolitoistakerroksinen puutalo, joka koostui kahdesta ristikkäin sijoitetusta rakennusrungosta sekä päätyyn sijoitetusta muuta rakennusta matalammasta kuistista. Rakennus oli rakennettu kiinni sairaala-aluetta rajaavaan aitaan ja rakennuksen vieressä oli portti, jonka kautta kulkevaa liikennettä vartija kontrolloi. Portinvartijan rakennuksen vieressä oli sen ulkorakennus. Kokonaisuus purettiin 1969–1975 välisenä aikana.⁹

Muut ajan kartoissa esiintyvät rakennukset ja rakenteet liittyivät sairaalan huoltoon ja toimintaan mahdollisimman omavaraisena yksikkönä. Huoltorakennuksia olivat puuliiterit ja venevajat, huoltorakenteita venelaiturit. Puurakenteisten liiteteiden rakentamisesta on lukuisia mainintoja 1870-luvulta alkaen Rakennushallituksen säilyneissä asiakirjoissa. Varmuutta ei ole, mitkä kaikki tulivat rakennetuiksi, ja milloin ne on purettu.¹⁰ 1800-luvun puolelta ovat ilmeisesti myös jääkellarirakennus ja kaivon katos. Erillisen jääkellarin rakentamisen myötä sairaalarakennuksen kellari vapautui jäiden säilytyksestä muuhun käyttöön. Kellari ja katos ovat edelleen käytössä ja ulkoasultaan lähellä alkuperäistä muotoaan.

Henkilökunnan ja potilaiden työpanoksella toimivat kasvihuoneet, sikalat ja niihin liittyvät työkaluvajat. Kansallisarkistossa säilyneet piirustukset tiilirakenteisesta sikalasta ovat vuodelta 1895. Tiilirakennuksen oli tarkoitus korvata puinen sikala, mutta suunnitelmia ei toteutettu ja sikojenpito lopetettiin ennen vuosisadan vaihdetta.¹¹ Sairaalan

puutarha kuului ylilääkärille vuoteen 1906, jolloin sairaala sai oman puutarhansa. Uimahuoneita oli useita, potilaille omansa ja henkilökunnan eri sukupuolille omansa. Nämä ja keilarata tarjosivat virkistysmahdollisuuksia.

1900-luvun alussa laajennustöitä toteutettiin ensimmäistä kertaa sairaalan päärakennuksen ulkopuolelle. Venetsia-rakennusta laajennettiin 1906, jolloin sinne sijoittui sairaalan oma sähkölaitos. Sähköä ilmeisesti tuotettiin ajan tavan mukaan höyryllä ja polttoaineena käytettiin hiiltä. Oman sähkölaitoksen perustaminen aikana, jolloin hoitolaitosten toimintaa helpottavia sähkölaitteita oli jo olemassa, mutta kunnallinen sähkölaitos vielä perusteilla, ei ollut poikkeuksellinen.¹² Esimerkiksi Hyvinkään parantola oli saanut oman, Hyvinkään ensimmäisen, sähkölaitoksen vuotta aiemmin.¹³ Vuonna 1910 Venetsia-rakennusta korotettiin yhdellä kerroksella kolmikerroksiseksi, jotta lukumäärältään voimakkaasti kasvanut henkilökunta saatiin asutetuksi sairaala-alueelle.

Päärakennuksen edessä sijaitseva, nykyisin Omenapuutaloksi kutsuttu rakennus on sekin 1900-luvun alusta. Rakennuksen paikalla oli alun perin varastorakennus, mutta se paloi vuonna 1905, ja rakennettiin vuonna 1913 nykyasuunsa henkilökunnan asuintiloiksi.¹⁴

8 Se on kuvattu sairaalan aluetta ennen vuotta 1895 kuvaavaan karttaan. Kansallisarkisto.

9 Kartta.hel.fi, Helsingin kaupungin ortoilmakuvat.

10 Liite 1.

11 Achte 1991, 78.

12 Turpeinen 1984, *passim*.

13 Alanko 1985, 71.

14 Liite 1.

Sairaala-alueen koon pieneneminen Helsingin kasvun myötä 1900-luvulla

1920–1930-luvuilla sairaala-alueen ympäristössä tapahtui lukuisia muutoksia. Helsingin kaupunki kasvoi voimakkaasti ja sairaala joutui vähitellen luopumaan Ruoholahdenpuoleisesta osastaan. Salmisaaren ja Lapinniemen eteläosan ensimmäinen asemakaava valmistui 1925, jolloin sairaalapuiston ulkopuolelle Ruoholahden puoleiseen päähän oli kehittynyt tiivistä rakennuskantaa. Ylilääkärin kasvitarha lakkautettiin 1921. Sairaalan oma puutarha jäi kuitenkin toimintaan ja potilaat olivat oleellinen osa puutarhassa tarvittavaa työvoimaa. Vuonna 1927 solmittiin myös sopimus, jossa valtio sitoutuu luovuttamaan kaupungin alueella sijaitsevat sairaalarakennukset huokeaan hintaan kaupungille, kun sairaalatoiminta lakkaa.¹⁵

Kasvavan pääkaupungin tarpeisiin kehitettiin kaupunginosien ohelle tieverkostoa. Vuonna 1934 vahvistettiin Helsinki–Jorvas-maantien rakentamissuunnitelmat, ja silta Salmisaaresta Lauttasaareen valmistui seuraavan vuosikymmenen aikana. Helsinki–Jorvas-maantien linjaussuunnitelmia päivitettiin 1950-luvun lopulla, jolloin se tuli kulkemaan sairaala-alueella. Lapinlahden silta, eli Länsiväylän alku, valmistui vuonna 1965. 1950-luvun lopulla, samassa yhteydessä kun sairaala-alueen hallintaoikeus siirrettiin Helsingin yliopistolliselle keskussairaaliitolle, alueesta irrotettiin moottoritieinjauksen alle jäävä maa-alue liitännäisosineen.¹⁶ Näin sairaala-alue oli kutistunut nykyiseen kuuteen hehtaariin ja sen ympäristö muuttunut merkittäväällä tavalla.

Alueluovutusten myötä moni entisistä sairaala-alueen rakennuksista purettiin. Rakennuskanta

¹⁶ Maisemasuunnittelu Hemgård 2002, 35, 41–42.

¹⁵ Achté 1991, 107.

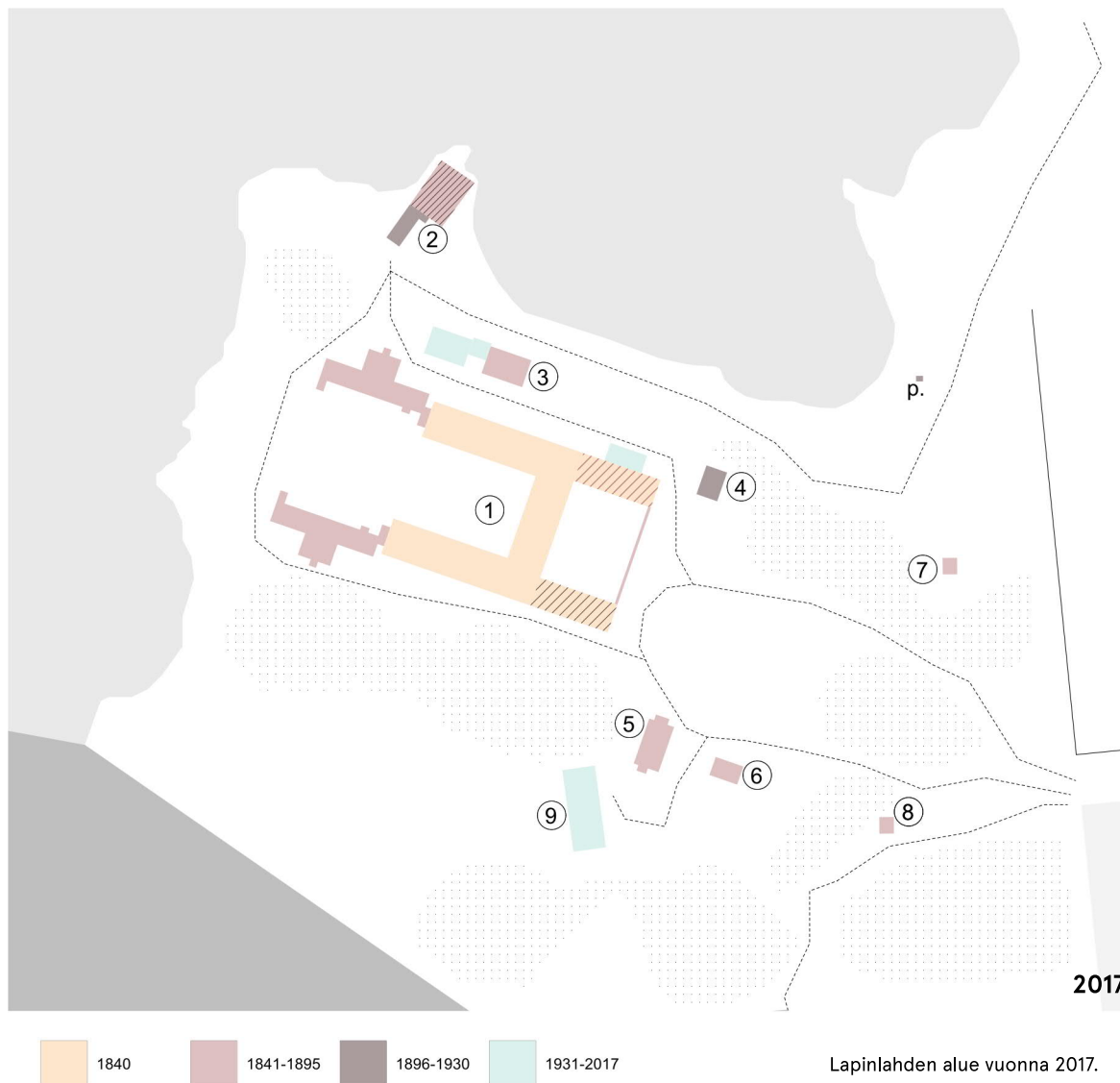
Viistoilmakuva sairaala-alueesta vuodelta 1926. Kuvattu lännestä. Kuvassa näkyy potilassiipien lisäosien lauta-aidoilla rajatut ulkoilupihat, jotka aluksi rakennettiin siipien merenpuoleisille sivuille, mutta muutettiin sitten sisäpihan puolelle. G-osaa ei ole vielä korotettu eikä saunarakennuksen yhteyteen rakennettu korkeaa piippua. Venetsia-rakennuksessa on piippu ja sen vieressä pitkä, rannan suuntaisesti sijoittunut liiteri. Kuvan vasemmassa osassa, keskellä, on rannassa sijainnut kasvihuone, ja kuvan oikeassa reunassa on kuusiaidalla rajattu entinen ylläkkärin puutarha. Puutyöverstaan eteläpuolella on iso liiteri, joka purettiin Koivulan valmistumisen jälkeen. Ilmavoimien kuva-arkisto.

kutistui huomattavasti maailmansotien välisenä ja niiden jälkeisenä aikana. Rakennuskannan muutokseen vaikutti myös yleinen teknologian kehitys. Autot korvasivat hevoset kulkuvälineinä ja sairaalassa siirryttiin keskuslämmitykseen. Puuliitereihin ei tarvinnut säilöä enää suurta määrää polttopuita, ja tallirakennukset muutettiin muuhun käyttöön. Uudistukset loivat myös tarpeita lisärakentamiselle. Saunarakennusta laajennettiin 1930-luvulla yhtä suurella lisäosalla. Mahdollisesti laajennusta edelsi vaihe, jossa saunarakennukseen tehtiin pannuhuone ja piippu 1920-luvun puolivälissä rakennetun keskuslämmityksen tarpeisiin. 1940-luvulla Venetsia-rakennus vaurioitui jatkosodan pommituksissa ja sitä jouduttiin korjaamaan.¹⁷ Joko samassa yhteydessä tai myöhemmin rakennuksen piippu purettiin.

¹⁷ Achte 1991, 117.

Viimeisimpänä nykyrakennuksista alueen etelä-laitaan valmistui 1952 Koivulaksi kutsuttu kerrostalo henkilökunnan asuntolaksi. Sinne keskitettiin eri sivurakennuksissa aiemmin olleet henkilökunnan asunnot ja saatiin lisää majoitustilaa. Lisäkapasiteetille oli ilmeisesti tarvetta erityisesti 1940-luvun lopulla, kun henkilökunnan määrä oletettavasti kasvoi vuoden 1946 työaikalain myötä. Vielä 1963 rakennettiin päärakennuksen läntiselle sisäpihalle 20 m² kokoinen tiilipintainen muuntamorakennus. Tämä purettiin huonokuntoisena 1980- ja 1990-luvun taitteessa ja muuntamo siirrettiin saunarakennuksen laajennusosaan entisen hiilivaraston paikalle.¹⁸

¹⁸ Liite 2.

Sairaaloiminnan lopettaminen ja nykytila vuonna 2017

Sairaala-alue on saanut nykyisen hahmonsaa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Viimeiset rakennuskantaa pienentäneet purkutoimenpiteet suoritettiin 1990-luvulla ja viimeisin sairaala-alueen kokoon vaikuttanut muutos on 2000-luvun alusta, jolloin Jorvaksentien linjausta muutettiin ja osin tien alle vapautuneelle paikalle, osin sairaala-alueen eteläkulmaan, rakennettiin uusi toimistorakennuskokonaisuus. Nykyisin alueella on kymmenkunta rakennusta, jotka Koivulaa lukuun ottamatta ovat Helsingin kaupungin omistuksessa.

Alueella ei ole ollut sairaaloimintaa enää noin kymmeneen vuoteen. Psykiatrisen hoidon lopettaminen Lapinlahden sairaalassa oli pitkälinen prosessi. Ensimmäistä kertaa tätä esitettiin vuonna

1986, jolloin Helsingin yliopistollisen keskussairaalan hallinto ehdotti toimintojen siirtämistä Meilahteen. Neuvotteluja käytiin kaksi vuotta, mutta muuttoa ei toteutettu. Toiminnan säilyttämistä Lapinlahdessa lähti puolustamaan kansanliike, joka rekisteröityi Pro Lapinlahti-nimiseksi yhdistykseksi 1988. Se toimi muun muassa aloitteentekijänä sairaalarakennusten rakennussuojelulain mukaisessa suojelussa. Tämä suojeluprosessi aloitettiin vuonna 1988 ja päätös suojelusta sai lainvoiman 1994.

Vuonna 1999 perustettiin Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, jonka hallintaan rakennukset siirtyivät yliopistolliselta keskussairaualta. Tässä yhteydessä esitettiin jälleen sairaalan lopettamista. Vuonna 2001 sairaanhoitopiirin hallitus päätti toimintojen siirtämisestä Hesperian sairaalaan.¹⁹ Sekä Pro Lapinlahti -liike että monet muut tahot aktivoi-

¹⁹ Mönkäre 2007, 27.

Viistoilmakuva sairaala-alueesta vuodelta 1937. Kuvattu lounaasta. G-osaa on korotettu ja saunaa laajennettu lisäosalla ja korkealla piipulla. Venetia-rakennuksen vieressä ollut liiteri on purettu. Yliääkärin puutarhaa ei ole. Ilmavoimien kuva-arkisto.

tuiivat jälleen sairaalatoimintaa puolustamaan.

Lapinlahden sairaalan toiminta lakkasi porrastetusti vuosien 2005–2008 aikana. Vuosien 2005–2006 aikana Helsingin sairaaloiden psykiatrinen hoito keskitettiin Hesperian sairaalaan. Jäljelle Lapinlahden sairaalaan jäi vuoteen 2008 sairaanhoitopiirin psykiatrisen osaston syömishäiriöosasto, -poliklinikka ja -päivöosasto, jotka nekin siirrettiin sittemmin Hesperian sairaalan Psykiatriakeskukseen. Tyhjeneviin tiloihin tuli väliaikaista toimintaa, kuten B-siipeen lasten päiväkotia. Jo aiemmin, vuonna 2004, kerrostalo Koivula päätettiin myydä ja sen maapohja vuokrata pitkäaikaisella sopimuksella Y-säätiölle.²⁰ Rakennuksista moni jäi kuitenkin tyhjäksi useamman vuoden ajaksi, jolloin rakennuksia töhrittiin ja ikkunoita rikottiin. Sairaalakokonaisuuteen kuuluvia rakennuksia vallattiin ja käytettiin laittomasti.

²⁰ Kauppakirja, Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan arkisto (ent. Tilakeskuksen arkisto).

Sairaalatoiminnan lopettamispäätöksen jälkeen Helsingin kaupunki valmisteli suunnitelmat päärakennuksen sekä neljän muun rakennuksen laajasta peruskorjaus- ja perusparannushankkeesta, johon myönnettiin rakennuslupa vuonna 2010. Tarkoituksena oli muuttaa rakennukset kehitysvammaisten hoitokodeiksi ja päiväkeskukseksi, eli jatkaa alueella alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaista hoitolaitostoimintaa. Hankkeen lähtökohdiksi määriteltiin säilyttävä korjaus ja palauttaminen, jonka suunnittelun pohjaksi tehtiin tiloissa runsaasti rakenneavauksia. Hankkeeseen kuului eräiden alkuperäistä suunnitteluratkaisua myöhempien muutos- ja lisätöiden, kuten ullakkuhuoneiden ja niihin liittyvien ikkunoiden, sekä toisen kerroksen parvekkeiden, purkutytöt, ja täten tavoitteena oli julkisivujen palauttaminen lähemmäs alkuperäistä asuaan.²¹ Kaupunki päätyi lopulta kuitenkin vetäytymään hankkeen toteutuksesta.

²¹ Rakennuslupa-asiakirjat, Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan rakennusvalvonnan arkisto.

Jo 1800-luvun lopun sairaala-alueella kuvaavassa asemakaavassa on merkitty yksi rakennus leikkimökiksi. Sellainen oli sairaala-alueella vielä 1930-luvulla. Kuvan on ottanut Lapinlahdessa lääkärinä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

Kariutuneet suunnitelmat aktivoivat kaksi kansalaisjärjestöä neuvottelemaan vuokrasopimuksesta tyhjillään olevista tiloista. Sopimukseen päästiin vuoden 2015 lopulla. Suomen Mielenterveysseuran ja Pro Lapinlahti-yhdistyksen muodostama Lapinlahden Lähde toimii nykyisin päärakennuksen eteläisissä osissa ja osuuskunta Tilajakamo pohjoisissa osissa. Myös muut alueen rakennuksista on vuokrattu kyseisille päävuokralaisille. Kahden päävuokralaisen kautta tiloissa toimii suuri määrä pienyrittäjiä ja järjestöjä, taiteilijoita, musiikintekijöitä ja tutkijoita, ja tiloissa on ravintola-, galleria-, ja tapahtumatoimintaa sekä vuokrattavia kokoustiloja. Yhteensä Lapinlahden Lähteen tiloissa on noin 80 alivuokralaista ja Tilajakamon tiloissa toimii noin sata osuuskuntalaista.²² Sisätiloja on kunnostettu vuokralaisten toimesta. Pääasiallisesti tämä on käsittänyt joitain kevyitä, palautettavissa olevia väliseinämuutoksia, seinäpintojen maalaamista, ja mikäli tämä on katsottu välttämättömäksi, lattiapintojen uusimista. Kattopintoihin ei lähtökohtaisesti ole koskettu. Töihin on haettu Museoviraston hyväksyntä. Myös joitain suurempia korjaustöitä on jouduttu tekemään, muun muassa

²² Helsingin Sanomat 21. 5. 2017.

uusimaan vesiputkia niiden huonokuntauuden takia. Lapinlahden Lähteen ja Tilajakamon vuokrasopimukset jatkuvat toistaiseksi.

Samaan aikaan kun sairaalarakennuksiin tuli uutta toimintaa, alkoi rakennusten ulko-osien peruskorjaus, joka on jatkunut tähän päivään asti. Tässä, vuosiin 2016 ja 2017 painottuneessa työssä julkisivut kunnostettiin ja maalattiin uudelleen väritutkimuksen perusteella valitun vanhan sävyn mukaisesti. Samalla ikkunoiden ulkopuutteet kunnostettiin ja maalattiin. Päärakennuksen etupihalle 1960-luvulla laitettu asfaltti²³ poistettiin, ja pihan alkuperäinen kiveys ja kulkureitit kunnostettiin, tarpeen mukaan rekonstruoidiin. Läntisen sisäpihan sulkeva myöhempi metalliaita korvattiin 1900-luvun kuvissa näkyvän aidan kaltaisella puuaidalla ja rakennuksen sokkelinviereiset kiveykset kunnostettiin. Lisäksi uusittiin sairaalarakennuksen julkisivujen valaisimet.²⁴ Korjaustoimet on ulotettu kaikkiin alueen rakennuksiin ja sen on toteuttanut Helsingin kaupungin Stara. Töitä on ohjannut Museovirasto.

²³ Maisemasuunnittelu Hemgård 2002, 46.

²⁴ Rakennuslupa 20-775-16-D, ks. liite 2. Rakennusluvan mukaisiin toimiin kuului myös pohjoisovilla olevan parvekkeen purkaminen, jota ei kuitenkaan toteutettu.

Kappelin kellaritila 1930-luvulla kuvattuna. Kuvan on ottanut Lapinlahdessa lääkärinä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

Silitystyö käynnissä Venetsia-rakennuksen toisessa kerroksessa 1900-luvun alussa. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylläkäarinä toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista. Helsingin yliopistomuseo.

4

Lapinlahden sairaalan päärakennus

4.1

Päärakennuksen suunnittelija, esikuvat ja rakennuttaminen

C. L. Engelin rintakuva. Carl Julius Senffin litografia intendenttikonttorin johtajasta on vuodelta 1829. Sinebrychoffin taidemuseo.

Arkkitehti C. L. Engel ja Intendenttikonttori

Saksalaissyntyinen Carl Ludwig Engel (1778–1840) on maassamme yksi tunnetuimmista arkkitehdeistä ja hänen vaikutusvaltansa Helsingin kaupunkikuvaan on hyvin huomattava. Berliiniläisen muurari-mestarin poika Engel oli aluksi isänsä opissa. Hän valmistui maanmittariksi vuonna 1800 ja arkkitehdiksi vuonna 1804, minkä jälkeen siirtyi työskentelemään Preussin rakennushallintoon. Kun maa hävisi sodassa Napoleonin joukoille, rakennustoiminta tyrehtyi ja Engel etsi töitä muualta. Hän siirtyi Tallinnaan kaupungin rakennusmestariksi 1809, mutta sielläkään eivät työt riittäneet. Hän ryhtyi yksityisarkkitehdiksi ja työskenteli Turussa pietarilaisen tehtailijan toimeksiannon parissa vuodet 1814–1815. Turussa Engel tapasi pääkaupungiksi tulleen Helsingin uudelleenrakennusta johtamaan valitun Johan Albrecht Ehrenströmin, joka oli laatinut kaupungille uuden asemakaavan. Engelin rakennuspiirustuksista vaikuttanut Ehrenström suositti keisarille Engelin valintaa uudelleenrakennuskomitean arkkitehdiksi. Tähän virkaan hänen nimitettiin vuonna 1816.

Nyt Engelin tehtäväkenttään kuuluivat kokonaisen kaupungin rakennussuunnitelmat ja töiden toimeksiantajana toimi keisari. Tämä työrupeama kesti aina Engelin kuolemaan saakka. Hänen omaksuma pietarilainen uusklassismi, jossa oli paljon vaikutteita palladiolaisesta arkkitehtuurista, oli keisarin mieleen. Engel piirsi Helsingin monumentaalikeskustan ja myös lukuisia muita rakennuksia. Kun Engel vuonna 1824 siirtyi johtamaan Suomen suuriruhtinaskunnan julkista rakentamista valvovaa elintä, Intendenttikonttoria, hänen empiretyylinsä levisi laajemmalti maahan sekä hänen itsensä suunnittelemien, että konttorin muiden arkkitehtien laatimien piirustusten myötä.¹ Engelin aikana konttorissa toimi intendentin lisäksi kaksi konduktööriä, sekä harjoittelijoita. Intendentin tehtävä oli johtaa konttoria, suunnitella tärkeimmät rakennukset ja laatia työnjako ensimmäiselle ja toiselle konduktöörille.² Konttorin tehtäväkenttään kuului julkisten rakennusten, jotka olivat pääosin kirkkoja, pappiloita, kartanoita, kouluja, virastoja, sairaaloita, kasarmeja, vankiloita ja majakoita, suunnittelun lisäksi myös asemakaavojen laatiminen.

1 Lilius 2000.

2 Halila 1967, 32.

Lapinlahden sairaala suhteessa Engelin muihin sairaaloihin

Engelin toimiessa suuriruhtinaskunnan intendenttikonttorin päällikkönä, tulivat uusien lääninsairaaloiden rakentaminen Ouluun, Vaasaan, Hämeenlinnaan ja Mikkeliin ajankohtaisiksi.³ Lääninsairaalat olivat tulleet suuriruhtinaskunnan lääkintöhallinnon alaisuuteen ja alkoivat saada valtion apua, jolloin niiden paikkamääriä voitiin kasvattaa.⁴ Näistä Vaasan vuonna 1837 suunniteltu, Hämeenlinnaan vuosina 1839–1840 suunniteltu ja Mikkeliin vuoden 1840 suunnitelmien mukaan rakennettu lääninsairaala olivat keskenään hyvin pitkälti toistensa kaltaiset. Sen sijaan muutamia vuosia ennen lääninsairaloita suunniteltu Lapinlahden sairaala poikkeaa näistä, sillä se oli suunniteltu toimintoiltaan erilaiseksi, Suomen ensimmäiseksi erikoissairaalaksi.⁵ Kun yleissairaloissa oli suuria usean potilaan makuusaleja, Lapinlahden potilashuoneet olivat pääsääntöisesti mitoitettu yhdelle potilaalle.

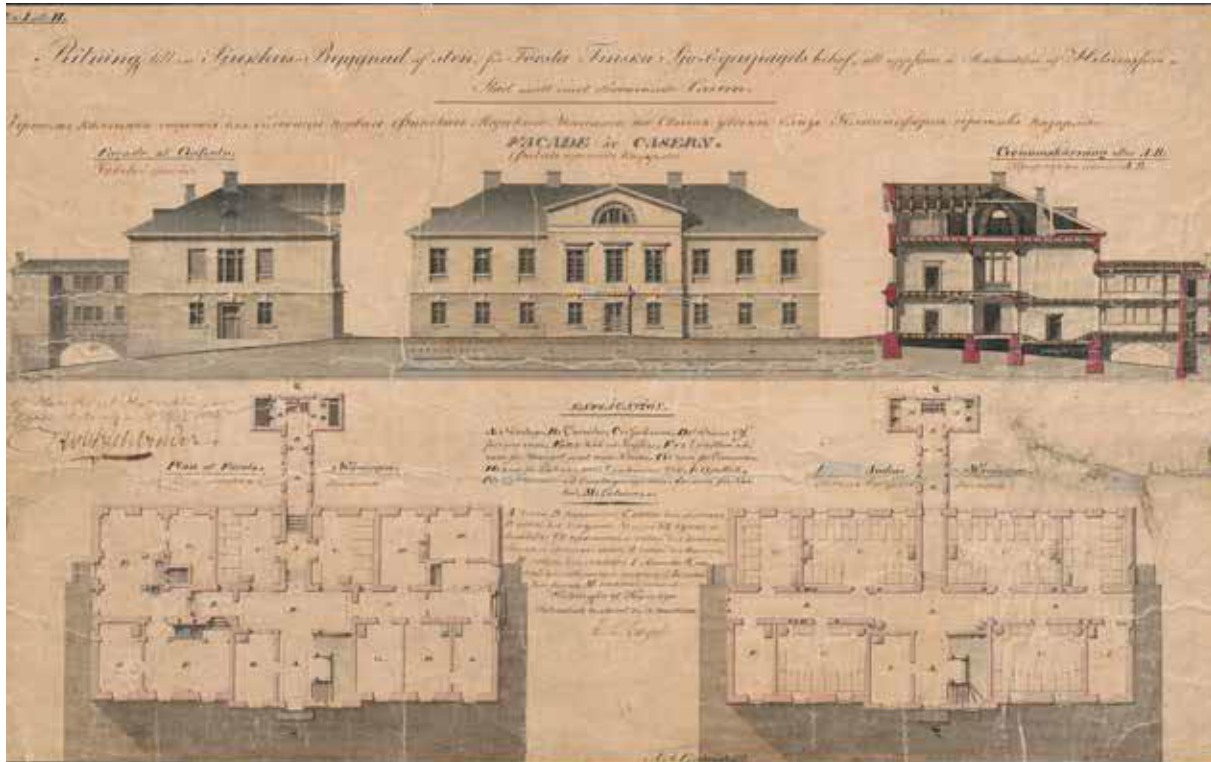
Uusklassismin suunnitteluperiaatteisiin kuului, että rakennuksen julkisivut heijastivat rakennuksen käyttötarkoitusta. Lapinlahdelle syrjään rakennetun suljetun laitoksen pääarakennus oli luonteeltaan pelkistetty suhteessa aikansa tyyliin. Toisaalta pelkistettyjä olivat julkisivultaan myös Mikkelin, Vaasan ja Hämeenlinnan lääninsairaalat. Engelin tuotantoa tutkinut Henrik Lilius luonnehtii näiden sairaalarakennusten saamaa ulkoasua seuraavasti. ”Kysymyksessä on ulkoarkkitehtuuriltaan empirekaudelle ominainen julkinen rakennus. - - Detailointi on kuitenkin yksinkertaisempi kuin esim. lääninhallitusten taloissa tai raatihuoneissa, sillä niin keskirisaliitti kuin pilari aiheisto puuttuivat. -- Mahdollisesti fasaditematiikan yksinkertaisuus on tulkittavissa hierarkkisesti, Engel halusi antaa sairaalarakennukselle esim. juuri lääninhallituksista ja raatihuoneista poikkeavan luonteen.”⁶ Näin syntyi hierarkia valtiovallan rakennuksille. Tässä hierarkiassa esimerkiksi armeijan, valtionhallinnon ja kirkon rakennukset olivat sairaaloita korkeammalla sijalla.

3 Lilius 1990a, 360–361.

4 Achté 1974, 15–17.

5 Lilius 1990a, 360–361.

6 Lilius 1990b, 362.

Katajanokan kasarmialueen sairaalarakennuksen julkisivut ja pohjapiirustukset. Rakennus valmistui vuonna 1838. Kansallisarkisto.

Sekä lääninsairaaloissa että Lapinlahden sairaalassa julkisivun elävöittämiseen on käytetty samoja teemoja. Lääninsairaalat olivat kaksikerroksia, aumakattoisia rakennuksia ja niiden pohjakerros on nauharustikan peittämä. Rustikointia oli myös pääsisäänkäynnissä ja pääkerroksen kolmea keskimäistä ikkuna-aukkoa oli korostettu nauhakehyksin. Lapinlahden sairaalassa rustikointi on yksinomaan rajattu rakennuksen etupihalle johtavaan monumentaaliseen porttiin ja nauhakehykset sijaitsivat etupihan kolmen sisäänkäynnin ympärillä.

Merkittävät erot sairaalarakennusten välillä syntyvät niiden erilaisista muodoista. Lääninsairaalat olivat suorakulmaisia rakennuksia, joissa kussakin kerroksessa oli keskikäytävä. Aputilat, kuten henkilökunnan asunnot, sijoitettiin erillisiin rakennuksiin. Lapinlahden sairaalarakennus suunniteltiin H-kirjaimen muotoiseksi. Sen eri osiin keskittyivät eri toiminnot, kuten potilashuoneet, aputilat ja asunnot, ja rakennuksessa käytettiin sekä keski- että sivikäytäviä. Juuri tämän tilahahmons ansiosta Lapinlahden sairaala oli poikkeava muihin Engelin sairaaloihin nähden, eikä vastaavaa oltu Suomessa aiemmin nähty.

Lapinlahden ja lääninsairaaloiden lisäksi Engel suunnitteli muutaman muun sairaalarakennuksen. Katajanokalle, näkyvälle paikalle ja täten valtiollan symboliksi rakennettuun sotaväen kasarmi-

kokonaisuuteen, joka nykyisin tunnetaan nimellä Merikasarmi, oli 1830-luvulla valmistunut Engelin ja tämän oppilaan A. F. Granstedtin suunnitelma sairaalarakennus. Sekin oli keskikäytävällinen suorakulmainen rakennus. Tässä rakennuksessa osan potilassaleista ja toimenpidehuoneista korvasi henkilökunnan asuintilat, eli toiminnot olivat saman katon alla, mutta pohjaratkaisu oli muuten hyvin lähellä lääninsairaaloita.⁷ Merikasarmen sotilassairaalan erikoisuus oli kaksikerroksinen wc-siipi, joka yhdistyi sairaalan pitkän sivun taakse katetun käytävän kautta. Tämä on sittemmin purettu, mutta osoittaa Lapinlahden sairaalan tavoin pyrkimyksiä huomioida laitosrakennusten suunnittelussa hygienianäkökulmat. Koska Katajanokan sotilassairaalan kohdalla kyse oli suuriruhtinaskunnan valtiollan osalta merkittävästä, ensimmäisestä uuteen pääkaupunkiin perustetusta kasarmikokonaisuudesta, on sen julkisivussa lääninsairaaloita ja Lapinlahtea enemmän detajiiikkaa. Merkittävin ero on pääjulkisivun muuta rakennusmassaa korkeampi keskirisaliitti, jossa ylinnä on lunetti-ikkuna. Tästäkin huolimatta myös Katajanokan sotilassairaala oli julkisivultaan pelkistetty verrattuna sotilaiden majoitusrakennuksiin.

⁷ ark-byroo 2017, 27–28.

Unioninkadun klinikkarakennuksessa on muita sairaaloita runsaampi julkisivukoristelu. Pylväät, stukko-ornamentit ja koristeltu korniisi toistuvat ympäristön muissa empirerakennuksissa. HY.

Kolmas Engelin sairaalarakennus Helsingissä on vanhana klinikkana tunnettu Unioninkadun varteen rakennutettu kokonaisuus. Vuosina 1830–1832 rakennettu kokonaisuus koostui Unioninkadun varren päärakennuksesta ja symmetrisesti sijoitelluista piharakennuksista, jotka liitettiin kiinni päärakennukseen vuosien 1835–1837 laajennustöissä ja näin muodostettiin kolmelta sivulta umpinainen kokonaisuus. Tätä kokonaisuutta täydennettiin vielä hieman erilleen sijoitetusta synnytysairaala, jolloin nämä rakennukset muodostivat osan umpikorttelia.⁸ Päärakennus on päätykolmioineen, pylväineen ja plastisine koristeaiheineen huomattavasti koristeellisempi kuin muut sairaalat. Kyseessä oli pääkadun varteen suuriruhtinaskunnan hallinnolliseen keskukseen sijoitettu julkinen rakennus, jonka ympäristö ei ollut suljettu samalla tavalla kuin Lapinlahdessa syrjässä oleva sairaala-alue tai Katajanokan kasarmialue, joihin kumpaankin oli pääsy tiukasti rajattu. Huomionarvoista on, että sekä Lapinlahden että vanhan klinikan päärakennuksiin Engel suunnitteli kirkkosalit, jotka eivät kuitenkaan erottuneet rakennusten julkisivujen arkkitehtuurissa.

Erilaista rakennustypologiaa edustavat, mutta pohjakaavaltaan Lapinlahden sairaalaa lähinnä Engelin suunnitelmista ovat muiden sairaaloiden

sijaan vuonna 1834 valmistunut Helsingin observatorio Tähtitorninmäellä ja vuonna 1820 valmistunut Heidenstrauchin talo, nykyinen presidentin linna.⁹ Näissä kummassakin päärakennukseen liittyvät siipiosat ja rakennusten eteen jää muurin ja portin muodostava katujulkisivua rajaava kokonaisuus.

Engelin kädenjälki näkyy myös spitaalisairaalana alun perin toimineessa Selissä, joskin hänen allekirjoitus löytyy päärakennuksen sijaan vuoden 1826 suunnitelmasta sivurakennukseksi. Seilistä tuli Lapinlahden rakentamisen aikaan mielisairaala. Sinne keskitettiin vaikeasti sairastuneet, jotka katsottiin parantumattomiksi. Uudessa toiminnassa Seiliin rakennettiin uusi päärakennus. Se muistuttaa pohjakaavaltaan Lapinlahtea, ollen H-kirjaimen muotoinen, mutta rakennuskanta on syntynyt kokonaissuunnitelman sijaan monen eri laajennusvaiheen tuloksena. Vaalea rapattu rakennus, joka on pääosin yksikerroksinen, on Lapinlahden tavoin ulkomuodoltaan pelkistetty. Päärakennuksen siipiosat on rakennettu Lapinlahden laajennuksiakin suunnitelleen arkkitehti Jac. Ahrenbergin 1887 laatimin suunnitelmin.¹⁰

⁸ Rosén 1988, 79.

⁹ Rosén 1988, 79–80.

¹⁰ Rky.fi, Seilin hospitaali.

Kuva Yorkin Retreatista Samuel Tuken vuonna 1813 julkaistussa teoksessa *Description of the Retreat, an institution near York, for insane persons of the Society of Friends*. Myös tämä vuonna 1796 toimintansa aloittanut laitoserakennus koostui päärakennusosasta ja siipiosista.

Lapinlahden sairaalan esikuvat

Lapinlahden sairaalaan haettiin mallia ajan mielisairaaloista. Tuolloin toiminnassa olleet mielisairaalat olivat usein lainanneet tilaohjelmansa vankiloista, potilastilat koostuivat pienistä kopeista ja niiden valvontaan liittyvistä tiloista.¹¹ Näistä poikkeava oli Lapinlahden sairaalan esikuvaksi mainittu Pietarin lähistöllä 1820-luvulla rakennettu Kaikkien kärsivien sairaala, joka oli suunniteltu uusimpien hoitoperiaatteiden mukaisesti. Tämän sairaalan ohjesäännön oli laatinut keisari Nikolai I:n henkilölääkäri Johann Georg Rühl, jonka hyväksyttäväksi keisari määräsi Engelin piirustukset ennen niiden lopullista vahvistamista.¹²

Pietarin sairaalarakennuksen esikuvana oli vuorostaan Englannin Yorkissa sijaitseva Retreat, jossa keisari Nikolai oli itse vierailut ennen valtaan nousuaan.¹³ Tämä, edelleen toiminnassa oleva organisaatio aloitti toimintansa 1796. Retreatin perustivat kveekarit, uskonnollinen seura. Seuran tavoitteena oli muuttaa mielisairaiden kova, epäinhimillinen hoito, jossa fyysinen rangaistus ja pakkotoimet

olivat yleisiä menetelmiä, lähemmäs henkilökohtaista hoitoa ja huolenpitoa. Potilaat nähtiin osana yhteisöä. Henkilökohtaisen tuen lisäksi potilaiden vapaata liikkumista sairaalan ympäristössä ja osallisuutta maataloustöihin pidettiin terapeuttisina.¹⁴

Sairaalaan laadittiin kaksi teosta, joista toinen, vuonna 1813 julkaistu teos, pyrki antamaan suunnitteluohjeita vastaavaa laitosta suunnitteleville arkkitehteille.¹⁵ Näin Retreatista tuli yleinen malli aikansa mielisairaaloihin. Yhtäläisyyksien perusteella voidaan arvella Engelin tai von Haartmanin joko henkilökohtaisesti tutustuneen tähän teokseen tai sitten sen sisältö oli tullut tutuksi Pietarin yhteisöiden ja Rühlin kautta. Retreatin ja Lapinlahden sairaaloiden välisiin yhtäläisyyksiin kuuluu sijaintipaikka lähellä kaupunkia, mutta sen keskustan ulkopuolella. Niitä ympäröi kaunis ympäristö, jossa harjoitettiin maataloutta ja potilaille tarjottiin virkistysmahdollisuuksia luonnossa. Ympäristö tarjosi myös työskentelymahdollisuuksia.¹⁶

Retreatissa päärakennukseen kuului kaksi kaksikerroksista potilassiipeä, kolmikerroksinen päärakennusosa ja pienemmät sivupaviljongit. Siipirakennuksissa oli eri osastoja sukupuolen, sairauden

11 Achté 1991, 24–25.

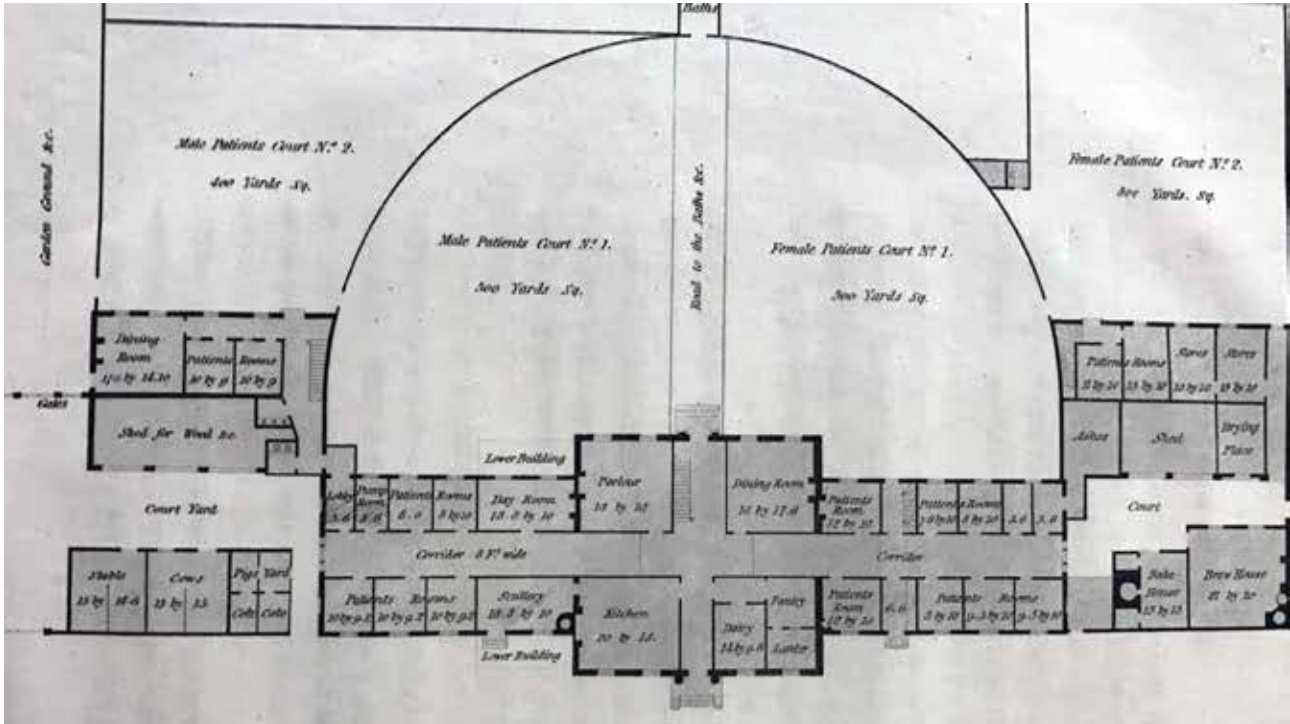
12 Rosén 1990, 370.

13 Rosén 1988, 69.

14 Tuke 1813.

15 Tuke 1813, iv.

16 Ks. Tuke 1813, 94–95.

Retreatin ensimmäisen kerroksen pohjakaava Samuel Tuken vuoden 1813 kirjassa. Päärakennusosaan keskittyivät yhteis- ja aputilat, potilaat sijoitettiin keskikäytävän varren yhden hengen huoneisiin. Rakennuksen päissä oleviin sivupaviljonkeihin sijoitettiin varastotilat ja niissä oli muista tiloista eristettyinä muutamia potilashuoneita. Eläinsuojat olivat omassa erillisessä rakennuksessaan ja kylpytilat sijaitsivat erillään pihan perällä. Pihaan oli aidattu ulkoalueet erikseen miehille ja naisille.

laadun ja maksukyvyyn mukaan. Osastoihin liittyi potilaspahoja, jotka oli jaoteltu potilasosastojen mukaan. Potilasosastot olivat pääosin keskeiskäytävän varteen sijoitettuja yhden hengen huoneita, joiden lisäksi oli muutamia isompia usean sängyn makuusaleja. Erillisessä osassa olivat vähiten hoitoa tarvitsevat potilaat, joka saattoivat liikkua vapaasti ja muun muassa ruokailla yhdessä henkilökunnan kanssa. Kokonaisuuteen kuului myös erillinen talli-navetta-sikalarakennus, ja päärakennukseen yhteydessä oleva leipomo-panimo-pesutuparakenus.¹⁷ Kirkkoa ei ollut, se ei kuulunut kveekarien tapaan harjoittaa uskontoa.¹⁸

Nämä Yorkin Retreatia esittelevässä kirjallisuudessa mainitut piirteet ovat tunnistettavissa pitkälti Lapinlahdessa. Retreatia kuvaavan teoksen kirjoittaja, laitoksen johtaja Samuel Tuke, ei ylisanoistaan huolimatta pitänyt rakennusta aivan ihanteellisena. Ensinnä hän kritisoi pieniä sellimäisiä potilashuoneiden ikkunoita, josta ei voinut katsella ulos.¹⁹ Lapinlahteen rakennettiin tavallisen kokoiset ikkunat. Tämä houkuttelee tulkitsemaan suunnittelijoiden ottaneen kyseisen kritiikin huomioon laatiessaan rakennuksen piirustuksia. Toiseksi Retreat-hoitolaitoksen suunnitte-

luratkaisussa Tuke moitti potilassiipien keskeiskäytävän pimeyttä.²⁰ Lapinlahden suunnitteluratkaisu, jossa potilashuoneiden ja keskikäytävän väliselle seinälle tuli oven ylle lunetti-ikkunat, pyrittiin parantamaan käytävätilojen valaistusta. Samalla mahdollistettiin tehokas tuuletus. Kun Retreatissa ovilehtien yläosa oli avattavissa tuuletusta varten²¹, on Lapinlahdessa ratkaisua selkeästi kehitetty pidemmälle. Lunetti-ikkunat paransivat sekä valaistusta että tuuletusta, ja kun ikkunat sijaitsivat korkealla lattianrajasta, oli potilashuoneisiin kohdistuva veto mahdollisimman pieni. Näiden lisäksi ratkaisu, jossa potilashuoneiden lämmitysuneja hoidettiin käytävätilan kautta, vaikuttaa huomattavalta parannukselta suhteessa Yorkiin, jossa uuneja kiersivät lukossa olevat rauta-aidat.²² Kyseisen Lapinlahteen valittu uunijärjestely oli toteutettu aiemmin Pietarin Kaikkien kärsivien sairaalassa, joka muodosti Lapinlahden sairaalan suunnittelussa toisen tärkeän – luultavasti vielä tärkeämmän – esikuvan.

Pietarin Kaikkien kärsivien sairaalasta mallia otettiin etenkin ohjesäännön osalta. Sen sijaan rakennuksina kohteet olivat erilaiset, mikä pääasiassa johtui siitä, että Pietarin hoitolaitos ei ollut uudisrakennus vaan oli alun perin rakennettu

17 Tuke 1813, 95–107; Rosén 1988, 67–69.

18 Rosén 1988, 69.

19 Tuke 1813, 105; Rosén 1988, 68.

20 Tuke 1813, 106; Rosén 1988, 68.

21 Tuke 1813, 100–101.

22 Tuke 1813, 97; Rosén 1988, 68.

Rakennuttamisesta vastannut rakennuskomitea

Engelin laatimat uudisrakennuksen piirustukset valmistuivat 17. 6. 1835 yhdessä rakennushankkeen kustannusarvion ja von Haartmanin laatiman mielisairaanhoidon järjestämisestä koskevan ehdotuksen kanssa. Nämä toimitettiin saman vuoden elokuussa keisarille hyväksyttäväksi. Tämä hyväksyi ne 3. 8. 1836.²⁹ Vielä saman kuun aikana, 23. 8. 1836, senaatti määräsi von Haartmanin, Engelin ja Uudenmaan läänin maaherra Gustaf Magnus Armfeltin huolehtimaan siitä, että sairaalan rakennustyöt käynnistyisivät. Sama kolmikko määrättiin vuoden lopulla asetetun Lapinlahden sairaalan rakennuskomitean jäseniksi. Komitean asiamieheksi tuli lääkintöylihallituksen kamreeri Frans Johan Rabbe.³⁰

Komitean tehtävä oli ratkaista rakennustyön aikana esiin nousevat kysymykset ja valvoa rakennustöiden edistymistä. Asiamiehen tehtävänä oli hoitaa komitean kirjeenvaihtoa ja suorittaa sopimusten mukaiset tilitykset. Komitea kokoontui 18 kertaa vuosien 1836 ja 1843 välillä. Engel osallistui näistä seitsemään ensimmäiseen. Tämän jälkeen Engelin vointi huononi, mutta tästä huolimatta hän seurasi rakennustyön etenemistä omien voimiensa sallimissa puitteissa ja antoi tarvittaessa työmaalle lisäohjeita. Kokouksiin osallistui Engelin sijaisena intendenttikonttorin toinen konduktööri Anders Fredrik Granstedt, josta tuli vakinainen rakennuskomitean jäsen Engelin kuoleman jälkeen toukokuussa 1840. Rakennuskomitealle annettiin täydet valtuudet päätöksille rakennustöiden aikana.³¹

Rakennuskomitean asiakirjoihin on tallentunut runsaasti tietoa rakennustyömaan etenemisestä ja sen aikana tehdystä ratkaisusta.³² Niistä muun muassa selviää, että komitean ensimmäinen tehtävä oli kilpailuttaa ja valita urakoitsija. Ajan tavan mukaan kilpailu pidettiin julkisena urakkahuuto-kauppana, jonka pöytäkirja oli lähetettävä vielä senaatille tarjousten tarkastamiseksi ja mahdollisten lisämääräysten antamiseksi. Huutokauppa pidettiin vuoden 1836 lopussa ja valituksi tuli kauppias

Nikolai Korastileff.³³ Korastileff oli kokenut urakoitsija, jonka aiempiin töihin lukeutuivat muun muassa valtioneuvoston juhlahuoneisto Smolna ja Senaattintalo.³⁴ Rakennustyöt käynnistyivät seuraavana vuonna. Rakentamisaikaa annettiin kolme vuotta, mutta lopulta aikaa kului tätä enemmän. Sairaala valmistui pääosin 1841, lopullisesti vasta 1843.³⁵

Rakentamismäärärahoja annettiin kolmelle suunnitellulle rakennusvuodelle kullekin 20 000 hopearuplaa, urakoitsijan palkkio maksettiin neljässä erässä. Rakennuttamissuunnitelmassa rakennustyöt oli jaettu siten, että ensimmäisenä rakennusvuonna 1837 oli tarkoitus rakentaa yksikerroksiset taloussiivet D ja G, ja kaksikerroksinen keskiosa C vesikattoon asti, toisena vuonna kaksikerroksiset potilassiivet B ja F vesikattoon, sekä saada valmiiksi savupiippujen, tulisijojen, leivinuunien ja portaiden muraukset. Myös lattioiden ja välipohjien rakenteiden rakentaminen ja varustaminen eristein kuuluivat toisen vuoden tehtäviin. Muita toisen vuoden töitä olivat lattian päällystelautojen höylääminen ja sisärappaus pääpiirteissään. Kolmas vuosi oli tarkoitus käyttää viimeistelyyn. Tähän kuului rappaustöiden viimeistely ja valkoista kaakelia olevien uunien saattaminen käyttökuntoon. Alkuperäiseksi luovutusajaksi määriteltiin vuoden 1839 lokakuun loppu.³⁶

Aikataulun lisäksi rakennuttamissuunnitelmassa määriteltiin lukuisia muita työmaahan liittyviä seikkoja. Rakennustyömaalle olisi hankittava kaikki tarvittava puutavara ennen rakennustyön alkua ja se olisi suojattava. Rakennusmateriaalit oli rakennuskomitean tai tämän nimeämän edustajan tarkastettava ja hyväksyttävä. Perustustöissä kaivettavalla maa-aineksella olisi täytettävä alueella erikseen osoitetut kuopat ja loppu kuljetettava alueen sivulle osoitettuihin paikkoihin. Muurauslaastiin määriteltiin käytettävän vain makeaa vettä ja se oli sekoitettava hevosvetoisia kärryjä käyttäen. Sairaalarakennuksen kellarin yhteyteen oli rakennettava jääkellari, rakennuksen ympäristöön oli merkittävä kaivonpaikat, alue aidattava ja varustettava portinvartijan tuvalla. Rakennustyömaalla oli oltava ammattitaitoinen päällysmies tai rakennusmestari, joka oli paikalla pysyvästi töitä valvomassa ja tämän oli tarvittaessa raportoitava rakennuskomitealle

29 Rosén 1991, 28.

30 Rosén 1990, 370–371. Tiedot ovat senaatin talousosaston arkistoaineistosta. Näitä Kansallisarkistossa säilytettäviä asiakirjoja ei ole käyty läpi tämän työn puitteissa vaan hyödynnetty aiempaa Rosénin tutkimusta.

31 Rosén 1988, 39–40.

32 Näihin asiakirjoihin paneutui Helena Rosén vuonna 1988 ja tätä tutkimusta on hyödynnetty nyt käsillä olevassa työssä.

33 Rosén 1988, 41.

34 Arkkitehtitoimisto Schulman Oy 2011, 10.

35 Rosén 1990, 373.

36 Rosén 1988, 61.

rakennustyömaan etenemisestä. Rakennustöiden johtajana toimi A. F. Granstedt, joka oli aiemmin työstänyt Katajanokan kasarmialueen sairaalan rakennuspiirustuksia.³⁷

Rakennustyöt käynnistyivät ripeästi. Lokakuussa 1837 rakennuksen molemmat taloussiivet D ja G olivat katon alla ja päärakennusosan C ensimmäinen kerros lähes valmistunut. Laadulliset vaatimukset täyttävistä tiilistä oli kuitenkin pula, eikä ulkoseinien muuraamista voitu enää jatkaa. Päärakennuksen ensimmäinen kerros päätettiin suojata väliaikaisesti lautakatolla ja aloittaa potilassiipien B ja F perustustyöt.³⁸

Hyvin edenneet työt pysähtyivät 27.10.1837 kun Korastileff kuoli yllättäen. Rakennuskomitea alkoi selvittämään urakan takuumiehiksi mainittujen henkilöiden halukkuutta saattaa urakka loppuun alkuperäisillä ehdoilla. Takuumiehistä Alexei Duldin valikoitui työn loppuun suorittajaksi, mutta myös Korastileffin kuolinpesä ja leski ilmaisivat halukkuutensa jatkaa työ loppuun. Asia saatettiin keisarin ratkaistavaksi. Tämä päättyi Korastileffin lesken valitsemisen puolelle. Lesken edustajiksi rakennustyöhön tulivat asessori Wickman ja kauppias Kiseleff.³⁹

Työt sujuivat jälleen vuonna 1838 ja urakka eteni aikataulussaan. Poikkeuksena suunnitelmiin ikkunankarmit valmistettiin valuraudasta työohjelmassa määritellyn takoraudan sijaan. Vuonna 1839 työt olivat edenneet siten, että päästiin laatimaan urakahuutokauppaa vesijohtotöiden suorittamiseksi. Työhön valittiin kauppias Mauritz Bernhard Brenner. Viimeistelytyöt eivät enää sujuneet aikataulun mukaisesti ja eikä rakennus tullut kokonaisuudessaan valmiiksi tavoiteajassa eli samaisen vuoden lokakuuhun mennessä. Rakennuskomitea laati suunnitelmia ratkaisuksi, jossa edelleen kesken-eräistä rakennusta lämmitettäisiin talven yli, jotta tulipesät eivät vaurioituisi pakkasella.⁴⁰

Jo vuonna 1840 havaittiin ensimmäiset rakennusvirheet. Taloussiipien seiniin tuli halkeamia, jotka uusiutuivat korjaustöistä huolimatta. Ongelman aiheuttajaksi epäiltiin väärin tehtyjä perustuksia ja pohdittiin tarvetta niiden uusimiselle. Tähän ei kuitenkaan ryhdytty. Sen sijaan rakennuksen ympäristö ja etupiha kivetettiin siten, että vettä ei

enää päässyt perustuksiin, jonka jälkeen ilmeisesti myös halkeamien synty loppui.⁴¹

Vuonna 1940 laadittu muutos- ja lisätyösuunnitelma sisälsi lukuisia kohtia, joten ei ollut yllättävää, että rakennusta ei hyväksytty luovutetuksi urakoitsijalta vielä kyseisenä vuonna. Ongelmia oli edelleen seinien halkeilemisessa, uunien ja hellojen toimivuudessa ja katon pitävyydessä. Listoja ja ovia puuttui. Komitea neuvotteli ratkaisun, jossa urakoitsijalle maksettiin etumaksuna osa viimeisestä maksuerästä. Tämä piti puolestaan rakennuksen lämpimänä seuraavan talven yli ja sitoutui suorittamaan täydentävät työt seuraavan vuoden kesäkuun loppuun mennessä. Tämä aikataulu piti ja keisarille ilmoitettiin potilaita voitavan ottaa 1.7.1841 alkaen.⁴²

Pääurakoitsijan työt katselmoitiin 11.9.1941 sairaalan ollessa jo toiminnassa, minkä jälkeen tämä lupasi vielä hoitaa muutamat puuttuvat korjaustyöt. Putkitöistä vastanneen urakoitsija Bernerin urakka vastaanotettiin vasta 1. 3. 1843.⁴³ Toimikunnan kokoontuessa viimeisen kerran vuoden 1843 alussa, voitiin todeta töiden saatetun päätökseen ja toimikunnan saaneen käyttöönsä toimikautensa aikana yhteensä 300 000 ruplaa, josta oli jäänyt vähän jopa käyttämättä.⁴⁴ Rakennusta viimeisteltiin sen käyttöönoton jälkeen. Näiden töiden suunnitteluun osallistui Lapinlahden sairaalan ensimmäinen ylilääkäri Leonhard Fahlander.⁴⁵ Hänen vastuullaan oli etenkin kalustus ja sisustus, josta hän oli nähnyt esimerkkejä kenraalikuvernöörin tukemalla matkallaan ajan uusiin hoitolaitoksiin Pietarissa ja muualla.⁴⁶

37 Achte 1991, 44.

38 Rosén 1988, 43.

39 Rosén 1988, 43–44.

40 Rosén 1988, 44–45.

41 Rosén 1988, 48.

42 Rosén 1988, 49–50.

43 Rosén 1988, 51.

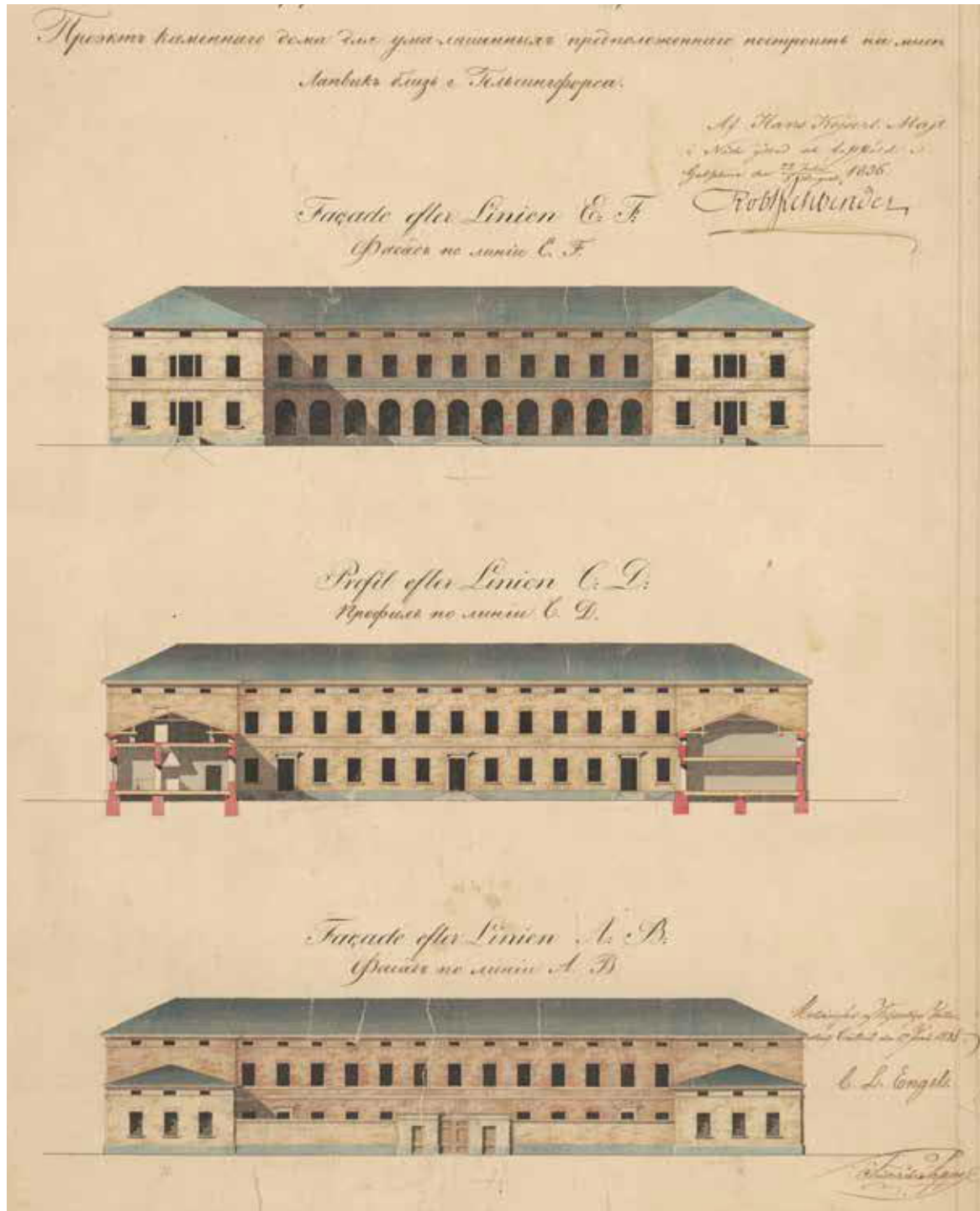
44 Rosén 1988, 51.

45 Rosén 1991, 30.

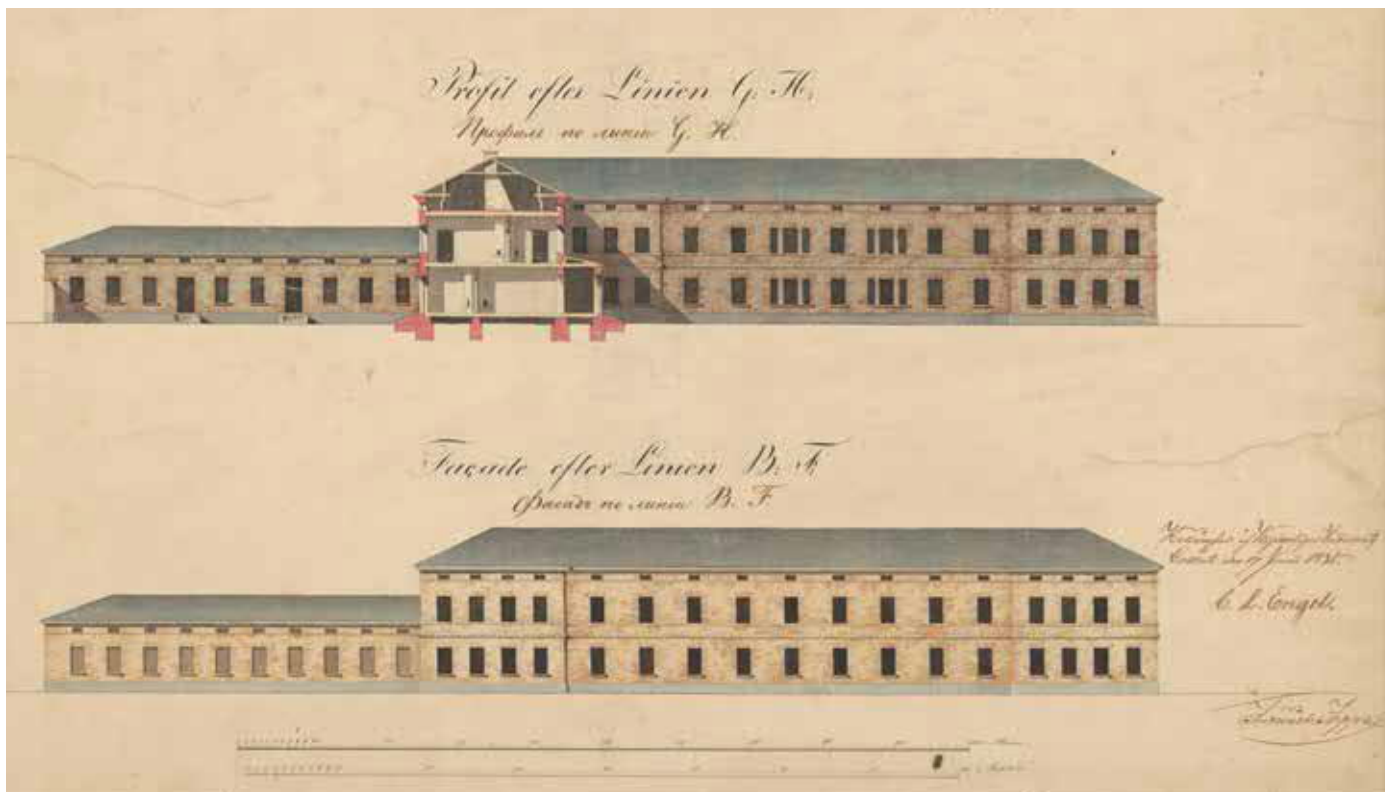
46 Achte 1991, 45.

4.2

Päärakennuksen suunnitteluratkaisu

Yllä Engelin piirustus rakennuksen länsijulkisivuksi, alinna itäjulkisivu ja keskellä itäjulkisivun leikkaus. Piirustusta on rajattu. Kansallisarkisto.

Engelin 17.6.1835 päiväämät ja allekirjoittamat julkisivu- ja leikkauspiirustukset. Ylimpänä alkuperäinen suunnitelma rakennuksen sisäpihojen eteläpuoleisiksi osiksi, joka kuitenkin toteutettiin pohjoissiipinä. Alla alkuperäinen suunnitelma pohjoissiipien pohjoisjulkisivuksi. Kansallisarkisto.

Keisarin hyväksymä C. L. Engelin piirustussarja uudeksi mielisairaalaksi koostui kahden kerroksen pohjapiirustuksista, sekä kahdesta planssista julkisivu- ja leikkauspiirustuksia. Näiden piirustusten päiväys on 17.6.1835 ja allekirjoittajana on Engelin lisäksi A. W. Arppe. Engel laati piirustukset huomattavan tiukalla aikataululla. Von Haartman otti häneen yhteyttä suunnittelutyön tiimoilta vasta toukokuun alussa tehtyään itse merkittävän määrän pohjatyötä.⁴⁷

Hyväksytyjen piirustusten sijaan toteutetuksi tulivat päiväämättömät ja allekirjoittamattomat piirustukset, jotka koostuvat ensimmäisen ja toisen kerroksen pohjapiirustuksista. Ne ovat peilikuvia suhteessa hyväksytyihin.

Rakennuksen muoto ja julkisivut

Sairaalarakennus on pohjakaavaltaan H-kirjaimen muotoinen. Tämän poikittainen keskiosa C on kaksikerroksinen ja se on nimetty piirustuksissa päärakennukseksi (corps de logis). Sen länsipuolelle eli merelle päin tulivat kaksikerroksiset potilassiivet

B ja F, ja idänpuolella yksikerroksiset taloussiivet D ja G. Näiden taloussiipien itäpäiden väliin sijoitettiin etupihan sulkeva tiilimuuri, jonka keskelle rakennettiin monumentaalinen yhden ajoportin ja sen kumminkin puolin sijoittuva käyntiportin kokonaisuus. Portti koristeltiin muun muurin yläpuolelle kohoavalla palkilla, jota kannattelevat rustikoidut pilasterit. Läntisen sisäpihan sulki lauta-aita.

Julkisivujen kahden kerroksen väliin sijoitettiin kaksi päällekkäistä pelkistettyä koristelistaa. Rästäslistasta tehtiin profiloitu. Itäpuolen pääjulkisivuun tulivat tämän lisäksi yksinkertaiset kehykset maantasokerroksen ulko-ovien ympärille. Engelin julkisivupiirustuksiin ei ole piirretty ikkunoita ja ovia, mutta oletettavasti ikkunat olivat ajalle tyypillisesti kuusiruutuisia, sellaisia, joita on säilynyt edelleen osan C galleriakäytävän ja sen itäpuolisten huonetilojen välisissä ikkuna-aukoissa. Ovet olivat kaksilehtisiä peiliovia, mahdollisesti nykyisten tavoin ootrattuja ja lasilla varustettuja.

Lähes 60 metriä pitkiä pohjois- ja eteläjulkisivuja elävöitettiin kaksikerroksisten rakennusosien päiden matalaprofiilisilla risaliiteilla, joiden kohdalla ikkunarytmitys tehtiin muuta julkisivua tiheämmäksi. Potilassiipien B ja F länsipäädyissä ja läntisen sisäpihan pitkillä sivuilla oli näiden lisäksi kolmi-

⁴⁷ Rosén 1988, 21.

osaisia, niin kutsuttuja venetsialaisia ikkunoita, jotka muita suurempina antoivat lisävaloa käytäviin ja joihinkin potilashuoneisiin, sekä elävöittivät muuten säännönmukaista ikkunajäsentelyä. Länsijulkisivun maantasokerrokseen tuli kaariaukkojen sarja, jonka suojiin pulpettikaton alle sijoittui kahta keskikäytävällistä potilassiipeä B ja F yhdistävä osan C galleriakäytävä. Näin rakennuksessa varioitiin keski- ja sivukäytäväratkaisua. Galleriakäytävän alkuperäinen idea on mahdollisesti tullut Pietarista, jossa se oli tyypillinen piirre palatseissa. Ilmeisesti tällainen oli myös palatsista sairaalaksi muutetussa Kaikkien kärsivien sairaalassa. Pietarissa se oli laina klassisesta loggiasta.

Sisätilat

Rakennuksen sisätilat jakautuivat julkisiin tiloihin, henkilökunnan asuintiloihin ja potilassiipiin, joihin sairaalan potilailla ja henkilökunnalla oli asemasta riippuen vaihtelevan tasoisia kulkuoikeuksia. Asuntojen ja julkisten tilojen pohjakaavat edustivat karoliinista kaavaa, eli tilakokonaisuudet muodostuivat keskeisallista ja sen kumminkin puolin sijaitsevista huoneista. Tämä tilajäsentely oli tuohon aikaan tyypillistä pappiloissa ja kartanoissa. Päärakennusosan C ensimmäisessä kerroksessa oli keskellä sisääntuloa, jossa potilaat ja vieraat otettiin vastaan. Siitä oli kulku länsipuolen pieneen kirkkotilaan ja tästä edelleen läntistä sisäpihaa reunustavaan galleriakäytävään. Muita maantasokerroksen tiloja olivat kirkkosalin pohjoispuolella taloudenhoitajan neljän huoneen ja keittiön asunto, ja salin eteläpuolella kanslia, kylpyhuone, sekä amanuenssin käyttöön tarkoitettut kaksi huonetta. Toinen kerros tästä päärakennusosasta sisälsi ylilääkärin 12 huoneen asunnon, palvelushenkilökuntaan asuinkäyttöön varatut kaksi suurta salia sekä potilaiden yhteiskäyttötiloja. Ensimmäisestä kerroksesta ylilääkärin asuntoon johtava porras oli tehty rakennuksen hienoimmaksi.

Etupihan kumminkin puolin sijaitsevissa yksikerroksisissa taloussiivissä oli pohjoispuolella osassa D keittiö, panimo, leivintupa ja omalla sisäänkäynnillä varustettu henkilökunnan asuintila. Eteläsiivessä G oli varastohuoneita, vaunuliiteri, läävä, talli, käymälöitä ja portinvartijan huone. Vaunuliiterin ja tallin edessä oli ramppi, muissa sisäänkäynneissä hakattua graniittia oleva porras. Etupiha oli kivetty. Pohjoisen taloussiiven alle tuli

jääkellari.⁴⁸

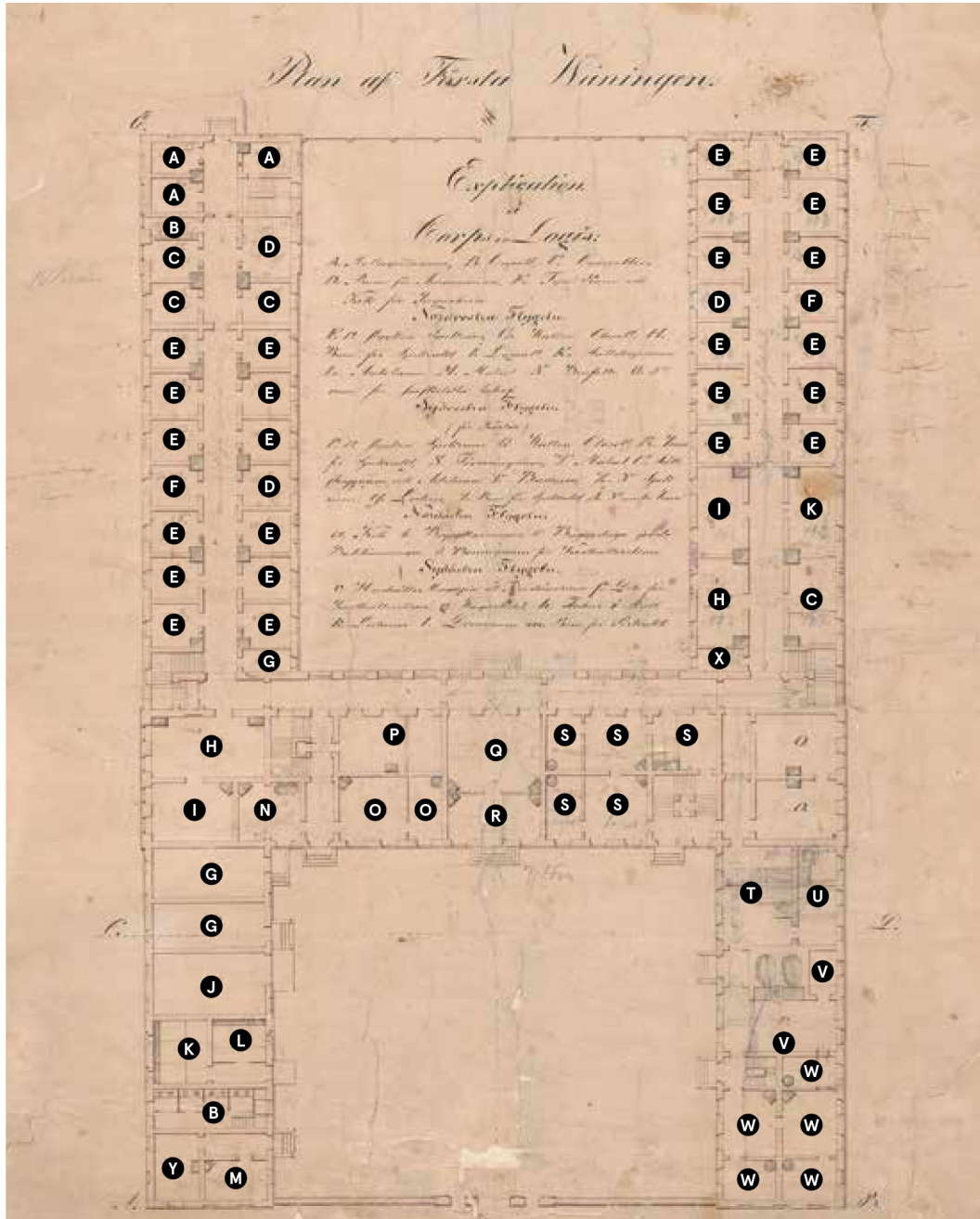
Potilassiivissä oli potilashuoneita kahdessa kerroksessa keskeiskäytävän kumminkin puolin. Alkuperäisissä, hyväksytyissä piirustuksissa potilaat eroteltiin taudinkuvan mukaan eri siipiin, naiset ja miehet omiin kerroksiinsa, mutta tätä pidettiin selvästi liian radikaalina. Lopullisessa ratkaisussa naiset ja miehet sijoitettiin omiin siipiinsä ja potilaat jaettiin eri osastoihin sairauden mukaisesti. Osastoja oli neljä eli kummankin potilassiiven kumpikin kerros muodosti oman osastonsa. Huoneita kullakin osastolla oli 12 ja niiden koko oli 3,5 x 4 m eli 14 m². Täten mistään kovin pienistä kopeista ei ollut suinkaan kyse. Vuonna 1840, jolloin rakentaminen oli vielä käynnissä, laadittiin suunnitelmat kuumdentoista oven puhkaisemisesta potilashuoneiden välille. Yhden-kahden hengen käyttöön alun perin suunnitelluista huoneista oli tarkoitus tehdä suurempia useamman potilaan huoneita.⁴⁹ Näin ilmeisesti pyrittiin nostamaan sairaalan kapasiteettia, tai sitten kyseessä oli esikuviansa mukainen muutos suurempiin majoituskokonaisuuksiin. Tämä muutos toteutettiin kuitenkin vasta 1900-luvun alussa.

Potilassiipien keskelle, potilashuoneiden tavoin käytävän varteen, sijoittui vesiklosetti ja sairaanhoitajan huone. Osastot olivat omia toiminnallisia yksiköitä omine yhteistiloinen syömiseen, seurusteluun ja työntekoon. Lisäksi osastoilla oli sairashuoneet infektoiden ynnä muiden sairauksien hoitoon. Potilasosastojen yhteiset tilat olivat lähimpänä päärakennusosaa, joko rakennuksen pitkittäisten osien B ja F ja poikittaisosan C nivelkohdassa tai pitkittäisten potilassiipien B ja F itäpäässä. Sijoittamalla päiväkäytössä olleet huoneet lähimmäksi henkilökunnan asuintiloja edisti näiden tilojen rauhallisuutta iltaisin työpäivän jälkeen.

Eteläisen potilassiiven F länsipäähän tuli kolme pienempää 2,8, x 4 m eli 11 m² kokoista huonetta, jotka on nimetty ”mörka rum” eristyshuoneiksi. Niitä oli kummassakin kerroksessa ja niiden välillä kulki potilassiiven päässä porras. Huoneet oli erotettu kerroksen keskikäytävästä väliovella, joten eristystilat muodostivat oman yksikkönsä kahdessa kerroksessa. Eristyshuoneiden erottelua muista potilashuoneista ja henkilökunnan asuintiloista tehostettiin sijoittamalla hoitajien huoneet, kuivakäymälä ja sairashuoneet näiden välille. Eristyshuoneet oli alkuperäisissä suunnitelmissa tarkoitettu tähän siipeen eri kerrok-

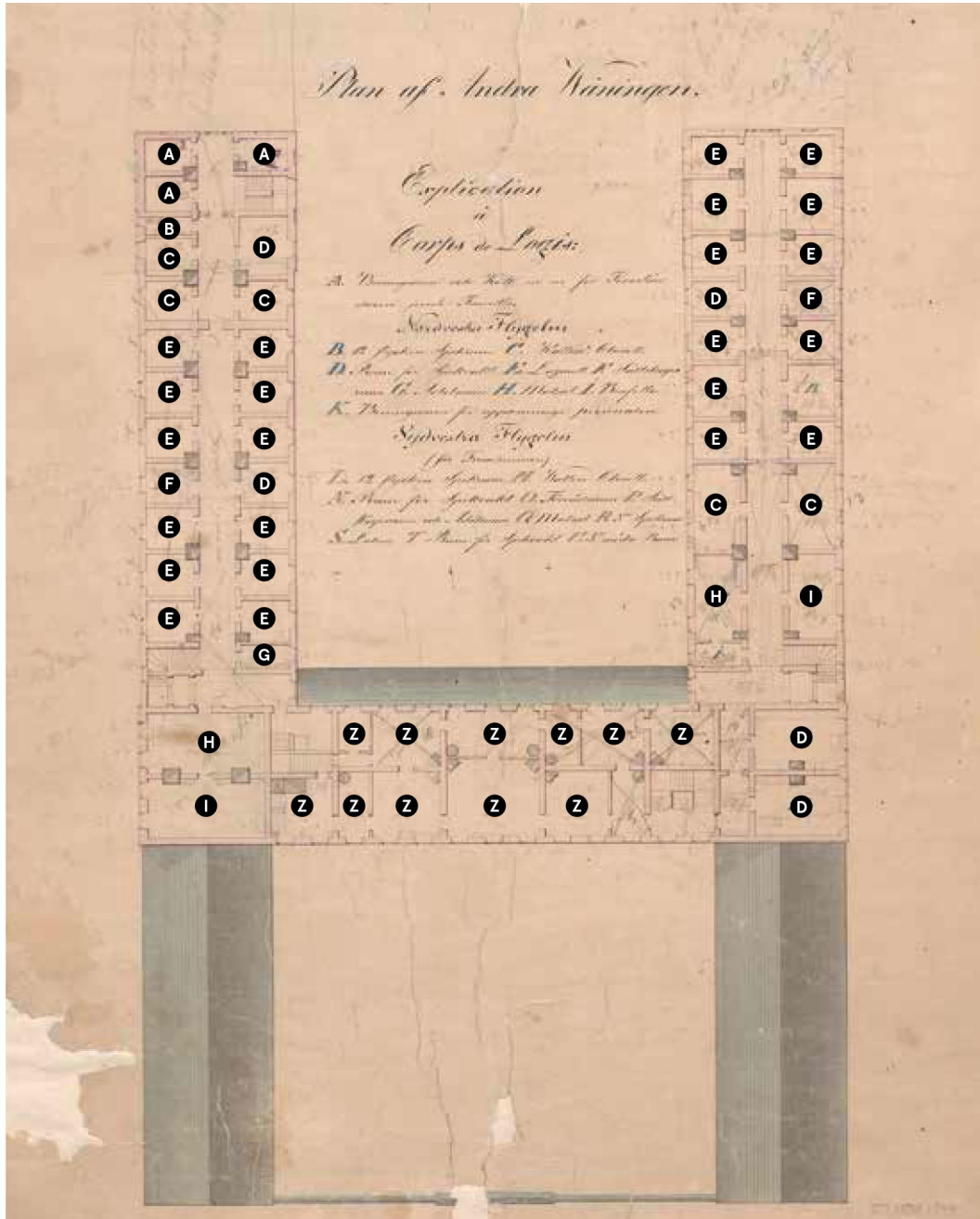
48 Rosén 1988, 35.

49 Rosén 1988, 49.

Engelin päiväamätön piirustus sairaalarakennuksen ensimmäisen kerroksen pohjakaavaksi. Pohjakaava on rajattu ja siihen on merkitty kirjaimella tilan käyttötarkoitus.

A Eristyshuone	H Ruokasali	O Amanuenssin huone	V Leipomotilat
B Kuivakäymälä	I Seurustelu- ja työhuone	P Kanslia	W Keittäjän asuintilat
C Lasaretti	J Vaunuvarasto	Q Kappeli	X "Boufette"
D Sairaanhoidajan huone	K Talli	R Vastaanottohuone	Y Rengin huone
E Potilashuone	L Läävä	S Taloudenhoitajan huone	
F Vesiklosetti	M Portinvartijan huone	T Keittiö	
G Varastohuone	N Kylpyhuone	U Panimohuone	

Engelin päiväämätön piirustus sairaalarakennuksen toisen kerroksen pohjakaavaksi. Pohjakaava on rajattu ja siihen on merkitty kirjaimella tilan käyttötarkoitus.

A Eristyshuone	D Sairaanhoidajan huone	G Varastohuone	Z Yllääkärin asuintila
B Kuivakäymälä	E Potilashuone	H Ruokasali	
C Lasaretti	F Vesiklosetti	I Seurustelu- ja työhuoneet	

Kuva osan F-osan toisen kerroksen potilaskäytävästä 1900-luvun alusta. Kuva on otettu kohti länttä. Pois lukien miespotilaan taakse muodostettua suurta seurustelutilaa ja tämän tilan avaamista yhdeltä suvultaan käytävään, on käytävä alkuperäisessä asussaan. Kuvan etuosassa on käytävän puolelta operoitavat lämmitysruuvin luukut kipinäsuojineen. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylläkkärinä toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista. Helsingin yliopistomuseo.

siin sijoitettaville vaikeasti sairaille nais- ja miespotilaille, mutta kun eteläsiipeen päätettiin keskittää kaikki miespotilaat, tulivat eristyshuoneet yksinoman miesten käyttöön. Alkuperäissuunnitelmiin myöhemmin lyijykynällä tehdyt merkinnät viittaavat siihen, että myös naisten siiven länsipään huoneista muokattiin eristyshuoneita.

Potilaiden sijoittaminen alkuperäissuunnitelmasta poikkeavasti aiheutti myös muita eroja miesten ja naisten osastojen välille. Naisten osastoilla sairashuoneet olivat kollektiivisia useamman infektiopotilaan käyttöön tarkoitettuja tiloja. Miehillä taas tuli pienempiä yhden tai kahden potilaan sairashuoneita edellä kuvatuksi eristyshuoneiden tuntumaan. Parempikuntoisille potilaille alun perin suunniteltuun siipeen sijoitettavilla naisilla oli miehiä runsaammin yhteiskäyttötaloja. Yhtä lailla naisten siipeen jäi boufette-nimisiksi huoneiksi merkityt tilat kumpaankin kerrokseen. Nämä lienevät olleen jonkinlaisiksi pelihuoneiksi tarkoitettuja, mutta kyseenalaiseksi jää se, toimivatko ne milloinkaan tässä käyttötarkoituksessa.

Rakenteet ja materiaalit

Sairaalarakennus rakennettiin aikakauden tavan mukaan. Ulkoseinät tehtiin tiilestä ja ne olivat eristämättömät. Ala-, väli-, ja yläpohjat olivat puuta ja niissä oli ajanmukaiset hirsipalkki- ja trossipohjarakenteet, joissa kantavat puupalkit upotettiin tiiliseiniin. Kattotuolit koostuivat neliön muotoon hakatuista 6 x 6 tuuman hirsistä.⁵⁰ Pohjien eristeenä käytettiin turvetta, sammalta ja hiekkaa. Rakennuksen keskiosan alapohja tehtiin maanvaraiseksi, sivusiipien alustilat joko mataliksi tuulettuviksi tiloiksi tai putkitunneleiksi. Porrashuoneiden kohdalle tehtiin rataaksojen varaan muurattu tiiliholvi. Kantavien tiiliseinien lisäksi osa väliseinistä toteutettiin tikkurapattuina puuseininä. Ullakon palopermanto rakennettiin vaakaan ladotuista tiilistä.⁵¹ Porrashuoneiden lattiamateriaaliksi valittiin kalkkikivi, ulla-kolle johtavat portaat sen sijaan tehtiin kyljelleen

50 Rosén 1988, 59

51 Rosén 1988, 59.

Kuva naispotilaista B-osan toisen kerroksen itäpäässä sijainneessa seurusteluhuoneessa, oletettavasti 1920-luvulla. Kuvassa tilahahmo on alkuperäisessä asussaan, se on sittemmin menetetty. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylläkkärinä toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista. Helsingin yliopistomuseo.

asetetuista tiilistä.⁵² Vesikate tehtiin rivipelistä, joka lepäsi kattotuolien päälle asetetun harvalaudoituksen päällä. Savupiiput pellitettiin katon yli meneviltä osilta ja rapattiin sen alapuolisilta osilta.

Engelin laveerauksessa katto oli sokkelin tavoin harmaa ja seinät okrankeltaiset. Rakennuksen katto maalattiin kuitenkin alun perin punaiseksi, ikkunapellit ja syöksytorvet mustiksi, mutta jo 1844 katon maalaus uusittiin vihreänä. Puulattiat, ovet ja ikkunanpuitteet maalattiin öljymaalein, rapatut ja kalkitut seinät maalattiin liimavärein.⁵³

Lapinlahden sairaala rakennettiin turvalliseksi ja viihtyisäksi ympäristöksi. Toisin kuin esikuvansa, kaikkien potilashuoneiden ikkunat vastasivat kooltaan normaaleja. Poikkeuksen mahdollisesti tekivät vain eristys huoneet ”mörka rum”, jotka nekin näyttävät nimestään huolimatta ja alkuperäispiirustuksien vastaisesti saaneet pienet ikkunat. Täysikorkeiden ikkunoiden sijoittamista lähes kaikkiin potilashuoneisiin pidettiin ilmeisesti hoitohenkilökunnan osalta

liian radikaalina, sillä 1870-luvun lisärakennustöissä alkuperäisiä ikkuna-aukkoja pienennettiin. Se, että ikkunoissa oli kaltereiden sijaan valurautaiset puitteet ja karmit, oli esikuviansa mukainen ratkaisu. Rakennuskomitean muodostaneiden von Haartmanin, Engelin ja Armfeltin laatimassa kirjeessä keisarille kyseisen ratkaisun valintaa perustellaan sillä, että se mahdollisti sairaiden pysymisen hyvässä tallessa ilman että heidän tarvitsi katsella rautakaltereita.⁵⁴

Ulkoikkunan lisäksi huoneissa oli oven yllä sisäikkuna. Tämän ratkaisun avulla keskikäytävät saivat lisää valoa ja potilashuoneita voitiin tuulettaa tehokkaasti ilman, että lattiatasolla tuntui kovaa vetoa. Sisäikkunat olivat muodoltaan lunetti-ikkunoita. Vastaavia ikkunoita oli myös galleriakäytävää jakavien oviaukkojen yllä.

Kahta potilashuonetta lämmitti yksi uuni. Uunit lämmitettiin käytävän puolelta, jolloin riski potilaiden syyttämiin tulipaloihin ja itsensä satuttamiseen pieni. Potilasosastojen uunit olivat yksinkertaisia Turun tehtaan valkolasitettuja kaakeliuuneja. Niissä

52 Rosén 1988, 60

53 Rosén 1988, 55, 58–59.

54 Rosén 1988, 35.

oli rautainen luukku sekä edessä kipinäsuojus. Ylilääkärin asunnon uunit olivat näistä poiketen tukholmalaisia, lasitettua valkoista posliinia olevia kaakeliuuneja, joissa oli messinkiluukut.⁵⁵

Potilashuoneiden ovet olivat ajalle tyypillisiä kaksilehtisiä ja kolmipeilisiä ovia, joiden ympärillä oli profiloitu vuorilauta. Ovissa ei ollut kahvaa sisäpuolella, sen sijaan ulkopuolella oli kaksi salpaa ja lukko, eli henkilökunta määräili potilaan liikkumisen huoneensa ulkopuolella. Pimeiden huoneiden ovet olivat näistä poiketen yksilehtisiä, matalia ja niissä oli ulkopuolelta avattava luukku.⁵⁶ Näin potilasta voitiin tarkkailla ja antaa ruokaa astumatta huoneeseen sisälle.

Saniteettitilat

Sairaalarakennukseen suunniteltiin aluista alkaen vesiklosetteja, käymälöitä, ja yksi kylpyhuone. Käymäläksi merkityt tilat tarkoittivat ilmeisesti tässä yhteydessä perinteisiä kuivakäymälöitä, erotuksena aikansa uutuuksista, vesivessoista. Miesten siivessä oli Engelin piirustusten mukaan sekä vesiklosetti että käymälä, naisten puolella vain vesiklosetti. Koko rakennukseen on merkitty yksi kylpyhuone potilaiden ja henkilökunnan tilojen rajapintaan. Henkilökunnan asuutiloihin ei ole merkitty omia saniteettitiloja. Sen sijaan tallisiivessä oli suurikokoinen kuivakäymälä, joka oli oletettavasti tarkoitettu henkilökunnan yhteiskäyttöön. Peseytymismahdollisuuksien parantamiseksi jo vuonna 1842 anottiin lupaa saunan rakentamiseen.⁵⁷

Piirustuksia liittyen uudisrakennuksen putkiverkoihin, saniteettitiloihin tai viemärintiiniin ei ole, mutta koska putkien asennus kilpailutettiin omana urakatyönään, voidaan olettaa kyseessä olleen huomattava tehtävä. Käsitys siitä, minkälaiseksi Lapinlahden sairaalan vesi- ja viemärintiverkosto suunniteltiin, voidaan muodostaa tarkastelemalla Engelin samanaikaisia töitä, kuten vuoden 1836 piirustuksia Haminan kadettikoululle. Kyse on kummassakin tapauksessa tiloista, jonne majoittui huomattava määrä henkilöitä.

Veden johtaminen rakennuksiin ja käyttö saniteettitiloissa oli maassamme varsin uusi ilmiö. Tätä kuvaa se, että vaikka Lapinlahden sairaalarakennuksen johtotyön urakkakilpailutus saatettiin päätökseen jo 1839, kesti kaksi vuotta ennen kuin alaa tunteva kuparisepä saa-

tiin työmaalle ja käytännön työt voitiin aloittaa.⁵⁸

Haminan kadettikoululle laadituista piirustuksista käy selville hyvin yksityiskohtaisesti veden johtamiseen, jakamiseen ja käyttöön liittyvien rakenteiden toimintaperiaate. Haminan ja Lapinlahden välillä on kuitenkin eräs huomattava ero. Haminan kadettikouluun liitettäväksi suunniteltiin erillinen wc-siipi. Vastaavanlainen, erillinen wc-siipi toteutettiin muun muassa Katajanokalla samaan aikaan rakennettuun kasarmin sairaalarakennukseen. Sen sijaan Lapinlahden sairaalassa vesiklosetit sijoitettiin osaksi muuta rakennusmassaa.

Vesiklosetit toimivat siten, että vesi pumpattiin aluksi kaivosta maanalaiseen lautaverhoiluun vesisäiliöön, josta se pumpattiin edelleen ullakoilla sijaitseviin, sinkkipellillä vuorattuihin puuvesisäiliöihin. Näistä se kulki painovoimaisesti kylpyhuoneeseen, pesualtasiin ja wc-pönttöihin.⁵⁹ Lapinlahden sairaalarakennuksen wc-kalusteet olivat pietarilaista valmistusta ja olivat valurautaisia, posliinista valmistettua wc-allasta lukuun ottamatta. Viemäriputket johtivat lautavuorattuihin lokasäiliöihin ja sieltä edelleen kanavaa pitkin mereen. Uudet rakenteet osoittautuivat kuitenkin osin toimimattomiksi. Ullakon vesisäilöt vuotivat, kun vuorausmetalli ei ollut sopiva käyttötarkoitukseen. Sinkkipelti vaihdettiin vielä viimeisten rakennustöiden ollessa käynnissä tinattuun kupariin.⁶⁰

Lapinlahden sairaalaa koskevat ensimmäiset piirustukset saniteettitiloista liittyvät vuoden 1877 lisärakennustöihin. Tällöin saniteettitilojen määrää kasvatettiin. Nämä vaikuttavat toimineen pitkälti alkuperäisten toimintaperiaatteiden mukaisesti.

55 Rosén 1988, 59.

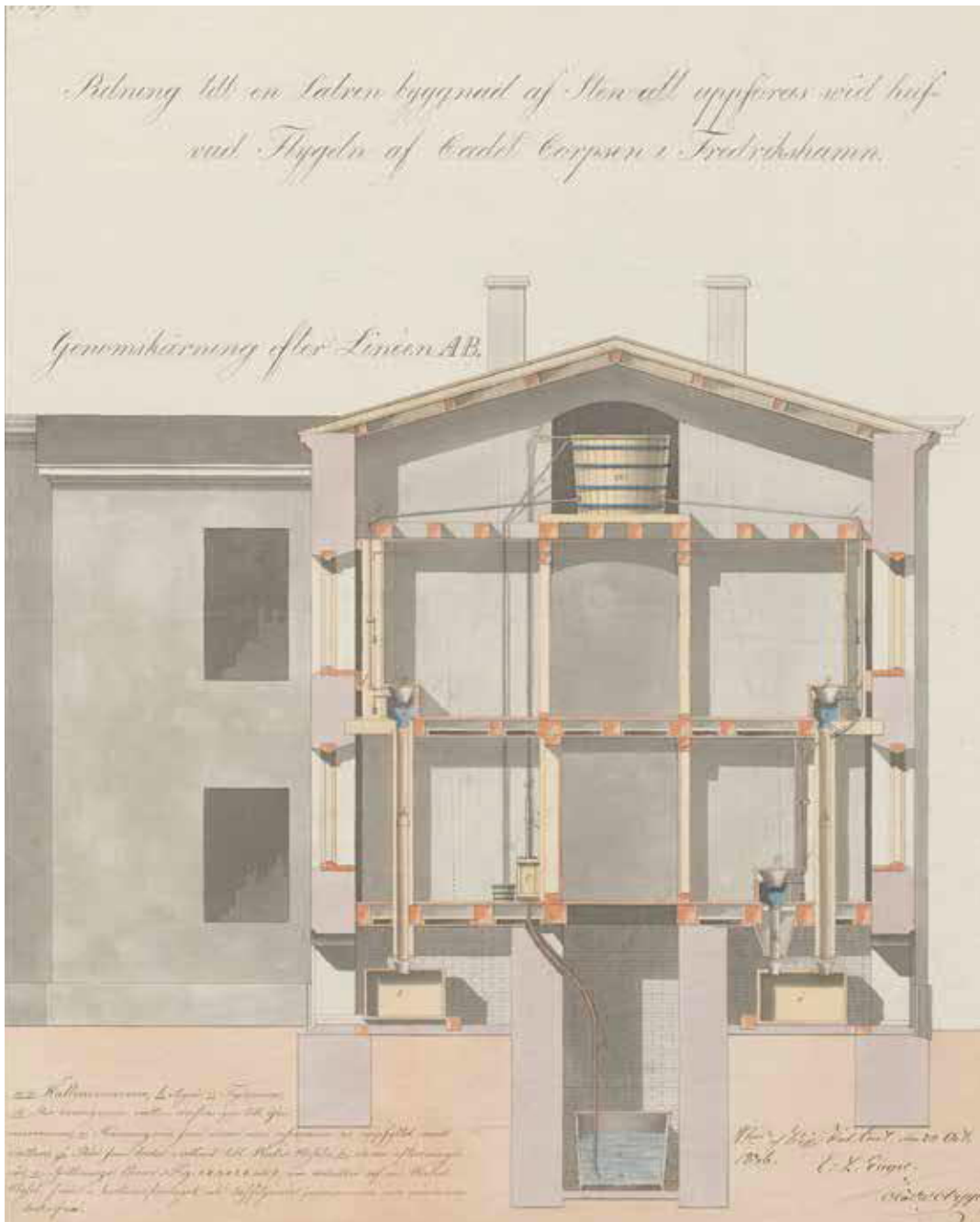
56 Rosén 1988, 58.

57 Rosén 1988, 62.

58 Rosén 1988, 61.

59 Rosén 1988, 61.

60 Rosén 1988, 61–62.

Engelin Haminan kadettikoulun osaksi suunnitellun käymäläosan leikkauspiirustus. Rakennuksen ullakolla oli saavi, jonne pumpattiin vesi rakennuksen alla olevasta säiliöstä ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevan pumpun voimalla. Yläsäiliöstä vesi virtasi putkea pitkin kerrosten wc-pönttöihin, joilla oli kullakin oma viemäriputki sokkelin tasolla sijaitseviin lokasäiliöihin. Kansallisarkisto.

Lapinlahden sairaalan päärakennuksen myöhemmät vaiheet

Potilaat Lapinlahden puistossa 1920-luvulla. Tuolloin sairaala oli saanut ensimmäiset lapsipotilaat. Helsingin yliopistomuseo.

Ohje potilaille sairaalan päivämaksuista ja maksusta vapautetuista paikoista vuodelta 1938. Valokuvannut Timo Huvilinna, Helsingin yliopistomuseo.

5.1

Sairaalan käyttöhistoria

Potilaat

Vuoden 1840 mielisairaanhoidoa koskevassa keisarillisessa asetuksessa määriteltiin mieleltään sairaiden potilaiden hoitopolku. Asetuksen mukaan mieleltään sairastuneita tuli hoitaa ensin lääninsairaaloissa, pois lukien uusimaalaiset potilaat, joiden hoitopaikaksi määrättiin Lapinlahti. Lääninsairaaloista tai Lapinlahdesta heidät lunastettiin houruinhuoneeseen, mikäli olossa ei tapahtunut muutosta parempaan kahden kuukauden hoitojaksolla. Asetus määritteli, että potilaat saattoivat olla lunastettuina Lapinlahdessa eliniän, vaikka tarkoitus oli alun perin hoitaa

potilaita siihen asti, kunnes he paranivat, ja mikäli potilasta ei voitu parantaa, tämä siirtyisi Seiliin. Lunastuksesta päätti vuoden 1840 asetuksessa perustettu houruinhoidon johtokunta.¹

Käytännössä sairaalapaikkoja oli 1800-luvun Suomessa vähemmän kuin niitä tarvitsevia, jolloin oli omaisten huolehdittava potilaista. Vuoden 1840 mielisairaanhoidoa koskeva asetus määritteli Lapinlahden sairaalan paikkaluvuksi 90, vaikka rakennussuunnitelmia laadittaessa paikkaluvuksi oli otettu 70. Varakkaat potilaat pääsivät muita vapaammin hoidettavaksi Lapinlahteen ja sieltä pois ilman raskaita ilmoitusvelvollisuuksia ja tarkkojen menettelytapaohjeiden noudattamista.² Potilaiden hoidon maksoi pääasiassa joko kunta, seurakunta tai ”vakavarainen henkilö”. 1800-luvun lopulla oli käytössä kaksi maksuluokkaa. Luokkien erot näkyivät ainakin potilaille tarjotussa ruuassa, toisen luokan ruokalista oli riisutumpi.³ Näiden maksulisten paikkojen lisäksi sairaalassa oli rajoitettu määrä paikkoja, jotka olivat maksuttomia ja varattu vähävaraisille.⁴ Pitkäaikaisesti hoitoa tarvitsevien potilaiden lunastamiseen kuului kertakorvaus tulevasta hoidosta. Näiden potilaiden omaisuus siirtyi houruinhoidolle.⁵ Lunastuksesta luovuttiin 1861 ja otettiin käyttöön päivämaksut.⁶ Ruokalistat yhtenäistettiin toisen ja ensimmäisen luokan kesken 1920-luvulla.⁷ 1960-luvulla oli edelleen käytössä kaksi maksuluokkaa. Erikoismaksuluokan potilaat saivat itse valita hoitavan lääkärin ja maksoivat päivämaksun lisäksi saamastaan hoidosta ja tutkimuksista asetuksella säädetyn erillisen palkkion.⁸

Lapinlahden sairaalan toiminnan käynnistymisestä ilmoitettiin muun muassa lehdissä. *Finlands Allmänna Tidning*issä oli huhtikuun 20. päivänä 1841 ilmoitus, jossa kerrotaan mielisairaalan avautuvan saman vuoden heinäkuun ensimmäisenä päivänä, jonka jälkeen se ottaisi vastaan potilaita keisarin armollisessa asetuksessa 4.2.1840 määriteltyin ehdoin.⁹ Kun sairaala avasi ovensa, oli potilaspaikkoja asetuksessa määriteltyä huomattavasti vähemmän,

1 Achté 1990, 40–42.

2 Achté 1990, 40–41.

3 Mönkäre 2007, 22–23.

4 Ilmoitus sairaalaan potilaiksi pyrkiville vuodelta 1938. Helsingin yliopistomuseo.

5 Achté 1991, 40.

6 Achté 1991, 62.

7 Achté 1991, 109.

8 Helsingin yliopistollisen keskussairaalan poliklinikka 1967, 6–7.

9 *Finlands Allmänna Tidning* 20.4.1841, 355.

vain 53,¹⁰ eli jokaiseen huoneeseen oli suunniteltu majoitettavan vain yksi potilas. Vuoden 1843 vuosikertomuksessa ylilääkäri mainitsee miesten puolen olleen täynnä, mutta naisten puolen vain puolillaan.¹¹

Potilaspaikkoja kasvatettiin sijoittamalla yhteen huoneeseen kaksi potilasta ja rakentamalla potilassiipien päihin lisäosat 1870-luvulla. Näin potilashuoneiden määrä nousi parilla kymmenellä ja sairaalan paikkaluku 95:stä 130:een.¹² 1900-luvun alussa yhdistettiin potilashuoneita suuremmiksi kokonaisuuksiksi, jonne majoitettiin useita potilaita. Näin saatiin paikkalukua edelleen nostettua. Vuoden 1967 potilaille suunnatussa oppaassa sairaalan paikkaluvuksi mainitaan 180. Osastot olivat muuttuneet tässä vaiheessa pääasiallisesti avo-osastoiksi, joiden potilaat saivat liikkua sairaala-alueella vapaasti ja hoitavan lääkärin suostumuksella poistua sairaala-alueelta. Suljettujen osastojen potilaat saivat anomuksesta enintään kahden vuorokauden mittaisia lomajaksoja sairaalan ulkopuolelle.¹³ Myöhemmin sairaalan potilaspaikkojen lukumäärää jälleen laskettiin lähelle alkuperäistä. Huomattava muutos potilasosastoissa tapahtui vuonna 1969, kun mies- ja naisosastot muuttuivat sekaosastoiksi.¹⁴ Sairaaloitinnan loppuvuosina potilaat oli jaettu suljetulle ja avo-osastolle. Suljetulla osastolla oli 12 potilasta ja avo-osastolla 16–22 potilaspaikkaa. Toiminnan viimeisinä vuosina potilashuoneet olivat tyypillisesti 2–3 hengen huoneita.¹⁵

Vasta-avattuun Lapinlahteen siirrettiin uuden sairaalan valmistumisen myötä suljettavaksi pääteytystä Kruunupyyn hoitolaitoksesta kymmenen potilasta.¹⁶ Ensimmäisinä vuosina hoitotulokset olivat huonoja. Monet potilaat kuolivat, ja parantumattomaksi katsottuja henkilöitä siirrettiin vuosittain Seiliin.¹⁷ Läpi toiminta-aikansa sairaalassa hoidetuista potilaista merkittävä osa tuli Helsingistä. Helsingin kaupungilla oli kiintiö valtion ylläpitämään sairaalaan, mutta käytännössä potilaita oli yli kiintiön. Esimerkiksi kun 1920-luvun alussa kiintiö oli 40 paikkaa, oli todellisuudessa helsinkiläisiä potilaita hoidettu lähes sata.¹⁸ Kun sairaalan toiminta siirtyi

Helsingin yliopistollisen keskussairaalan alaisuuteen, osa hoitopaikoista tuli yliopiston hallintaan, mutta tämä ei poistanut Helsingin kaupungin lähettämien potilaiden yliedustusta.¹⁹

Vuonna 1850 laadittiin ensimmäinen tilasto potilaiden diagnooseista. Yhteensä 98 hoidetun potilaan yleisin diagnoosi oli dementia, nykykäsityksen mukaan jakomielisyys, jota sairasti yhteensä 51 potilasta. Tähän ryhmään kuuluivat myös aivokuppaa sairastaneet, eli ne, joille sairastettu kuppa oli aiheuttanut keskushermoston vaurioita. Sittemmin aivokuppaa on torjuttu antibiooteilla. Toiseksi yleisin diagnoosi oli mania, 26 potilasta, ja kolmanneksi yleisin melancholia eli masennus, 17 potilasta. Manian joukkoon nykyisin lasketaan jakomielisyyden rauhattomat muodot ja kaksivaiheisen mielialahäiriön kiihtyneet vaiheet. Joukossa oli myös idiotia-diagnoosin eli syvän vajaamielisyyden saaneita, nykytermein kehitysvammaisia, neljän potilaan verran.²⁰ Vuoden 1875 tilastossa yleisin diagnoosi on melancholia, jota sairasti 62 potilasta 185 hoidetusta. Seuraavana olivat mania 44 tapauksella ja paranoia eli vainoharhaisuus 37 potilaalla. Dementia oli 29 potilaalla, vajaamielisyyttä kolmella potilaalla. Myös epilepsiaa eli kaatumatautia sairastavia hoidettiin Lapinlahdessa. Silloisen ylilääkärin mukaan sairaudet kumpusivat pääosin joko taloudellisista tai tunne-elämän vaikeuksista, henkisestä ylirasittumisesta, päihiteidenkäytöstä, muista sairauksista tai perinnöllisistä taipumuksista.²¹

Ajan myötä sekä diagnoosit että käsitykset sairauksien syistä muuttuivat. Esimerkiksi 1980-luvulla päivystyspotilaat koostuivat pitkälti itsemurhaa yrittäneistä. Nuorisopsykiatrian puolella päivystyspotilaista suurin osa kärsi syömishäiriöistä.²² Merkittävin muutos potilaiden kannalta on kuitenkin ollut hoitojaksojen systemaattinen lyheneminen. Kun hoitojaksojen pituudet olivat pitkälle 1900-luvun puoliväliin asti laskettavissa vuosissa, vuonna 1990 se oli keskimäärin enää vain 29 vuorokautta. Hoitojaksojen pituudessa tapahtuneiden muutosten lisäksi hoitomuodoissa on tapahtunut suuria muutoksia. Avohoidon ja kuntoutuksen merkitys on kasvanut entisestään. Toimintaterapian muotoina yleisiä olivat sairaalan loppuajoina entisaikojen puutar-

10 Achté 1991, 44.

11 Achté 1991, 58.

12 Achté 1991, 66.

13 *Helsingin yliopistollisen keskussairaalan poliklinikka 1967*, 3.

14 Achté 1991, 159.

15 Mönkäre 2007, 24.

16 Achté 1991, 45.

17 Achté 1991, 56.

18 Achté 1991, 109.

19 Vuonna 1967 edelleen 62 % potilaista oli Helsingin kaupungin lähettämiä. *Helsingin yliopistollisen keskussairaalan psykiatrian klinikka 1967*, 3.

20 Achté 1991, 59.

21 Achté 1991, 69.

22 Achté 1991, 163–164.

Hoitajattarien yhteiskuva läntisellä sisäpihalla. Kuvan tarkka ottoajankohta ei ole tiedossa, mutta ilmeisesti 1800-luvun lopulta. Rakennusosan C toisen kerroksen ikkunoita ei ole vielä muutettu T-ikkunoiksi ja galleriakäytävän julkisivussa on ilmeisesti alkuperäiset kuusiruutuiset ikkunat, joiden alla on umpinaiset peiliöiset. Pohjoisenpuoleisessa potilassiivessä B on pieniruutuiset ikkunat, joiden alaosat näyttävät laudoitetun umpeen ja laudoituksen päälle on maalattu valeikkunakuvio. Potilashuoneiden yllä on seinässä tuuletuskanavan pään metallisuus. Museovirasto.

hatöiden sijaan savityöt ja kuvaamataito, musiikki, draama ja päivittäisiin töihin, kuten keittiöaskareisiin ja toimistotöihin, osallistuminen. Tosin myös puutarha- ja pihatöihin osallistuttiin edelleen.²³

Henkilökunta

Vuoden 1840 mielisairaanhoidon koskeva asetus määritteli Lapinlahden sairaalan henkilökuntaan kuuluvaksi ylläkäri, alilääkäri, pappi, taloudenhoitaja, päällysmies/opetusmestari, johtajatar/opettaja, neljä mies- ja neljä naishoitajaa, renki, porttivahti ja kaksi pyykkäriä, eli 18 henkeä.²⁴ Näistä seitsemälletoista tuli löytää asunto sairaalan puolesta. Portinvartijaa ja pesijättäriä lukuun ottamatta heidät majoitettiin sairaalarakennukseen.²⁵

1900-luvun alussa Lapinlahden toimintaa

kehitettiin voimakkaasti. Muun muassa potilaiden työskentelymahdollisuuksia lisättiin perustamalla sairaalan yhteyteen puutarha 1906, joka kasvoi pian 1,5 hehtaarin kokoiseksi. Sen hoitamiseen palkattiin lisää henkilökuntaa.²⁶ Vapaista työpaikoista ilmoitettiin ajan tavan mukaan *Finlands Allmänna Tidningissä*.²⁷ 1900-luvun toisella vuosikymmenellä henkilökunnan määrä oli noussut 28: aan.²⁸

Hoitajia johti johtajatar, jota sittemmin kutsuttiin ylihoitajaksi. Hoitoalan koulutusta ei vielä tuolloin ollut, Helsingin Diakonissalaitoksen sairaanhoitajakoulutus alkoi 1867. Hoitohenkilökunnan tehtävä oli Lääkintöhallituksen vuoden 1844 ohjeen mukaan ensisijaisesti heille uskottujen potilaiden valvominen, hoitaminen ja huoltaminen. Henkilö-

26 Achté 1991, 86.

27 Kansalliskirjaston digitoidut aineistot, *Finlands Allmänna Tidning*. Samassa lehdessä ilmoitettiin myös mm. rakennusten korjaustöiden suorittamista ja polttopuun toimittamista koskevista hankinnoista.

28 Achté 1991, 85.

23 Achté 1991, 166–167.

24 Achté 1991, 41.

25 Rosén 1988, 46.

Lääkäreitä ja sairaanhoitajia G-siiven toisen kerroksen kansliahuoneessa 1930-luvulla. Kuva on 1930-luvulta ja sen on ottanut Lapinlahdessa lääkäriinä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

kunnalta edellytettiin hyväntahtoisuutta, myötätuntoa, rauhallisuutta ja kärsivällisyyttä suhteessa potilaisiin, sekä asiallisuutta ja säädyllistä käyttäytymistä suhteessa muuhun henkilökuntaan. Potilaiden yksilöllisiä tarpeita oli huomioitava, huolehdittava potilaiden, näiden huoneiden ja käytävien siisteydestä. Henkilökunnan oli toimittava malliesimerkeinä siisteydestä ja puhtaudesta, ahkeruudesta, järjestyksestä ja huomaavaisuudesta. Mahdollisuuksien mukaan henkilökunnalla oli velvollisuus osallistua myös sairaalan huoltotehtäviin.²⁹ Hoitajakoulutus kehittyi sitten vuoden 1844 ohjeiden, mutta näiden yleisten ohjeiden voidaan katsoa olleen hoitotyön yleinen perusta läpi sairaalan toiminnan. Vuodesta 1921 ylihoitajat ovat saaneet sairaanhoitajakoulutuksen.³⁰

Sairaalan hoitohenkilökuntaan kuului pitkään vain lääkäreitä ja hoitajia, mutta 1950-luvulta alkaen hoitohenkilökuntaan lukeutui myös psykologeja, sosiaalityöntekijöitä, fysioterapeutteja ja toimintaterapeutteja.³¹ Täten henkilökunnan määrässä

oli huomattavaa kasvua sotienjälkeisenä aikana. Vuonna 1989 Lapinlahden sairaalan henkilökunnan määrä oli 280 henkeä eli se oli moninkertaistunut sitten alkuaikojen, kun taas potilaspaiikkojen määrä oli lähellä alkuperäistä, 1840 asetuksessa määriteltyä 90:tä. Tosin tämä henkilökunta vastasi myös Lapinlahden ulkopuolelle siirretyn poliklinikan toiminnasta.³²

Henkilökunnan elinpiiri rajoittui pitkään sairaala-alueelle. He eivät saaneet poistua alueelta tai ottaa vastaan vieraita ilman lupaa. Ylilääkäri asui perheineen päärakennuksen toisessa kerroksessa. Päärakennuksessa asui myös muuta henkilökuntaa sekä harjoittelussa olleita lääketieteen opiskelijoita 1890-luvulta alkaen, kun sairaalan toiminnan osaksi tuli hoidon lisäksi sen opetus.³³ Psykiatrian kliinisen eli käytännön opetuksen oli alun perin tarkoitus alkaa Helsingin yliopistossa välittömästi Lapinlahden sairaalan valmistumisen jälkeen. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Vasta viisikymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 1893 laadittiin keisarillinen julistus, jossa määrättiin ylilääkäriin tehtäväkenttään

29 Mönkäre 2007, 21.

30 Mönkäre 2007, 24.

31 Mönkäre 2007, 25.

32 Achté 1991, 161.

33 Mönkäre 2007, 22.

Oppilaita G-siiven luentosalissa. Kuvassa on alkuperäisen puiset luentosalin istuimet, jotka uusittiin 1990-luvulla. Samalla katosi istuinrivien keskellä kulkenut käytävä. Kuva on 1930-luvulta ja sen on ottanut Lapinlahdessa lääkärimä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

kuuluvaksi myös psykiatrian kliinisen opetuksen ja siihen liittyvien muiden tehtävien ohjaaminen Lapinlahdessa. Näin Lapinlahdesta tuli opetus-sairaala. Lääketieteen kandidaattien tuli saada Lapinlahdessa psykiatrian kliinistä opetusta kolme kuukautta. Käytännössä opetuspäiviä oli muutama viikossa ja opetukseen osallistuvien määrä oli pieni. Sairaalassa oli muutamia huoneita opiskelijoiden käytössä. Ylilääkäri oli samalla Helsingin yliopiston lääketieteen psykiatrian ylimääräinen professori. Professuuri muuttui 1906 yliopiston ylimääräiseksi professuuriksi ja vakinaiseksi professuuriksi vuonna 1921. Vuonna 1919 ylilääkärin työtaakkaa jakamaan perustettiin apulaisyylilääkärin virka, sekä oikeuspsykiatrian alilääkärin ja amanuenssin tehtävät. Jo aiemmin lääkärinturkoja oli lisätty.³⁴

1900-luvun alussa opetusta laajennettiin Lapinlahdessa. Erikoislääkärien koulutus alkoi. Opetusta saivat myös lakitieteen ylioppilaat ja psykiatrian opetusta tarjottiin lääketieteen opiskelijoille aiempaa varhaisemmassa vaiheessa.³⁵ Mielisairaanhoidon opetuksen kehittämisen edellytyksenä pidettiin

sitä, että oppilaille tarjottiin mahdollisuus perehtyä mielisairausten eri muotoihin. Tämä oli haasteellista Lapinlahdessa, jossa potilaat pääasiassa koostuivat kroonikoista. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ylilääkärinä toiminut Christian Sibelius ajoi suunnitelmia uudisrakennukseksi, jossa olisi ollut opetustilojen lisäksi niin sanottu rajatilaosasto, poliklinikka ja vastaanottotilat yhä suuremman akuuttipotilasmäärän hoitamiseksi. Suunnitelmista laadittiin rakennuspiirustukset vuonna 1913, mutta ensimmäisen maailmansodan puhjettua asia ei edennyt.³⁶ Toteutuessaan klassistinen rakennus olisi sijoittunut sairaalaan johtavan puukujanteen varteen, sen eteläpuolelle.

Lääketieteen opiskelijoiden lisäksi myös mielisairaanhoidot koulutettiin Lapinlahdessa. Näitä vuoden kestäviä kursseja järjestettiin vuodesta 1913 vuoteen 1969. Vielä 1960-luvulla päärakennuksen kolmannessa kerroksessa asuivat muun muassa nämä sairaanhoito-opiskelijat, kun taas 1952 valmistuneeseen Koivulaan oli keskitetty aiemmin hajallaan sairaala-alueen eri rakennuksissa olleet henkilökunnan asunnot. Asuntojen lisäksi sairaala

34 Railo 1991, 36–38; Achté 1991, 89–91; Mönkäre 2007, 24.

35 Railo 1991, 37–38.

36 Achté 1991, 88.

Naispotilas vuonna 1905 kastelemissa kasveja sairaalan viereen perustetussa keittiöpuutarhassa. Helsingin yliopistomuseo.

tarjosi asukkaille ja henkilökunnalle vaatetuksen aina 1960-luvun lopulle asti.³⁷ Tämän jälkeen henkilökunta, mukaan lukien ylilääkäri, asui sairaalan ulkopuolella.

Hoitotavat

Sairaalan toiminnan alkuaikoina käytettiin yleisesti pakkokeinoja. Esimerkiksi vuonna 1856 sairaalan kirjanpidon mukaan ostettiin 18 uutta pakkopaitaa ja korjattiin useita kymmeniä käytössä kuluneita.³⁸ Täten ne humaanit periaatteet, jotka olivat olleet sairaalaa perustettaessa mielessä ja mallina, toteutuivat vain rajallisesti Lapinlahdessa. Yleisiä hoitokeinoja olivat pahoinvointia tuottavat aineet ja laksatiivit, stimulantit kuten alkoholi, huumausaineet ja eteeriset öljyt. Kylvyt, suonensisäntä, pimeissä huoneissa pitäminen ja valistuksen antaminen olivat hoitokeinoja, joilla uskottiin sairauden lähtevän potilaasta tai tämän tekevän parantumiseen vaadittavan tietoisin parannuksen. Kyse oli ajanmukaisista hoitokeinoista, joita käytettiin yleisesti, kun sairauksien

syitä ei ymmärretty.³⁹

Sairaalan ensimmäiseksi ylilääkäriksi nimettiin tohtori Leonard Fahlander, joka oli ennen tehtävänsä vastaanottamista käynyt opintomatalla tutustumassa eri maiden sairaaloihin ja hoitomenetelmiin.⁴⁰ Häntä seurasi Anders Theodolf Sailan, joka toimi ylilääkärinä vuosina 1868–1904. Saelanin aikana sairaalan hoitomenetelmissä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia, joskin pakkokeinojen käyttöä vähennettiin. Sen sijaan puutarhan ja sen hoitamiseen liittyvien tehtävien merkitys hoitotyössä korostuivat. Saelan, joka oli myös tunnettu kasvitieteilijä, kehitti puistoa ja puutarhaa, ja istutti monia edelleen jäljellä olevia puita. Saelanin aikana sairaalaan tehtiin myös ensimmäinen laajennus epäsiistien ja väkivaltaisten potilaiden eristämiseksi. Saelanin aikakauteen liittyy myös sairaalan tunnetuimman potilaan, Aleksis Kiven, hoitojakso 1871–1872.⁴¹

Sealania seurasi ylilääkärinä Christian Sibelius, Jean Sibeliuksen veli. Hänen aikanaan 1904–1922

37 Achté 1991, 159.

38 Achté 1991, 52.

39 Achté 1991, 54–55.

40 Achté 1991, 45.

41 Achté 1991, 65–69.

Kuva naispotilaista ja hoitajista rakennuksen A-osassa 1900-luvun alussa. Osien A ja E länsipäihin tuli 1900-luvun alussa suuret kylpytilat potilaille annettavia kylpyhoitoja varten. Suurin osa entisistä väliseinistä purettiin, mutta lämmitysunit jätettiin. Kuvassa vasemmalla on valkoinen kaakeliuuni, lattiamateriaalina on betonilaattaa. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä 1900-luvun alussa toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista. Helsingin yliopistomuseo.

luovuttiin pakkokeinoista kokonaan. Myös hoitomuotoja sekä sairaalan tiloja uudistettiin inhimillisemmiksi. 1800-luvun lopulla oli yleistynyt näkemys, jonka mukaan potilaita oli parempi hoitaa jatkuvan valvonnan alaisuudessa suurissa saleissa, sen sijaan että potilaat majoittuivat yksityishuoneisiin. Täten huoneiden välisiin seiniin avattiin oviaukkoja ja huoneet yhdistettiin suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Potilaat viettivät pääosan päivistä vuodepotilainäisä valvontahuoneissa tai osastojen päivähuoneissa tehden askareita. Tärkeä osa hoitoa oli pitkien lämpimien kylpyjen antaminen. Niiden katsottiin rauhoittavan potilaita ja auttavan masennukseen.⁴² Nämä vesihoidot kestivät aamuvahaisesta iltapäivään. Jos potilas vastusteli kylpyhoitoja, heitettiin tämän ja kylpyammeen ylle verkko, jotta potilas ei päässyt nousemaan pois vedestä.⁴³

Tuohon aikaan myös valaistukseen ja tuuletukseen kiinnitettiin yhä enemmän huomiota. Sibeliuksen aikana potilaille pyrittiin järjestämään lisää työmahdollisuuksia ja hoitohenkilökunnan kou-

lutukseen kiinnitettiin yhä enemmän huomiota.⁴⁴ Nykyisin viljelypalstoina oleva alue Lapinlahden pohjukassa perustettiin sairaalan puutarhaksi ja lähempänä päärakennusta sijaitsi keittiöpuutarha.

Sairaalan tuli oma osasto neuroottisille potilaille ja 1910-luvulta alkaen niin sanotuille rajatapauspotilaille, joille annettiin enemmän vapauksia ja vähemmän raskaita hoitoja. Osasto muutettiin 1925 neurologiseksi osastoksi. 1920-luvulla perustettiin myös lastenosasto. Sibeliuksen aikaisiin uudistuksiin kuuluivat näiden lisäksi mielentilatutkimuksia suorittavan oikeuspsykiatrisen osaston ja psykiatrisen poliklinikan perustaminen. Poliklinikka toimi aluksi Lapinlahden sairaalan ulkopuolella.⁴⁵

Sibeliuksen ylilääkärrikautta voidaan pitää murroskautena, jolloin hoitofilosofia läheni alkupe räisiä pyrkimyksiä tarjota ihmisläheistä, yksilöllistä hoitoa. 1900-luvun toisella puoliskolla Lapinlahden ylilääkärinä toiminut Kalle Achté kuvaa, kuinka pakkokeinoista luopumisen jälkeen huomattiin potilaiden olevan vähemmän vaarallisia kuin oli luultu. Vaarallisuus oli ollut seurausta epäinhimil-

42 Achté 1991, 84–86.

43 Achté 1991, 54.

44 Achté 1991, 84.

45 Achté 1991, 84–87.

Potilas saamassa insuliinishokkihoitoa. Kuvannut Aarne Pietinen vuonna 1935. Helsingin kaupunginmuseo.

lisestä kohtelusta, joka herätti potilaissa vihaa ja katkeruutta.⁴⁶

Seuraavana Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä toimi Harald August Fabritius vuosina 1925–1946. Fabritiuksen aikana potilasvaihto kasvoi, kun kroonikkoja siirrettiin pois. Vuonna 1930 sairaalassa hoidettiin yhteensä 800 potilasta. Ajan aatemaailmaan kuului rotuoppi ja tämän myötä potilaita steriloiitiin yleisesti. Insuliinishokkihoito ja sähköhoito olivat yleisiä toimenpiteitä.⁴⁷ Insuliinishokkihoidossa potilaaseen pistettiin insuliinia hypoglykeemisen tilan aikaansaamiseksi. Hypoglykemiassa tämä vaipui ensin insuliinihorrokseen ja sitten unen kautta insuliinikoomaan. Koomatilaa toistettiin useita kertoja. Hoito toimi parhaiten akuuteissa masennus- ja skitsofreniatiloissa, pitkäaikaissairaiden tilaan se ei vaikuttanut. Tämä hoitomuoto jäikin pois käytöstä 1960-luvun lopulla.⁴⁸ 1940–1950 luvuilla yleinen sähköhoito jäi sekin sittemmin vain vaikeiden masennustilojen hoidossa käytetyksi menetelmäksi.⁴⁹ 1920–1930 luvulla käytettiin edelleen vuosisa-

dan alusta tuttuja kylpyhoitoja, tai vaihtoehtoisesti lämpimiä kääreitä, joihin potilaat käärittiin aamuvarhaisesta alkaen useaksi tunniksi.⁵⁰ Lobotomiaa käytettiin 1930-luvun lopulta 1950-luvulle, jolloin lääkehoito todettiin leikkauksia tehokkaammaksi ja turvallisemmaksi.⁵¹ Sodan aikana Lapinlahden sairaala toimi sotasairaalana ja sitä pommitettiin. Potilaita pyrittiin kotiuttamaan pommitusten jaloista.⁵²

Fabritiuksen jälkeen ylilääkäriksi valittiin Martti Kaila, joka työskenteli tässä virassa vuosina 1948–1967. Hänen aikanaan käyttöön tulivat psyykenlääkkeet, jotka mahdollistivat avohoidon ja mullistivat psykiatrian alan. Mielisairaanhoido lähenei yleistä sairaanhoidoa ja sitä alettiin jälleen, sitten lääninsairaaloiden, järjestää yleissairaaloissa omilla osastoillaan. Toisen maailmansodan jälkeen yleistyivät kansainvälisesti psykoanalyysiin perustuvat hoitoperiaatteet. 1950-luvulla tämä psykoanalyttinen ajattelutapa levisi myös Suomeen. Ylilääkäri Kaila kuului sen kannattajiin.⁵³ Ensimmäinen psykologin virka perustettiin Lapinlahteen 1951 ja

46 Yle.fi.

47 Achté 1991, 104.

48 Wikipedia, insuliinishokkihoito.

49 Achté 1991, 112.

50 Achté 1991, 111.

51 Achté 1991, 112–113.

52 Achté 1991, 115–116.

53 Aché 1991, 128–129.

Lapinlahdesta tuli suosittu psykologiopiskelijoiden harjoittelupaikka.⁵⁴ Vuoden 1967 oppaassa sairaalaan saapuville potilaille kerrotaan, että ”Nykyaikaisessa psykiatrisessa hoidossa on huomattava sija ongelmia selvittävillä keskusteluilla sekä erilaisella askartelulla ja muulla toiminnalla. Niinpä Teidänkin päiväohjelmaan keskeisen osan tulevat muodostamaan keskustelut lääkäreiden ja muun hoitohenkilökunnan kanssa.”⁵⁵

Kailan aikana vuonna 1958 Lapinlahti tuli osaksi Helsingin Ylipistollista Keskussairaala ja se sai nimeksi HYKS:n Hermotautien ja psykiatrian klinikat. Vuonna 1966 hermotautien klinikka siirtyi Meilahteen ja Lapinlahteen jäi HYKS:n Psykiatrian klinikka.⁵⁶ Klinikassa toimi kuusi osastoa, joista kolme oli naisille ja kolme miehille, sekä yksi lapsille. Näiden lisäksi rakennuksessa toimi poliklinikka, joka antoi läheteellä psykiatrista konsultaatiota ja ajanvarauksella terapiaa.⁵⁷ Vuonna 1972 psykiatrian poliklinikka siirtyi Lapinlahdesta Meilahteen, jonne 1980-luvulla perustettiin myös huumevieroitussyksikkö.⁵⁸ Avohoidon kehittyessä Lapinlahdelle perustettiin päivä- ja yösaaraalat 1968. Näistä yösaaraala lopetti toimintansa 1975, mutta päiväsaaraala jatkoi toimintaansa ja muuttui 1989 avohoitopisteeksi.⁵⁹

Kailaa ylilääkärinä seurasi Kalle Achté, joka hoiti virkaa vuodesta 1968 vuoteen 1991, ollen sairaalan pitkäaikaisin ylilääkäri. Achté jatkoi Kailan suuntalinjoilla. Hoito- ja tutkimustyön lisäksi häntä kiinnosti lääketieteen historia. Achté laati Lapinlahden sairaalasta monta historiateosta.

1970-luvulta lähtien Lapinlahdessa kehitettiin omahoitajajärjestelmää, kerhotoimintaa, työohjausta sekä psykoterapiakoulutusta. Seminaareja järjestettiin aikaisempaa enemmän ja kuntoutustoimintaa laajennettiin. Myös perheterapia aloitettiin 1970-luvulla.⁶⁰ Sosiaalityön merkitys oli korostunut 1960-luvulta lähtien ja kasvoi edelleen 1970-luvulla.⁶¹ Vuonna 1970 F-siiven suljetusta osastosta toisessa kerroksessa tuli mielentilatutkimusosasto, B-siiven toisen kerroksen suljetusta osastosta tuli sekaosasto.⁶² Viimeiset suljetut osastot toimivat

1870-luvulla rakennetuissa lisäsiivissä A ja E. Lastenosasto lopetti toimintansa 1981, kun Lastenlinnaan tuli lastenpsykiatrian poliklinikka, Meilahteen nuorisopsykiatrian poliklinikka ja Lapinlahteen nuorisopsykiatrian osasto.⁶³ Kalle Achtén jälkeen ylilääkärinä toimi Ranan Rimon.⁶⁴ 1990-luvulla Lapinlahden sairaalassa oli kaksi avo-osastoa, yksi suljettu osasto, nuoriso-osasto ja mielentilatutkimusosasto.⁶⁵ Viimeisinä toimintavuosinaan Lapinlahden sairaalassa oli viisi ympärivuorokautista vuodeosastoa, yksi päiväosasto ja yksi poliklinikka. Hoitotyötä tuki taloustoimisto, arkisto, puhelinvaihte, av-yksikkö, potilaskirjasto, tieteellinen kirjasto, keittiö ja kahvio.⁶⁶

54 Aché 1991, 146.

55 *Helsingin yliopistollisen keskussairaalan poliklinikka 1967*, 4–5.

56 Achté 1991, 147.

57 *Helsingin yliopistollisen keskussairaalan poliklinikka 1967*, 3.

58 Achté 1991, 160.

59 Achté 1991, 159.

60 Achté 1991, 161–164.

61 Achté 1991, 166.

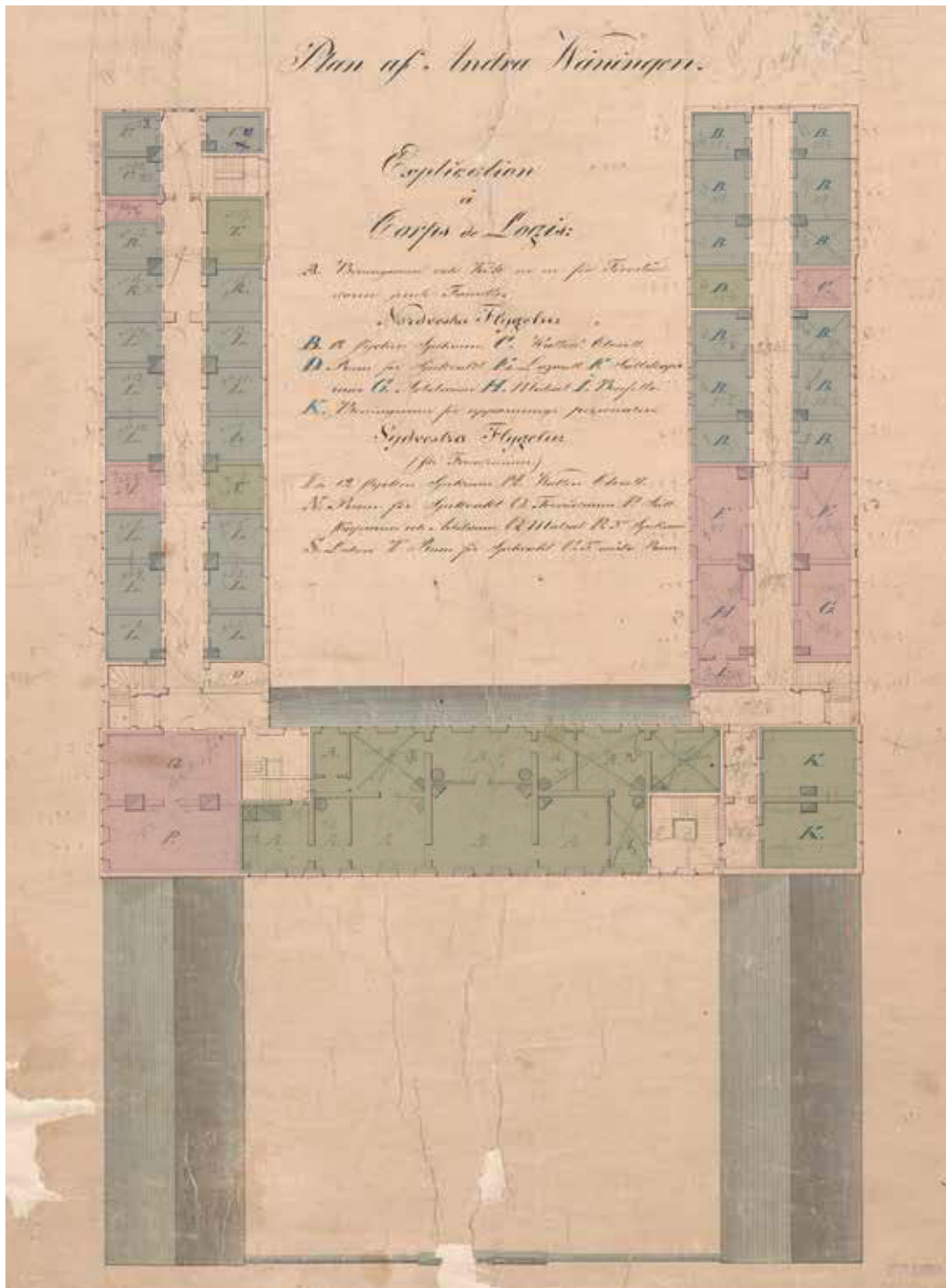
62 Liite 2.

63 Achté 1991, 161.

64 *Maisemasuunnittelu* Hemgård 2002, 48.

65 *Yliopisto* 25.10.1993.

66 *Mönkäre* 2007, 28.

Sairaalarakennuksen toisen kerroksen huonetilojen käyttötarkoitus 1840-luvulla toiminnan käynnistyessä.

- Potilashuoneet

Hoito-, kuntoutus- ja terapiatilat
- Potilaiden yhteistilat
- Henkilökunnan tilat

Sairaalarakennuksen toisen kerroksen huonetilojen käyttötarkoitus 1990-luvulla.

5.2

Sairaalarakennuksen muutosvaiheet

Muutosvaiheiden suunnittelijat

Lapinlahden sairaalarakennuksen laajennuksista ja muutoksista vastasivat pääasiassa Yleisten rakennusten ylihallituksen (ent. Intendentinkonttori) arkkitehdit. Heistä ensimmäiset olivat Engelin tavoin yleisarkkitehtejä, eli he suunnittelivat kaikenlaisia valtion rakennuttamia rakennuksia. Kun ylihallituksen koko kasvoi 1800-luvun loppupuolella, tuli arkkitehtien mahdolliseksi erikoistua tiettyihin tehtäviin, tai perehtyä tiettyjen rakennustyyppien suunnitteluun. Etenkin majakat, sairaalat ja vankilat olivat rakennustyyppinä, joita rakennettiin paljon ja johon tarvittiin erikoisosaamista. Erikoistuminen ylihallituksen sisällä ei kuitenkaan välttämättä ollut pitkäaikaista tai virallisesti määrättyä. Etenkin niin kutsutut kolmannet arkkitehdit, joilla ei ollut esimerkiksi lääninarkkitehdin virkaa hoidettavana, saattoivat erikoistua johonkin rakennustyyppiin.⁶⁷

Arkkitehteja lähetettiin ulkomaille opintomatkoihin tutustumaan sairaalarakentamiseen ainakin jo 1870-luvulla.⁶⁸ Erikoistuvien arkkitehtien lisäksi sairaalarakennusten suunnittelussa hyödynnettiin 1800-luvulla yleisesti alan asiantuntijoita. Täten se, että alkuperäisessä suunnittelussa oli Engelin lisäksi vahvasti mukana lääkintöhallituksen von Haartman, ja valmistumisen jälkeisissä muutos-, lisä-, ja korjaustöissä olivat suunnitteluvastuussa arkkitehtien lisäksi sairaalan ylilääkärit, ei ole poikkeuksellista.

Varsinaisia erityisvirkoja perustettiin Yleisten rakennusten ylihallitukseen vasta 1800-luvun lopussa.⁶⁹ Vuodesta 1892 määrättiin ylimääräinen arkkitehti vastaamaan sairaalasuunnittelusta. Suunnitelmat tehtiin yhdessä lääkintöylihallituksen kanssa. Ylihallituksen arkkitehti laati lääkintöylihallituksen aloitteesta suunnitelmia, jotka sitten tarkastettiin lääkintöylihallituksen päätirehtöörin ja kyseisen sai-

raalan ylilääkärin toimesta. Tämän jälkeen laadittiin lopulliset piirustukset ja kustannusarviot. Läheinen yhteistyö muuttui nyt virallisemmaksi.⁷⁰ Tämä toimintamalli oli ilmeisesti käytössä myös suunniteltaessa Lapinlahden sairaala-alueelle lisärakentamista ja laajennustöitä.

Useita 1900-luvun alun muutostöitä Lapinlahdessa suunnitellut E. A. Kranck (1864–1936) oli kokenut sairaala-arkkitehti. Hänen töihin lukeutuvat mm. Kakolan vankimielisairaalan suunnittelu 1904, mallipiirustukset kunnallisia mielisairaaloita varten 1908 ja piirustukset Oulun 700-paikkaiselle keskusmielisairaalalle 1909. Lisäksi Kranck oli mukana Niuvanniemen mielisairaalan lisärakennus- ja muutostyöhankkeessa, sekä Meilahden yliopistollisen sairaalan rakennustöissä. Ylihallituksessa laatimiensa suunnitelmien lisäksi Kranck osallistui kunnallisiin sairaalahankkeisiin. 1900-luvun alussa hän mm. laati 300-paikkaisen mielisairaalan piirustukset Helsingin kaupungin mielisairaala varten Sipoon Nikkilään (1914). Tämän jatkumona sai hän vuonna 1914 läntisen Uudenmaan suomenkielisiltä kunnilta toimeksiannon laatia piirustukset 60-paikkaiselle mielisairaalalle Marieforsin Kellokosken mielisairaalaksi. Suunnitelmaa seurasivat heti seuraavana vuonna Uudenkaupungin 100-paikkaisen mielisairaalan suunnitelmat, Oulun 50-paikkaisen mielisairaalan suunnitelmat vuonna 1921 ja piirustukset 100-paikkaisesta mielisairaalasta Tammisaa-reen 1923. Piirustusten laatimisen lisäksi Kranck vaikutti sairaanhoidon kehitykseen erilaisissa lautakunnissa ja suunnittelukomiteoissa. Kranck olikin omana aikanaan sairaala-arkkitehtuurin eturivin asiantuntija.⁷¹

Muita Lapinlahden sairaalan muutos- ja laajennustöiden arkkitehteja olivat muun muassa Nestor Tallgren (1824–1875), August Boman (1826–1883), Julius Basilier (1834–1905), Jac. Ahrenberg (1847–1914) ja Wasilij Barmin (1913–1917). Ahrenbergin

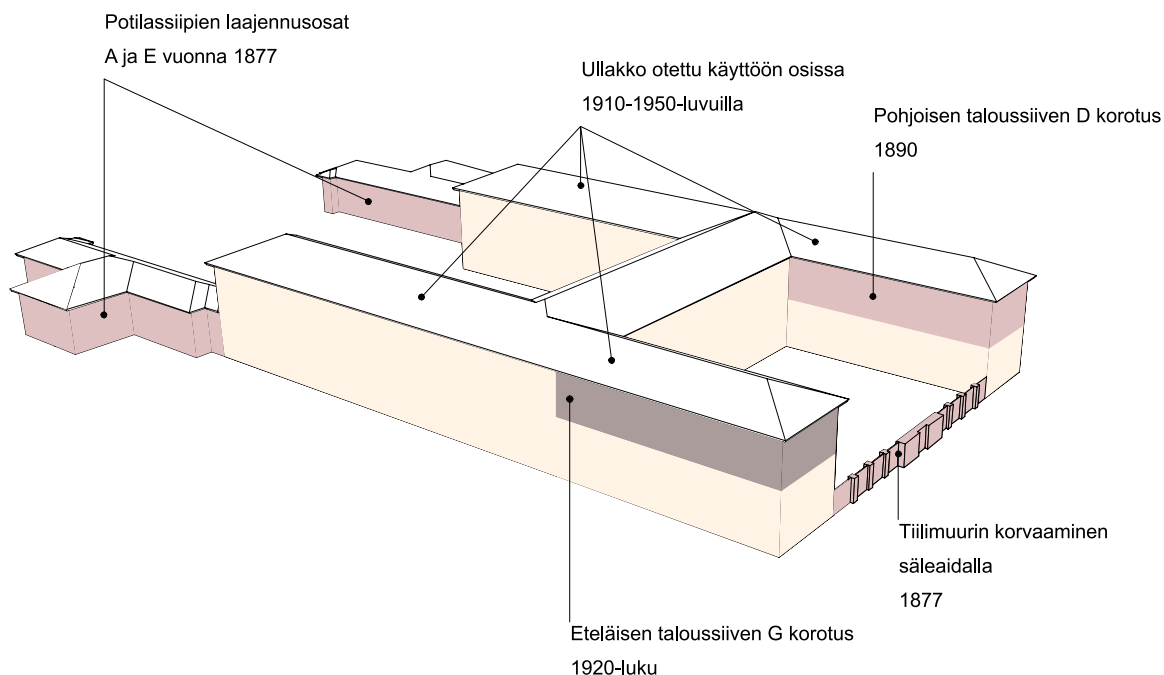
67 Halila 1967, 63.

68 Halila 1967, 65.

69 Halila 1967, 70.

70 Halila 1967, 70.

71 ark-byroo 2013, 19–20.

Lapinlahden sairaalan päärakennuksen rakennusvaiheet

työluettelo on tässä joukossa muita huomattavampi ja hän keskittyi suunnittelemaan etenkin koulu- ja oppilaitosrakennuksia sekä toimi Yleisten rakennusten ylihallituksen vt. ylitirehtöörinä, mutta ei saanut pysyvää virkaa. Toimeen nimitettiin ajan venäläistämisyrykimysten mukaisesti venäläinen insinöörikapteeni Wasilij Aleksandrovits Barmin, joka toimi ylitirehtöörinä juuri ennen Suomen itsenäistymistä.⁷² Muut mainituista suunnittelijoista edustivat Kranckia ja Ahrenbergia huomattavasti enemmän perinteistä yleissuunnittelijalinjaa. Heidän suunnittelemaansa ovat muun muassa useat kirkot, Bomanin laatimiin suunnitelmiin kuului myös puisia kasarmirakennuksia.

Ensimmäiset 1800-luvun korjaukset ja laajennustyöt

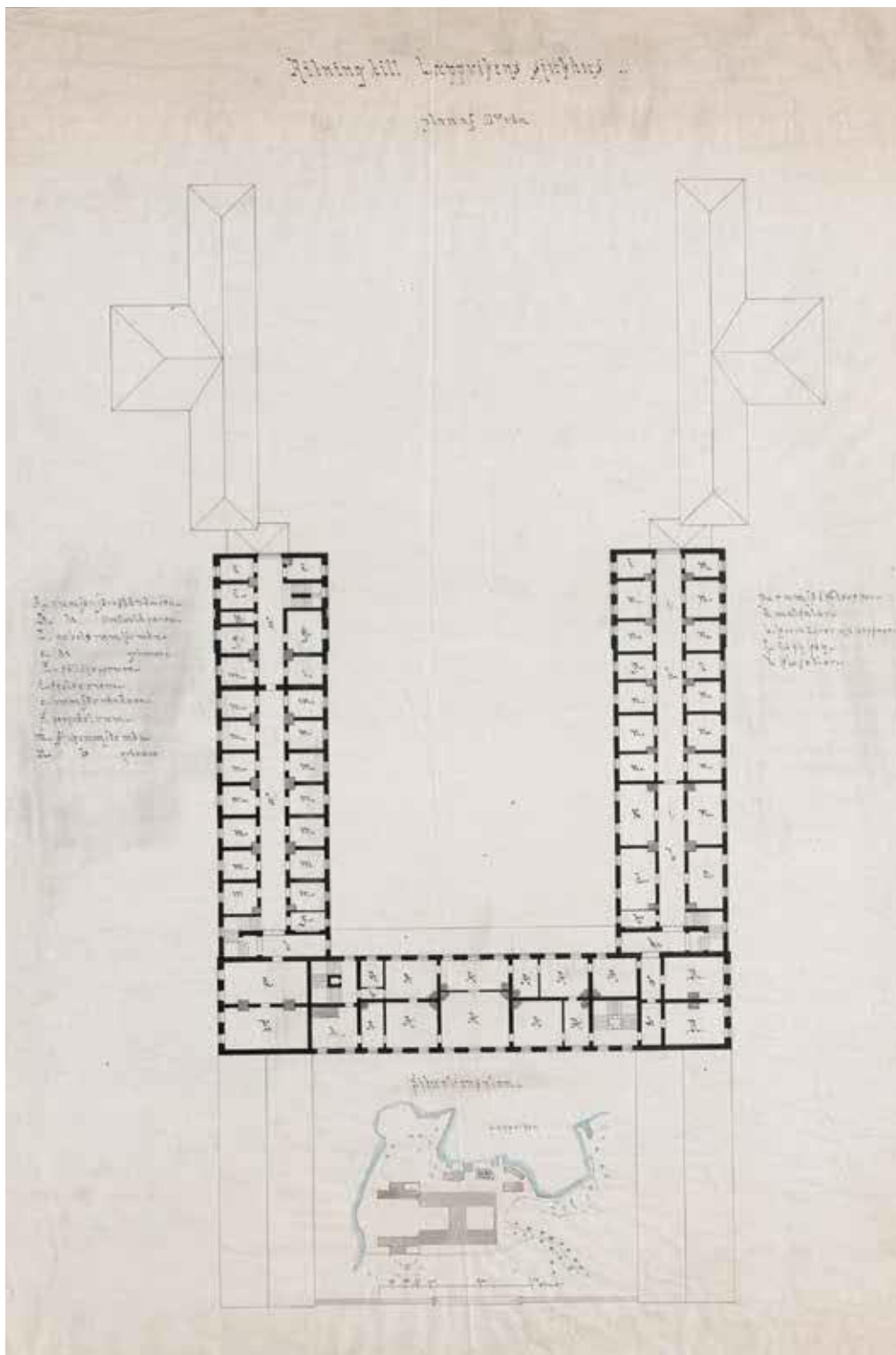
Yötä päivään toimiva sairaalarakennus tuli kovaan käyttöön ja siihen oli tästä syystä tehtävä säännö-

lisesti huoltotoimenpiteitä. Rakennushallituksen arkistoaineistoa tarkastelemalla ensimmäiset huoltotoimenpiteet liittyvät 1860–1870 luvuilla pintojen maalaamiseen, lattioiden ja käymälöiden uusimiseen, uunien, ikkunoiden ja ovien korjaamiseen, sekä ilmanvaihdon parantamiseen ja wc-tilojen määrän kasvattamiseen. Vastaavia huoltotoimia toteutettiin myöhemmin säännöllisin väliajoin. Erityisesti lattia- ja seinäpinnat sekä tulisijat olivat kovalta kulutuksella. Jo 1800-luvun lopulla osaan huoneista vaihdettiin linoleumimatto, ilmeisesti siinä toivossa, että ne kestäisivät puulattioita paremmin. Potilasosastojen lisäksi myös henkilökunnan asuintiloihin tehtiin säännöllisesti korjauksia.⁷³

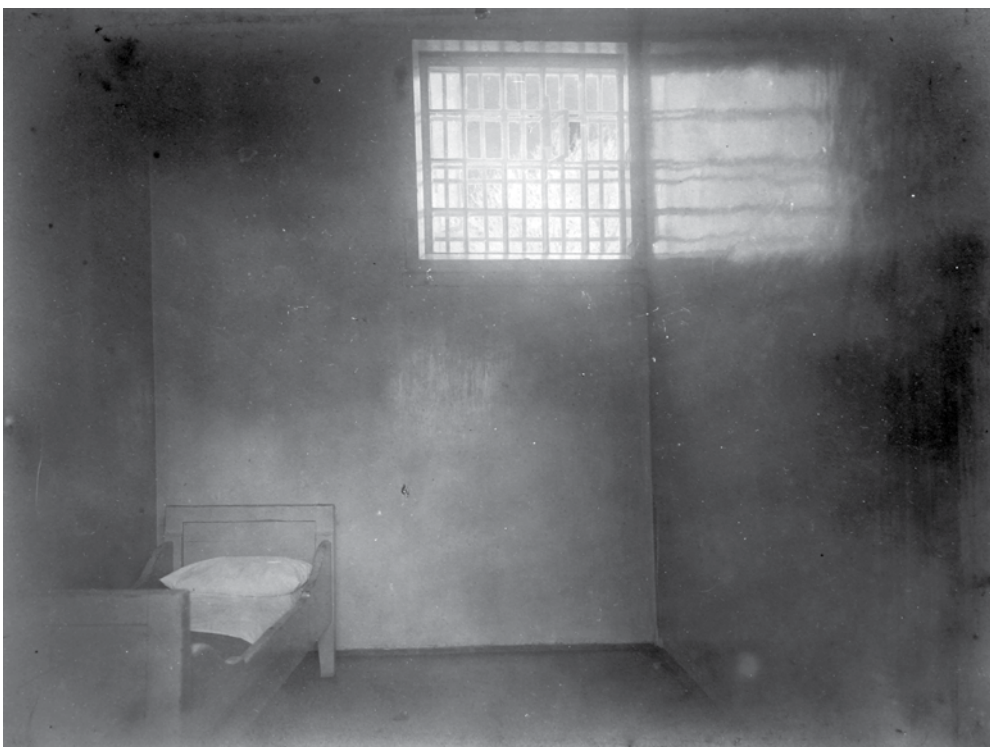
Jo vuonna 1859, alle kaksi vuosikymmentä valmistumisensa jälkeen, Lapinlahtea pidettiin vanhanaikaisena ja epäsovivana. Suurimman ongelman sairaalassa muodostivat vaikeimmin sairastuneet, joita ei kyetty eristämään riittävällä tasolla muista potilaista. Vaikka sairaalarakennus oli suunniteltu

72 Halila 1976, 84, 88.

73 Liite 1.

Päiväämätön ja allekirjoittamaton pohjapiirustus Lapinlahden sairaalan toisesta kerroksesta. Piirustus ilmeisesti liittyy 1870-luvun laajennustöihin. Tilajäsentely vastaa alkuperäistä. Kansallisarkisto.

1870-luvulla rakennetun eristysosaston selli. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä 1900-luvun alussa toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista. Helsingin yliopistomuseo.

siten, että eri osastot oli erotettu toisistaan ja toimivat omina kokonaisuuksinaan, tämä ei käytännössä toteutunut. Epäsiistien ja levottomien potilaiden osasto aiheutti häiriötä koko rakennuksessa. Aiheesta käytiin kirjeenvaihtoa lääkintöhallinnon kanssa.⁷⁴ Vuonna 1859 laaditussa komiteaehdotuksessa Suomen mielisairaanhoidon uudelleenorganisoinniksi ehdotettiin Lapinlahden sairaalan korjaus- ja laajennustöitä, sekä sisutuksen päivittämistä aikansa tarpeita vastaavaksi. Tätä ehdotusta ei kuitenkaan toimeenpantu kokonaisuudessaan.⁷⁵

Sekä nais- että miessiipien päätyihin rakennettiin kuitenkin laajennusosat, A ja E-siivet, jonne epäsiistit ja levottomat potilaat eristettiin aiempaa tehokkaammin. Laajennuksen varhaiset suunnitelmat ovat vuodelta 1873, Yleisten rakennusten ylihallituksen N. Tallgrenin ja A. Bomanin allekirjoitettuja suunnitelmissa lisäosat on sijoitettu läntisten

potilassiipien B ja F päihin T-kirjaimen muotoon. Nämä lisäosat on eroteltu olemassa olevista siivistä pienellä eteistilalla. Kyseistä, vuonna 1874 hyväksyttyä suunnitelmaa ei kuitenkaan toteutettu. Sen sijaan toteutetuksi tulivat vuoden 1875 piirustukset, jotka laativat Julius Basilier ylilääkäri Saelainin ohjeiden mukaisesti. Niissä lisäosat liittyivät pienen välitilan kautta läntisten potilassiipien B ja F jatkeeksi, sijaiten niiden linjauksesta hieman ulompana. Lisäosissa sisäpuoleisen sivukäytävän varteen sijoittui sarja potilashuoneita. Lisäosien länsipäähän oli muista tiloista erotettu kahdesta huoneesta koostuva potilashuone ja kaksi huonetta, joissa oli tuplapaksuiset väliseinät. Tähän eristysosaston eristetyimpään osioon oli oma sisäänkäyntinsä sisäpuolelta. Laajennusosiin kuului pohjoissiivessä A pohjoiseen työntyvä ja eteläsiivessä E etelään työntyvä osa, jossa oli sisäänkäynti ja keskeiskäytävän varrella potilaiden yhteistilat, kuten ruokasali ja päivähuone. Tämän lisäksi niihin sijoittui kylpyhuone, vesiklosetti ja henkilökunnan aputiloja.

⁷⁴ Achté 1991, 61–62.

⁷⁵ Achté 1991, 61–62.

Kuva on arviolta 1910-luvulta, jolloin osaa D on korotettu ja sen sekä osan C ikkunat vaihdettu T-ikkunoiksi. Sen sijaan G-osa on alkuperäisessä korkeudessa ja alkuperäisillä ikkunoilla varustettu. Osan C itäjulkisivussa ja osan F eteläjulkisivussa on kolmannessa kerroksessa kattoikkunoita. Etupihan aidan säleosat ovat valurautaiset. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylläkkärinä toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista ja arviolta 1910-luvulta. Helsingin yliopistomuseo.

Piirustuksissa tämä osa lisärakennusta oli suunniteltu kaksikerroksiseksi, mutta koko lisärakennus toteutettiin yksikerroksisena.

Lisäosien ilmanvaihdosta huolehti oma hormi. Tiloja lämmitettiin kuten päärakennustakin. Käytävän sisäpuoleiset ikkunat olivat kookkaita, yläosastaan kaarevia. Sen sijaan potilashuoneiden ikkunoista tuli pieniä ja ne sijaitsivat korkealla seinän yläosissa. Laajennukset valmistuivat 1877 ja näin sairaalaan saatiin kaksi uutta osastoa, joiden paikkaluku vastasi olemassa olevia osastoja.

Samaan aikaan alkuperäiseen rakennukseen tehtiin muutoksia. Oletettavasti alkuperäiset sellit purettiin, kun niiden tilalle oli saatu erilliset osastot. Etupihan tiilimuri korvattiin valurautaisella säleaidalla vankilamaisen ilmeen vähentämiseksi. Potilashuoneiden ikkuna-aukotusta pienennettiin.⁷⁶ Tämä ilmeisesti toteutettiin niin, että kolmannes ikkuna-aukosta laudoitettiin tai muurattiin umpeen

⁷⁶ Achté 1991, 70, liite 1.

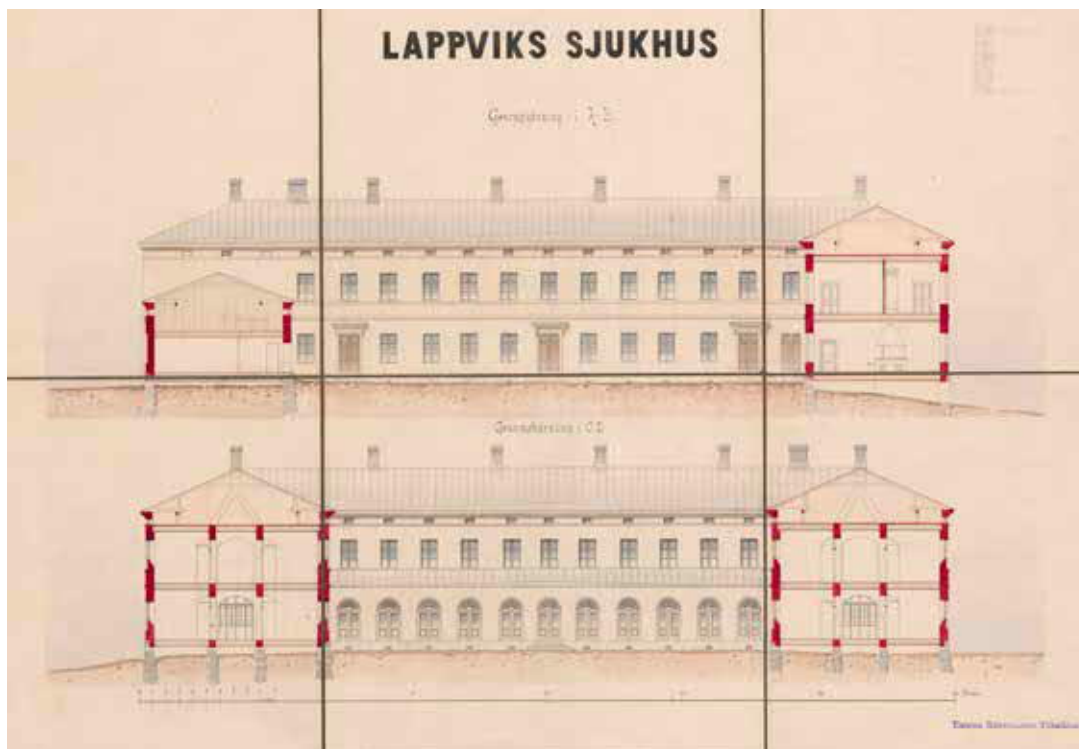
ja ulkopuolelle maalattiin valeikkunakuvio. Samalla kun rakennusta laajennettiin, sen saniteettitiloja lisättiin. Vesiklosetteja tuli osastojen lisäksi yleisiin tiloihin. Rakenteeltaan nämä olivat avoimia eivätkä tarjonneet käyttäjälleen minkäänlaista suojaa.⁷⁷ Käymälöitä palvelemaan rakennettiin uusia vesisäiliöitä, lisättiin putkivetoja ja hanoja, sekä asennettiin juoksevaa vettä hyödyntäviä kylpyammeita.⁷⁸

Seuraava lisärakennusvaihe ajoittuu vuoteen 1890, jolloin itäisen etupihan pohjoispuoleista taloussiipeä D korotettiin kaksikerroksiseksi alilääkkärin asuntoa varten.⁷⁹ Lääninrakennuskonttorin piirustuksen kesäkuulta 1890 on allekirjoittanut Th. Granstedt. Alilääkkärin asuntoon kuului seitsemän huonetta ja sen viereen sijoittui alilääkkärin vastaanottotilat. Portaat kerrosten välille rakennettiin siten, että kellarin ja keittiön välissä ollutta porrasta

⁷⁷ Achté 1991, 109.

⁷⁸ Liite 1.

⁷⁹ Rosén 1991, 30.

Päivämättömät ja allekirjoittamattomat leikkauspiirustukset Lapinlahden sairaalasta ilmeisesti vuodelta 1905. Yllänä itäjulkisivu, jossa näkyy lisätty sisäänkäynti osan C pohjoispäähän, D-siiven korotus ja ikkunoiden alkuperäinen puitte-jako. Kansallisarkisto.

jatkettiin toiseen kerrokseen ja ullakolle. Rakennuspiirustusten leikkauskuvissa on asunnon tulisijoina kuvattu koristeelliset kertaustyylliset kaakeliuunit.

1900-luvun muutos- ja lisärakennustyöt

Sairaalan muutos- ja laajennustyöt jatkuivat 1900-luvun puolella. Lisäsiipien rakentamisen sijaan rakennusta laajennettiin vuosisadan aikana ylöspäin.

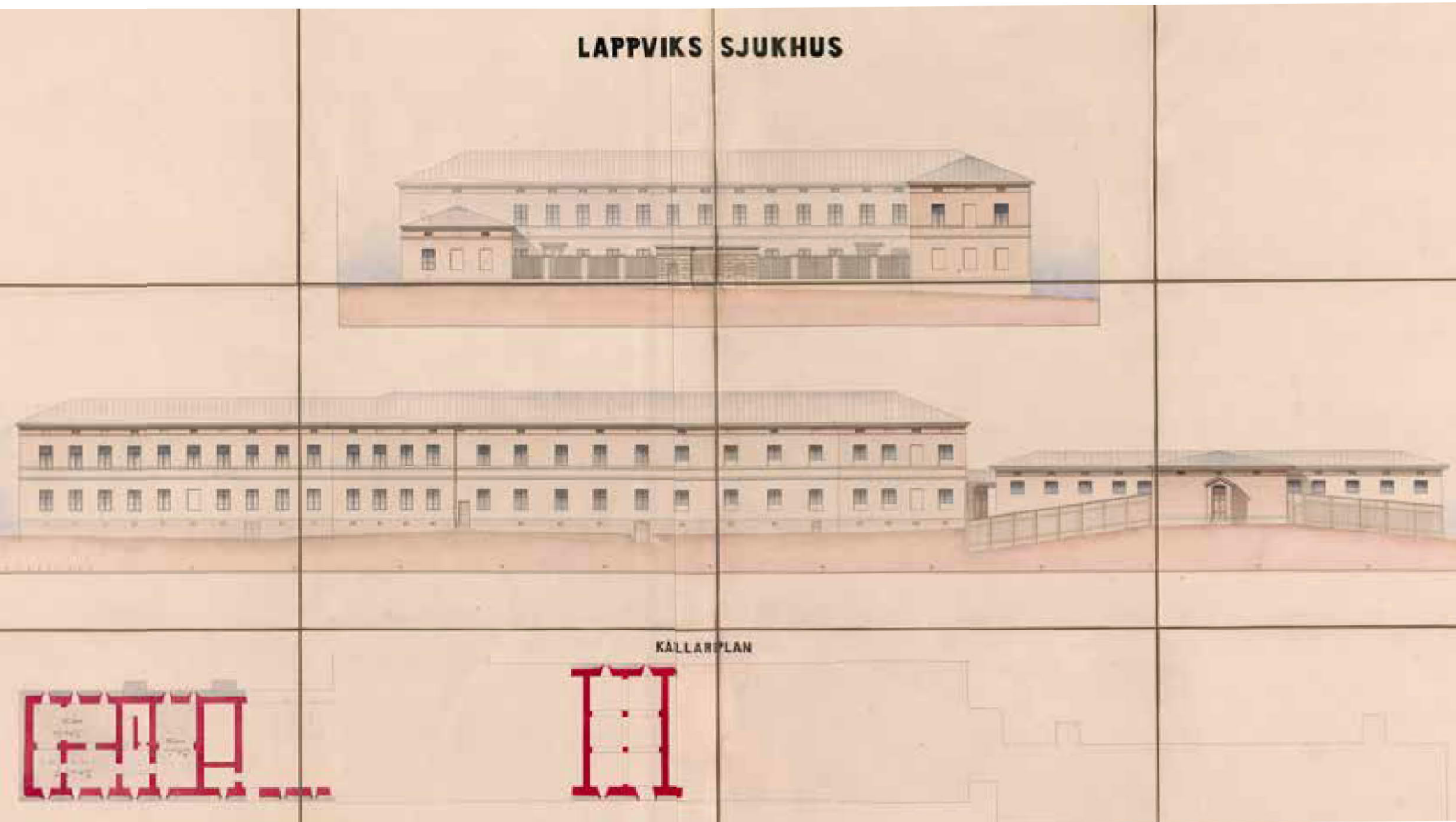
Ensimmäinen korjausvaihe sijoittuu vuoteen 1900, jolloin korjattiin tulipalosta johtuneita vahinkoja katossa ja ikkunoissa.⁸⁰ Vaurioita näyttää syntyneen etenkin osassa F.⁸¹ Vuosina 1905–1906 toteutettiin sisäisiä muutostöitä. Potilasosastojen tilaratkaisuja muutettiin vastaamaan paremmin ajanmukaista hoitoa. Tämä käytännössä tarkoitti sitä, että osastoille tehtiin niin sanottuja valvontahuoneita, jonne majoitettiin useampia potilaita. Tilamuutokset toteutettiin

yhdistämällä kaksi entistä potilashuonetta väliseiniin tehtävillä oviaukoilla. Entiset ruokailu- ja päivähuoneet jaettiin hoitajien huoneiksi, kun potilaita pidettiin aiempaa enemmän makuulla ja he ruokailivat omissa sängyissään.

Myös uusimpiin laajennusosiin A ja E tehtiin muutoksia. Laajennusosien merenpuoleiset nurmikat aidattiin 2,5 m korkealla säleaidalla levottomien ja epäsiistien potilaiden osaston ulkoilun mahdollistamiseksi. Laajennusosien länsipäätyihin sijoitetut eristys huoneet purettiin. Niiden tilalle tuli kaksi valvontahuonetta levottomille potilaille, sekä kylpyhuone, jossa oli kahdeksan ammetta pitkällisten kylpyhoitojen suorittamiseksi. Näihin vedettiin vesi- ja viemärijohdot. Laajennusosien alkuperäiset kylpytilat purettiin. Pitkäaikaisten kylpyjen antamista varten rakennettujen kylpyhuoneiden lisäksi rakennettiin vielä sekä naisille että miehille kylpyhuoneet osien B ja F kumpaankin kerrokseen normaalia peseytymistä varten. Eri osastojen yksittäisissä huoneissa olleet turvepehkekäymälät purettiin. Potilashuoneiden väliseiniin avattuihin oviaukoihin lisättiin peileillä varustetut liukuovet, joiden avulla henkilökunnan oli

80 Liite 1.

81 A-insinöörit 2015, 14.

Päiväämättömät ja allekirjoittamattomat julkisivupiirustukset Lapinlahden sairaalasta ilmeisesti vuodelta 1905. Yllynnä itäjulkisivu, alinna pohjoisjulkisivu. Kuvassa näkyvät D-siiven korotus ja T-ikkunat tässä osassa, D- ja G-osien ummistetut ikkuna-aukot, C-osan alkuperäinen ikkunoiden puitejako ja aidan muutos säleaidaksi. Alemmassa julkisivussa on havaittavissa potilashuoneiden pieniruutuiset ikkunat, joita on monin paikoin pienennetty, sekä siiven A alkuperäinen potilashuoneiden ikkunakoko. Kyseisen siiven sisäänkäynnit ovat alkuperäisessä asussa ja siiven edessä on ulkoilupihaa rajaava säleaita. D-osan ja osittain C-osan toisessa kerroksessa on T-ikkunat, sen sijaan näiden osien ensimmäisessä kerroksessa on alkuperäinen puitejako. Kansallisarkisto.

helpompi tarkkailla valvontahuoneiden potilaita ja ovilla voitiin vaimentaa ääniä. Vastaavat tilajärjestelyt toteutettiin sekä naisten että miesten puolelle.⁸²

Korjaustyöt jatkuivat vuosina 1905–1908, jolloin 1800-luvun lopussa pienennetyt ikkuna-aukot palautettiin alkuperäisten kokoisiksi. Vuoden 1906 muutostöissä sairaalaan asennettiin sähkövalo, sähkötuulettimet ja sähkömankeli yleisen viihtyvyyden ja työolojen parantamiseksi.⁸³ Valokatkaisimet sijoitettiin potilashuoneiden ulkopuolelle käytävään. Sähköä tuotettiin sairaalan tarpeeseen Venetsia-rakennuksen yhteyteen rakennetussa laajennusosassa, jonka päätteenä oli suuri savupiippu.

Sairaala uudistettiin muillakin tavoin 1900-luvun alussa. Rakennuksen ullakkotilat otettiin

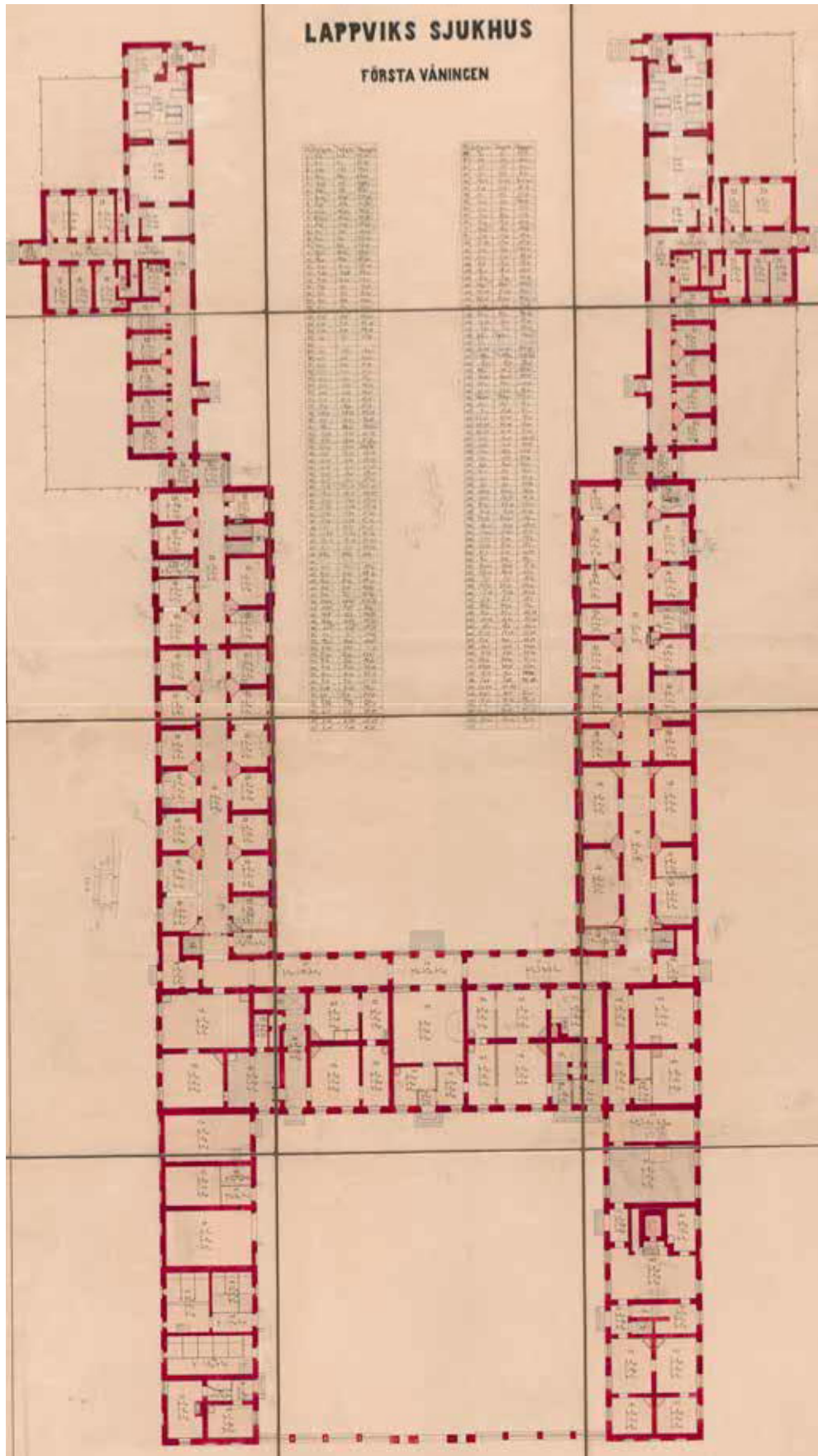
vaiheittain käyttöön 1900-luvun alusta alkaen.

Vuodelta 1910 olevat rakennuspiirustukset koskien päärakennusosan C ullakolle sijoitettavaa kolmen huoneen laboratoriotilaa ja hoitajattarien huonetta on allekirjoittanut Yleisten rakennusten ylihallituksen Jac. Ahrenberg.⁸⁴ Suunnitelmia ullakon käyttöönotosta laajennettiin vuoden 1913 piirustuksissa, jotka on allekirjoittanut W. Barmin ja joissa potilassiipien ullakoille tuli pohjoisissäivessä B pohjoiseen ja eteläissäivessä F etelään avautuvia huoneita. Huoneiden valaisemiseksi rakennuksen katolle tehtiin ikkunalyhtyjä ja kattoikkunoita, ja tilat varustettiin tulipesin. Näin ullakolle saatiin lisätilaa tusinan

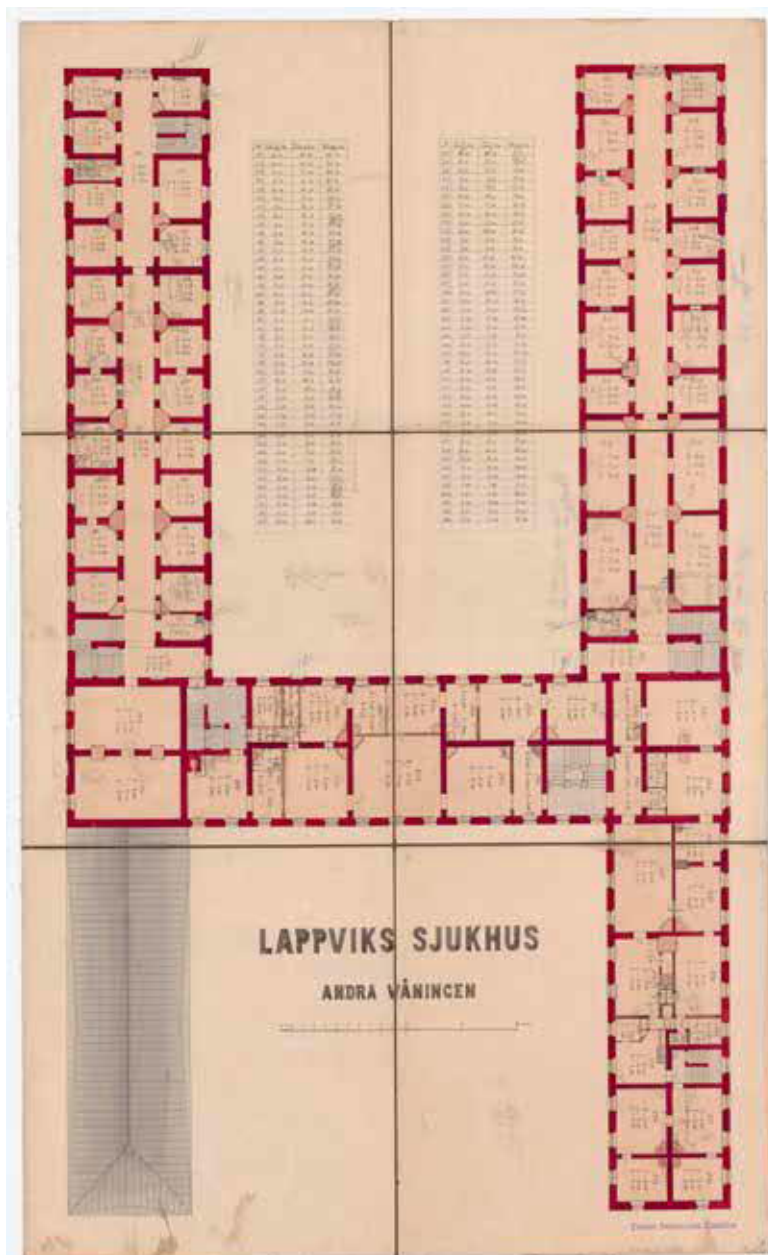
82 Achté 1991, 84.

83 Achté 1991, 85–86.

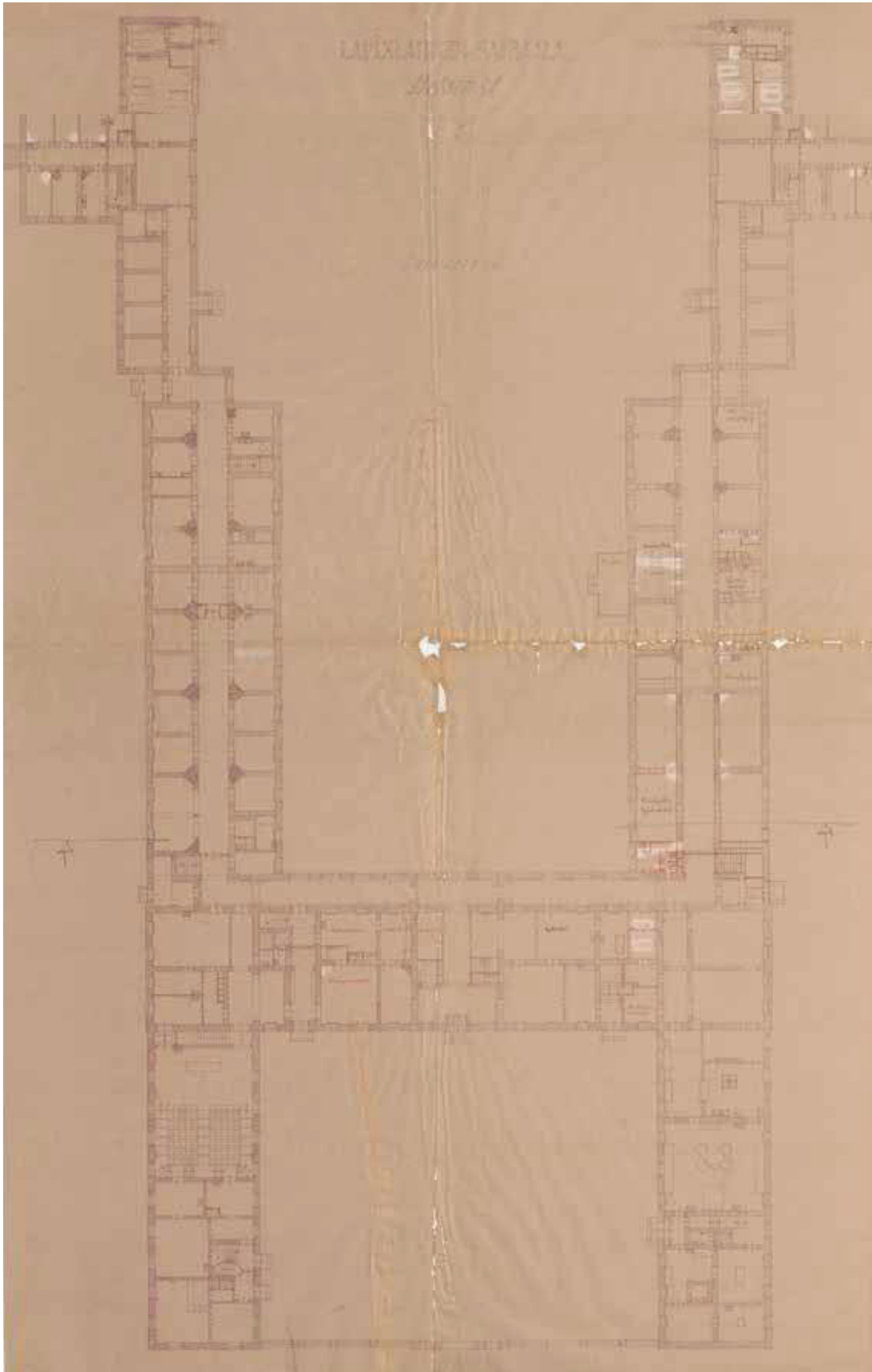
84 Vuoden 1910 piirustuksia vastaava huonejärjestys on esitelty jo vuodelta 1905 oletetuksi olevassa piirustussarjassa. Näissä vuoden 1905 piirustuksissa ei pohjoisjulkisivuun ole piirretty ensimmäisiin ullakkohuoneisiin tulleita kattolyhtyjä, joten kyseisiä huoneita ei ilmeisesti vielä tuossa vaiheessa oltu toteutettu.

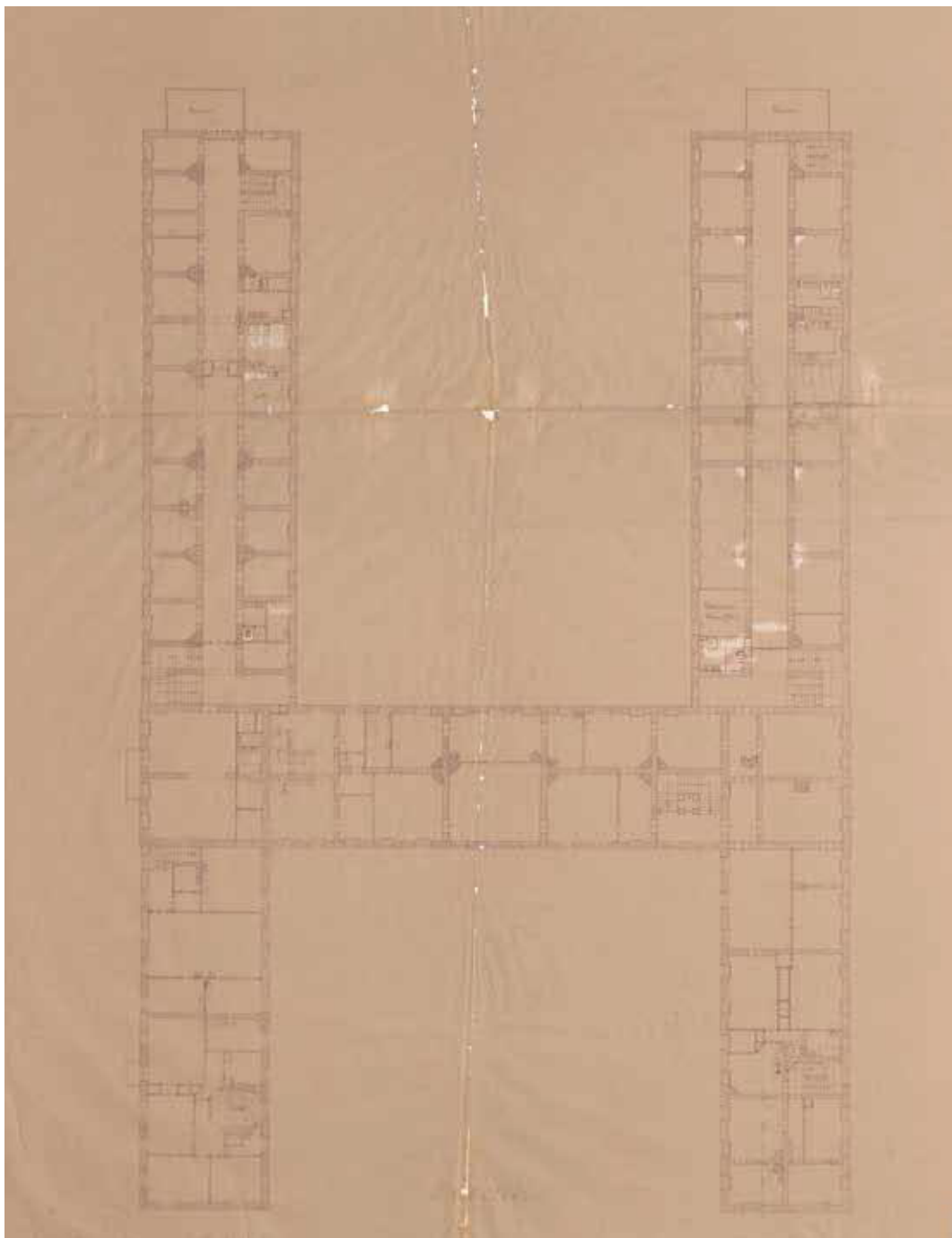
Päiväämätön ja allekirjoittamaton pohjapiirustus Lapinlahden sairaalan ensimmäisestä kerroksesta. Piirustus on oletettavasti vuodelta 1905 ja siinä näkyvät osien A ja E päissä tapahtuneet tilamuutokset, merenpuoleiset ulkoilupihat aitoineen, muutoksia nivelosien tilahahmossa ja potilashuoneiden yhdistämiset isommiksi kokonaisuuksiksi. Pääsisäänkäynnin eteistilaa ja ylläkkärin huoneistoon johtavaa porrashuonetta on jaettu väliseinän ja itäjulkisivuun puhkottu uusi sisäänkäynti. Myös pohjois- ja eteläjulkisivuihin on lisätty sisäänkäynnit osaan C. Tallisiipi noudattelee vielä alkuperäistä tilahahmoa. Itäisen sisäpihan sulkeva aita on muutettu umpinaisesta säleaidaksi. Kansallisarkisto.

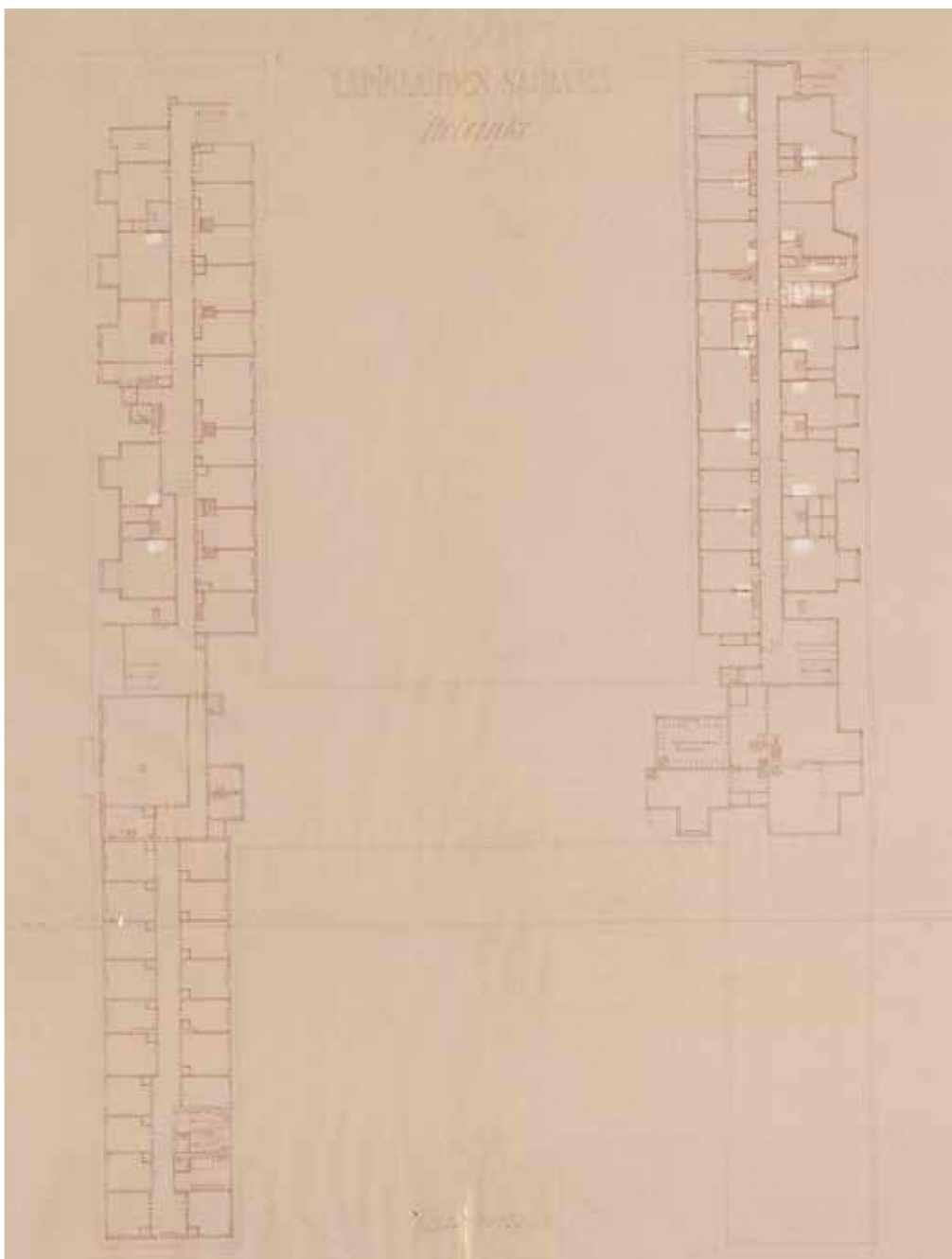
Päiväämätön ja allekirjoittamaton pohjapiirustus Lapinlahden sairaalan toisesta kerroksesta. Piirustus on oletettavasti vuodelta 1905. Muutokset ovat samansuuntaiset kuin ensimmäisessä kerroksessa, eli potilashuoneita on yhdistetty. Osaa D on korotettu ja sen toiseen kerrokseen sijoitettu alilääkärin asuintilat. Kansallisarkisto.

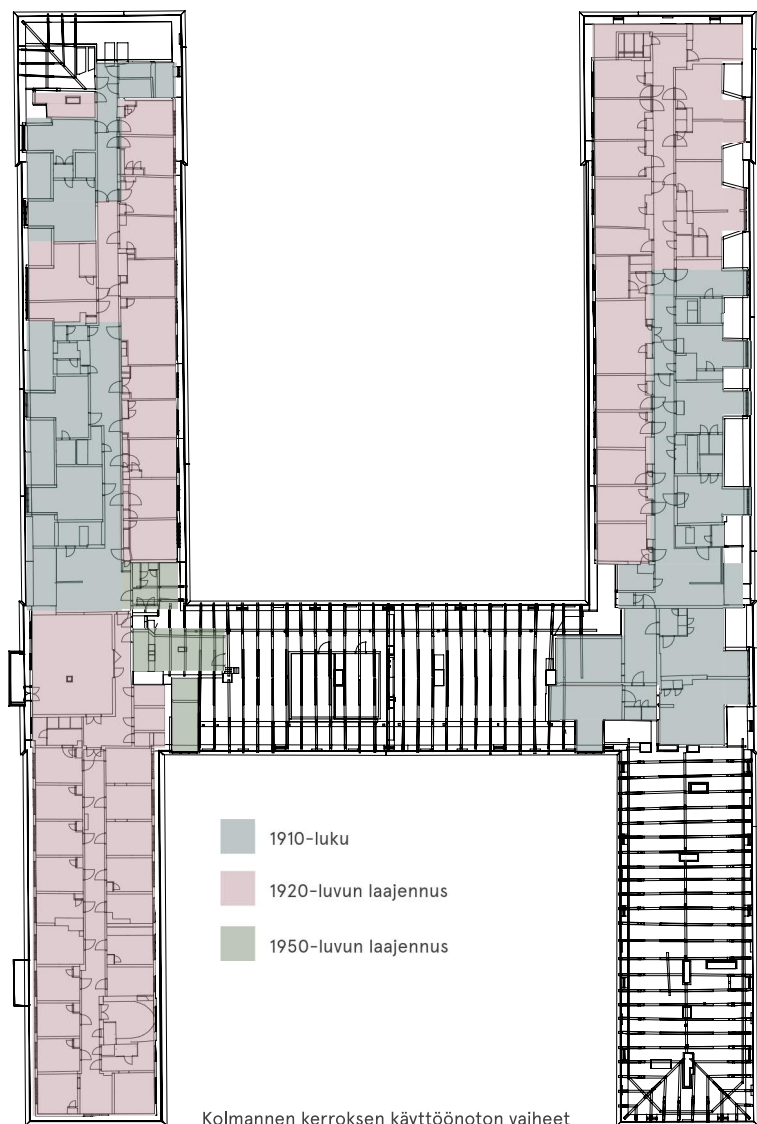
Päiväämätön ja allekirjoittamaton pohjapiirustus Lapinlahden sairaalan ensimmäisestä kerroksesta. Piirustus on oletettavasti 1920-luvun lopulta, sillä uunit ovat edelleen alkuperäisillä paikoillaan ja 1920-luvun muutokset tallisiipeen on tehty. Muut huomattavat muutokset koskevat kappelin jäämistä pois käytöstä ja tilan jakamista muuhun käyttöön, sekä keittiö-, kylpy- ja wc-tilojen määrän huomattavaa kasvattamista eri osissa rakennusta. Myös muita väliseinämuitoksia on havaittavissa, mutta ne ovat luonteeltaan vähäisempiä. Kansallisarkisto.

Päiväämätön ja allekirjoittamaton pohjapiirustus Lapinlahden sairaalan toisesta kerroksesta. Piirustus on oletettavasti 1920-luvun lopulta, sillä G-osaa on korotettu ja potilassiipien päihin lisätty terassit. Wc-, kylpy- ja keittiötilojen määrää on kasvatettu. Uunit ovat vielä paikoillaan. Kansallisarkisto.

Päiväämätön ja allekirjoittamaton pohjapiirustus Lapinlahden sairaalan kolmannesta kerroksesta. Piirustus on oletettavasti 1920-luvun lopulta, sillä G-siiven ullakkokerros on rakennettu ja siipien B ja F huonetilojen määrää on kasvatettu. Näihin 1920-luvun lopun tiloihin ei enää rakennettu lämmitysuneja. Kolmanteen kerrokseen on rakennettu myös wc-tiloja. Kansallisarkisto.

huoneen verran ja ullakkotilat muuntautuivat kolmanneksi asuin kerrokseksi.

Vuosien 1925–1927 korjaustöissä sairaalaan saatiin puhelinkeskus, keittiön höyrypadat ja muita ajanmukaisia mukavuuksia lisättiin.⁸⁵ Keittiö sai ilmeisesti tässä vaiheessa tavarahissin kellarin ja ensimmäisen kerroksen välille. Ilmeisesti tässä vaiheessa laajennusosien A ja E ulkoilupihat siirrettiin meren puolelta sisäpihan puolelle. Naisilla ja miehillä oli omat ulkoilupihat, ja pihoja rajaavien aitojen väliin oli erotettu reitti, jotta pihat eivät olisi kiinni toisissaan.

Vuonna 1924 muiden, perusteellisiksi mainittujen korjaustöiden yhteydessä potilasosastojen kaakeliuunit poistettiin, sairaala sai keskusläm-

tyksen ja ilmanvaihtoa parannettiin yhä edelleen.⁸⁶ Sairaalan kirkko poistettiin. Sen tilalle tuli aluksi varasto- ja wc-tiloja sekä vastaanottotiski. Eteläiseen taloussiipeen G rakennettiin vuosien 1925–1927 välisenä aikana luentosali entisen tallin, vaunuvajan ja kuivakäymälän tilalle.⁸⁷ Ilmeisesti samaan aikaan maantasokerroksen sisäisten muutosten kanssa entistä tallisiipeä korotettiin ja myös sen kolmannen kerrokseen rakennettiin huoneita. Toisessa kerroksessa huoneet muodostivat tilasarjoja muiden asuintilojen tapaan, kolmannessa kerroksessa huoneet sijaitsivat keskikäytävän kumminkin puolin. Toiseen kerroksen sijoittui varasto, kanslia ja arkisto päiväämättömien muutospiirustusten perusteella.

85 Achté 1991, 102.

86 Achté 1971, 25.

87 Achté 1991, 108.

Kuva B-siiven potilashuoneesta 1900-luvun alusta. Kaksi entistä potilashuonetta on yhdistetty ja tilaan sijoitettu useita potilaita. Entiseen väliseinään on avattu leveä aukko, uuni on alkuperäisellä paikallaan. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista. Helsingin yliopistomuseo.

Tiloja yhdistettiin vastaavasti F-siivessä suurten valvontahuoneiden aikaansaamiseksi. Huoneiden välille puhkotussa oviaukossa on liukuovet, jotka on sittemmin poistettu ja oviaukko on suljettu. Huomaa myös potilashuoneiden pieniruutuiset ikkunat. Ikkuna-aukon koko vastaa nykytilaa, eli kuva on otettu sitten 1900-luvun alun, jolloin alkuperäinen aukotus palautettiin. Kuva on Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä toimineen Christian Sibeliuksen valokuva-albumista. Helsingin yliopistomuseo.

Miespotilaita sisäpihan pohjoisella ulkoilupihalla 1930-luvulla. Kuvan on ottanut Lapinlahdessa lääkärinä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

Päiväämättömiä ovat myös suunnitelmat, joissa taloudenhoitajan asunto siirrettiin kyseisen G-siiven toisen kerroksen itäpäättyyn ja tämän kerroksen eteläseinään lisättiin parveke.

Viihtyvyyttä ja hygieniaa parantavista muutoksista huolimatta rakennus oli olosuhteiltaan karu. Vielä 1920-luvun alussa ei osastoilla ollut huonekaluja. Kalusteita ja muuta sisustusta pidettiin riskitekijänä, sillä niitä pelättiin käytettävän väkivallan välineinä.⁸⁸ Käytävillä oli seinään kiinnitettyjä penkkejä, potilaat söivät sängyissään ja levottomien osastojen potilaat viettivät pääosaan ajastaan vuoteessa. 1920-luvun aikana yleisen viihtyvyyden lisäämiseen kiinnitettiin lisää huomiota.

Muutostöiden määrä väheni sitten 1900-luvun alkuvuosikymmenten. Ajan myötä käyttöön tulivat potilassiipien B ja F sekä eteläisen taloussiiven G kolmannen kerroksen tilat kokonaisuudessaan. Viimeiset laajennukset ovat ilmeisesti 1950-luvulta. Kolmannessa kerroksessa oli rakennuksen kaikissa osissa keskeiskäytävän kumminkin puolin asuntolahuoneita, jotka jakoivat wc- ja keittiötilat. Huo-

mattaviin vuosisadan alun jälkeisiin korjaustöihin kuuluvat arviolta pääosin 1940-luvulle sijoittuvat ikkunoiden uusimiset, jolloin rakennuksen ikkunat saivat nykyisen asunsa.

88 Achté 1991, 109.

1900-luvun loppupuolen ylläpitävät korjaukset

Vaikka rakennukseen kohdistuneiden merkittävien sisäisten muutosten määrän voidaan katsoa vähentyneen sitten 1900-luvun puolivälin, on selvää, että vähäiset väliseinämuutokset, pintojen uusimistyöt ja erilaisten teknillisten järjestelmien päivittäminen on ollut tarpeen säännöllisin väliajoin.

Tilojen käytössä on tapahtunut huomattavia muutoksia sairaalan toiminnassa ja potilaskannassa tapahtuneiden muutosten myötä. Vuonna 1956 ensimmäisen kerroksen osastoista tuli avo-osastoja.⁸⁹ 1968 sairaalarakennuksen C-osan toisen kerroksen asuntolahuoneet ja entinen ylilääkärin asunto muutettiin henkilökunnan toimistohuoneiksi ja edustustiloiksi.⁹⁰ Pohjoisen taloussiiven D toisen kerroksen apulaislääkärin asunnon tilalle tuli fysioterapiaosasto. Entisen kirkon tilalle C-osaan tuli 1950-luvulla päivystysoosasto, joka toimi 1970-luvulle asti.⁹¹ Päivystysoaston myötä ensimmäinen kerros muuttui sokkeloiseksi. Sisääntulohallista erotettiin tilat sosiaalihoitajan huoneelle, kirkkotilaan tuli kanttiini, puhelinkeskus ja osa odotustilaa. Alun perin taloudenhoitajan asuntona olleeseen tilaan sijoittui apteekki, ylilääkärin työhuone, tutkimushuone, kortisto ja odotustila. Alun perin amanuenssin ja kanslian tiloina toimineet huoneet tulivat röntgenkuvauksen käyttöön, tämän aputiloiksi sekä odotushalliksi. Päivystystoiminnan lakattua sairaalan C-osan ensimmäiseen kerrokseen tuli työhönvalmennustilat ja kanttiini sijoittui kerroksen eteläpäähän. 1950-luvulla sairaalarakennus maalattiin uudelleen.⁹²

Vuonna 1970 kahta osastoa peruskorjattiin. Tämä sisälsi uusien poistoilmahormien rakentamisen, vähäisiä huoneiden välisten seinien muutoksia, käyttötarkoituksen muutoksia ja saniteettitilojen uusimisen.⁹³ Samana vuonna mainitaan korjatun B-siiven toisen kerroksen osastoa. Sen keskikäytävän kattoa laskettiin sähkövetojen takia ja lattiapinnat uusittiin.⁹⁴ 1972 tehtiin pohjoisen taloussiiven D ensimmäisen kerroksen pääkeittiössä ja toisen kerroksen lastenosastolla seinämuutoksia. Myös

nämä muutokset olivat mittakaavaltaan melko vähäisiä. Lastenosastolla oli entisen alilääkärin asunnossa pesu- ja keittiötilat, leikki- ja olohuone, ruokailuhuone, sekä 2–11 vuoteen nukkumahuoneita. Keittiön tilat olivat levinneet 1950-luvulle mennessä koko D-siiven ensimmäiseen kerrokseen. 1970-luvulla sinne tulivat mm. kylmiö, henkilökunnan pukuhuone ja pesutilat. 1980-luvulla sisäiset muutokset olivat vielä edellisiä pienimittakaavaisempia. D-siipeen tuli keittiötilojen viereen toimintaterapian tiloja. Vuonna 1990 rakennuksen G-siipi sai koneellisen ilmanvaihdon ja kellariin sijoitettiin sen konehuone. Tämän jälkeen rakennuksen julkisivuun ikkunoiden viereen on lisätty pieniä raitisilmäsäleikköjä useassa eri vaiheessa. Myös kattomaisemaan tehtiin 1990-luvulla muutoksia vesikaton uusimisen yhteydessä. Lisäksi D-siiven koillispuolella laajennusosaa uusittiin ja kasvatettiin entisestään 1996.⁹⁵ 1990-luvulta on myös julkisivujen kunnostus- ja maalausurakka, jolloin rappauksia uusittiin ja pintoja maalattiin kalkkimaalilla. 1980-luvun lopulla suoritettiin porttirakenteiden rappauksen uusiminen.⁹⁶

89 Achté 1991, 108.

90 Achté 1991, 161.

91 Achté 1991, 106.

92 Paakkinen 1991, 75.

93 Rakennuslupa-asiakirjat, ks. liite 2.

94 Museoviraston Pekka Kärjen 23.3.1970 päiväämä muistio korjaustöiden tarkastuksesta. Museovirasto.

95 Liite 2.

96 A-insinöörit 2015, 18.

Sairaalan sisustus oli pelkistetty. Kuva ruokasalista on vuodelta 1951. Vasemmassa reunassa on lapsipotilaiden ruokailuryhmä. Museovirasto.

6

Lapinlahden sairaalan päärakennuksen nykytila

6.1

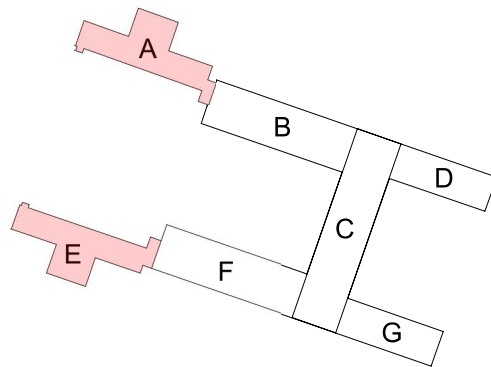
Sisätilat

Luvuissa 6.1 ja 6.2 esitetään sairaalarakennuksen nykytilainventoinnin tulokset. Inventointi suoritettiin kesän 2017 aikana, jolloin olivat käynnissä myös sisäpihojen kunnostustyöt, ulko-ovien maalaus ja vesivahingosta johtuneiden vaurioiden korjaus G-siiven ensimmäisen kerroksen itäpäässä.

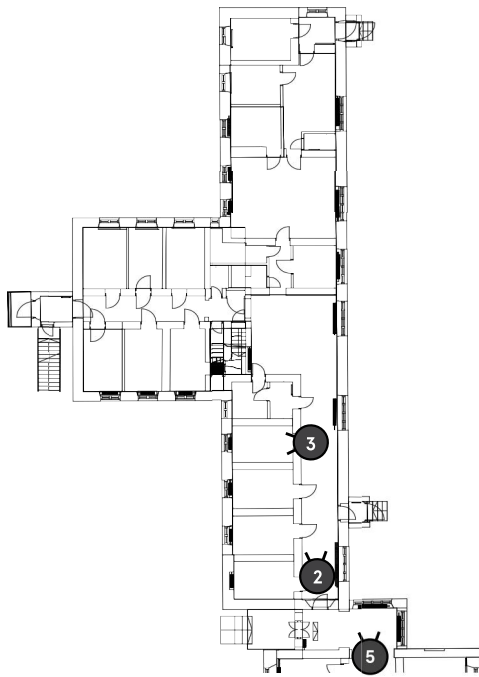
Rakennuksen sisätilainventointi toteutettiin tilakokonaisuuksittain. Näitä on 26 kappaletta ja ne on esitelty luvussa 6.1. Tilakokonaisuuksilla tarkoitetaan huoneita, jotka ovat joko alun perin muodostaneet yhtenäisiä kokonaisuuksia tai niiden tilajäsentely on ollut valmistuessaan samankaltainen. Rakennuksen kolmannen kerroksen tilat on käsitelty yhtenä kokonaisuutena siksi, että vaikka ne on otettu käyttöön vaiheittain, on niissä noudatettu samantyyppistä tilajäsentelyä. Tilakokonaisuudet on esitetty taulukkomuodossa rakennusosittain ryhmiteltyinä. Jokaista taulukkoa seuraa siinä esiteltyjen tilakokonaisuuksien nykytilavalkuvat.

Luvussa 6.2 esitetään päärakennuksen julkisivujen ja vesikaton säilyneisyysinventoinnin tulokset. Säilyneisyysinventoinnin huomiot on esitetty julkisivukaavioina. Jokaista julkisivukaaviota seuraa kyseisestä julkisivusta otetut valokuvat. Luvuissa 6.1 ja 6.2 esiintyvät nykytilavalkuvat on numeroitu ja kuvien ottopaikat on merkitty pohjapiirustuksiin. Luvussa 6.3 esitetään inventoinnissa tehtyjen havaintojen perusteella eräiden rakennusosien ja -järjestelmien muutosten suuntalinjat alkuperäistilanteesta nykypäivään.

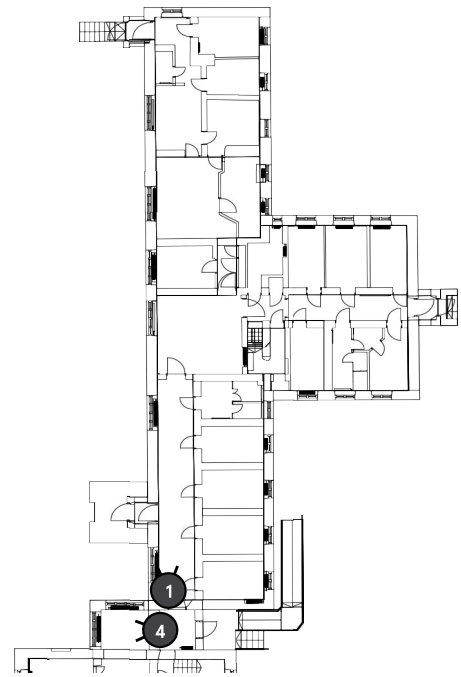
Osat A ja E

Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

Osa E

Osa A

Valokuvien ottopaikat, 1. kerros.

	Potilassiipien lisäosien A ja E käytävät	Potilassiipien lisäosien huonetilat	Nivelosat A/B ja E/F
Sijainti	1. kerros, A- ja E-osat.	1. kerros, A- ja E-osat.	1. kerros, A- ja B-osien ja E- ja F-osien liitos.
Alkuperäinen tilaratkaisu	T-muotoiset käytävät, joiden itä-länsi-suuntaiset potilashuoneiden reunustamat osat olivat sivukäytäviä ja pohjois-etelä-suuntaiset keskikäytävät olivat potilaiden yhteiskäyttöön tarkoitettujen huoneiden reunustamia.	Potilashuoneiden sarja, joka avautui sivukäytävään, sekä keskikäytävän varrelle sijoitettuja tiloja. Länsipään huoneet muodostivat oman erillisen yksikön.	1830-luvulla rakennettujen potilassiipien päihin 1870-luvulla lisätyt yksikerroksiset nivelosat, joiden kautta rakennus yhdistyi uudisosiin A ja E. Nivelosa koostui kahdesta huonetilasta, joista toinen sijoittui vanhan potilassiiven keskikäytävän ja toinen uuden potilassiiven sivukäytävän päähän. Huoneiden välissä oli oviaukko. Nivelosiin tuli myös uloskäynti.
Muutokset tilahahmossa	Käytävien läntiset osat purettiin 1900-luvun alussa kun siipien länsipäihin sijoituivat laajat kylpytilat. Käytävistä tuli täten L-kirjaimen muotoisia. Samassa muutosvaiheessa ikkunoiden määrää käytävällassa lisättiin. 1920-luvulla käytävien kahden osan liitoskohtaan muodostettiin iso huonetila ja käytävät jaettiin kahteen erilliseen osaan. Myös tämän jälkeen on tehty tilamuutoksia ja uusittu pintoja, siivessä A runsaammin kuin siivessä F.	Länsipään huonetilat yhdistettiin suuremmiksi saleiksi ja ne muutettiin märkätiloiksi 1900-luvun alussa. 1920-luvulta alkaen näitä tiloja pilkottiin jälleen pienemmiksi huoneiksi. Rakennusosien A ja E keskeltä purettiin huone suuremman salin muodostamiseksi. Muissa osissa tehtiin vähäisempiä väliseinämuutoksia, ja pinnat on pääosin uusittu. Myös ikkunoiden kokoa on suurennettu alkuperäisestä.	Nivelosien sisäänkäyntien eteen rakennettiin kattolippa ja tasanne, eteläiseen niveleen 1920-luvulla ja pohjoispuoleiseen niveleen tämän jälkeen. 1920-luvulla yksikerroksisten rakennusosien kattojen päälle tehtiin parvekkeet ja eteläpuoleisen niven jakava oviaukko purettiin.
Käyttö	Käytävä	Erityisen levottomille potilaille varattuja potilas- ja eristyshuoneita, päivähuone ja aputiloja, joista osa muutettiin 1900-luvun alussa kylpytiloiksi yhdistämällä huoneita ja purkamalla käytävää. Kylpyhuoneet on sittemmin purettu ja jaettu uudelleen pienemmiksi potilaiden ja henkilökunnan käyttöön varatuiksi tiloiksi. 1920-luvulla kylpytiloja korvattiin leikkaushuoneella ja eristyshuoneella. Sairaalan loppuvaiheessa siivessä A oli syömishäiriöistä hoidettavat potilaat ja siivessä F mielentilatutkimusosasto. Tilat ovat nykyisin työhuone- ja toimistotilana.	Käytävä ja uloskäynti
Rakennusvuosi	1870-luku	1870-luku	1870-luku
Merkittävimmät muutokset	1900-luvun alku, 1920-luku, 1990-luku	1900-luvun alku, 1920-luku, 1990-luku	1920-luku

	Potilassiipien lisäosien A ja E käytävät	Potilassiipien lisäosien huonetilat	Nivelosat A/B ja E/F
Rakenteet	Tiiliseinät. Myöhempiä levytettyjä väliseiniä.	Tiiliseinät. Länsipään eristysluoneissa on tuplapaksuiset seinät. Myöhempiä levytettyjä väliseiniä.	Tiiliseinät
Katot ja kattolistat	Rapattu ja maalattu, täysikorkea tila. Kattolista on rapattu kaareva lista.	Rapattu ja maalattu, pääosin täysikorkeita tiloja. Kattolista on rapattu, kaareva lista niissä tiloissa, joissa ei ole väliseinämuitoksia. Osassa huoneita on katto alaslaskettu.	Rapattu ja maalattu, kattolista on rapattu kaareva lista.
Seinät	Rapattu ja maalattu. Osan E länsipään sisäänkäynnin tuulikaapin seinät on pyörästetty.	Pääosin rapattu ja maalattu, myös laatoitettuja tiloja	Rapattu ja maalattu
Lattiat ja jalkalistat	Uudehko muovimatto ja maalattu puinen jalkalista, joka on korkea ja profiililtaan suora.	Osan E selleissä ja länsipään huoneissa betonilattia, muuten muovimattoa.	Muovimatto ja maalattu puinen lista. Ne vastaavat tyypiltään potilassiipien B ja F käytävien muovimattoa.
Ovet	Osassa A on huonetiloihin johtavia 1990-luvun osastoivia desibelipeiliovia, käytävää jakavat ovet ovat 1990-luvun osastoivia puulasiovia tai laakaovia. Osassa E on 1990-luvun osastoivia desibeli-laakaovia, joissa osassa on ikkunaosa. Ovien vaihdon yhteydessä myös karmit on uusittu. Osan E länsipään sisäänkäynnin tuulikaapissa on alkuperäinen pyöreä ja paksu ovilista.	Osassa A potilashuoneiden ovet ovat 1990-luvun osastoivia desibelipeiliovia, osassa E on 1990-luvun osastoivia desibeli-laakaovia, joissa osassa on ikkunaosa potilaiden valvomiseksi. Ovissa on tuplasaranointi.	1990-luvun osastoivia ovia sekä osien A ja B että osien E ja F välissä, sekä uloskäynteinä.
Ikkunat	Sisäpihanpuoleiset ikkunat ovat suuria, yläosastaan pyörästettyjä ikkunoita, jotka ovat kolmella pystypuitteella ja yhdellä vaakapuitteella jaettuja. Tuuletusosassa on kalterit ja osassa A jokaiseen ikkunaan on kiinnitetty puitteiden väliin sähköinen hälytysjärjestelmä. Osassa A on yhdessä käytävää jakavassa väliovessa yläikkuna. Se on ilmeisesti 1900-luvun alusta.	Potilashuoneiden ikkunat olivat alun perin pieniä ja sijoitettu ylös katonrajaan. Osassa E olevaa kahta selliä lukuun ottamatta ikkunat on nyt suurennettu. Näissä kahdessa sellissä on yhdellä pystypuitteella kahteen ruutuun jaettujen ikkunoiden edessä kalterit, muissa ikkunoissa, jotka vastaavat tyypiltään muiden siipien potilashuoneiden ikkunoita, on kalterit vain terveysikkunamekanismilla toimivassa tuuletusosassa. Ikkunoissa ei ole ikkunapenkkiä.	Ikkunat ovat suuria, yläosastaan pyörästettyjä ikkunoita, jotka on kolmella pystypuitteella ja yhdellä vaakapuitteella jaettuja. Niissä on tuuletusruutu, jota lukuun ottamatta puitteet on ruuvattu kiinni karmeihin.
Lvis	Seinän yläosissa on johtokouruja ja niiden yläpuolella epäsuoraa valoa antavia valaisimia. 1920-luvun ripapatterit on sijoitettu ikkunoiden alle, mutta ei syvennykseen. Osassa E on alkuperäiseen kattopintaan kiinnitetty koneellisen ilmanvaihdon venttiilejä, osassa A laitteisto on kiinnitetty levytettyyn pintaan. Kattopinnoissa on sprinklereitä.	1920-luvun ripapattereita ja tätä uudempia laakapattereita, jotka osassa potilashuoneita on suojaverkon takana. Osan E selleissä on lämmityslaite kiinnitetty seinän sijaan kattoon. Osassa E on alkuperäiseen kattopintaan kiinnitetty koneellisen ilmanvaihdon venttiilejä, osassa A laitteisto on kiinnitetty levytettyyn pintaan. Kattopinnoissa on sprinklereitä ja potilashuoneiden valokatkaisimet ovat käytävän puolella.	Vastaavat valaisimet kuin osissa A ja B, sekä osissa E ja F. 1920-luvun ripapatterit sijaitsevat syvennyksessä ikkunoiden alla.

1870-luvulla rakennetun siiven A käytävätilassa on säilynyt alkuperäinen huonekorkeus. Katon ja seinän raja on pyöristetty, seinän yläosaan on lisätty johtokouru ja sen ylle valaisimet, kattoon on kiinnitetty sprinkleri. Huoneiden desibeliovet ovat 1990-luvulta. Käytävän päässä oleva väliseinä ja oviaukko ovat 1920-luvulta, alun perin käytävä kulki koko siiven lävitse.

Osan E sivukäytävä kulki alun perin koko rakennusosan läpi. Tämä käytävä on sittemmin katkaistu. Osassa E on säilynyt sille 1920-luvulla annettu L-kirjaimen muoto. Kuva on otettu käytävän itäpäästä kohti länttä, jossa on osan E keskelle jäävä avoin tila. Ovet ovat 1990-luvun desibeliovia, joissa useassa on ikkuna. Osassa E toimi sairaalan loppuaikoina mielentilatutkimusosasto, joissa potilaat olivat jatkuvan valvonnan alla.

E-siiven potilashuone. Huoneessa on korkealle sijoittuva ikkuna ja patteri on sijoitettu suoja-äleikön taakse. Alun perin ikkunat olivat huomattavasti pienemmät. Nykyisissä ikkunoissa on jäljellä kaksoislasituksen väliin sijoitettu, lasipintaan kiinnitetty hälytysmekanismi, joka on antanut hälytyksen, jos ikkunaa on pyritty avaamaan.

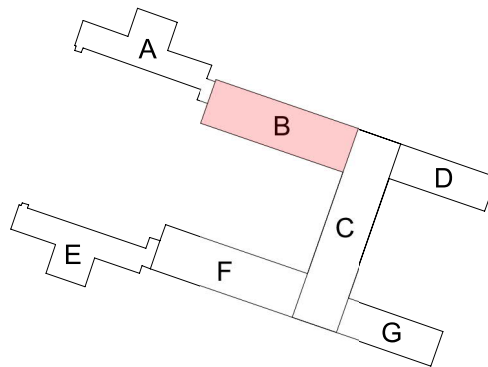

1870-luvulla rakennettu nivelosa siipien A ja B välillä yhdistää kummankin rakennusosan linjaukset toisiinsa. B-siiven jatkoksi tehdyssä osassa on ikkunat kahdella seinällä, ja osa yhdistyy B-siipen alkuperäiseen ulkoseinään puhkaistun suuren kaariaukon kautta. Pohjoisseinässä, joka ei näy kuvassa, on A-siipeen johtava oviaukko ja siinä on moderni ovi.

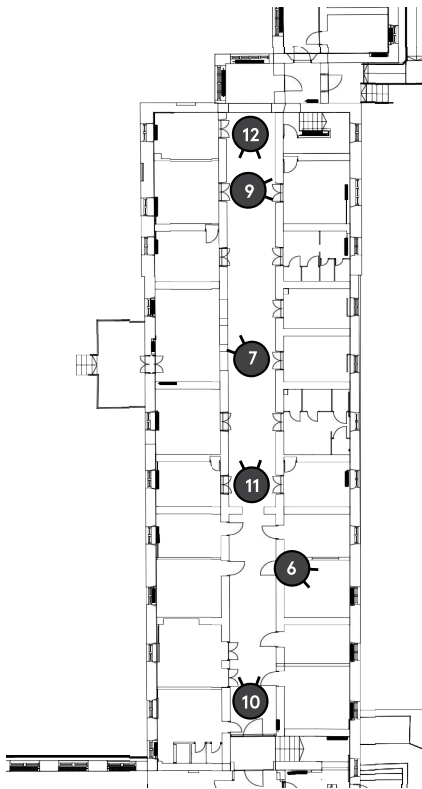

Osia E ja F yhdistävä nivelosa vastaa pitkälti pohjoisenpuoleista nivelosaa. Toisistaan nämä eroavat etenkin siinä, että alun perin nivelosaa kahteen jakanut väliseinä purettiin eteläisessä osassa 1920-luvulla ja tila on pohjoista avarampi. Entinen väliseinä paikka on havaittavissa palkkina kuvan vasemmassa laidassa. Nivelosien ikkunat vastaavat tyypiltään siipien A ja E käytävien ikkunoita. Ikkunoiden alle sijoitettiin 1920-luvulla ripapatterit. Patterien alla on erotettavissa alkuperäinen lattiataaso, nykyinen muovimatto on myöhempi. Eteläisen nivelosan ikkunoihin on lisätty muista huoneista poikkeavat kiinnityshelat ja ikkunat on ruuvattu kiinni.

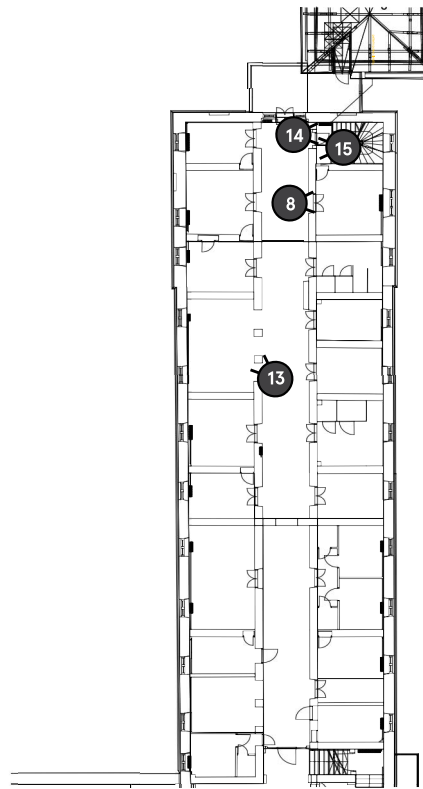
Osa B

Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

Valokuvien ottopaikat, 1. kerros.

Valokuvien ottopaikat, 2. kerros.

	Potilassiipi B:n potilashuoneet	Potilassiipi B:n keskikäytävät	Porrashuone B
Sijainti	1. ja 2. kerros, B-osa	1. ja 2. kerros, B-osa	1.–3. kerros, B-osa
Alkuperäinen tilaratkaisu	Keskikäytävän kumminkin puolin sijoittuva potilashuoneiden sarja kahdessa kerroksessa. Siiven itäpäässä oli kummassakin kerroksessa neljän huoneen sarja potilaiden yhteiskäyttöön.	Potilashuoneiden kaariaukotettujen sisäänkäyntien reunustama keskikäytävä, joka oli katkaistu keskeltä oviaukolla. Potilashuoneiden ovet sijaitsivat alun perin kaariaukkojen huoneidenpuoleisessa pinnassa, jolloin käytävällä korostuu kaariaukkojen sarja. Potilashuoneiden lämmitysuneja operoitiin käytävältä.	B-siiven länsipäässä oleva 1. ja 3. kerroksen välillä kulkeva U-porras, jossa ei ole välitasanteita.
Muutokset tilahahmossa	Osa huoneista yhdistettiin 1900-luvun alussa ja sen jälkeen isommiksi huonetiloiksi, toiset jaettiin pienemmiksi. Mm. kummankin kerroksen itäpäässä ollut neljän päivähuoneen kokonaisuus on menetetty, sen sijaan uusi päivähuone on muodostettu kerrosten keskivaiheelle ja sille on puhkottu uusi oviaukko. Huoneista on purettu uunit. Potilashuoneiden ikkunat ovat olleet väliaikaisesti pienennettyjä 1870-luvulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle.	Tilahamo on osin säilynyt. Uunit on purettu ja niiden paikat muurattu umpeen. Käytävän päässä olleen sinne valoa antaneen venetsialaisen ikkunan tilalla on maantasokerroksessa 1870-luvun nivelosa ja toisessa kerroksessa 1920-luvun terassille johtava ovi, jonka myötä päätyjen ikkunasommitelma on muuttunut. Kerrosten itäpäässä muuttuneet huonejaot ovat rikkoneet alun perin säännöllisen kaaritettujen oviaukkojen sarjan. Toisessa kerroksessa on käytävää jaettu modernilla oviaukolla.	Porras rakennettiin 1920-luvulla entisen potilashuoneen paikalle ullakkokerroksen länsipään huonetilojen rakentamisen yhteydessä ja on tilalahmoltaan 1920-luvun asussa.
Käyttö	Alun perin naispotilaiden eri osastojen potilashuoneita, ruokailu-, työskentely-, ja seurustelutiloja, saniteettitiloja, sairastupia ja henkilökunnan huoneita. Näistä osa muutettiin ajan saatossa usean hengen huoneiksi, toimistotiloiksi, sekä henkilökunnan tai potilaiden yhteiskäyttötiloiksi. Osastoista tuli sekaosastoja vuonna 1969. Nykyisin työhuone- ja toimistotilaa, jota vuokraa osuuskunta Tilajakamo.	Käytävä	Porras
Rakennusvuosi	1830-luku	1830-luku	1920-luku
Merkittävimmät muutokset	1870-luvulla ikkunoiden pienennys, tilamuutoksia 1900-luvun alusta alkaen.	1920-luku ja sen jälkeen	
Rakenteet	Tiili- ja tikkurapattuja puuseiniä. Myöhempiä levytettyjä väliseiniä.	Tiilliseinät, kerrosten itäosissa on entisiä oviaukkoja levytetty umpeen. Kerrosten itäpäässä on osastoiva 1900-luvun loppupuolen teräslasiseinä.	Tiilliseinät

Potilassiipi B:n potilashuoneet

Potilassiipi B:n keskiikätyöt

Porrashuone B

	Potilassiipi B:n potilashuoneet	Potilassiipi B:n keskiikätyöt	Porrashuone B
Katot ja kattolistat	Rapattu ja maalattu, täysikorkea tila. Kattolista on rapattu kaareva lista.	Ensimmäisessä kerroksessa rapattu ja maalattu, täysikorkea tila. Kattolista on rapattu kaareva lista. Toisessa kerroksessa on alaslaskettu 1990-luvun alumiinisälekatto.	Porrassyöksyjen alapinnat ja kerrostasanteiden alakatot ovat suoria, rapattuja ja maalattuja.
Seinät	Rapattu ja maalattu. Huoneiden nurkissa alun perin sijainneet uunit on purettu, mutta muurin kaari on edelleen nähtävissä seinän yläosissa. Joissain huoneissa 2000-luvun maalauksia päiväkotitoiminnan ajalta.	Rapattu ja maalattu. 2000-luvun tageja.	Rapattu ja maalattu, useita maalikerroksia. Ensimmäisen ja toisen kerroksen huonetilojen nurkissa alun perin sijainneet uunit on purettu, mutta muurin kaari on edelleen nähtävissä seinän yläosissa.
Lattiat ja jalkalistat	Eri aikaisia muovimattoja ja mattolista. Osassa huoneita 1800-luvun loppuun tai 1900-luvun alkuvuosikymmeniin ajoittuva puinen maalattu jalkalista, jonka keskellä kulkee ura ja sen yläpuolinen osa listaa on kavennettu. Leveän ja matalan puusta tehdyn kynnyksen päällä on pelti.	Eri aikaisia muovimattoja ja mattolista. Toisessa kerroksessa puinen, korkea ja maalattu jalkalista, joka vastaa malliltaan potilashuoneiden jalkalistaa ja on 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta.	Betonimosaiikkiportaot, joissa jokainen porras muodostuu yhdestä esivalmistetusta elementistä, jotka on muurattu portaan ulkokehän seiniin. Portaot sijoittuvat viuhkamaisesti, ollen toisesta päästä kapeita ja toisesta leveitä.
Ovet	Potilashuoneiden ovet ovat pääosin vanhoja kaksilehtisiä peiliovia, joissa ylin peili on suurin ja keskipeili pienin. Vuorilista on uurrettu, sokkelilla ja kapiteelillä varustettuna se jäljittelee klassista pilaria. Lista jatkuu kaarevana oven yläpuolisen lunetti-ikkunan kehyksenä. Ovissa on eri aikaisia heloja, mm. 1930-40-luvun salpoja ja karevia vetimiä. Lukot ovat uudet. Ovet oli alun perin suljettavissa vain ulkopuolelta ja ovilehdet sijaitsivat ovisyvennyksen huoneenpuoleisessa pinnassa, nykyisin ensimmäisen kerroksen ovissa on uusitut solifer-saranat ja ovilehdet on siirretty karmin käytävänpuoleiseen pintaan, jolloin ne aukevat ulos. Toisessa kerroksessa on säilynyt alkuperäinen sijoittelu. Alkuperäisestä tilajäsentelystä poikkeavien tilojen ovet ovat pääasiallisesti yksilehtisiä 1900-luvun alkupuolen peiliovia, myös uudempia levyovia.	Ks. kuvaus potilashuoneista. Osassa yhteiskäyttöön tarkoitetuista tiloista ei ole ovea vaan kaariaukko käytävälle. Kaariaukon viereiset, alkuperäiset oviaukot on muurettu puoliksi umpeen. Toisen kerroksen käytävän länsipäässä terasille johtavassa kaksilehtisessä 1980-luvun puu-lasiovessa on kummassakin lehdessä kahdeksan ikkunaseinän ikkunoita pienempää ikkunaruuua. Kerrosten itäpäässä on osastoiva 1900-luvun loppupuolen teräslasiovi.	Metalliset palo-ovet kerroksiin johtavilla seinillä.

Potilassiipi B:n potilashuoneet

Potilassiipi B:n keskikäytävät

Porrashuone B

Ikkunat

Yhdellä pysty- ja yhdellä vaakapuitteella jaettu neliruutuisia ikkunoita, jotka ovat pääasiassa 1940-luvun lopulta. Ylin lasi on avattavissa oleva terveysikkuna. Ensimmäisen kerroksen pohjoispuoleisissa huoneissa on tuuletuksessa kalterit ja puitteet on lukittu karmeihin. Nämä ikkunat ovat mahdollisesti 1970-luvulta. Potilashuoneissa ei ole ikkunapenkkiä, vaan ikkunasyvyyden, joka sijaitsee suhteellisen korkealla lattiatasoon nähden. Sisäänkäynnin yllä on lunetti-ikkuna, jonka uurrettu kehys jatkuu oven vuorilistana. Ikkunan ja oven välissä on muotoiltu puinen palkki. Ikkuna on kahdella puitteella jaettu ja puitteiden yhtymäkohdassa on puolipallon muotoinen puuosa, joka yhdessä puitteiden kanssa muodostaa aurinkokuvion. Ikkuna on nyt kiinteä, mutta se on saattanut olla avattavissa.

Lunetti-ikkunat potilashuoneiden ovien yllä. Karmissa on huullos ikkunalle myös käytävän puolella, muttatoista ikkunalasia ei ole. Käytävän länsipäässä on ensimmäisessä kerroksessa yläosasta kaareva ikkuna, joka vastaa osa A käytävän ikkunatyyppejä. Toisessa kerroksessa on 1920-luvun yhdellä vaakavälillä ja kahdella pystyvälillä jaettu moniruutuinen ikkunaseinä, jossa on kaksilehtinen puu-lasiovi.

Potilashuoneiden ikkunoita vastaava neliruutuinen ikkuna. Porras on sijoitettu entisen potilashuoneen paikalle.

Lvis

Huoneiden uunit on purettu 1920-luvulla ja niiden tilalle ikkunoiden alle on sijoitettu syvennykseen valurautaisia ripapattereita. Seinillä on johtokouruja ja moderneja valaisimia. Valokatkaisimet sijaitsevat huoneen ulkopuolella. Sisäseinillä on poistoilmaventtiilejä, jotka ovat yhteydessä vanhoihin hormeihin ja ulkoseinillä on korvausilmaventtiilejä. Joihinkin tiloihin on rakennettu märkätiloja, joiden materiaalit ovat pääasiassa 1990-luvulta.

Ensimmäisen kerroksen kattolistan alla kulkee johtokouru, valaisimet ovat katosta riippuvia epäsuoraa valoa antavia loisteputkivalaisimia. Toisessa kerroksessa valaisimet on integroitu alaslaskettuun kattoon ja johdot kulkevat alaslasketussa tilassa. Länsipään ikkunaseinällä on 1920-luvun rautaisia ripapattereita. Seinäpintaan on roilottu pystyvetoja ja sähkökaappi, osa vedoista on myös koteloitu.

1920-luvun järeät ripapatterit kerrostasanteilla.

Kiinteä sisustus

Entisten uunien paikalla on seinäkomeroita.

Portaan sisäkaaren puolella on nelikulmaisista metallipinnoista yhteen niittaamalla muodostettu metallikaide, jonka päällä on puinen käsijohde.

B-siiven itäpäässä, keskikäytävän pohjoispuolella ensimmäisessä kerroksessa sijaitseva huonetila, joka oli alun perin potilaiden päivähuoneena, mutta pilkottiin sittemmin pienemmiksi huonetiloiksi. Nyt alkuperäinen huonekoko on palautettu. Yläikkuna on alasaranoitu ja siinä on terveysikkunamekanismi.

B-siiven ensimmäiseen kerrokseen 1920-luvulla tehty päivähuone, joksi yhdistettiin kaksi entistä potilashuonetta. Potilashuoneiden entiset ovet jäivät kaariaukoiksi ja niiden välissä olleeseen seinän osaan puhkottiin kolmas kaariaukko. Samalla avattiin eteläseinään uloskäynti ja sen ulkopuolelle rakennettiin terassi, joka on vuosien 2016–2017 korjaustöissä poistettu. Huoneessa on säilynyt alkuperäinen huonekorkeus ja kattolista, ikkunan ylle on lisätty johtokouru. Eteläseinän lautasventtiilit ovat uudet. Ensimmäiset raitisilmakavanat sijaitsivat ikkunoiden yläpuolella.

B-siiven toisen kerroksen potilashuoneen ovi on alkuperäinen. Ovi aukeaa sisään, vedin ja salpa ovat oven ulkopuolella. Ne eivät ole alkuperäisiä vaan arviolta 1930–40-luvuilta.

B-siiven ensimmäisessä kerroksessa potilashuoneiden ovien saranat on vaihdettu, ovilehdet on sijoitettu uudelleen karmin käytävänpuoleisen pintaan ja ovet aukeavat ulospäin. Painike on oven ulkopuolella.

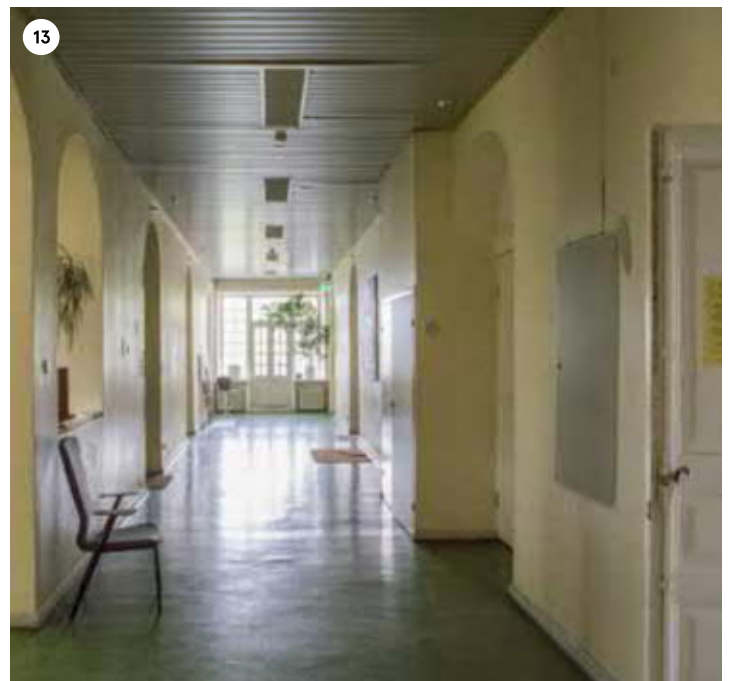
B-siiven ensimmäisen kerroksen käytävää jakaa alkuperäisellä paikalla sijaitseva oviaukko. Oviaukon itäpuolella sijaitsi alun perin käytävän varrella yhteensä neljä suurta päivä- ja ruokahuonetta, jotka on sittemmin jaettu pienemmiksi huoneiksi. 1900-luvun laakaovet on sijoitettu kaarisyvennyksen sijaan suoraan seinäpintaan ja oviaukot eivät muodosta säännönmukaista aukotusta käytäväseinään.

B-siiven ensimmäisen kerroksen käytävän länsiosassa on pääosin alkuperäiset seinäpinnat. Alkuperäiset ovet sijaitsivat kaarisyvennyksissä ja käytävän eteläpuolelle on muodostettu kahdesta huoneesta yhdistämällä uusi päivähuone, joka avautuu käytävään kolmen ovettoman kaariaukon kautta. Käytävän päässä olevan kaariaukon tilalla oli alun perin oviaukko ja sen kummallakin puolella ikkuna, nyt käytävä jatkuu lännemmäs 1870-luvulla rakennettuun ikkunalliseen nivelosaan.

B-siiven ensimmäisen kerroksen käytävä kuvattuna itään päin. Käytävän itäpäässä on rautalanka-lasiseinä, alun perin sen paikalla oli kaariaukkoon sijoitettu puu-lasiseinä.

B-siiven toisen kerroksen käytävässä on muutokset toteutettu pitkälti samalla tavalla kuin ensimmäisessä kerroksessa. Käytävän itäpäässä on rautalanka-lasiseinä ja alkuperäisiä ovenpaikkoja on muutettu. Toisin kuin ensimmäisessä kerroksessa, katto on alaslaskettu.

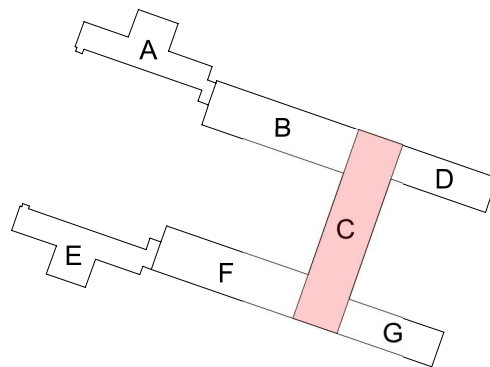

B-siiven länsipään portaikko on rakennettu 1920-luvulla, kun kolmas kerros otettiin kokonaisuudessaan käyttöön. Betonielementeistä koostuva porraskorras sijoitettiin entiseen potilashuoneeseen, peittäen osan ikkunoista.

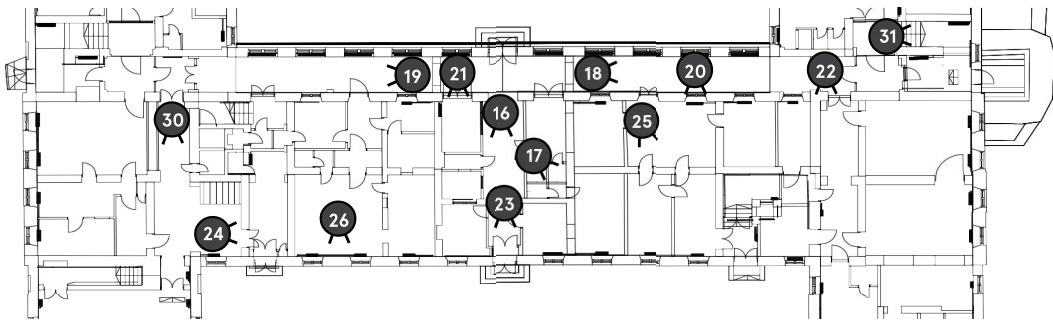

B-siiven länsipään portaikon porrassyöksen alapinta ja kerrostasanteiden alakatot ovat suoria, sileäksi rapattuja ja maalattuja. Portaan sisäkaaren puolella on nelikulmaisista metallipinnoista koostuva metallikaide, jonka päällä on puinen käsijohde.

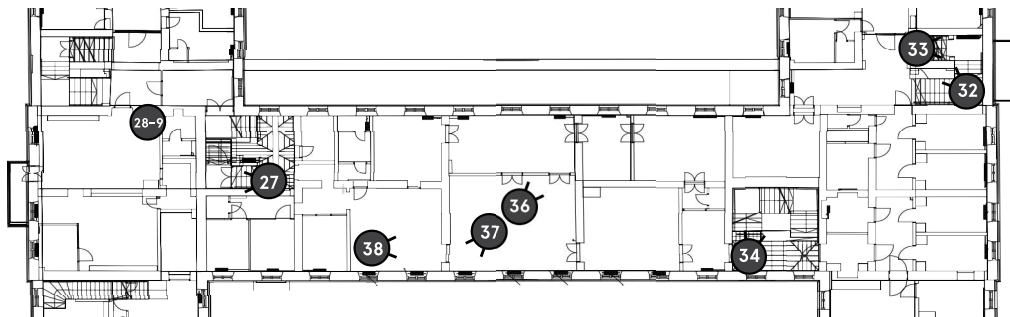
Osa C

Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

Valokuvien ottopaikat, 1. kerros.

Valokuvien ottopaikat, 2. kerros.

Osa C, 1. kerros

	Kappeli	Galleriakäytävä	C-osan 1. kerroksen muut tilat
Sijainti	1. kerros, C-osa, rakennuksen keskiakselilla	1. kerros, C-osa, länsisivu	1. kerros, C-osa
Alkuperäinen tilaratkaisu	Sisääntuloaulan ja kappelin alun perin muodostama rakennuksen julkisin tilakokonaisuus.	C-osan sivukäytävä, joka yhdistää osia B, C ja F.	Alun perin kappelitilan pohjoispuolelle sijoittui viiden huoneen asunto sekä rakennuksen päädyssä oli kaksi salia. Kappelin eteläpuolella oli kahden huoneen asunto ja kansliahuone sekä rakennuksen eteläpäässä kaksi salia ja kylpyhuone.
Muutokset tilahahmossa	1900-luvun alusta alkaen tilakokonaisuutta on jaettu pienempiin huoneisiin. Kappeli poistui käytöstä 1920-luvulla ja tältä ajalta on säilynyt nykyinen tilalahmo keskikäytävän varteen sijoittuvina pieninä huoneina. 1920-luvulla purettiin myös uunit.	Alkuperäinen tilahamo on säilynyt, käytävän päissä tilaa jakavien oviaukkojen sijainnissa on tapahtunut muutoksia.	Osa huoneista on sittemmin jaettu väliseinin kahtia. Samalla ovien paikkoja on vaihdettu ja huoneiden väliset ovet on muutettu matalammiksi laakaoviksi, jolloin näkymäkseli huoneiden läpi on vain osittain säilynyt. Osa ajan saatossa avatuista aukoista on uudelleen suljettu. Uunit on purettu ja huoneisiin lisätty märkätiloja.
Käyttö	Aula ja kappeli, sittemmin päivystyksen odotustila ja kanttiini; tämän jälkeen sairaalan keskuksen ja huoltomiehen tiloja sekä kopiohuone; nyt pieniä myymälöitä ja työhuoneita.	Käytävä, joka yhdisti henkilökunnan tilat potilasosastoihin, nyt osittain myös galleriatilaa.	Pohjoisessa osassa oli taloudenhoitajan asunto, joka on sittemmin toiminut apteekkina ja vaarastotilana, tutkimus- ja toimenpidehuoneina, toimisto- ja työvalmennustiloina. Eteläosassa oli amanuenssin kahden huoneen asunto sekä toimistotila ja kylpyhuone, jotka ovat sittemmin olleet tutkimus-, röntgen-, ja laboratoriotiloja. Rakennuksen päissä oli potilaiden saleja mm. ruokailuun. Niistä osa muutettiin henkilökunnan asuutiloksi, eteläpäässä toimi sittemmin sairaalan kanttiini. Nyt kummassakin päissä on ravintolatoimintaa.
Rakennusvuosi	1830-luku	1830-luku	1830-luku
Merkittävimmät muutokset	Useita muutosvaiheita 1900-luvulla	1800- ja 1900-luvun taite, 1990-luku	1920–50-luvut
Rakenteet	Alkuperäiset väliseinät ovat tiiliseiniä, myöhemmät kevyitä levyseiniä.	Tiiliseinät, myöhäinen oviaukon kavennus levytetty.	Tiiliseiniä ja tikkurapattuja puuseiniä, sekä kevytrakenteisia myöhempiä levyseiniä.

	Kappeli	Galleriakäytävä	C-osan 1. kerroksen muut tilat
Katot ja kattolistat	Kattopinta on alkuperäinen, rapattu ja maalattu kattopinta, mutta kattolistaa ei ole, sillä väliseinät on lisätty myöhemmin.	Katto on suora, rapattu ja maalattu. Maalipinta on muuttunut kellertäväksi hilseileväksi maalikerrokseksi. Kattolista on rapattu kaareva lista. Kattopintaa on paikoitellen päällystetty kuitutapetilla.	Rapattuja ja maalattuja. Pääosin katot ovat alkuperäisellä korkeudella. Niissä tiloissa, joissa alkuperäinen huonejako on säilynyt, on myös alkuperäinen kaareva rapattu kattolista.
Seinät	Seinät on rapattu ja maalattu valkoiseksi. Seinissä on merkkejä väritutkimuksen suorittamisesta.	Rapatut ja maalatut seinät. Pohjoisenpuoleinen osa käytävää on maalattu 2017 uudelleen valkoiseksi. Väritutkimuksissa on havaittu useita maalikerroksia.	Rapattu ja maalattu
Lattiat ja jalkalistat	Käytäväksi muodostuneessa tilassa on 1990-luvun muovimatto ja 1920-luvulla rakennetuissa kahdessa wc-tilassa on tuon ajan puna-valkoinen, kuusikulmaisista klinkkereistä koostuva lattia. Jalkalista on 20-luvun pyöristettyreunainen, yläosasta kapeneva lista.	Lattialista on noin 4 cm korkea, litteä ja matala lista, joka on paikoitellen hyvin kulunut. Lista on poistettu patterisivvenysten kohdalla ja se on paikoitellen korvattu uudemmalla, profiillitaan suoralla ja teräväreunaisella listalla. Lattiapinnoitteena on 1990-luvulla uusittu muovimatto ja siihen liittyy kapea mattolista.	Etelänpuoleisissa tiloissa on uudehko muovimatto ja erilaisia profiloituja, maalattuja jalkalistoja, jotka on ruuveilla kiinnitettyjä ja todennäköisesti uusia. Ikkunaseinällä on pattereiden takana vanhempi jalkalista, joka on vuosisadan vaihteesta, samanlainen kuin siivessä B. Pohjoisenpuoleisissa tiloissa on uusi laualattia.
Ovet	Alun perin tilakokonaisuuteen suunniteltiin sisäänkäynnin lisäksi kolme ovea galleriakäytävään. Näistä keskimmäistä ei toteutettu tai ovi poistettiin pian rakentamisen jälkeen, jolloin jäljelle jäi kaariaukko. Viereiset kaksi kaksilehtistä puu-lasiovea ovat todennäköisesti alkuperäiset. Mahdollisesti 1800-luvun lopussa ulko-oven eteen lisättiin kaksilehtiset puu-lasiovet, joiden alaosassa on puinen potkulauta. 1920-luvulta ovat wc-tilojen peiliovet.	Eri ikäisiä ovia. Käytävän pohjois- ja eteläpäiden uloskäynneille johtavat ovet, keittiösiipeen johtava heiluriovi ja ylläkäärin asunnon keittiötiloihin johtaviin portaisiin vievä ovi ovat kaikki 1800- ja 1900-lukujen taitteesta. Ne ovat yksilehtisiä puu-lasiovia, joiden puitteissa on alkuperäisiä ovia runsaammin profilointia. Ulko-ovi läntiselle sisäpihalle on 1940-70-luvulta ja se vastaa puittejaoltaan viereisiä ikkunoita. Käytävää jakavista oviaukoista eteläisintä on kavennettu. Itäseinällä entiseen kappelitilaan johtavat kaksi kaksilehtistä puu-lasiovea ovat alkuperäiset. Niiden lasiosat on jaettu kahdella vaakapuitteella kolmeen ja ovat jaotukseltaan vastaavat kuin huoneiden väliset alkuperäiset sisäikkunat. Itäseinän taloudenhoitajan asuntoon johtanut ovi on vastaavaa tyyppiä ja alkuperäinen, mutta matalampi ja sen kummassakin ovilehdessä on kaksi ruutua. Käytävän itäseinän eteläisimmässä oviaukoissa on pariovet, jotka vastaavat tyypiltään potilashuoneiden ovia, sillä tila toimi aluksi potilaskäytössä. Potilassiipiin johtavat ovet ovat 1900-luvun loppupuolen lankalasisia palo-ovia.	Osa oviaukoista on alkuperäisellä paikalla ja ne ovat alkuperäisen kokoisia korkeita aukkoja. Oviaukot oli sijoitettu usein peräkkäin muodostaen tilanäkymiä. Näistä vain osa on säilynyt, lähinnä etelänpuoleisissa tiloissa. Alkuperäiset ovet ovat kaksilehtisiä kapeita peiliovia, jotka ovat potilashuoneiden ovien tavoin kolmipeilisiä, ja joissa on mm. pallopäisiä saranoita. Ovia on myös erilaisilla peilijaoilla, mikä viittaa niiden eriaikaisuuteen. Pohjoisenpuoleisissa tiloissa on pääasiassa matalampia, yksilehtisiä laakaovia. Niissä on pukinsarvivetimiä ja ne ajoittuvat oletettavasti 1940-luvulle. Osa ovista on tuplaovia. Kynnykset ja lukot on monin paikoin uusittu etelänpuoleisissa huoneissa, pohjoisenpuoleisissa huoneissa on säilynyt vanhoja kynnyksiä.

Kappeli**Galleriakäytävä****C-osan 1. kerroksen muut tilat****Ikkunat**

Sisäänkäynnin kumminkin puolin on T-ikkunat ja galleriakäytävään johtavien puu-lasiovien yllä on neljällä puitteella jaetut alkuperäiset lunetti-ikkunat. Mahdollisesti 1920-luvulta ovat kappelin keskelle muodostuneeseen käytävään avautuvat ikkunat, joissa toisessa on sivulle vedettävä lasi ja profiloitunut ikkunalistat. Se toimi vastaanotto- ja neuvontapisteen palveluluukkuna.

Galleriakäytävän ja sen itäpuolelle jäävien huonetilojen välisissä suorakulmaisissa aukoissa olevat ikkunat ovat alkuperäiset, kuusiruutuiset kuten alun perin julkisivuissakin. Niissä on tuuletusruutu. Alimpiin ruutuihin on vaihdettu näköesteenä toimiva rihlattu lasi. Myös käytävän osiin jakavien alkuperäisten oviaukkojen yllä olevat lunetti-ikkunat ovat alkuperäiset, kuten ovat entisen kappelin ja galleriakäytävän välisten ovien yläpuoliset lunetti-ikkunat. Länsipuolen julkisivun ikkunat, jotka koostuvat kaarevasta lunettiosasta ja yhdellä pystypuitteella sekä kahdella vaakapuitteella jaetuista suorakulmaisesta osasta, on uusittu, ilmeisesti 1940–70-luvulla. Samalla saranat on osin vaihdettu. Karmit ovat alkuperäiset, lunetti-ikkunoissa ne ovat taivutetusta puusta ja loviliitoksin tehtyjä. Käytävän pohjoispäässä olevan uloskäynnin ja keittiösiipeen johtavan oven yllä on suorakulmainen, pystypuitteilla jaettu ikkuna. Ikkunat ovat oletettavasti ovien tavoin 1800- ja 1900-luvun taitteesta. Kaksiruutuinen suorakulmainen ikkuna entiseen taloudenhoitajan asuntoon johtavan oven yllä lienee oven tavoin alkuperäinen.

Ikkunat ovat eteläpuoleisissa tiloissa 1890-luvun T-ikkunoita, joista sisäpuitteet ovat säilyneet tältä ajalta mutta ulkopuitteet on vaihdettu. Puitteiden pinnoissa on vastaavat messinkikoristeiset salvat kuin yllilääkärin asunnossa. Yläikkuna on alasaranoitu tuuletusikkuna. C-osan pohjoisenpuoleisissa tiloissa myös sisäikkunat ovat mahdollisesti uudemmat, niissä on 1930–50-luvun pitkät salvat. Joka tapauksessa ikkunat vastaavat rakenteeltaan 1890-luvun T-ikkunoita, joissa ei ole pystyvälikarmia, vaan puitteet sulkeutuvat lomittain. Galleriakäytävään avautuvat ikkunat ovat alkuperäiset, joksikin laseja on vaihdettu muun muassa rihlatuiksi.

Lvis

Alun perin tilakokonaisuuteen ei kuulunut märkätiloja, wc-tilat lisättiin 1920-luvulla ja uunit purettiin.

Käytävän länsipuolen ikkunoiden eteen lisättiin lämmityspatterit 1920-luvulla. Nykyiset peltipatterit ovat arviolta 1990-luvulta.

Huonetiloista on purettu uunit ja lisätty patterit 1920-luvulla. Ilmanvaihtokanavia on ikkunoiden vierillä ulkoseinissä ja alkuperäisissä väliseinissä vanhoihin hormeihin johtavia valettuja ilmanvaihtoritilöitä. Märkätiloja on lisätty 1920-luvulta alkaen. 1920-luvun pystysuuntaiset vesijohtovedot kulkevat seinän pinnassa. Lisäksi on lukuisia uudempia koteloiteja ja alumiinipintaisia johtokouruja seinillä. Eteläpuolen huonetiloissa on ikkunan edessä metallikourut kiinteälle pimennysverholle.

Kiinteä sisustus

Valkobetoniset ilma-aukolliset ikkunapenkit ovat uudehkoja.

Näkymä galleriakäytävältä kohti pääsisäänkäyntiä. Tässä tilassa oli alun perin kappeli, joka jäi pois käytöstä 1920-luvulla ja huonetila pilkottiin mm. vastaanotto-, varasto-, ja wc-tiloiksi. Nyt tila on lähinnä läpikulkukäytävä ja sen alkuperäinen merkitys yhtenä rakennuksen päätiloista ei käy ilmi.

C-osan ensimmäisen kerrokseen, alun perin kappelin olleeseen tilaan, sijoitettiin 1920-luvulla wc-tiloja, joiden klinkkerilaattalattiat ovat säilyneet tähän päivään asti. AS.

C-osan galleriakäytävän pohjoisosa, joka toimii galleriatilana. Näyttelytoimintaa varten käytävän pohjoispään seinät on maalattu vuonna 2017. Käytävän päässä oleva sisäänkäynti on 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta. Kuvan keskellä oleva, käytävätilan seinän ja katon kotelointi on myöhäinen lisä, päässä oleva kaariaukko on alkuperäinen.

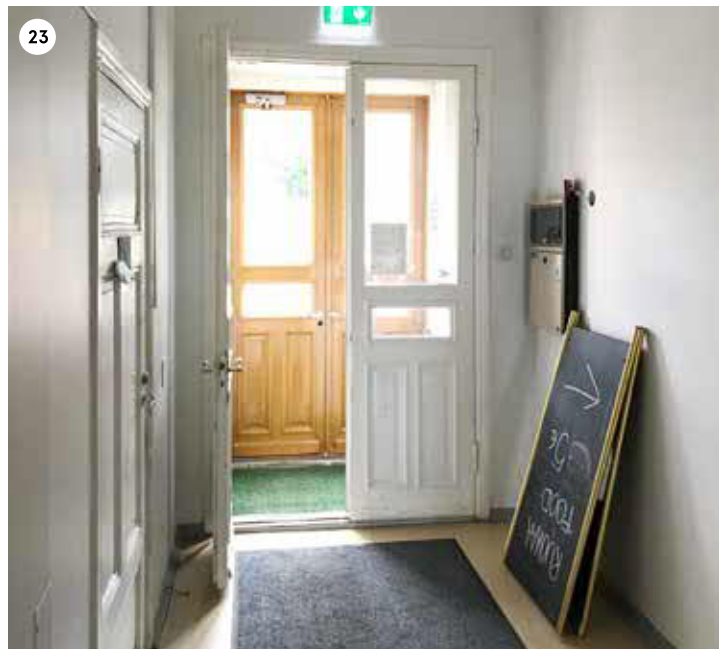

C-osan galleriakäytävän eteläosa, joka sekkin on näyttelytilaa ja ravintolan käytössä.

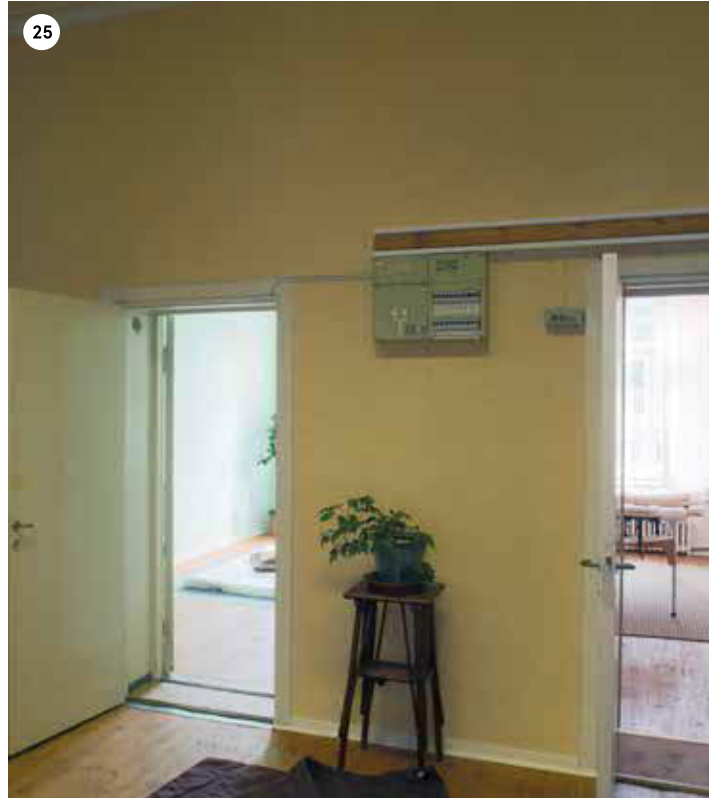
C-osan galleriakäytävää rytmittävät ovet ja ikkunat, jotka on sijoitettu symmetrisesti toisiinsa nähden. Alun perin taloudenhoitajan asuntoon avautunut sisäikkuna on alkuperäinen. Keskellä on tuuletusruutu. Ikkunalaasi on osassa ruutuja rihlattu. Ikkunaan heijastuu sen vastinparina oleva ulkoikkuna käytävän toisella puolella. Myös tämä on kuusiruutui- nen ja sen yllä on lunettiosa.

C-osan ensimmäisen kerroksen kappelitilasta käytävään johtanut alkupe- räinen ovi. Ilmeisesti galleriakäytävän länsiseinän ikkunat ja ulko-ovi olivat vastaavia kuusiruutuisia lunetti-osalla ja umpinaisella peiillä varustettuja ikkunoita, jotka on sittemmin vaihdettu.

C-osan pohjoispäässä, galleriakäytävän ja keittiötilojen välillä olevassa oviaukossa, on vanha heiluriovi. HY.

C-osan pääsisäänkäynnin sisäovien peilijako vastaa ulko-ovien peilijakoa. AS.

Osassa C oli alkuperäisessä suunnitteluratkaisussa huoneet järjestetty usean tilan tilasarjoiksi, jolloin osan C pituusakselin suuntaisesti muodostui näkymiä usean huoneen läpi. Tämä on nyt pitkälti menetetty. Parhaiten se on silynyt ensimmäisen kerroksen osalta kaakkoiskulmassa nykyisin kahvilan käytössä olevissa tiloissa.

C-osassa alun perin taloudenhoitajan asunnon osana ollut huonetila on pilkottu kahtia ja näille tiloille avattu uudet oviaukot. Nykyiset ovilehdet ovat pukinsarvivetimillä varustettuja laakaovia. Lattiat on hiljattain uusittu.

C-osan ensimmäisen kerroksen itäjulkisivun ikkunat ovat T-ikkunoita, joiden pinnassa on pitkät salvat ja valetut messinkiset vetimet. Yläikkuna on alasaranoitu terveysikkuna. Pystyvälipuitetta ei ole, vaan rinnakkaisten ruutujen puitteet kiinnittyvät lomittain. HY.

Osa C, porrashuoneet

	Porraskäytävä C	Porrashuone C/B	Porrashuone C/F
Sijainti	1.-3. kerros, C-osa	1.-3. kerros, B- ja C-osien liitos	1.-3. kerros, C- ja F-osien liitos
Alkuperäinen tilaratkaisu	Itäjulkisivun eteläiselle sisäänkäynnille johtavan käytävän varrelle sijoittuva u-porras, jossa on kaksi välitasanetta, ja joka on johtanut ensimmäisestä kerroksesta toisen kerroksen ylläkäärin asuntoon.	C-osan pohjoispäässä ja B-osan itäpäässä sijaitseva pohjoisen potilassiiven kolme kerrosta yhdistävä kahdella välitasanteella varustettu U-porras.	C-osan eteläpäässä ja F-osan itäpäässä sijaitseva eteläisen potilassiiven kolme kerrosta yhdistävä kahdella välitasanteella varustettu U-porras.
Muutokset tilalahmossa	Käytävä on katkaistu 1920-luvulla ja porrassyöksen alapuolelle jäävään seisomakorkeaan tilaan on sijoitettu wc-tiloja. Jo alkuperäissuunnitelmassa portaiden alle jäävä tila oli hyödynnetty viereisen kylpyhuoneen vesisäiliön ja vesipadan sijoituspaikkana.	Porrassyöksen alapuoliseen seisomakorkeaan tilaan on erotettu eteistila pohjoisjulkisivuun tehdyille sisäänkäynnille joko 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa. Porrasta jatkettiin 1910-luvulla vinttikerrokseen ja 1920-30-luvulla portaasta tehtiin kulku pohjoisjulkisivun parvekkeelle.	Porrassyöksen alapuoliseen seisomakorkeaan tilaan on erotettu eteistila 1800-luvun lopussa eteläjulkisivuun tehdyille sisäänkäynnille. Porrasta jatkettiin 1910-luvulla vinttikerrokseen. Tämän osan tilalahmo toistaa alkuperäistä ratkaisua.
Käyttö	Alun perin käytävä ja porraskäytävä ensimmäisestä kerroksesta ylläkäärin asunnon keittiöosaan. 1920-luvulta alkaen luentosalin eteisaula, jossa naulakot ja wc-tilat. Portaaseen kuljettiin tästä lähin galleriakäytävän kautta.	Porraskäytävä	Porraskäytävä
Rakennusvuosi	1830-luku	1830- ja 1910-luvut	1830- ja 1920-luvut
Merkittävimmät muutokset	1920-luku	1920-luku ja sen jälkeen	
Rakenteet	Tiiliseinät ja tiilipilarit, tiiliholvaus.	Tiiliseinät	Tiiliseinät
Katot ja kattolistat	Portaan alatasanne koostuu kahdesta ristiholvatusta tilasta ja toisessa kerroksessa on ylätasanteella kolmas ristiholvi. Ristiholvausta kannattelevat seinänvierustojen pilarit, jotka on yhdistetty toisiinsa kaariholvein. Keskitasanteilla ja nousussa on tynnyriholveja. Muut kattopinnat ovat tasaisia, kaikki rapattuja ja maalattuja.	Rapattu ja maalattu. Porraskäytävän yllä on ensimmäisen ja toisen kerroksen välissä tynnyriholvi, välitasanteella on kaksi ristiholvia. Kattopinta ullakolle johtavalla osuudella on suora.	Rapattu ja maalattu.
Seinät	Seinät ovat rapattuja ja maalattuja. Käytävän jalkalista on oletettavasti alkuperäinen 10,5 cm korkea maalattu puulista.	Rapattu ja maalattu. Kolmanteen kerroksen johtavassa nousussa on rapattuun seinään uurrettu vuosiluku 1840, mikä ei voi olla kyseiseltä ajalta, sillä toinen kerros ja nykyinen kattokorkeus ovat 1890-luvulta.	Rapattu ja maalattu.

Porraskäytävä C

Porrashuone C/B

Porrashuone C/F

Lattiat ja jalkalistat

Alkuperäisiä kalkkivilaattoja sekä portaikossa, sen ylätasanteella, että sisäänkäynnille johtavassa käytävässä. Portaan alatasanteen galleriakäytävään avautuvan osan lattia on peitetty muovimatolla. Ullakolle jotavan portaan etenemät ovat maalattuja puulautoja. Ullakon sisäiset portaat ovat tiiltä.

Kalkkivilaatoista koostuva ensimmäisen ja toisen kerroksen osalta, portaat kolmanteen kerrokseen on päällystetty muovimatolla.

Portaan askelmat ovat ensimmäisen ja toisen kerroksen osalta alkuperäistä kalkkivilaattaa, jossa pyörästetty etureuna. Nousun otsa on rapattu ja maalattu. Ullakolle vievän osan porras on kauttaaltaan päällystetty harmaalla muovimatolla.

Ovet

Wc-tiloihin johtavat ovet ovat mahdollisesti 1940-luvun laakaovia, joiden painike on uusittu. Ulko-ovien sisäpuoliset ovet ovat kaksilehtisiä, ulko-ovien muotoa vastaavia peliovia. Peiliovien yläosan peili on lasia, sen alla on kapea vaakasuuntainen keskipeili, alaosassa kaksi vierekkäistä kapeaa peiliä. Ovesa on uusittu salpajärjestelmä. Portaan ensimmäisellä välitasanteella on metallinen laakaovi. Toisella välitasanteella on 1800- ja 1900-lukujen taitteeseen ajoittuva puu-lasiovi, joka on tyyllisesti yksinkertaisempi muoto paraatiportaan C väliovista. Lasijaot ovat erilaisia geometrisia muotoja. Oven yläpuolella on kaareva, kiinteä puu-lasi-ikkuna. Ullakon ovi on vanha metallilevyovi, jossa on taottu tukirakenne.

Puu-lasiovi parvekkeelle on 1920-30-luvulta.

Alkuperäisen ullakon rajalla on palo-ovi.

Ikkunat

Portaan ylätasanteella on T-ikkuna, joka vastaa muodoltaan muita yllilääkäriin asunnon ikkunoita.

Portaan ylätasanteen yllä kolmannessa kerroksessa oleva lunetti-ikkuna on 1910-luvulta, mutta sen puitteet on ilmeisesti vaihdettu.

Välitasanteella on pienehkö suorakaiteen muotoinen kaksiruutuinen ikkuna, joka jää osittain porrarakenteen taakse.

Lvis

Portaan alle on merkitty vesipiste jo alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun. Vesiputkiin ja viemärointiin kytkeytyneet wc-tilat ovat 1920-luvulta. 1920-luvun ripapattereita on holvatusta eteistilassa ja portaan ylätasanteella. Portaassa kulkee pintavetoina patteriin liittyviä putkivetoja.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen välisellä ensimmäisellä tasanteella on 1920-luvun ripapatteri. Portaaseen on lisätty myöhempiä valaisimia.

Kiinteä sisustus

Käytävän seinille kiinnitetyt vanhat vaatenaulakot liittyvät aikaan, jolloin tila toimi luentosalin vaatesäilytystilana. Ulko-oven vieressä on seinäkomero, joka on piirretty 1920-luvun pohjapiirroksiin. Portaan ulkokehän seinänvierustoja kiertää mustaksi maalattu metalliputkikaide.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen välisessä portaassa on leveä umpikaide porraskuilun puolella. Sen päällä on puulevy, jossa on useita maalikerroksia. Kolmanteen kerrokseen johtava käsijohde on pyöreä, kiinikkeet seinään ovat yksinkertaiset ja holkilliset.

Porraskuilun puolella on seinään kiinnitetty mustaksi maalattu putkikäsijohde. Ensimmäisen ja toisen kerroksen välisessä kolmannessa nousussa on leveä umpinainen kaideosa, jonka päällä on puinen maalattu käsijohdeosa. Umpikaide on alemmista nousuista luultavasti poistettu portaan lentämiseksi.

Osan C eteläosassa kulki porras sisäänkäynniltä käytävän kautta toisen kerroksen yllääkärin asunnon keittiötiloihin. Suora yhteys portaан alatasanteelta rakennuksen sisäänkäynnille katkaistiin 1920-luvulla, kun porraskäytävästä tehtiin luentosalin naulakko ja eteistila. Portaан yläpäähän lisättiin puu-lasiovi.

C-osan eteläpäässä sijaitsevan portaан ylätasanteelle lisättiin 1920-luvulla ripapatteri. Sen oikealla puolella on puuaskelmilla varustettu nousu ullakolle, joka on säilynyt pitkälti alkuperäisessä 1840-luvun asussa. Portaalle johtavassa ovesa on vanha metallinen palo-ovi, jossa on taottu kehysrakenne. Vastaavia ovilehtiä on mm. osan E ja Venetsia-rakennuksen ullakolle johtavassa oviaukossa.

C-osan yllääkärin asuintiloihin johtaneiden porrashuoneiden sisäinen hiekkia heijastuu muun muassa materiaalivalinnoissa. Keittiöportaан ylätasanteella ovat lattiaan päällysteenä käytetyt kivilaatat pohjoista paraatiporrasta pienempikokoisia.

C-osan pohjoispään paraatiportaassa ja eteläisen keittiöportaан alatasanteen porraskäytävässä on käytetty suurta kivilaattaa.

C ja B-siipien välisessä portaikossa on välitasanteilla ristiholvit ja kahden ensimmäisen kerroksen välisillä nousuilla tynnyriholvaus. Portaat on päällystetty alkuperäisillä kalkkivilaatoilla, puiset käsihohteet ovat myöhempiä lisä. Välitasanteen ripappatteri on 1920-luvulta.

C ja B-siipien välisen portaikon välitasanne rajautuu pilariin, joka kannattelee risti- ja tynnyriholveja, sekä näitä rajaavia vyökaria. Välitasanteen ja toisen kerrostananteen välillä on leveä, umpimuurattu kaide, jossa on väritkimuksen perustella useita väripintoja.

B- ja C-siipien taittekohdassa kulkevan portaikon kolmanteen kerrokseen johtava osuus on rakennettu 1910-luvulla. Se on kapeampi, porrassyöksyn alapinta on suora, askelmat on nykyisin päällystetty muovimatolla. Alkuperäinen ullakolle johtanut oviaukon paikka on säilytetty.

Osa C, 2. kerros

Porrashuone C (paraatiporras)

Ylilääkärin asunto

Sijainti

1.–2. kerros, C-osa

2. kerros, C-osa

Alkuperäinen tilaratkaisu

Avoin, kahdella välitasanteella varustettu U-porras ensimmäisen kerroksen sisäänkäynniltä toisen kerroksen asuintiloihin. Alun perin porrasta kannatteli neljä pilaria, joiden korkeus määräytyi portaan profiilin mukaisesti.

Suurista saleista ja näitä sivuavista pienemmistä huoneista koostuva asunto, jossa huoneet oli sijoitettu symmetrisesti peräkkäin.

Muutokset tilalahmossa

Portaan alapäähän on 1800- ja 1900-lukujen taitteessa lisätty koristeellinen kaksilehtinen puu-lasiovi ja portaan alatason pohjoispää erotettiin omaksi huonetilaksi muuraamalla pilarien väliset osat umpeen. Samalla menetettiin porrashuoneen symmetrinen nelionmuotoinen pohjakaava, joka on tyyppilinen piirre usklassismille.

Huoneita on jaettu 1800- ja 1900-luvun taitteesta alkaen väliseinin pienemmiksi, pitkään säilyttäen kuitenkin tilasarjan ja tilänäkymät. Nyt tilakokonaisuus on jaettu kahteen erilliseen osaan. Näkymälinjat ovat osittain säilyneet. Muutokset ovat kuitenkin helposti palautettavissa.

Käyttö

Porras ensimmäisen kerroksen sisäänkäynniltä toisen kerroksen ylilääkärin asunnon asuin- ja edustustiloihin.

Ylilääkärin asunto, joka 1960-luvun jälkeen oli toimisto-, kokous-, luento- ja edustustiloina. Nyt osittain toimistokäytössä, osittain galleriana.

Rakennusvuosi

1830-luku

1830-luku

Merkittävimmät muutokset

1800- ja 1900-lukujen taite

1800- ja 1900-lukujen taite, 1960-luku

Rakenteet

Tiiliseinät ja tiilipilarit, tiiliholvaus

Tiiliseinät ja tikkurapattuja puuseiniä. Myöhempiä levytettyjä väliseiniä ja oviaukkoja.

Katot ja kattolistat

Sisäänkäynnin ja portaan alatason muodostavassa tilassa on ristiholvi ja holvausta kannattavat seinään integroidut pilarit on yhdistetty toisiinsa kaariholvein. Porrashuoneen katto on sileä, rapattu ja maalattu. Kattolista on rapattu, pyörästetty lista, jossa on ensimmäisen kerroksen tiloja runsaampi profilointi.

Rapattu ja maalattu, täysikorkea tila, jonka kattolista on rapattu kaareva lista ja siinä on muita tiloja runsaampi profilointi. Osassa huoneita katto on alaslaskettu, mutta sen yllä on alkuperäinen kattopinta ja listoitius säilynyt. Katossa on koristemaalauksia.

Porrashuone C (paraatiporras)**Yliääkärin asunto****Seinät**

Rapattu ja maalattu. Väritutkimuksessa on valkoisen maalin alta havaittu useita aiempia kerroksia.

Tapetti. Tapettien ja maalikerrosten alla on seinissä säilynyt koristemaalauksia.

Lattiat ja jalkalistat

Portaikko, mukaan lukien sen ala- ja ylätasanteet, on päällystetty suurilla kalkkikivilaatoilla. Ne ovat alkuperäisiä muutamaa uusittua laattaa lukuun ottamatta.

Lattiamateriaaleina on muovimattoa ja uutta lautaparkettia. Näiden alla on ainakin huoneiston keskellä sijaitsevassa pääsalissa säilynyt kalanruotokuvaioinen puuparketti. Jalkalistat ovat uusittuja.

Ovet

Portaiden alapäässä on alatasannetta kehystävään kaariholvien muodostamaan aukkoon lisätty 1800- ja 1900-lukujen taitteessa kaksilehtiset puu-lasiovet, jotka ovat koristeelliset ja tyyllisesti uusgotiikkaa. Ylätasanteella on alkuperäiset kaksilehtiset ja kolmipeiliset ovet entiseen yliääkärin asuntoon. Toisessa ovilehdessä on valettu, jugend-aiheinen koristeltu messinkinen postiluukku.

Alkuperäiset kaksilehtiset ja kolmipeiliset ovet, jotka ovat tyyllisesti samanlaiset kuin potilashuoneiden ovet. Ovissa on vuosisadan vaihteeseen viittaavat messinkiset painikkeet. Kynnys on alkuperäinen. Vuorilista on profiloitu, leveä lista, jolla on sokkeliosa.

Ikkunat

Ylätasanteella on kaksi 1890-luvun T-ikkunaa, joiden pintaan kiinnitetyissä salvoissa on valettuja messinkisiä yksityiskohtia yliääkärin asuinhuoneiden ikkunoiden tavoin. Alatasanteen ovilehtien yllä olevassa tilassa on ovien koristelua toistava kiinteä lunetti-ikkuna.

Potilashuoneista poiketen ovien yllä ei ole lunetti-ikkunoita. Ulkoseinillä on T-ikkunat, joiden puitteiden pinnoissa olevissa pitkissä salvoissa on valettuja messinkisiä yksityiskohtia. Salvat ovat rakennuksen koristeellisimmat ja lännen- ja idänpuoleisissa ikkunoissa on toisistaan poikkeava messinkikoristelu. Idänpuoleisissa ikkunoissa on osassa peittomaalauksen sijaan näkyvissä kahvoin kuuluvat alkuperäiset puuosat. Ulkopuitteet on uusittu, sisäpuite on 1890-luvulta. Ikkunassa ei ole lainkaan pystysuuntaista välikarmia, vaan puitteet kiinnittyvät lomittain. Kumpikin puite avautuu sisäänpäin. Kevyesti ylostyöntävä ikkunapenkki on päällystetty 1960-luvun laminaaattilevyllä ja sitä kehystää saman aikakauden puulista.

Lvis

Portan yläpäässä on moderni sähkövalaisin. Ikkunoiden alla on 1920-luvun patterit.

1920-luvun ripapatterit, jotka on idänpuoleisissa huoneissa sijoitettu syvennyksiin ikkunan alle, lännenpuoleisissa lisätty ikkunan alle seinäpintaan. 1950-luvun sähkökalusteet. Yhdessä huoneista on 1900-luvun puolivälin jälkeen rakennettu takka.

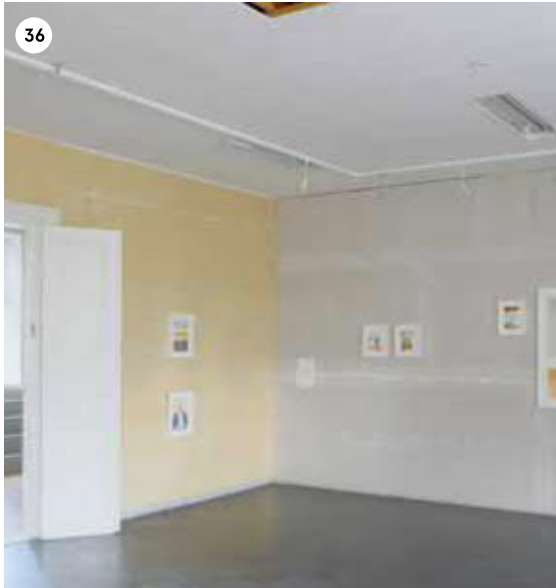
Kiinteä sisustus

Seinänvierustoja kiertävä maalattu, profiililtaan epäsymmetrinen puukaide on 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Porrassyöksyn puolella on tiilirakenteisia, rapattuja ja maalattuja, profiloituja pilareita, joiden muodostamissa väleissä on päällekkäin sijoitettu kaksi metallitankoa kaiteeksi.

Sairaalarakennuksen tärkeimmän porrastilan muodostaan osan C pohjoisosassa sijaitseva porrashuone ensimmäisen kerroksen sisäänkäynniltä toisessa kerroksessa olleeseen yllääkkärin asuntoon. Porras on avara ja valoisa, sitä rajaavat portaan mukaisesti kohoavat pilarit. Vastaavaa rakennetta on käyetty myös muissa Engelin suunnitelmassa rakennuksissa.

C-osan pohjoispuolella sijaitsevan portaan alaosassa, muutamaa askelta ennen alatasoa, on kaunis messinkiyskityiskohdilla varustettu puu-lasiovi, joka lisättiin 1800- ja 1900-lukujen taitteessa erottamaan portaikko sen alatasanteen poikki kulkevasta liikenteestä. Alatasanteen pohjoisosa erotettiin omaksi huonetilaksi 1900-luvun alussa ja kulku etelään suljettiin 1920-luvulla.

36 kee läpi osan C rungon. Kaksilehtinen ovi on alkuperäinen. Jalkalista ei ole säilynyt, vanha parketti näkyy kaistaleena myöhemmän muovimaton alla. Tässä kohdin oli myöhäinen välisenä, joka on nyt purettu. Katto on alaslaskettu. Tila on nykyisin galleriakäytössä.

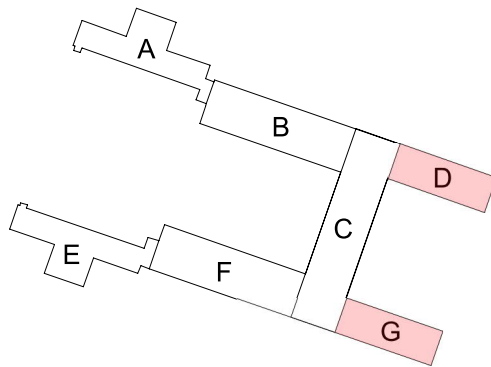

37 draperia-aiheita sisältävät koristevyöhykkeet sijaitsevat näyttävien vuorilistojen vieressä ja yllä, kattolista on muita sairaalan tiloja runsaammin muotoiltu. HY.

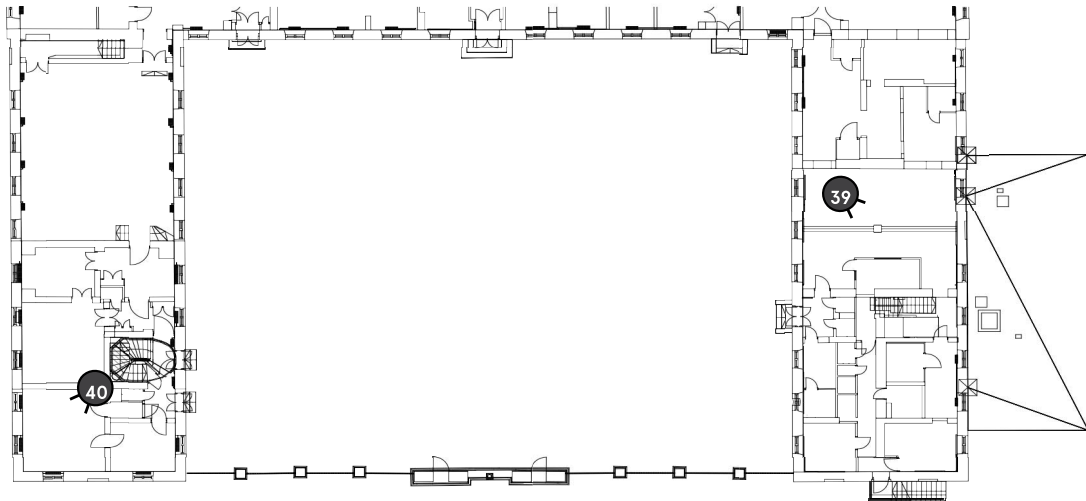

38 Toisen kerroksen ylläkkärin asunto oli alun perin järjestetty siten, että C-osan pituusakselin suuntaisesti oli sekä länsi-, että itäseinien vierellä huoneiden oviaukot sijoitettu linjaan ja näin muodostunut huonesarjoja. Nyt ne ovat pääosin kadonneet ovien sulkemisten ja väliseinien rakentamisen myötä, joksikin tilasarjoja on palautettavissa. Kuva on otettu osan C toisen kerroksen länsiosasta.

Osa D (G)

Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

Valokuvien ottopaikat, 1. kerros.

	Keittiösiipi D ja tallisiipi G	Porrashuone D	Keittiösiiven D 2. kerros
Sijainti	1. kerros, D- ja G-osat	1.-3. kerros, D-osa	2. kerros, D-osa
Alkuperäinen tilaratkaisu	D-siiven itäpäässä oli neljän asuinhuoneen kokonaisuus, länsipäässä suuret leivin- ja keittiötilat aputiloineen, sekä porras kellariin. G-siivessä oli rakennusosan poikki kulkevien huoneiden sarja. Kullakin huoneella oli oma sisäänkäynti.	Osan G keskellä sijaitseva U-porras, joka johti jääkellarista ensimmäisen kerroksen keittiötiloihin.	Alun perin suurehkojen asuinhuoneiden muodostamaa kaksi tilakokonaisuutta, joista toinen sijaitsi siiven länsi- ja toinen itäosassa. Portaat maantasokerroksesta kylmälle ullakolle kulkevat huoneistojen välissä.
Muutokset tilalahhossa	D-siiven itäpäähän on tehty keskikäytävän varteen pieniä huonetiloja. Länsipäässä on vähäisempiä väliseinämuitoksia. G-siipi on muutettu täysin 1920-luvulla purkamalla rakennusosan poikki kulkevat seinät ja sulkemalla sisäänkäyntejä. Uunit on purettu.	Porras muutettiin 1890-luvulla jatkamaan yläkertaan ja ullakolle. 1920-luvulla porrasta muutettiin kellarikerroksen ja ensimmäisen kerroksen osalta tavarahissin rakentamisen myötä.	Pohjoisenpuoleiset huoneet on sittemmin pilkottu pienemmiksi, muuten tilalahmot ovat hyvin säilyneet. Pinnat ovat lähes kaikki uusittu, viimeiseksi 2010-luvulla.
Käyttö	D-siivessä oli alun perin keittiö, leivintupa ja henkilökunnan asuintiloja. D-siiven itäpää muutettiin aluksi asuintiloista keittiön aputiloiksi (tiski?), 1950-luvulla sinne tehtiin henkilökunnan ruokailu- ja sosiaalitiloja, joista 1970-luvulla tuli lastenosaston tiloja ja lopulta terapiatiloja. G-siivessä oli alun perin varastohuoneita, vaunuliiteri, läävä, talli, käymälöitä ja portinvartijan huone, jotka korvattiin 1920-luvulla luentosalilla ja pienemmillä huoneilla, sekä kahdella portaalla yläkertaan. G-siiven itäpäässä oli sairaalan loppuvaiheessa EEG:lle, neurologille ja videonauhoituksiin varatut tilat.	Porras	Alun perin alilääkärin seitsemän huoneen asunto, sekä muita henkilökunnan majoitustiloja. Vuoden 1968 jälkeen tiloissa toimi lastenosasto. Viimeiseksi ne olivat sairaalan toimisto-, voimistelu- ja terapiatiloina. Nyt D-siiven toisessa kerroksessa on koko siiven kattava toimistotilakokonaisuus, jota vuokraa pankkiiriliike Holvi Tilajakamon kautta.
Rakennusvuosi	1830-luku	1830- ja 1890-luvut	1890-luku
Merkittävimmät muutokset	1920-luku, 1950-luku	1920-luku	1960-luku, 2016
Rakenteet	Tiili- ja levyseiniä	Tiiliseinät ja rautakiskojen varaan tehty kappaholvi	Tiili- ja levyseiniä

Keittiösiipi D ja tallisiipi G

Porrashuone D

Keittiösiiven D 2. kerros

Katot ja kattolistat	Rapattu ja maalattu. 1920-luvun tilajäsentelyn säilyttäneissä huoneissa on pyöristetty katon ja seinän raja mutta ei erillistä kattolistaa. Osassa G äänityksiin sopivaksi muokatussa huoneessa on kattopintaan sijoitettu akustolevyt.	Ensimmäisen ja toisen kerroksen välissä kulkevassa portaassa on portaan reisipalkkina metallikisko ja välisatanteella on kappaholvaus.	Rapattu ja maalattu
Seinät	Pääosin rapattu ja maalattu, osan D keittiötiloissa on 1990-luvun laatoitetut pinnat. G-osan itäpään huoneissa on ollut tapetti ja sen alla on alumiinipaperi. Tällä vuorauksella on pyritty sulkemaan pois häiriöt huoneissa pidetyiltä herkiltä EEG-laitteilta. Kyseisten tilojen pinnat uusittiin vuonna 2017. Äänityksiin sopivaksi muokatussa huoneessa on seinäpintaan sijoitettu akustolevyt.	Rapattu ja maalattu	Rapattu ja maalattu
Lattiat ja jalkalistat	Siipien D ja G länsiosissa on eri ikäisiä muovimattoja, keittiössä 1990-luvun laatta- ja betonipintoja, osan G itäpään huoneissa oli ennen vuoden 2017 korjauksia linoleumilattia ja wc-tiloissa 1920-luvun puna-valkoinen klinkkerilaattalattia.	Askelmat ensimmäisen ja toisen kerroksen välillä ovat uritettuja kalkkivilaattoja, jotka teräväreunaisina ovat uusittuja. Nousut on rapattu ja maalattu. Kerrostasanteilla on vinyylilaattaa ja muovinen reunalista. Ullakkokerroksen askelmat on tehty tiilistä.	Uusi muovimatto.
Ovet	Eri-ikäisiä ovia. Ovia on uusittu etenkin kovassa käytössä olevissa rakennusosissa. Vanhimmat ovet osassa G ovat 1920-luvulta ja ne ovat kulmista lovetuilla peileillä varustettuja puuvia.	Kerrostasanten laakaovet on uusittu, ullakon sisäänkäynnillä on 1970-luvun metallinen palo-ovi.	Uudet ovet, muun muassa lasiovia.
Ikkunat	D-osaan vaihdettiin T-ikkunat ilmeisesti 1900-luvun alussa. Näissä T-ikkunoissa on pystyvälikarmi, toisin kuin saman siiven toisen kerroksen ikkunoissa. Vastaava välikarmillinen rakenne on 1920-luvun T-ikkunoissa osassa G, jossa nämä pienillä messinkihakasilla varustetut ikkunat ovat sisäpuutteiden osalta säilyneet.	T-ikkuna	Sisäpuitteet ovat 1890-luvun T-ikkunat, ulkopuitteita on uusittu. Ikkunassa ei ole lainkaan pystysuuntaista välikarmia, vaan puitteet kiinnittyvät lomittain. Ylin vaakaikkuna on sisään-ulos avautuva terveysikkuna. Puitteiden sisäpinnassa on ollut pitkät pintaan kiinnitetyt salvat (vrt. yllääkärin asunto). Ne eivät ole säilyneet. Sisäpuitteisiin on lisätty sälekaihtimet. Ikkunapenkit on levytetty yllääkärin asunnon tavoin.
Lvis	D-osassa on ollut lukuisia uuneja, joita on purettu ja niiden paikkoja muutettu useassa eri vaiheessa. Vuosisadan vaihteessa purettiin leivinuunit, lämmitysunit purettiin ja puu-uuneista siirryttiin höyrypatoihin 1920-luvulla. Myös osan G lämmitysunit purettiin 1920-luvulla.	Ensimmäisen ja toisen kerroksen välillä on porraskuilun puolella lattaraudasta tehty koristeellinen kaide, jossa lattapinnojen päät on taivutettu spiraaliksi ja pinnojen keskellä on pyöreä levy. Kaiteen tukirakenteena putkikaide, ja pinnojen päällä kulkee maalattu puinen käsijohde. Porrashuoneessa on 1920-lukua myöhempi patteri.	1920-luvun ripapattereita ikkunoiden alla.
Kiinteä sisustus	Osassa huoneita on metallikiskon varassa kulkeva pimennysverho.		

39

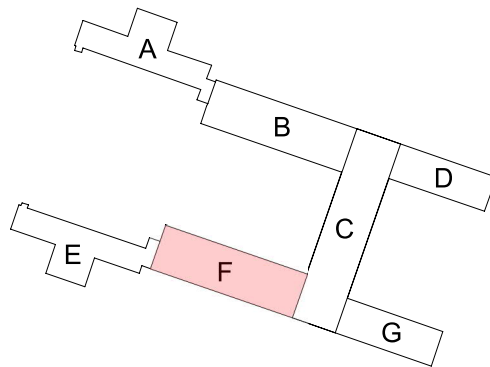

D-sivessä on sijainnut keittiö läpi sairaalan toiminnan. Nyt tila on ravintolan ja catering-yrityksen käytössä. Kyseisessä tilassa oli alun perin suuret leivinuunit. 1920-luvulla huoneeseen asennettiin höyrypadat, nyt niiden tilalla on sähköhellat ja -uunit. MH.

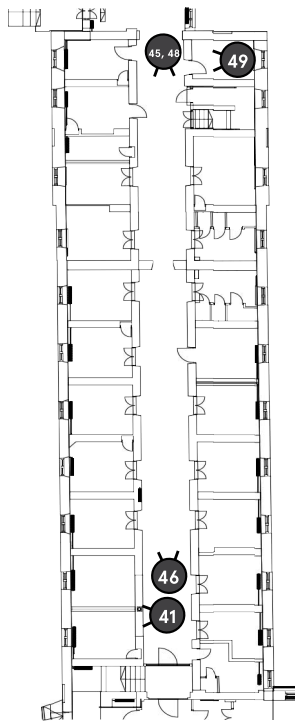

G-osan ensimmäisen kerroksen itäpään huonetilat olivat huonossa kunnossa tilan yläpuolisessa toisessa kerroksessa vuonna 2015 sattuneen vesivahingon takia. Tilat korjattiin kaupungin toimesta 2017. Huoneissa on 1920-luvun T-ikkunat, joiden alimpien ruutujen välissä on välipuite. AS.

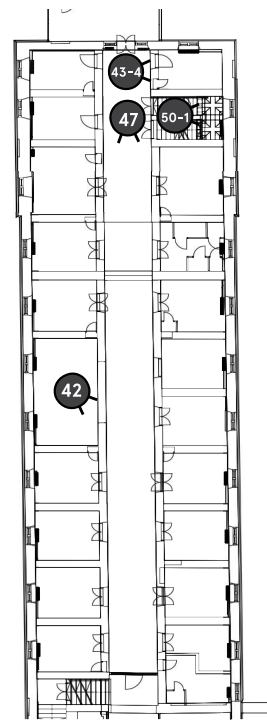
Osa F

Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

Valokuvien ottopaikat, 1. kerros.

Valokuvien ottopaikat, 2. kerros.

	Potilassiipi F:n potilashuoneet	Potilassiipi F:n keskekäytävät	Porrashuone F
Sijainti	1. ja 2. kerros, F-osa	1. ja 2. kerros, F-osa	1.–3. kerros, F-osa
Alkuperäinen tilaratkaisu	Keskikäytävän kumminkin puolin sijoittuva potilashuoneiden sarja kahdessa kerroksessa. Alkuperäisssuunnitelmassa siipi oli varattu vaikeasti sairaille potilaille ja tästä syystä sen länsipäähän kumpaankin kerrokseen suunniteltiin kolmen pienemmän huoneen kokonaisuus eristyshuoneiksi.	Potilashuoneiden reunustama keskikäytävä, joka oli katkaistu keskeltä kahdella oviaukolla. Jaottelulla pyrittiin eristämään käytävän pään eristyshuoneet sekä niiden vieressä sijainneet sairashuoneet muusta potilasosastosta.	Potilassiiven F länsiosassa sijaitseva kolmea kerrosta yhdistävä U-porras, jossa on yksi välitaso ensimmäisen ja toisen kerroksen välissä. Porrashuone on sijoitettu eristyshuoneiden viereen, näitä huoneita vastaavaan tilaan. Porras liittyy suoraan potilaskäytäviin ilman ala- ja ylätasoja.
Muutokset tilahahmossa	Osa huoneista yhdistettiin 1900-luvun alussa isommiksi huonetiloiksi. Tämän jälkeen on alkuperäinen huonejako osittain palautettu. Huoneista on purettu uunit 1920-luvun keskukslämmitykseen siirtymisen jälkeen. Potilashuoneiden ikkunat olivat pienennettyjä 1870-luvulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle.	Tilahamo on pitkälti säilynyt. Potilashuoneiden oviaukoissa on tapahtunut B-siipeä vähemmän muutoksia ja lähes kaikki potilashuoneiden alkuperäiset oviaukot ovat paikallaan. Huomattavimmat muutokset koostuvat päivähuoneista, jotka on muodostettu 1800- ja 1900-lukujen taitteessa kumpaankin kerrokseen yhdistämällä kaksi potilashuonetta ja purkamalla niiden käytävänpuoleinen väliseinä. Toisessa kerroksessa tämä on käytävän keskellä, ensimmäisessä kerroksessa sen itäpäässä. Itäpäähän tilaa rajaa käytävän puolella metallipylväs. Näiden lisäksi käytävää jakaneet oviaukot on purettu, vain maantasokerroksen itäisen oviaukon yläpuolinen seinän osa on säilynyt. Käytävän päässä olleen, sinne valoa antaneen venetsialaisen ikkunan tilalla on maantasokerroksessa 1870-luvun nivelosa ja toisessa kerroksessa 1920-luvun terassi, jonka myötä päätyjen ikkunasommitelma on muuttunut.	Porrasyöksen alapuoliseen seisomakorkeaan tilaan on erotettu varastotila 1900-luvun alussa ja porrasta jatkettiin 1920-luvulla vinttikerrokseen. Askelmien etenemien oletettavasti alun perin pyöristetyt päät on leikattu suoriksi siten, että ne eivät työnny nousua ulommaksi.
Käyttö	Alun perin miesspotilaiden eri osastojen potilashuoneita, ruokailu-, työskentely-, ja seurustelutiloja, saniteettitiloja, sairashuoneita, eristyshuoneita ja henkilökunnan huoneita. Eristyshuoneet jäivät pois käytöstä 1870-luvulla lisäsiipien A ja E rakentamisen myötä. Sittemmin osa huoneista muutettiin ajan saatossa usean hengen huoneiksi, toimistotiloiksi, sekä henkilökunnan tai potilaiden yhteiskäyttötiloiksi. Osastoista tuli sekaosastoja vuonna 1969. Nykyisin Lapinlahteen lähteen vuokraamia kokous-, toimisto- ja työhuoneita.	Käytävä	Porras
Rakennusvuosi	1830-luku	1830-luku	1830-luku

	Potilassiipi F:n potilashuoneet	Potilassiipi F:n kesikäytävät	Porrashuone F
Merkittävimmät muutokset	1870-luvulla ikkunoiden pienennys, tilamuutoksia 1900-luvun alusta alkaen.	1800- ja 1900-lukujen taite ja tämän jälkeen.	1920-luku
Rakenteet	Tiiliseiniä ja tikkurapattuja puuseiniä. Myöhempiä levytettyjä väliseiniä.	Tiiliseinät. Kerrosten itäpäässä on osastoiva 1900-luvun loppupuolen teräslasiseinä.	Tiiliseinät
Katot ja kattolistat	Rapattu ja maalattu, täysikorkea tila. Osassa huoneita on kattolista, joka on rapattu kaareva lista, ja osassa huoneita katon ja seinän raja on pyörästetty.	Ensimmäisessä kerroksessa rapattu ja maalattu, täysikorkea tila, toisessa kerroksessa kattopintaan on kiinnitetty akustolevyjä. Kattolista on rapattu kaareva lista.	Rapattu ja maalattu. Porrashuoneen yllä on ensimmäisen ja toisen kerroksen välissä tynnyriholvi, välitasanteella on kaksi ristiholvia. Kattopinta ullakolle johtavalla osuudella on suora.
Seinät	Rapattu ja maalattu. Huoneiden nurkissa alun perin sijainneet uunit on purettu, mutta muurin kaari on edelleen nähtävissä seinän yläosissa. Seinillä on väritukimuksessa todettu useita maalikerroksia.	Rapattu ja maalattu. Seinillä on väritukimuksessa todettu useita maalikerroksia.	Rapattu ja maalattu
Lattiat ja jalkalistat	Eri aikaisia latiapinnoitteita, kuten vanhempaa linoleumilattiaa ja uudempaa muovimattoa. Jalkalistana mm. entisissä eristyskhuoneissa on 11 cm korkea, yläosasta pyörästetty puinen jalkalista, jossa on useita maalikerroksia. Leveän ja matalan kynnyksen kummassakin reunassa on metallilista.	Toisessa kerroksessa on ruskea, kumimainen muovimatto ja ensimmäisessä kerroksessa sininen muovimatto. Puinen, maalattu jalkalista on kummassakin kerroksessa yksinkertainen, 7 cm korkea ja yläosastaan pyörästetty. Se vaikuttaa selvästi B-siiven toisen kerroksen käytävän jalkalistaa nuoremmalta.	Porraskäytävät ovat kalkkivilaattaa, joiden etureuna on leikattu tasaiseksi. Ullakolle vievässä osuudessa on puiset etenemät ja rapatut ja maalatut nousut.
Ovet	Potilashuoneiden ovet ovat pääosin vanhoja kaksilehtisiä peiliovia, joissa ylin peili on suurin ja keskipeili pienin. Vuorilista on uurrettu, sokkelilla ja kapiteelillä varustettuna se jäljittelee klassista pilaria. Lista jatkuu kaarevana oven yläpuolisen lunetti-ikkunan kehyksenä. Ovissa on eri aikaisia heloja, mm. 1930-luvun salpoja. Painikkeet ovat tätä uudempia ja lukot on hiljattain vaihdettu. Ovet on suljettavissa vain ulkopuolelta. Osaan toisen kerroksen ovista on lisätty sisäpuolelle ääntä eristävä kaksilehtinen laakaovi, jolloin peiliovi on siirretty karmin ulkopintaan ja muutettu ulospäin avautuvaksi. Käytävän länsipäädysssä on kummassakin kerroksessa kolme potilashuonetta, joissa on yksilehtinen, matalampi ovi. Niissä ei ole yläpuolista lunetti-ikkunaa. Näissä tiloissa oli alun perin eristyskhuoneita. Eristyskhuoneiden ovet ovat kolmipeilisiä, maantasokerroksessa kahden oven peilytys poikkeaa muista ja ovat myös keskenään erilaiset, mikä viittaa niiden uusitun.	Toisen kerroksen käytävän länsipäädysssä terasille johtavassa kaksilehtisessä 1980-luvun puu-lasiovessa on kummassakin lehdessä kahdeksan ikkunaseinän ikkunoita pienempää ikkunaruutua. Kerrosten itäpäässä on osastoiva 1900-luvun loppupuolen teräslasiseinä, jossa on levä ovi.	Portaisiin on joka kerroksessa ovet. Nämä ovet liittyvät käytävän seinäpintaan ilman erillistä ovisyvennystä. Ovet ovat oletettavasti 1890-luvulta. Ne ovat kaksilehtisiä kolmipeilisiä ovia. Toisessa kerroksessa ovilehtien ylin peili on ikkuna. Nämä ikkunat on vaihdettu lankalasisiksi. Tämän lisäksi ovilehtiä kehystää uudempi listoitus, myös lukot ja vetimet ovat uusittuja. Ensimmäisen kerroksen peiliovet ovat umpinaisia, ja oviparin yläpuolella on pienehkö, lunettimainen ikkuna, johon on vaihdettu lankalasi. Ullakon ovi on metallinen laakaovi.

Potilassiipi F:n potilashuoneet**Potilassiipi F:n keskikäytävät****Porrashuone F****Ikkunat**

Yhdellä pysty- ja yhdellä vaakapuitteella jaettu neliruutuisia ikkunoita, joiden vetimet viittaavat 1940-lukuun. Yksi yläruuduista on ns. terveysikkuna. Ulkopuitteita on korjattu. Ikkunasyvennys on korkealla. Sisäänkäynnin yllä on lunetti-ikkuna, jonka uurrettu kehys jatkuu oven vuorilistana. Ikkunan ja oven välissä on muotoiltu puinen palkki. Ikkuna on kahdella puitteella jaettu ja puitteiden yhtymäkohdassa on puolipallon muotoinen puuosa, joka yhdessä puitteiden kanssa muodostaa aurinkokuvion.

Lunetti-ikkunat potilashuoneiden ovien yllä. Karmissa on huullos ikkunalle myös käytävän puolella, ja osassa toisen kerroksen ikkunaukkoja on tällä kohdin toinen lasi. Siinä ei ole välipuitteita ja se on lisätty myöhemmin. Käytävän länsipäässä on ensimmäisessä kerroksessa yläosasta kaareva ikkuna, joka vastaa osan E käytävän ikkunatyyppeä, toisessa kerroksessa on 1980-luvun yhdellä vaakavälillä ja kahdella pystyvälillä jaettu moniruutuinen ikkunaseinä, jossa kaksilehtinen puulasiovi.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen välisellä välitasanteella on pieni ja matala, kaksiruutuinen ikkuna. Ikkuna jää kattoholvin taakse, koska ikkunarytmi on haluttu säilyttää säännöllisenä julkisivussa.

Lvis

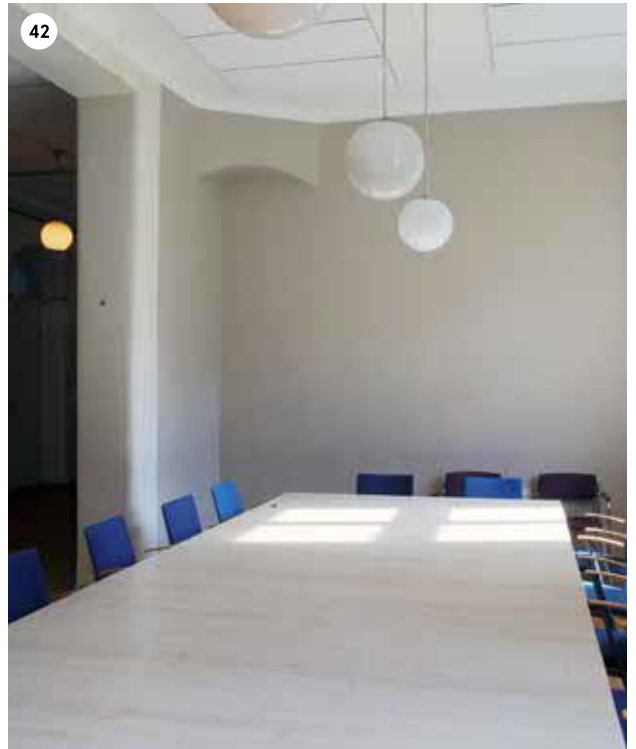
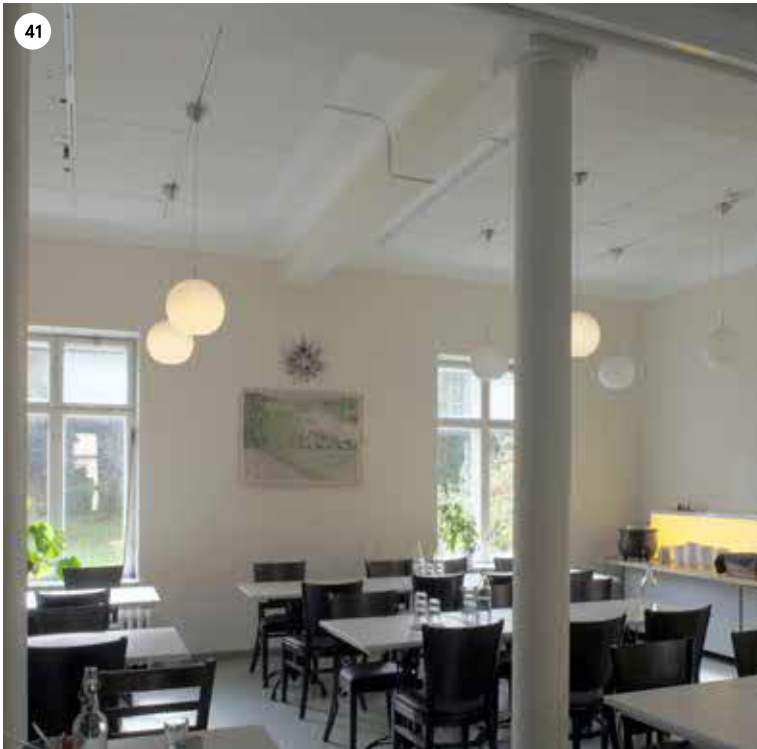
Huoneiden nurkissa sijainneet uunit on purettu 1920-luvun keskuslämmitykseen siirtymisen jälkeen ja niiden tilalle ikkunoiden alle on sijoitettu valurautaisia ripapattereita. Sisäseinillä on johtokouruja. Valokatkaisimet sijaitsevat huoneen ulkopuolella. Seinillä on valettuja ilmanvaihtoritilöitä, jotka ovat yhteydessä vanhoihin hormoneihin. Osaan huoneista on tuotu viemäri ja vesipisteitä ja osa huoneista on muutettu wc- tai keittiötiloiksi. Niiden pintamateriaalit ovat pääasissa 1990-luvulta.

Katoissa on toisessa kerroksessa ripustettuja pallovalaisimia, ensimmäisessä kerroksessa ripustettuja loisteputkivalaisimia. Seinäpinnassa on runsaasti sähkövetoja, toisen kerroksen etelänpuoleiseen seinään on upotettu 1920-luvun ripapatteri ja länsipään ikkunaseinällä on ikkunasyvennyksen alla patterit kumminkin puolin terassille johtavaa ovea.

Kiinteä sisustus

Entisten uunien paikalla on seinäkomeroita. Keittiötiloissa on 1950-luvun keittiökaappeja.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen välillä seinää kiertää musta maalattu metalliputkikaide.

F-siiven ensimmäisen kerroksen itäpäähän avattiin 1800-luvun lopussa tai 1900-luvun alussa kaksi potilashuonetta yhdistämällä uusi päivähuone, joka sittemmin toimi ruokailutilana. Katossa on vielä erotettavissa entisestä väliseinästä jäänyt palkki. Käytävältä raja metallinen pyöreä pylväs.

F-siiven toisen kerroksen käytävälle avautuva, myös 1800-luvun lopussa tai 1900-luvun alussa muodostettu päivähuone. Seinän nurkassa oleva kaari on jääne siinä aiemmin sijainneesta lämmitysruunista.

F-siiven toisen kerroksen länsipään potilashuone kuvattuna käytävältä. Huoneeseen on jätetty sairaalassa ollut sänky. Ripapatteri on 1920-luvulta. Jalkalista on yksinkertainen, yläpäästä pyörästetty lista, josta väritutkimus on paljastanut monta värikerrosta. Kyseisessä huoneessa majoittui pitkäaikaisesta masennuksesta kärsinyt Aleksis Kivi, jota hoidettiin sairaalassa 1871–1872 ja joka tämän jälkeen kotiutettiin sairaalasta parantumattomana. HY.

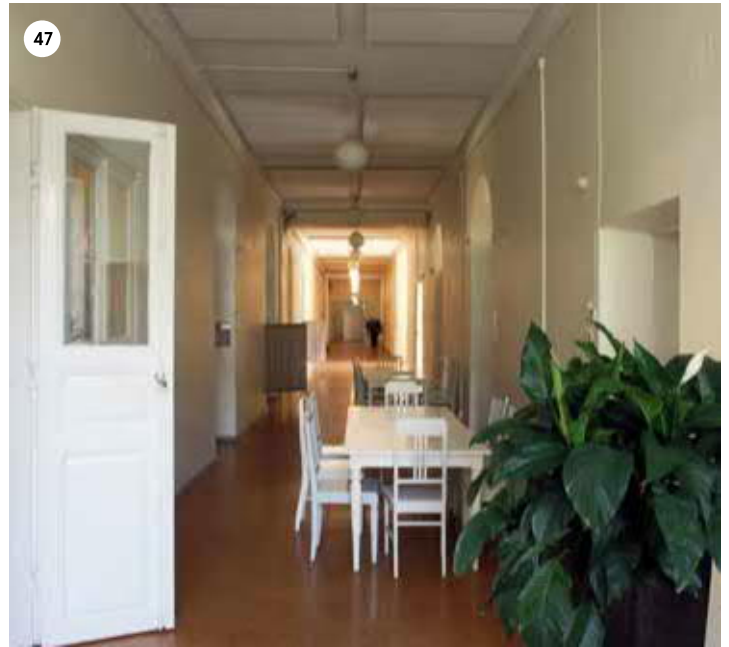
F-siiven toisen kerroksen länsipään potilashuoneen ovi. F-siiven ensimmäisen ja toisen kerroksen potilashuoneiden ovet ovat muista poiketen yksilehtisiä ja niissä ei ole lunettiosaa. Huoneet toimivat alun perin eristyskammareina ja niiden ovissa kerrotaan olleen luukut. Ovet on sittemmin vaihdettu, ilmeisesti 1870-luvulla, kun uudet eristysosat rakennettiin ja kyseisistä huoneista tuli normaaleja potilashuoneita.

F-siiven ensimmäisen kerroksen käytävä kuvattuna kohti itää. Ensimmäisessä kerroksessa on säilynyt toinen alkuperäisistä käytävää jakavista oviaukolla varustetuista väliseinistä. Kuten toisen kerroksen käytävässä, myös ensimmäisen kerroksen länsipäässä on muita matalammalla oviaukolla varustettuja entisiä eristyshuoneita, sekä muista oviaukoista poikkeava, kahdella ovilehdellä varustettu ovi portaikkoon.

F-siiven toisen kerroksen käytävä kohti länttä. Potilashuoneiden ovien paikat ovat alkuperäisillä paikoillaan, pois lukien käytävän keskelle, sen eteläpuolelle, avattu päivähuone, jonka tieltä purettiin kahden huoneen käytävänpuoleinen seinä oviaukkoineen. Käytävän päässä on 1980-luvun puu-lasiseinä. Kattokorkeus on alkuperäinen, kattopintaan on lisätty akustolevyt. Osa ovilehdistä on siirretty karmin käytävänpuoleiseen pintaan, jotta huoneen sisäpuolelle on voitu lisätä toinen ovi. Myös oven yläpuolinen lunetti-ikkuna on muutettu tuplaikkunaksi.

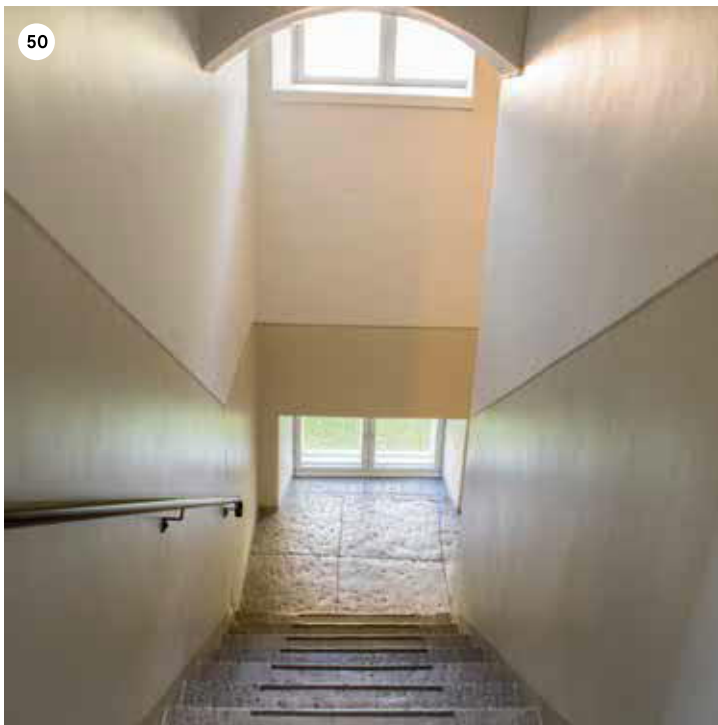
F-siiven toisen kerroksen käytävä kohti itää. Käytävä oli alun perin jaettu keskeltä kahdella oviaukolla, nyt toinen väliseinä on poistettu kokonaan ja toisesta on jäljellä vain lyhyt palkki kattopinnan alapuolella kuvan keskellä. Kuvan oikeassa reunassa viherkasvin takana on oviaukko, joka on muita oviaukkoja matalampi. Kyseessä on alun perin eristyshuoneena käytetyn tilan ovi. Vasemmalla avoimena oleva puu-lasiovi johtaa kerroksen länsipään portaikkoon.

F-siiven länsipään portaaseen johtavan oven yllä on ensimmäisessä kerroksessa kapea, pyörästettyreunainen lasiosa. HY.

F-siiven länsipään portaissa ei ole kerrostasanteita, vaan porras on suorassa yhteydessä kerrosten käytäviin. Portaana ja käytävän välissä on kaksilehtiset puuovet, jotka poikkeavat potilashuoneiden ovista vähäisissä määrin.

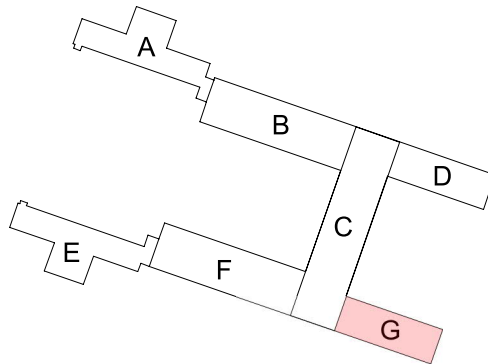

F-siiven länsipään porras kuuluu alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun. Porras-huone sijoitettiin potilashuonetta vastaavaan tilaan. Julkisivun ikkunat jäävät osittain portaana taakse. Ensimmäisen ja toisen kerroksen väliset nousut ovat tynnyriholvattuja, välitaso ristiholvattu, holvausten välissä on vyökaari. Seinään kiinnitetty käsijohde on myöhempi lisä.

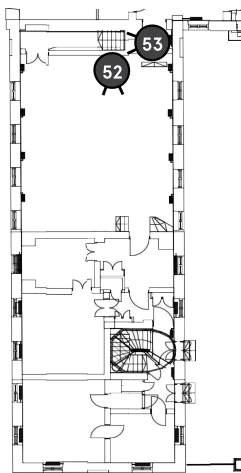

F-siiven länsipään portaiden askelmat ovat ensimmäisen ja toisen kerroksen osalta päällystetty kalkkikivellä. Alun perin kivilaatan reuna oli luultavasti pyörästetty, kuten muissa portaissa, mutta reuna on sittemmin leikattu suoraksi. Seinässä on otettu esiin vanhoja värikerroksia.

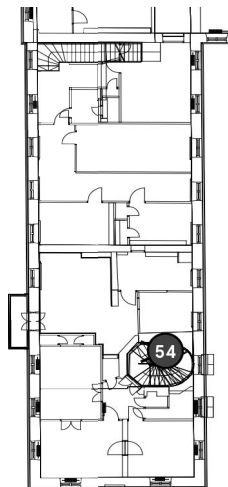
Osa G

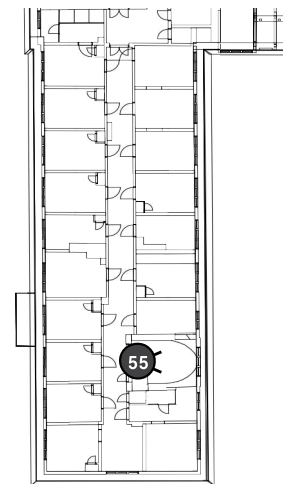
Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

Valokuvien ottopaikat, 1. kerros.

Valokuvien ottopaikat, 2. kerros.

Valokuvien ottopaikat, 3. kerros.

	Luentosali	Porrashuone G	Talosiiven G 2. kerros
Sijainti	1. kerros, G-osa	1.-3. kerros, G-osa	2. kerros, G-osa
Alkuperäinen tilaratkaisu	Luentosalitila, jossa nouseva penkkirivistö.	Osan G itäosassa on kaareva U-porras jossa on yksi välitaso ja viuhkamaiset, portan ulkokehää päin levenevät askelmat.	G-osan itäosassa on portaan ympärille sijoittuva huoneiden sarja ja länsiosassa osan G poikki kulkeva sali sivuhuoneineen.
Muutokset tilalahmossa	Tilahamo on säilynyt 1920-luvulta.	Tilahahmo on säilynyt 1920-luvulta.	Tilahahmo on säilynyt 1920-luvulta, kerroksen itäpäässä pinnat on uusittu 2000-luvulla vesivahingon seurauksena.
Käyttö	Luentosali-, ja ryhmäopetustila.	Porras ensimmäisestä kolmanteen kerrokseen.	Alun perin varasto-, kanslia-, arkisto- ja tutkimustilakäytössä, jossa se säilyi pitkään. Ilmeisesti kerroksen itäpäähän sijoittui taloudenhoitajan asunto, ja siellä sittemmin toimi sairaalan hallinto.
Rakennusvuosi	Ulkoseinät 1830-luku, muutettu luentosaliksi 1920-luvulla	1920-luku	1920-luku
Merkittävimmät muutokset	Sisustuksen uusiminen 1990-luvulla		
Rakenteet	Tiiliseinät	Tiiliseinät	Tiiliseinät, länsipäässä myöhempiä levyseiniä.
Katot ja kattolistat	Katto on rapattu ja maalattu. Seinän ja katon raja on pyörästetty.	Katon ja seinän taite on kaareva, kattopinta on suora ja porrassyöksyn alapinta sileäksi rapattu. Valaisimen kiinnityskohdassa on kipsirosetti.	Rapattu ja maalattu, katon ja seinän raja on pyörästetty.
Seinät	Rapattu ja maalattu. Ei viitteitä siitä, että huoneessa olisi tehty väritutkimusta.	Rapattu ja maalattu. Ensimmäisessä välitasossa on viistossa seinän osassa kaksi nissää, joissa on kummassakin profiلودut reunat.	Rapattu ja maalattu

Luentosali

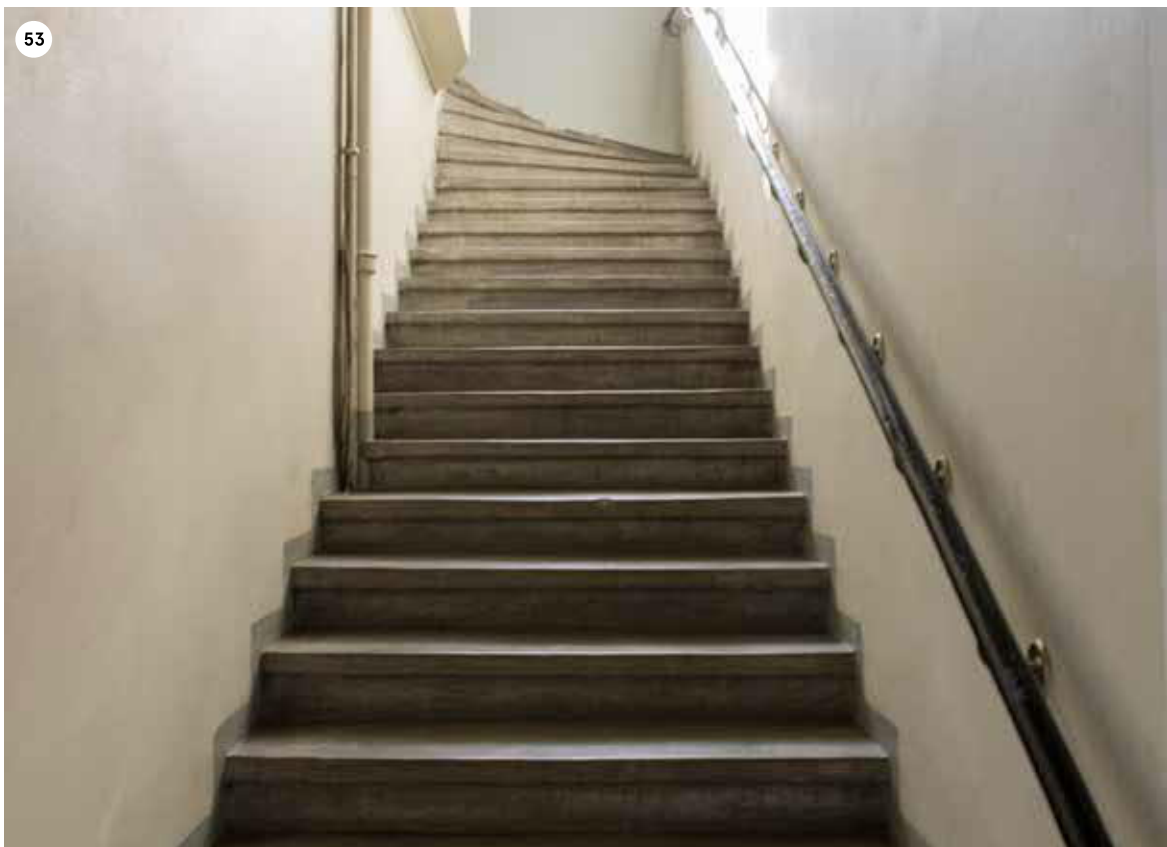
Porrashuone G

Talisiiven G 2. kerros

Lattiat ja jalkalistat	1990-luvulla uusittu muovimatto.	Portaiden nousu ja etenemä ovat betonimosaiikkia, jossa on harmaa massa ja valkoinen iso kiviaines. Portaat sijoittuvat viuhkamaisesti, ollen toisesta päästä kapeita ja toisesta leveitä. Alatasanteella on betonimosaiikki, jossa musta nauha muodostaa suorakulmaisen kuvion.	Länsiosissa vinyylilattia, itäosissa uusittu puulattia. Luentosalin vieressä sijaitseva, sen ylle johtavan portaan askelmat ovat betonia.
Ovet	1920-luvun kaksilehtiset peiliovet, joissa peilien kulmat ovat lovetut.	Portaan ylätasanteella on lankalasetetut ovet. Toisessa kerroksessa on kaksilehtiset puulasiovet, joissa lasi on vaihdettu ja se myötä ovesa on uusi lasituslista. Ovesa on messinkinen, alkuperäinen postiluukku ja painike, lukko on uusittu. Alatasanteella on ulko-oven lisäksi kulku kahteen suuntaan. Sisäövet ovat reunoistaan lovetuilla peileillä varustettuja ovia, ulko-oven sisempi kaksilehtinen ovi vastaa muodoltaan ulko-ovea.	1920-luvun kaksilehtiset peiliovet, joissa peilien reunat on lovettu. Kynnykset ovat vanhat ja niiden reunoissa on metallilistat. Kerroksen kaakkoispään huoneessa on tuplaövet, jolloin alkuperäisen karmin viereen on lisätty toinen.
Ikkunat	1920-luvun T-ikkunat, joissa on pystyvälipuite.	Portaan yläpäässä on kaarevassa syvennyksessä komiruutuinen ikkuna, joka rakennuksen muiden portaiden tavoin jää osittain portaan nousun taakse.	1920-luvun T-ikkunat, joissa on pienikokoiset messinkihakaset ja pystyvälipuite. Ikkunapenkki on pinnoitettu laminaattilevyllä ja penkin etupinnassa on puulista.
Lvis	Ikkunaseinillä on 1920-luvun ripapatterit, joissa uusitut termostaatit. Ne eivät sijaitse ikkunoiden alla, vaan niiden viereisillä seinän osilla. Takaseinän suurehko ilmanvaihtorilikkö, av-laitteet, istuinten alla olevat lämminilmaritilät, katosta riippuvat loisteputkivalaisimet ja ikkunoiden edessä metallikiskon varassa liikkuvat pimennysverhot ovat 1990-luvulta.		Itäosan märkätilat on uusittu 2010-luvulla. 1920-luvun ripapatterit.
Kiinteä sisustus	Seitsemästä penkkirivistä koostuva kiinteä katsomo. Alun perin istuinten välissä kulki keskikäytävä. Entinen oviaukko länteen on muutettu parioveksi komeroon.	Portaan sisäkehän puolella on metallipinnakaide, jonka yllä on mustaksi maalattu, portaan mukaan kaartuva puukäsijohde. Ulkokehällä on metalliputkesta tehty seinään kiinnitetty käsijohde. Portaassa on alkuperäinen 1920-luvun pallovalaisin.	Luentosalin ylle nousevan portaan ylätasanteella on puukaide, joka on muotoiltu pylvääksi. Nousussa ulkokehän seinäpintaan on kiinnitetty mustaksi maalattu, pyöreä puukaide, jonka kiinnikkeissä on suuret holkit. Portaan alatasanteen yllä on luukku, joka johtaa luentosalin eteistilan yllä olevaan tilaan. Osan G itäpään entisissä potilastoimiston tiloissa on kassakaappi.

G-siiven ensimmäiseen kerrokseen 1920-luvulla rakennettu luentosali, jossa annettiin psykiatrian alan opetusta. Kiinteät penkit on uusittu 1990-luvulla, alun perin penkkirivien välissä kulki keskikäytävä. 1920-luvun ripapatterit on sijoitettu ikkunoiden väliin umpinaisiin seinän osiin, sillä tilaa ei ole ikkunoiden alla.

G-siiven luentosalin länsipuolitse toiseen kerrokseen nouseva 1920-luvun porras on pelkistetty. Portaat ovat betonia, käsi-johde maalattua puuta ja sen seinäkiinnikkeissä on suuret messinkiset holkit. Porras kaartuu yläpäästään, ylätasanteella on puinen kaide ja kulki entisiin arkisto- ja laboratoriotiloihin.

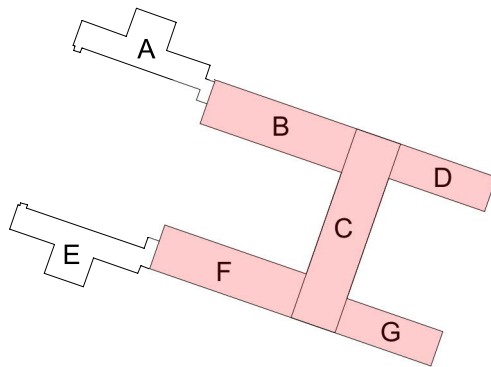

G-siiven itäpäähän portaikon puu-lasiovi toisessa kerroksessa vie entiseen asuinhuoneistoon. Tästä muistumana on vasemman ovilehden messinkinen postiluukku. Tiloissa toimi sittemmin sairaalan talousosasto. Kaksilehtinen puu-lasiovi on 1920-luvulta, lasitus ja lukko on uusittu. G-siiven kaikkien 1920-luvun peiliovien ovilehdet ovat reunoistaan lovettuja.

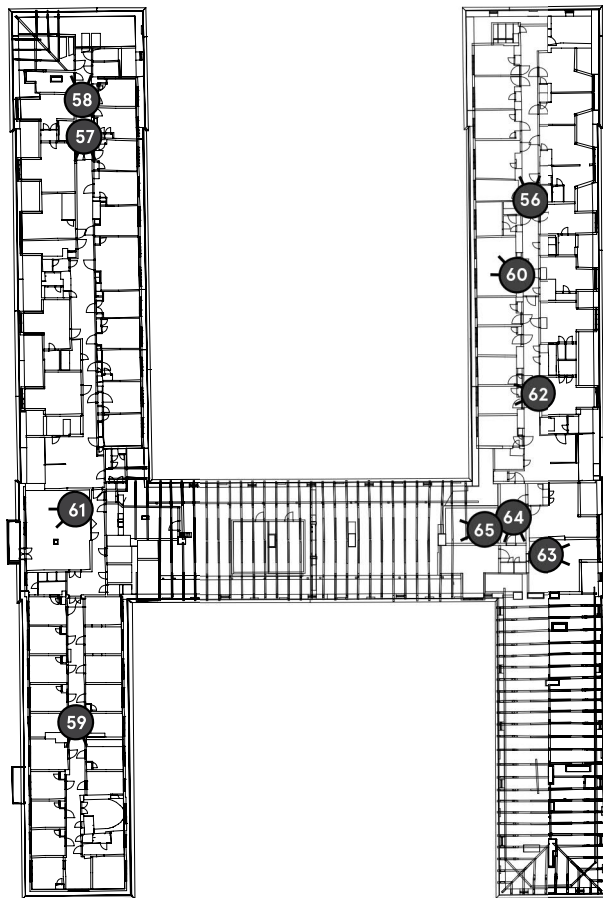

Kuten muissa portaissa, myös G-siiven itäpäähän porras peittää osittain julkisivun ikkunat. Betonimosaiikkiportaan askelmat ovat viuhkamaiset.

Ullakot ja kellarit

Päärakennuksen eri rakennusosista käytetyt kirjaimet.

Kuvien ottopaikat, kolmas kerros.

	3. Kerrokset	Ullakot	Kellarit
Sijainti	3. kerros, B, C, F ja G-osat	3. kerros, A-, B-, C- ja E-osat	B ja D-osat
Alkuperäinen tilaratkaisu	Vaiheittain rakentunut kokonaisuus, josta alun perin rakennettiin osan C pohjoispäähän 1910-luvulla neljän huoneen kokonaisuus ja 1913 suunnitelmien mukaan rakennettiin huoneita B ja F-siiven merenpuoleisiin osiin sivukäytävän varteen.	Alkuperäisestä Engelin suunnitteluratkaisusta jäljellä on osan C ullakko. 1870-luvulla rakennettujen laajennusten A ja E sekä 1890-luvulla rakennetun korotuksen D ullakko vastaa pitkälti tätä.	Osien B ja D alla olevat kaksi erillistä kellaritilaa. Osan B kellari oli alun perin yksi suuri, pilarien jakama tila, osassa D oli useampi huonetila ja porras ensimmäiseen kerrokseen.
Muutokset tilahahmossa	Loputkin B ja F-siiven ullakkotiloista otettiin vaiheittain käyttöön siten, että kerrokseen tuli vastaava keskikäytävän ja huoneiden tilakokonaisuus kuin alemmissakin kerroksissa. G-siiven kolmannen kerroksen huoneet rakennettiin korotuksen yhteydessä 1920-luvulla. Pienten huonetilojen lisäksi C-osan eteläpäätyyn rakennettiin ns. pylväsali, jonka keskellä on nimensä mukaisesti puinen pilari. Viimeiset osat nykyisistä kolmannen kerroksen huonetilosta otettiin käyttöön 1950-luvulla.	Osassa C ullakolle johtavan portaan yläpäähän on myöhempänä lisänä tehty palo-osastointi, jossa katto on betonia ja seinät betonitiiltä. Tilaan on lisätty runsaasti tekniikkaa ja sinne on kopitettu kevytrakenteisia tekniikka- ja varastotiloja. Osiin A ja E on lisätty siipien ilmastointikoneet.	Alkuperäistä porrasta osan D ensimmäiseen kerrokseen muutettiin 1890-luvulla toisen kerroksen rakentamisen yhteydessä ja uudelleen 1920-luvulla kun ensimmäisen kerroksen ja kellarin välille rakennettiin tavarahissi. 1930-luvulla kellarialue laajennettiin rakennuksen ulkopuolisella lisäosalla, jota laajennettiin 1990-luvulla. Osassa B kellarialue on jaettu väliseinillä varastokomeroiksi.
Käyttö	Laboratorio ja harjoittelua suorittavien opiskelijoiden majoitustiloja, sittemmin henkilökunnan käytössä työhuoneina ja terapiatiloina, nyt työhuoneina.	Ullakko, sittemmin käytetty varastotilana ja sinne on sijoitettu talotekniikkaa.	Alun perin jääkellari. Sinne on sittemmin tehty varastokomeroita ja sinne on sijoitettu talotekniikkaa. Laajennusosassa keittiö-, varasto- ja kylmätiloja.
Rakennusvuosi	C-osan pohjoispuoli sekä B- ja F-osien itäiset osat 1910-luku, muut osat 1920-1950-luku.	1830-, 1870- ja 1890-luvut.	1830-luku, laajennus 1930- ja 1990-luvuilla.
Merkittävimmät muutokset			
Rakenteet	Tiiliseinät, tikkurapatut puuseinät ja levyseinä	Tiiliseinät, myöhemmät väliseinät ovat betonitiiltä ja levyseinä. Uunien hormit on rapattu.	Tiiliseinät ja tiilipilarit, tiiliholvaus
Katot ja kattolistat	Rapattu ja maalattu. G-siivessä katon ja seinän raja on pyöristetty muiden 1920-luvun osien tavoin.	Puiset kattotuolit, joiden päällä on peltikate. Rakenteiden liitoksissa on käytetty puutappeja.	Joko vapaasti seisovia tai seiiniin integroitua pilareita, jotka yhdistyivät toisiinsa kaariholvein. Pilareiden välinen tila on ristiholvattu.

3. Kerrokset

Ullakot

Kellarit

Seinät

Rapattu ja maalattu, B-siiven huonetiloissa mm. 1950-luvun tapetteja.

Tiilipinta

Tiilipinta

Lattiat ja jalkalistat

Eri ikäisiä muovimattoja, C-osassa 1990- ja 2000-luvun laualattioita, B-siiven huonetiloissa 1950-luvun linoleum-mattoa. B-siivessä korkea, yläosasta viisto jalkalista, jossa uurre. Se vastaa tyyppiltään osan B alempien kerrosten jalkalistoja.

Tiilistä tehty palopermanto.

Ovet

Kolmannen kerroksen huoneiden vaihteittainen raikentuminen näkyy muun muassa ovissa. Osan C pohjoisenpuoleisissa 1910-luvun huoneissa on nelipeiliset puuovet, joissa peilit on sijoitettu pareittain. Pukinsarvipainikkeet viittaavat helojen osittain uusitun 40-luvulla. Alkuperäisiä ovat jugendia edustavat kromatut messinkivetimet, joissa on sorvattuja puuosia. Osan B pohjoisenpuoleisissa 1910-luvun huoneissa on ovet, joissa on ylä- ja alapaneeli ja keskellä kaksi paneelia rinnan. Eteläpuoleisissa myöhemmissä huoneissa on ovi, jossa on neljä peiliä asetettu päällekkäin. Huoneiden sisäpuolella on myöhempiä äänieristysovia. Vastaavat erot ovissa on havaittavaissa vastaavasti vaihteittain rakennetussa osassa F. Osan G ovet ovat sen sijaan pääosin 1920-luvun peiliovia, joiden peileissä on lovetut reunat rakennuksen muiden 1920-luvun osien tapaan. Myös näissä ovissa on pukinsarvivetimiä.

Metallisia palo-ovia. Vanhimmat niistä on taottuihin kehyksiin sijoitettuja metallilevyovia ja ne ajoittuvat ilmeisesti 1900-luvun alkuun.

Metallisia palo-ovia

Ikkunat

Huoneissa ja käytävillä on kattoikkunoita ja kattolyhtyjä. Osa kattoikkunoista on lisätty tai muutettu jälkikäteen. Ne ovat syviä kolmilasisia rakenteita, jotka kulkevat kattorakenteiden läpi. Kattoikkunan seinät on paneloitu. Alun perin 1910-luvulta ovat sekä puolipyöreät hallitilojen kattolyhdyt että kattolyhdyt osien B ja F itäpäässä olevissa huoneissa. Myös osan C pohjoispään suurilla ikkunoilla varustetut kattolyhdyt ovat tuolta ajalta. Näiden tilojen nykyiset ikkunanpuitteet ovat kuitenkin myöhemmät, arviolta 1940-50-luvulta. 1920-luvulla rakennetun G-siiven yhdellä pystyvälikarmilla jaetut ikkunat, joissa on messinkihakaset, vaikuttavat alkuperäisiltä. Läntisen sisäpuoleisten huonetilojen ikkunat ovat mahdollisestikin samalta ajalta. Ulkopuitetta on sittemmin korjattu.

Katonrajassa on pieniä, kolmiruutuisia ikkunoita.

3. Kerrokset**Ullakot****Kellarit****Lvis**

Alkuperäisiä ripapattereita 1920-luvulta, ja valettuja poistoilmartilöitä, jotka ovat yhteydessä vanhoihin hormeihin. Uudempia ovat käytävänvarren huoneiden seinissä olevat lautasventtiilit. Käytävässä on pintavetoina 1920-30-luvun sähköjohtoja ja kylmävesivesijohto. Osassa B on vuonna 1995 asennettu sähkökeskus. Samalta ajalta on huoneissa sähkökouruja. Osassa siipien B ja F huoneita on koneellinen ilmanvaihto. Siiven B käytävän länsipäässä on vanha, käytöstä pois jäänyt paisuntasäiliö. Osassa G on säilynyt alkuperäisten 1920-luvun wc-tilojen puna-valkoinen klinkkerilaattalattia, mutta se on erittäin huonokuntoinen.

Tietoliikennekeskus osassa C, ilmastointikoneita osissa A ja E.

Osassa B on vedenjakokeskus, jossa on vanhoja, mahdollisesti alkuperäisiä osia.

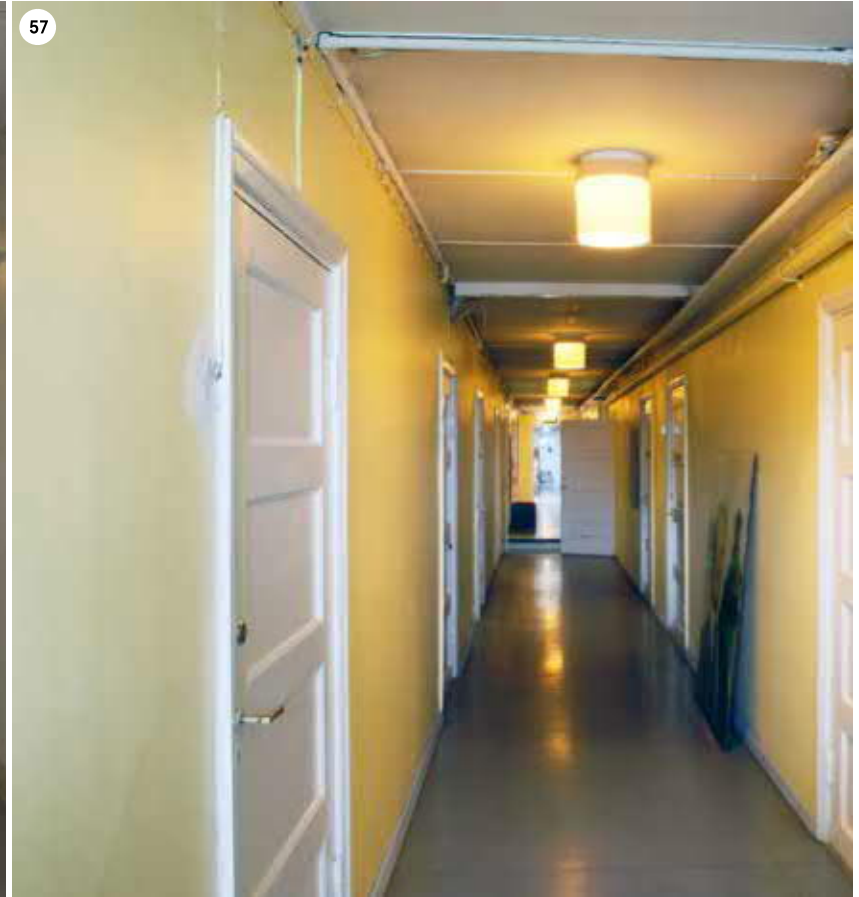
Kiinteä sisustus

Kiintokalusteita, kuten puku- ja keittiökaappeja, 1930-1950-luvulta.

Laajennusosassa keittiö- ja kylmiötiloja.

B-siiven kolmannen kerroksen käytävä on alempia kerroksia huomattavasti kapeampi ja huonekorkeudeltaan matalampi.

F-siiven kolmannen kerroksen käytävä on matala ja kapea kuten siivessä B. Kummassakin osassa kulkee käytäväseinän yläosassa suuri määrä sähkö- ja vesijohtoja.

F-siiven kolmannen kerroksen käytävän länsipäässä on tiilimuurattu ja rapattu hormin paikka, jonne on sijoitettu 1920-luvun ripapatteri.

G-siiven kolmannen kerroksen käytävä on sekini kapea ja suhteellisen matala. Valoa käytävään antaa itäpäähän ikkuna. Huoneisiin johtavat ovet poikkeavat malliltaan F ja B-siipien kolmannen kerroksen huoneiden ovista. Siivessä G kaikki 1920-luvun ovet ovat systemaattisesti puisia peilliovia, joiden peilien päät on lovettu.

B-siiven kolmannen kerroksen etelänpuoleinen huone, jossa on säilynyt vanha tapetti ja linoleumimatto, ilmeisesti 1950-luvulta. Huonekorkeus laskee kohti ikkunaseinää.

Kolmannen kerroksen pylvässali osassa C rakennettiin 1920-luvulla yhtä aikaa G-osan kolmannen kerroksen kanssa. Sali on saanut nimensä sen keskellä olevasta puisesta pylväästä. Huoneen lattiapinta on uusittu. Ikkunat ovat ilmeisesti 1940-luvulta. Niiden alla on puinen ikkunalaiva, jossa on muotoiltu konsoli. Huoneen kanssa samaan aikaan rakennetulle parvekkeelle johtavissa ovissa on päistään lovetut puupeilit. Patterit ovat 1920-luvulta.

B-siiven kolmannen kerroksen etelänpuoleisten huonetilojen ovet ovat nelipeilisiä, C-osan huonetilojen ovia huomattavasti pelkistetympiä.

63 Ensimmäiseksi käyttöön otetut kolmannen kerroksen tilat sijaitsevat C-osan pohjoispäässä. Siellä on rinnan kaksi huonetilaa, joista avautuvat ikkunalyhydyssä sijaitsevat suurikokoiset ikkunat kohti pohjoista. Alun perin nämä ikkunat olivat jugendin henkeen pieniruutuiset ja kapeilla välipuitteilla varustetut. Nykytilassa ikkunan keskimmaisessä ruudussa on tuuletusosa.

64 C-siiven kolmannen kerroksen huonetiloissa on neljällä peilillä varustetut yksilehtiset ovet. Painike on messinkiä ja siinä on puinen sorvattu osa.

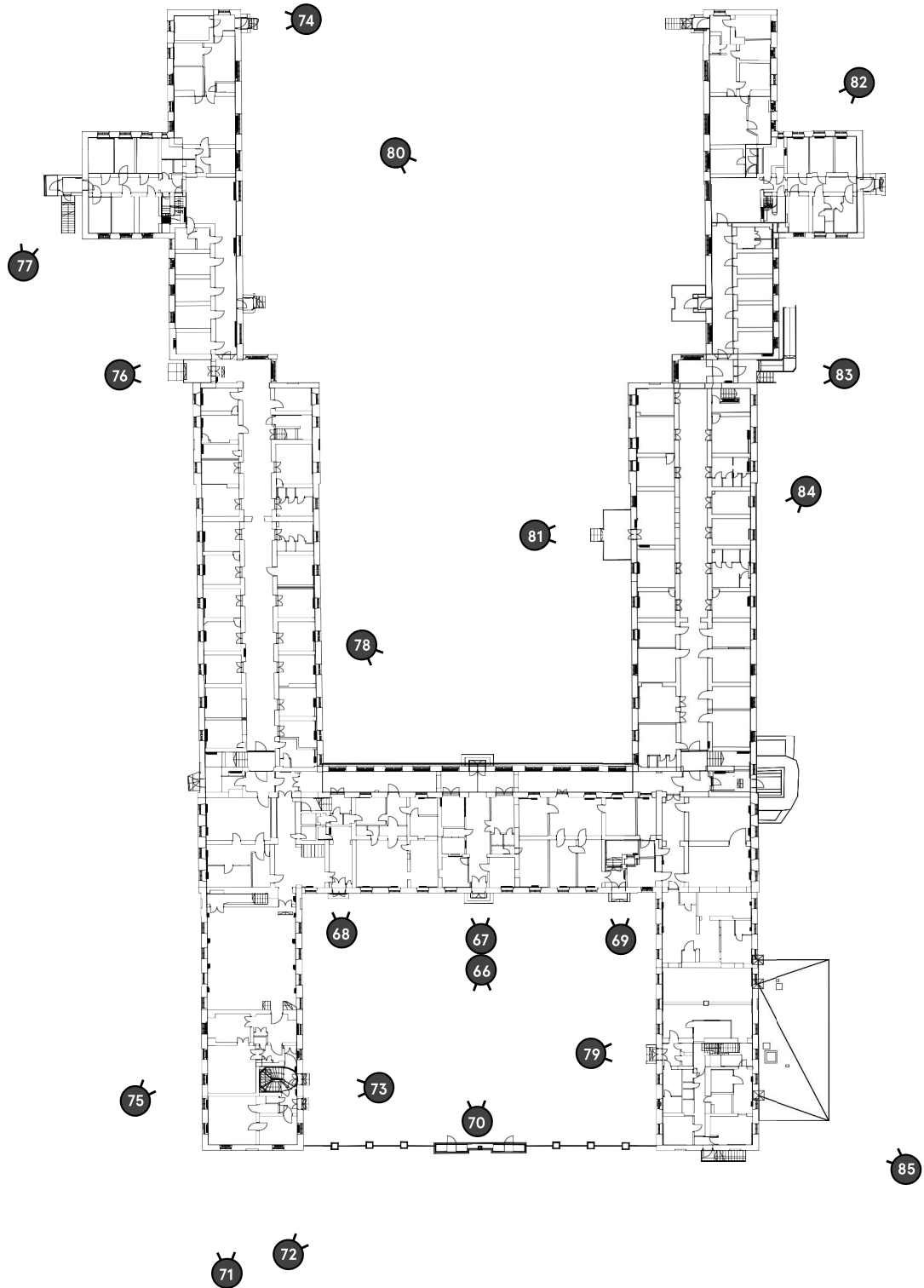
65 Kolmannen kerroksen ensimmäiseksi käyttöön otettuihin tiloihin kuuluu myös kattoikkunalla varustettu huone osassa C. Tila toimi opiskelijoiden pukuhuoneena, josta jäljellä on osa huoneen seiniä reunustaneista kiintokomeroista. Nurkassa on vanha valettu ilmanvaihtoritiä, joka on yhteydessä vanhaan hormiin. Nurkassa sijaitsi alun perin lämmitysuni.

6.2

Julkisivut ja vesikatto

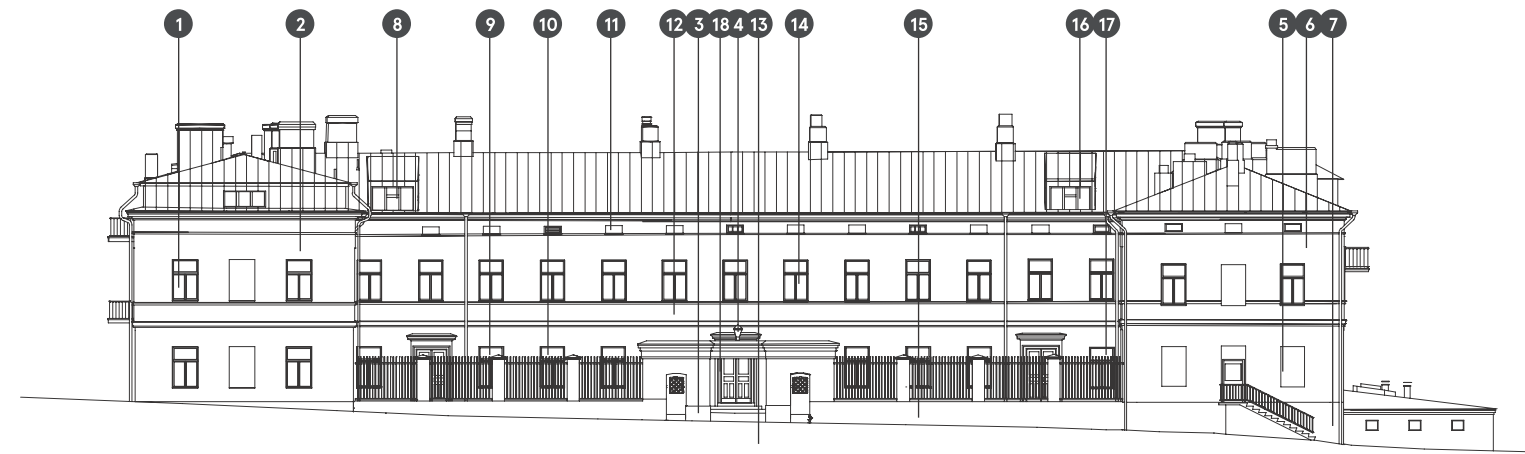

F-siiven pohjoisjulkisivu. Sokkelin edustalla oleva kiveys kunnostettiin vuosien 2016–2017 korjaustöiden aikana.

Säilyneisyys, julkisivu itään

- 1 Ikkunoiden ylimmissä ruuduissa on jäljellä monin paikoin mekanismi, jossa ulko- ja sisäpuite on kytketty ja ristiinsaranoitu. Näillä terveysikkunoilla pyrittiin tuuletus hoitamaan siten, että lattian tasolle syntyisi mahdollisimman vähän vetoa.
- 2 G-siiven korotus on 1920-luvulta.
- 3 Portin ovet olivat alun perin puisia, sivukäyntien ovilehdet olivat kaksipeilisiä ja ajoportin kaksi ovilehteä kolmipeilisiä. Muuri oli alun perin umpimuuria ja vain portin kohdalla slammauksessa oli harkko-kuviointia. Umpimuurin tilalle tuli valurautainen, slammattu pilasterein tuettu aita 1870-luvulla. Tästä vaiheesta jäljellä on ajoportin valurautainen ovi, muut osat on korvattu puusäleaidalla. Kulkuporttien puuovet esiintyvät jo 1920–1930-luvun valokuvissa. Myös portin ja pilasterien kevyesti aumattu kattomuoto on muutosvaiheiden tulosta. Vuoden 2016 kunnostustöissä puuosat hiekkapuhallettiin, rakenteet kunnostettiin maalamalla ja uusimalla rappaus.
- 4 Portin päälle uusittiin 2016–17 metallinen valaisinlyhty. Vastaava lyhty on ollut portin yllä ainakin 1910-luvulta alkaen.
- 5 Alkuperäisessä suunnitteluratkaisussa yksikerroksisen D-osan itäpäädyn ikkuna-aukot olivat auki. Nyt ulko-ovi on korvannut yhden ikkunan. Siinä on moderni teräsovi. Portaat ovat hyvin ohut ja siro betonirakenne 1930-luvulta. Kaide on tätä uudempi, arviolta 1980-luvulta. Porraskoroketta on tuettu valamalla sen alle lisäosa.
- 6 D-osan korotus on 1890-luvulta.
- 7 Luonnonkivisokkelin kulmissa on tasaisen muotoisia hakattuja kiviharkkoja, muuten sokkelin luonnonkivet ovat pääosin epäsäännöllisen muotoisia.
- 8 Kattolyhty on 1950-luvulta ja myöhäisimpiä muutoksia ullakkokerroksessa.
- 9 Ikkunoiden yläosien tiilikuviointi on rekonstruoitu viimeisissä korjaustöissä slammauksen pintaan. Rakennuksen itäosien henkilökunnan käyttöön ja julkiseksi tilaksi suunnitelluissa osissa on T-puitteiset ikkunat. Nämä eivät ole alkuperäisen suunnitteluratkaisun mukaiset, vaan alun perin niissä oli potilassii-rien tavoin yhdellä pystypuitteella ja kahdella vaakapuitteella jaetut kuusiruutuiset ikkunat. 1890-luvun korotukseen osassa D tuli T-puitteiset ikkunat ja tämän tyyppin mukaisilla ikkunoilla korvattiin osan C
- 10 kummankin kerroksen ikkunat. D-osan ensimmäisen kerroksen ikkunat muutettiin T-ikkunoiksi 1900-luvun puolella ja 1920-luvun korotuksen yhteydessä osa G sai vastaavat ikkunat.
- 11 Yläikkunat ovat pääosin valeikkunoita.
- 12 Itäjulkisivun muita julkisivuja paksumpi slammaus ja vaakalistojen rappaus kuvastavat kyseessä olevan pääjulkisivu. Muiden alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun kuuluneiden julkisivujen slammaus on ohuempi ja myös listat ovat slammattuja.
- 13 Vuonna 2017 otettiin esiin mukula- ja nupukivipäälylystys. Kivipäälylyste rekonstruoitiin siltä osin, kun se oli tuhoutunut. Näin oli etenkin kivijalan vierillä, kun taas pihan keskellä se oli hyvin säilynyt.
- 14 Ikkunat on kaikki kunnostettu ulkopuolelta vuosien 2016–17 korjauksissa. Töihin on kuulunut ulkopuolteen puuosien korjaaminen ja vaihtaminen tarpeen tullen, sekä maalaus. Lasi- ja puuosien välien tiivistämiseen on käytetty silikonaa. Rakennuksen ulkopuolteissa on urallinen, terävä tippanokka, joka on moderni piirre. Tämän lisäksi pyörästetyt kulmaraudat viittaavat joko viime vuoden tai edellisiin (1980/1990-luvun) korjaustoimenpiteisiin. Karmit ovat vanhat.
- 15 Luonnonkivisokkeli on rapattu ja maalattu harmaaksi vuosien 2016–17 korjaustöissä. Eteläkulmassa sokkelin edessä on betonivalu.
- 16 Kattolyhty on yksi ensimmäisistä rakennuksessa. Se on 1910-luvulta ja siinä oli alun perin muiden jugendin ikkunoiden tapaan pieniruutuinen, kapeapuitteinen ikkuna.
- 17 Vuoden 1905 piirustuksessa tässä kohdin on ollut neljäs sisäänkäynti. Se suljettiin 1920-luvulla.
- 18 Kolme kaksilehtistä peiliovea eivät ole alkuperäisiä. Ainakin eteläisimmän sisäänkäynnin peileissä on käytetty vaneria. Ovien suippopäiset saranat viittaavat 1800–1900-lukujen taitteeseen tai 1900-luvun ensimmäisiin vuosikymmeniin. Myöhempiin ajoitukseen viittaavat 1900-luvun alun piirustukset, joissa ovilehtien peilijako ei vastaa nykyistä. Oviparit ovat keskenään erilaisia. Ovipareista keskimääräinen on vanhin. Tässä sisäänkäynnissä on ovilehden alaosassa potkulauta muista ovista poiketen. Oviparin pohjoinen puoli on eteläistä vanhempi, sen koristeurat ovat pyörästyneet. Kaikki ovet on kunnostettu ja ootattu 2017. Niiden helat on vaihdettu. Hakattua graniittia olevat portaat ovat alkuperäiset.

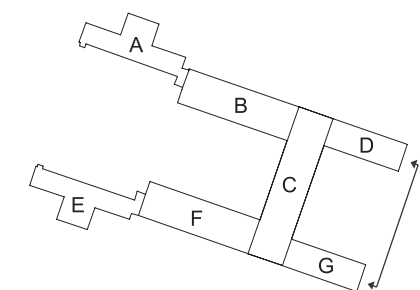

Julkisivupiirustus: Arkkitehtitoimisto Kari Ristola Oy, 2016

Julkisivumateriaalit

	Alkuperäinen	Nykyinen
Sokkeli	Luonnonkivi	Rapattu ja maalattu luonnonkivi-sokkeli
Julkisivu	Slammattu ja maalattu, rapatut vaakalistat	Slammattu ja maalattu, osien D ja G korotetut osat sekä vaakalistat on rapattu
Katto	Rivipelti	Rivipelti
Ovet	Kaksilehtiset puuovet	Kaksilehtiset ootratut puuovet, teräsovi
Ikkunat	Kuusiruutuiset puikkunat	Puiset T-ikkunat
Parvekkeet	Ei parvekkeita	Ei parvekkeita

Säilyneisyys, julkisivu itään

Sairaalan päärakennuksen itäisen sisäpihan sulkeva portti ja vuonna 2017 esiin otettu, osin rekonstruoitu pihakiveys.

Itäjulkisivun keskimäinen pääsisäänkäynti. Kaikki sisäänkäynnit on kunnostettu vuoden 2017 aikana. C-osan itäjulkisivun kolmen sisäänkäynnin ovilehdet ovat pitkälti toistensa kaltaisia, pääsisäänkäynnissä on ovilehtien keskipeili lasia, kun sivusisäänkäynneissä keskipeili on umpinainen. Keskimäisen oven läpi näkyy rakennuksen poikki, sillä akselin päässä on galleriakäytävän ovi läntiselle sisäpihalle.

Itäjulkisivun eteläinen sisäänkäynti. Oven sisäpuolella on ootratuuta ulkoviene ovilehtiä vastaava ovipari. Oven yläpuolinen valaisin on uusi, portaat alkuperäiset.

Itäjulkisivun pohjoinen sisäänkäynti, joka johtaa suoraan toiseen kerroksen vievään portaikkoon.

Osan C itäjulkisivu ja kolmelle sisäänkäynnille johtavat kivetyt reitit. Ne eivät johda suoraan sivuoville vaan niiden viereen. Historiallisten valokuvien perustella sairaalan itäjulkisivua on peittänyt ainakin jo 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä lähtien villiviini ja kasvin on nyt annettu kasvaa uudelleen.

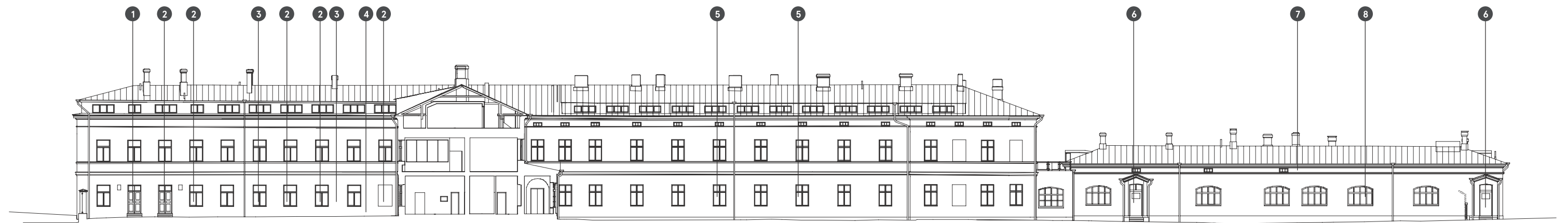
Sairaalan päärakennuksen itäjulkisivun eteläinen osa. Samalla kun G-osaa korotettiin 1920-luvulla, alkuperäistä kattomuotoa muutettiin. Pystysuoran korotuksen ansiosta ullakkokerrokseen tuleville huonetiloille ei tarvinnut rakentaa erillisiä kattolyhtyjä. HY.

Sairaalan päärakennuksen itäjulkisivun pohjoinen osa. Kattolyhty on 1910-luvulta. HY.

Säilyneisyys, eteläjulkisivu sisäpihan puolelta

- 1 Alkuperäinen ovenpaikka. Oven karmit ovat viereisen oviaukon tapaan nykyisiä, hiljattain uusittuja ovilehtiä vanhempia.
- 2 Alkuperäinen ovenpaikka. Toinen ovi vasemmalta oli leveä tallin ovi. Ulko-ovien määrä väheni G-osassa, kun se muutettiin 1920-luvulla asuin-, työ-, ja luentosalitiloiksi.
- 3 Alun perin valeikkunoita, jotka avattiin 1920-luvun muutostöissä.
- 4 Harmaaksi maalattu betonisokkeli.
- 5 Alkuperäisessä suunnitteluratkaisussa oli tällä kohdin venetsialaiset kolmiosaiset ikkunat. On epäselvää, toteutettiinko alkuperäissuunnitelmaa lainkaan, tai milloin nykytilaan johtavat muutostyöt tehtiin.
- 6 Uusi laakaovi, porras on vanha ja hakattua graniittia.
- 7 Julkisivun yläosissa on ikkunoita ullakolle ja koneellisen ilmanvaihdon ritilöitä, sekä vaakalistan katkaisevia lämmitys- ja valaisinlaitteita.
- 8 Osien A ja E sisäpihanpuoleisissa julkisivuissa oli alun perin vain kolme ikkunaa. Ikkunoiden määrää kasvatettiin 1900-luvun alun muutostöissä. Nykyisten ikkuna-aukkojen koko ja korkeus ovat lähellä alkuperäisratkaisua.

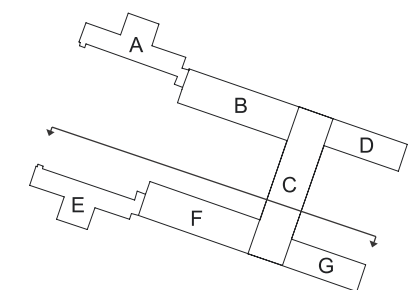

Julkisivupiirustus: Arkkitehtitoimisto Kari Ristola Oy, 2016

Julkisivumateriaalit

	Alkuperäinen	Nykyinen
Sokkeli	Luonnonkivi	Luonninkivisokkeli, joka on osassa G betonilla vahvistettu ja maalattu
Julkisivu	Slammattu ja maalattu	Slammattu ja maalattu, lisäsiipi E ja osan G korotus on rapattu ja maalattu
Katto	Rivipelti	Rivipelti
Ovet	Puuovet	Yksi- ja kaksilehtiset maalatut puuovet
Ikkunat	Kuusiruutuiset puikkunat	Erilaisia puikkunoita: Itäpäässä T-ikkunat, keskiosissa neliruutuiset ikkunat, länsiosissa kahdeksanruutuiset ikkunat ja yksi 12-ruutuinen ikkuna
Parvekkeet	Ei parvekkeita	Terassi osan E yllä

Säilyneisyys, eteläjulkisivu sisäpihan puolelta

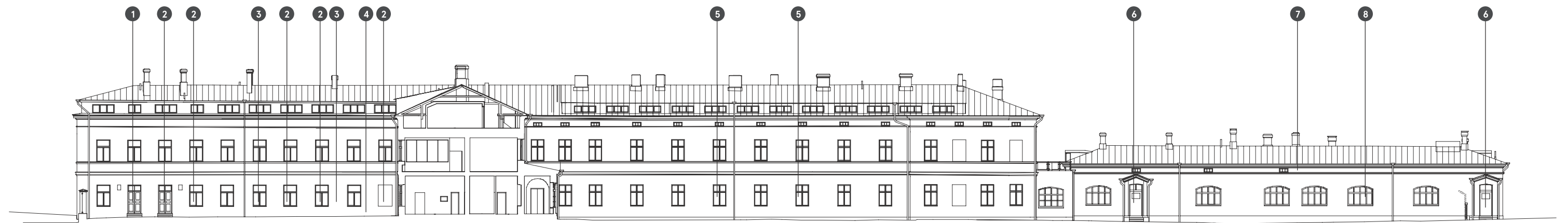
Osan G pohjoisen julkisivun kaksi vierekkäistä sisäänkäyntiä. Ovilehdet on uusittu ja portaat eivät ole alkuperäisen suunnitteluratkaisun mukaisilla paikoilla.

E-siiven pohjoisjulkisivun läntinen sisäänkäynti. Sisäänkäynti sijaitsi alun perin 1870-luvun suunnitteluratkaisussa idempänä, se siirrettiin lännemmäs 1900-luvun alussa, kun eristysosaston pää muutettiin kylpytiloiksi ja sille osoitettiin oma sisäänkäynti. Nykyinen ovilehti on melko uusi.

Säilyneisyys, julkisivu etelään

- 1 Betoniporras on 1940–1950-luvulta. Portaikon alapuoli on slammattu viimeisissä korjaustöissä.
- 2 Laajennusosa E:n julkisivut ovat sileäksi rapattuina.
- 3 Tippapelti on huomattavan viisto. Alkuperäinen 1870-luvun ikkuna-aukko oli huomattavasti pienempi ja sijoittui ylemmäs. Ikkunakoon ja -korkeuden muutosajankohta ei ole tiedossa, mutta tapahtunut viimeistään nykyisten ikkunoiden asentamisen aikaan, arviolta 1900-luvun puolivälin paikkeilla.
- 4 E-osan saumattu luonnonkivisokkeli on muuta rakennusta huomattavasti korkeampi ja rakennettu suuremmista, osin säännöllisesti lohkoituista kivistä, joissa on porausjälkiä. Sokkelissa on ritilöitä ja uusi leveä teräspalo-ovi kellarikerrokseen.
- 5 Suljettu ikkunan paikka.
- 6 Nivelosan ovi on arviolta 1930-luvulta. Sen edessä olevan porrastasanteen muodostaa sementtilaatta. Oven yläpuolella oleva puurakenteinen katos ei sekään kuulunut alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun vaan on myöhempi lisä, mahdollisesti 1990-luvulta.
- 7 Osassa F luonnonkivisokkelin kivipinnat on otettu esiin aiemman rappauksen alta. Sokkelissa olevat aukot on suljettu, pääosin tiiltä käyttäen. Sokkellinja on muuta seinäpintaa ulompana, jolloin sokkelin ja seinän taitteeseen on lisätty laastista koostuva viisto kaulus veden johtamiseksi pois sokkelin päältä.
- 8 Valeikkunoita. Oletettavasti ikkunat suljettiin siinä vaiheessa kun ullakko otettiin asuinkäyttöön.
- 9 Ikkuna-aukkojen osittaisen sulkemisen ajankohta ei ole tiedossa, mutta se ei liity 1800-luvun potilas-huoneiden ikkunoiden pienentämisen, vaan on tätä myöhempi.
- 10 Lunetti-ikkuna ja neljä kattolyhtyä sen länsipuolella ovat 1910-luvulta.
- 11 Oviaukko ei kuulunut alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun, mutta esiintyy 1900-luvun alun rakennuspiirustuksissa. Vaakapaneloitu puu-lasiovi on hiljattain uusittu.
- 12 Kaikki kolme eteläjulkisivun parveketta esiintyvät 1930-luvun valokuvissa ja on ilmeisesti rakennettu G-siiven korotuksen ja ullakoiden käyttöönoton yhteydessä.
- 13 Ikkuna on ollut suljettu ainakin 1950-luvulta lähtien.
- 14 G-osan ensimmäisen kerroksen julkisivu on nykyisin slammattu, mutta 1950-luvun valokuvassa julkisivu on rapattu G-osan kummankin kerroksen osalta. Nykytilassa toisen kerroksen julkisivu on rapattu.
- 15 G-osan ullakkokerroksen ikkunat toteutettiin ilmeisesti rakennuksen korotuksen yhteydessä 1920-luvulla.
- 16 G-osassa luonnonkivisokkeli on slammattu ja maalattu harmaaksi. Siinä on kaksi modernia ikkuna-aukkoa kellarikerrokseen.
- 17 G-osan korotus on 1920-luvulta. Toisen kerroksen ikkunat ovat alkuperäistä suunnitteluratkaisua vastaavalla tasolla, eikä alempana, kuten osassa D.

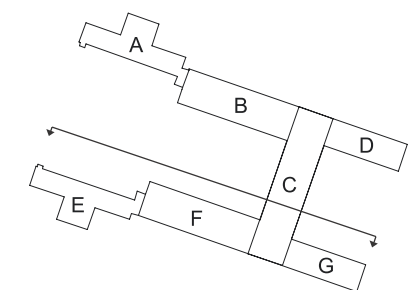

Julkisivupiirustus: Arkkitehtitoimisto Kari Ristola Oy, 2016

Julkisivumateriaalit

	Alkuperäinen	Nykyinen
Sokkeli	Luonnonkivi	Luonninkivisokkeli, joka on osassa G betonilla vahvistettu ja maalattu
Julkisivu	Slammattu ja maalattu	Slammattu ja maalattu, lisäsiipi E ja osan G korotus on rapattu ja maalattu
Katto	Rivipelti	Rivipelti
Ovet	Puuovet	Yksi- ja kaksilehtiset maalatut puuovet
Ikkunat	Kuusiruutuiset puuikkunat	Erilaisia puuikkunoita: Itäpäässä T-ikkunat, keskiosissa neliruutuiset ikkunat, länsiosissa kahdeksanruutuiset ikkunat ja yksi 12-ruutuinen ikkuna
Parvekkeet	Ei parvekkeita	Terassi osan E yllä

Säilyneisyys, eteläjulkisivu sisäpihan puolelta

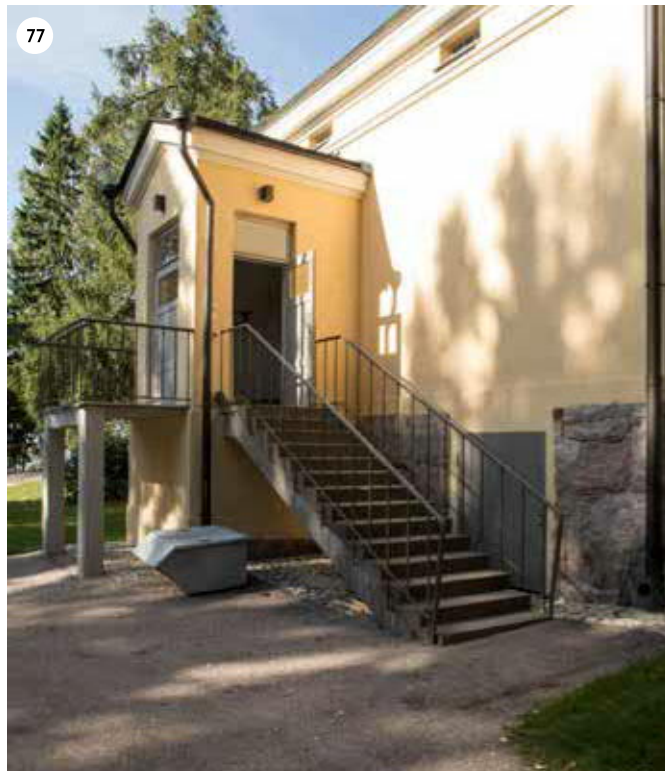

Sairaalarakennuksen eteläjulkisivu. Parvekkeet on lisätty julkisivuun 1920-luvun loppuun sijoittuvassa vaiheessa, jossa osaa G korotettiin ja kolmannen kerroksen tilat otettiin käyttöön.

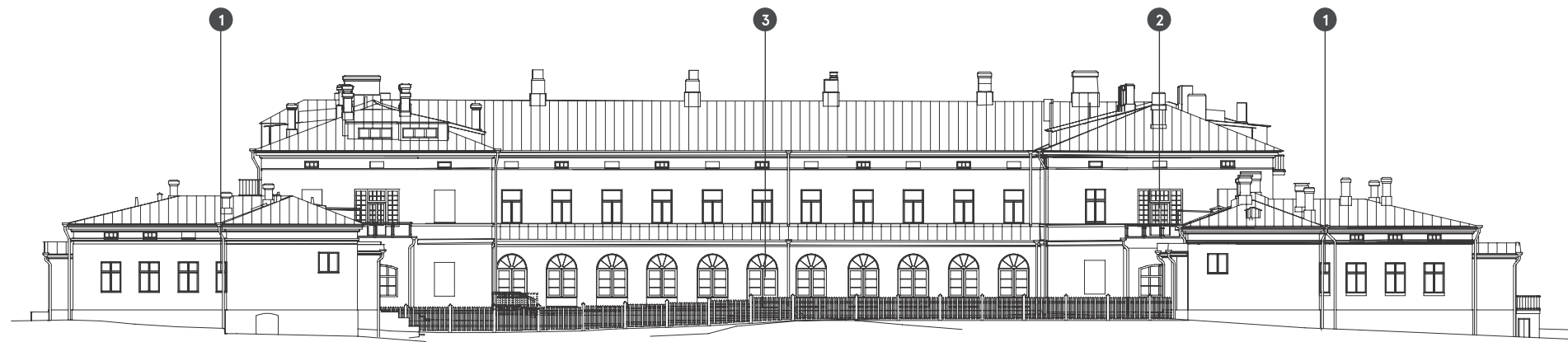
Siipiä E ja F yhdistävän nivelosan sisäänkäynti. Alun perin sisäänkäynnille oli portaat, 1920-luvulla sen edustalle rakennettiin sisäänkäyntitaso. Nykyiset ovilehdet ovat todennäköisesti 1930-luvulta, puinen katos on mahdollisesti tehty 1990-luvulla vesikaton uusimisen yhteydessä.

E-siiven eteläinen sisäänkäynti. Alun perin portaat olivat pohjois-etelä-suuntaiset, ilmeisesti 1940–50-luvulla ne uusittiin itä-länsi-suuntaisina.

Säilyneisyys, julkisivu länteen

- 1 Alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun kuulumaton ikkuna-aukko, jotka lisättiin 1900-luvun alun muu-
tostöissä.
- 2 Alkuperäisessä suunnitteluratkaisussa potilassii-
pien päissä olivat kolmiosaiset venetsialaiset ikku-
nat. 1870-luvulla rakennettujen lisäsiipien ylle teh-
tiin parveke 1920-luvulla. Parvekkeen kaiteessa on
käytetty vesijohtoputkia. 1927 otetussa valokuvassa
on alkuperäinen ikkunajärjestely vielä nähtävissä.
Nykyinen puu-lasiseinä on 1980-luvulta.
- 3 Galleriakäytävän ikkuna-aukot ulottuivat alun perin
lattiatasoon asti, muodostaen kaariaukkojen sarjan.
Kaariaukoissa oli yksi pystyvälikarmi ja yksi poikki-
välikarmi, joiden muodostamissa aukoissa oli ylinnä
lunetti-ikkuna ja alla rinnan kahdella lasilla ja yhdellä
umpiosalla varustetut osat. Alin osa kaariaukkoa
ilmeisesti muurattiin umpeen 1920-luvulla, kun käy-
tävälle sijoitettiin ikkunoiden alle patterit. Nykyiset
ikkunat ovat todennäköisesti 1940–1970-luvuilta.

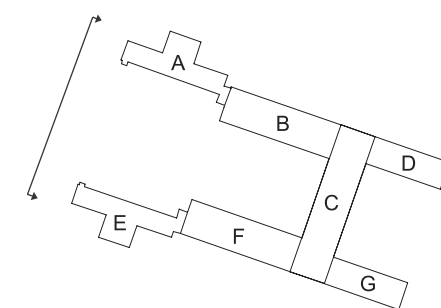

Julkisivupiirustus: Arkkitehtitoimisto Kari Ristola Oy, 2016

Julkisivumateriaalit

	Alkuperäinen	Nykyinen
Sokkeli	Luonnonkivi	Luonnonkivi
Julkisivu	Slammattu ja maalattu	Slammattu ja maalattu
Katto	Rivipeltti	Rivipeltti
Ovet	Kaksilehtinen puuovi	Kaksilehtinen puuovi
Ikkunat	Kuusiruutuiset puuikkunat, puiset lunetti-ikkunat	Kuusiruutuiset puuikkunat, puiset lunetti-ikkunat, puiset T-ikkunat
Parvekkeet	Ei parvekkeita	Terassit osien A ja E yllä

Säilyneisyys, julkisivu länteen

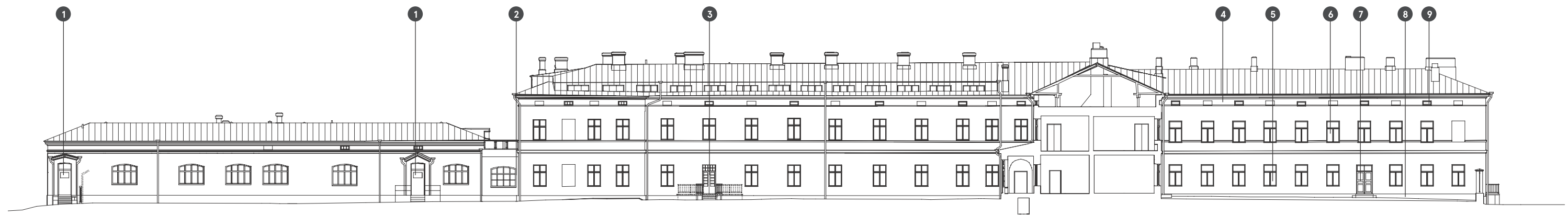
78

C-osan galleriakäytävän länsijulkisivu. Ikkunoita on muutettu alkuperäisestä. Länsipihan sokkelinviereinen kiveys uusittiin vuonna 2017, jotta sadavedet saatiin johdettua tehokkaammin pois rakennuksen vierustoilta. Julkisivun kunnostustöissä puhdistettiin myös sokkeli.

Säilyneisyys, pohjoisjulkisivu sisäpihan puolelta

- 1 OviLEDet on uusittu, porras on alkuperäinen.
- 2 Rakennuksen kulmissa on uusien syöksytorvien alla vesikiviä, joissa on keskellä syvennys vedelle ja valumaura. Osa sokkelin kulmakivistä näyttää korvatun alkuperäistä suuremmilla ja säännöllisemmän muotoisilla hakatuilla kivillä.
- 3 Oviaukko ei kuulunut alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun, mutta avattiin 1920-luvun muutostöissä. OviLEDti on uusittu 1980-luvulla. Sisäänkäynnin ulkopuolella ollut porras ja terassi on purettu 2016–2017, nyt niiden tilalla on kevytrakenteinen puuporras.
- 4 Rappauksessa on merkkejä vesivahingosta, joka on tapahtunut sitten vuoden 2016 kunnostustöiden.
- 5 Alkuperäinen ovenpaikka. Ovi suljettiin 1920-lukuun mennessä.
- 6 D-osan toisen kerroksen ikkunoiden alareuna tulee ympäröiviä rakennusosia alemmas ja leikkaa julkisivun vaakalistan.
- 7 Oven karmit ovat hiljattain uusittuja ovilehtiä vanhempia. Ovenpaikka ja portaat ovat alkuperäiset.
- 8 Luonnonkivisokkeli on slammattu ja maalattu harmaaksi vuosien 2016–2017 aikana. Sokkelissa olevat ikkuna-aukot on ummistettu.
- 9 Joka toinen ullakkokerroksen ikkuna on ummessa.

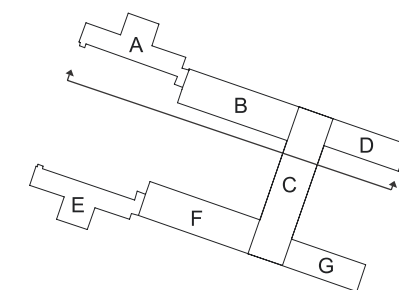

Julkisivupiiustus: Arkkitehtitoimisto Kari Ristola Oy, 2016

Julkisivumateriaalit

	Alkuperäinen	Nykyinen
Sokkeli	Luonnonkivi	Luonnonkivi, joka on osassa D slammattu ja maalattu
Julkisivu	Slammattu ja maalattu	Slammattu ja maalattu, lisäsiipi A ja osan D korotus on rapattu ja maalattu
Katto	Rivipelti	Rivipelti
Ovet	Puuovet	Yksi- ja kaksilehtiset maalatut puuovet
Ikkunat	Kuusiruutuiset puikkunat	Erilaisia puikkunoita: Itäpäässä T-ikkunat, keskiosissa neliruutuiset ikkunat, länsiosissa kahdeksanruutuiset ikkunat ja yksi 12-ruutuinen ikkuna
Parvekkeet	Ei parvekkeita	Terassi osan A yllä

Säilyneisyys, pohjoisjulkisivu sisäpihan puolelta

Osan D eteläisen julkisivun sisäänkäynti. Ovi-ohjelmat on uusittu.

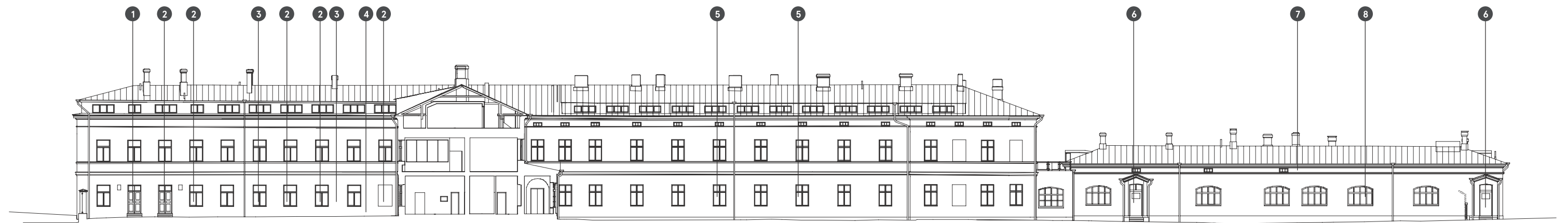
Siivet A ja B kuvattuna läntisen sisäpihan puolelta. Siiven A eteläjulkisivuun lisättiin yläosastaan kaarevia ikkunoita sitten 1870-luvun alkuperäisen suunnitteluratkaisun. Siiven B länsijulkisivussa oli alun perin venetsialaiset ikkunat, joita muutettiin 1870-luvun lisärakentamisen myötä ja 1920-luvulla kun toisen kerroksen päähän lisättiin terassi.

B-osan eteläjulkisivun sisäänkäynti. Oviaukko ei kuulunut alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun, mutta avattiin 1920-luvun muutostöissä. Ovi-ohjelma on uusittu 1980-luvulla. Puinen porttas on rakennettu 2017, jolloin aiempi terassi purettiin.

Säilyneisyys, julkisivu pohjoiseen

- 1 Osa ikkunoiden vieressä sijaitsevista ilmastovaihtoventtiileistä on 1990-luvulta, osa 1860-luvulta. 1860-luvun venttiileitä suojaa seinäpintaan kiinnitetty viisto messinkisuojuus.
- 2 Pohjoisjulkisivun länsipäähän rakennettiin 1930-luvulla matala lisäosa palvelemaan keittiön tavarantoimittuksia ja jätehuoltoa. Osaa laajennettiin 1990-luvulla. Sen ulkoseinät on rapattu, sokkeli on betonia.
- 3 D-osan 1890-luvun korotetussa osassa ikkunat leikkaavat julkisivun vaakalistan, muista osista poiketen, ja korotuksen ikkunat ovat täten muita alemmalla tasolla.
- 4 Tällä kohdilla on ollut keittiötilat ja valeikkuna alkuperäisestä suunnitteluratkaisusta lähtien.
- 5 Parveke on rakennettu vuoden 1930 jälkeen. Kuvasta poiketen sitä ei ole purettu.
- 6 Kattolyhty leikkaa muista julkisivun kattolyhdyistä poiketen kattolinjan. Se on 1910-luvulta, kuten viereinen lunetti-ikkunakin. Nykyinen ikkunajaotus eri vastaa alkuperäistä.
- 7 Pohjoisjulkisivun ulko-ovi esiintyy 1900-luvun alun rakennuspiirustuksissa, mutta ei kuulu alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun. Oven edustalla oleva kahteen suuntaan avautuva porras on ilmeisesti rakennettu saunan laajentamisen yhteydessä 1930-luvulla, jolloin maan pinnan tasoa nostettiin sairaalarakennuksen pohjoisjulkisivun edustalla. Porrasrakennelmaa on tuettu jälkikäteen, jolloin siitä on syntynyt massiivinen rakennelma. Ovi- ja hiljattain uusittu ja pinnakaide on uusi.
- 8 Pohjoisjulkisivun parveke, joka peittää osan toisen kerroksen ikkunasta, on 1920–1930-luvulta.
- 9 Ensimmäiset kattolyhdyt ovat 1910-luvulta, jolloin ne varustettiin jugendin henkeen pieniruutuisilla kapeapuitteisillä ikkunoilla. Nykyiset, yhdellä tai useammalla pystypuitteella jaetut ikkunat ovat 1920–1940-luvuilta.
- 10 Ovi kellarikerrokseen esiintyy 1900-luvun alun rakennuspiirustuksissa, mutta ei kuulu alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun. Nykyinen teräslaakaovi on uusi. Oven edessä on irtonaisia kalkkivilaattoja.
- 11 Sokkelista on poistettu rappaus ja sen edessä on uusi, valettu vesikouru.
- 12 Kun potilashuoneiden pienennettyjen ikkuna-aukkojen koko palautettiin alkuperäiseksi 1900-luvun alussa, olivat ikkunat tyyliään jugendia, eli kapeapuitteisia ja pieniruutuisia. Tällaisina ne säilyivät aina 1940-luvulle, jolloin ne saivat nykyisen puitejakonsa.
- 13 Pienennetty ikkuna-aukko. Potilashuoneiden ikkuna-aukkoja pienennettiin 1870-luvulla ja ne palautettiin alkuperäiseen kokoonsa 1900-luvun alussa. Vain pohjoisjulkisivun kaksi päällekkäistä ikkuna-aukkoa on säilynyt pienennetyssä asussaan.
- 14 Alkuperäisratkaisussa pohjoisjulkisivun länsipään risaliittiin sijoitettiin muita tiheämmin neljän ikkunan sarja. Nyt niiden tilalla kolme ikkuna, joista keskimäinen on muita leveämpi. Ikkunajaon muutos toteutettiin noin 1920-luvulla.
- 15 1870-luvun siipiosien merenpuoleiset ulko-ovet olivat alun perin kaksilehtisiä peiliovia, joiden yllä oli yläpäästään pyörästetty ikkuna. Nykyinen ovi- ja lehti on 1990-luvulla uusittu laakaovi ja sen yllä on erillinen ikkuna, joka on alkuperäistä leveämpi.
- 16 Osan A tuuletusikkunoissa on jäljellä kalterit. Tuuletusikkunoissa on joko terveysikkunoiden ristiinsarointi tai ketjukiinnitys.
- 17 Betoniliuska on 1990-luvulta.
- 18 Osissa A ja E on muutamissa huoneissa alkuperäisen suunnitteluratkaisun mukainen ikkunakorkeus ja -koko, sillä kyseisiä huoneita käytettiin sellein koko sairaalan toiminta-ajan. Itse ikkuna ei ole alkuperäinen, vaan siinä on ollut pieniruutuinen ikkuna. Muita A ja E osien potilashuoneiden ikkuna-aukkoja on madallettu ja suurennettu.
- 19 A-siipi on valmistunut 1870-luvulla. Siipiosan merenpuoleiseen julkisivuun liittyivät vuosisadan alussa umpinaiset lauta-aidat, jotka muodostivat ulkoilupihat. Ne purettiin 1920-luvun loppuun mennessä ja ulkoilupihat siirrettiin läntisen sisäpihan puolelle.
- 20 Väliskarmi on alkuperäinen. Ovi- ja lehtien yllä oleva ikkuna on uusittua ovilehteä vanhempi.
- 21 1870-luvun laajennusosassa on alkuperäisestä suunnitteluratkaisusta poiketen tippapeltien alla ulkoneva, rapattu lista.
- 22 Julkisivun yläosassa on ikkunoita ullakolle ja koneellisen ilmanvaihdon ritilöitä, sekä vaakalistan katkaiseva lämmitys- tai valaisinlaite.
- 23 1870-luvun laajennusosassa on sokkelin yläpuolella rapattu, muusta seinäpinnasta ulkoneva kaulus. Sokkelissa olevat aukot on suljettu sementtilaatoilla.

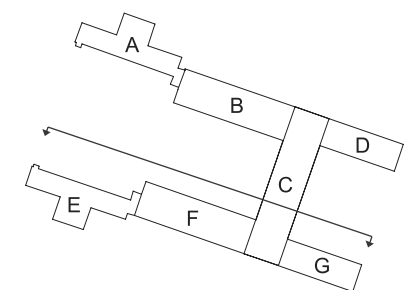

Julkisivupiirustus: Arkkitehtitoimisto Kari Ristola Oy, 2016

Julkisivumateriaalit

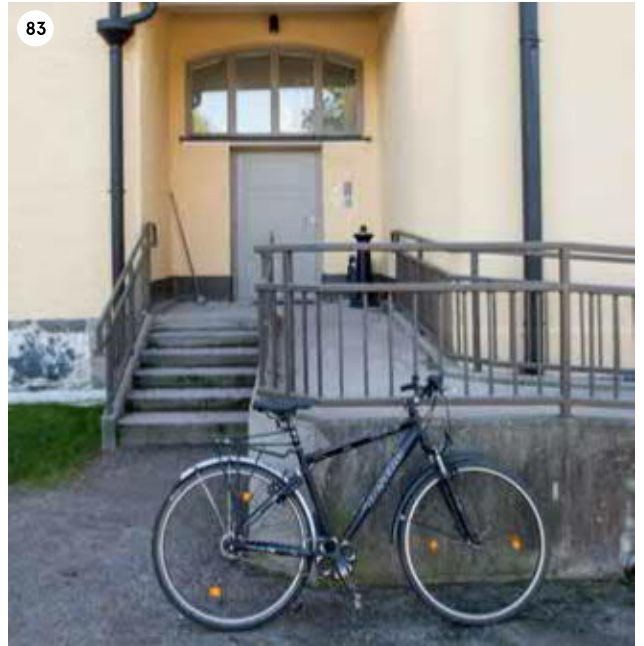
	Alkuperäinen	Nykyinen
Sokkeli	Luonnonkivi	Luonninkivisokkeli, joka on osassa G betonilla vahvistettu ja maalattu
Julkisivu	Slammattu ja maalattu	Slammattu ja maalattu, lisäsiipi E ja osan G korotus on rapattu ja maalattu
Katto	Rivipelti	Rivipelti
Ovet	Puuovet	Yksi- ja kaksilehtiset maalatut puuovet
Ikkunat	Kuusiruutuiset puuikkunat	Erilaisia puuikkunoita: Itäpäässä T-ikkunat, keskiosissa neliruutuiset ikkunat, länsiosissa kahdeksanruutuiset ikkunat ja yksi 12-ruutuinen ikkuna
Parvekkeet	Ei parvekkeita	Terassi osan E yllä

Säilyneisyys, eteläjulkisivu sisäpihan puolelta

A-osan pohjoisjulkisivun läntinen osa. Myös tässä siivessä on säilynyt yksi eristys- huoneen ikkuna alkuperäisessä koossa ja korkeudella.

Siipien A ja B niveolsan sisäänkäynnin edessä on 1990-luvun betoni- liuska. Ovi on uusittu.

Sairaalan päärakennuksen B-siiven pohjoisjulkisivu. Sen eteen valettiin 2017 betoninen vesikouru ja sokkelista poistettiin rappaus.

Sairaalan päärakennuksen koilliskulma. Etualalla keittiön huoltoa varten 1930-luvulla rakennettu lisäsiipi, jota laajennettiin 1990-luvulla. Parvekkeet on rakennettu 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla, kattolyhdyt 1900-luvun ensimmäisten kolmen vuosikymmenen aikana. HY.

6.3

Erinäisten rakennusosien ja järjestelmien elinkaari

Ilmeisesti A-siiven potilashuoneiden ikkunat 1930-luvulla. Se, milloin ikkunat oli suurennettu tähän, nykyiseen kokoon, ei ole tiedossa. Kuvan on ottanut Lapinlahdessa lääkärinä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

Sairaalarakennuksen suunnitteluratkaisua luonnehtii pyrkimys terveelliseen ja rauhalliseen ympäristöön. Potilaat pyrittiin sijoittamaan kukin omaan huoneeseen, jotka olivat ajan mittapuun mukaan tilavia. Poissulkien eristyshuoneet, huoneista ei haluttu sellimäisiä vaan hyvin valaistuja ja tuuletettuja. Tämän lisäksi Engel suunnitteli rakennuksiin asennettavaksi vesiklosetteja, jotka olivat Suomessa aikansa uutuuksia. Näiden hygieenisyyttä ja terveellisyyttä edistävien ratkaisujen lisäksi myös huoneiden lämmitysratkaisut suunniteltiin tehokkaiksi ja helppohoitaisiksi. Täten rakennuksen erityisiksi arkkitehtonisiksi arvoiksi voidaan nähdä potilaiden tervehtymistä ja rakennuksen toiminnallisuutta parantavat ratkaisut. Koska tuohon aikaan rakennusten teknilliset järjestelmät kehittyivät merkittäväällä tavalla, Lapinlahden sairaalan ikkunoiden ja ilmanvaihdon, veden ja viemäroinnin, sekä lämmityksen saralla on havaittavissa useita muutosvaihtoja, joita tarkastellaan seuraavaksi.

Ikkunat

Valmistuessaan vuonna 1841, sairaalarakennuksessa oli ajalle tyypilliset yhdellä pystypuitteella ja kahdella vaakapuitteella jaetut kuusiruutuiset ikkunat. Laseja oli oletettavasti yksi. Engel tosin oli suunnitellut jo ainakin yhden kaksilasisilla ikkunoilla varustetun majoitusrakennuksen ennen Lapinlahden sairaalan suunnitelmien laatimista, joten varmuutta ikkunoiden rakenteesta ei ole.¹ 1870-luvun muutostöissä potilashuoneiden ikkuna-aukon kokoa pienennettiin, mikä mahdollisesti tarkoitti myös sitä, että ikkunat uusittiin sopivan kokoiseksi pienennettyyn aukkoon. Tästä ei kuitenkaan ole tarkempia mainintoja kirjallisuudessa, eikä asiaa

¹ Jos tulloin jo käytössä ollut, mutta harvinaista kaksoislasitusta olisi käytetty, siitä luultavasti olisi maininta rakennuttamisasiakirjoja tutkineen Helena Rosénin *pro gradu* -työssä. Kaksoislasitus tiedetään olleen Katajanokalle valmistuneessa sotilaskasarmissa vuodelta 1820, ks. ark-byroo 2017, 24.

selventävää valokuva- tai piirustusaineistoa ole. Todennäköisempää lienee se, että aukko laudoitettiin tai muurattiin osin umpeen, ilman että ikkunoihin tehtiin muutoksia. Potilaiden yhteiskäyttöön tarkoitettujen päivähuoneiden ja henkilökunnan tilojen ikkunoihin ei tehty vastaavia muutoksia.

Seuraavat ikkunamuutokset ovat 1890-luvulta, jolloin keittiösiipeä D korotettiin toisella kerroksella. Samassa yhteydessä tai 1900-luvun alussa myös osan D maantasokerroksen ja osan C kummankin kerroksen ikkunat vaihdettiin T-ikkunoiksi. Nämä olivat kaksilasisia. Siiven G vastaava korotus ja ikkunoiden uusiminen ajoittuivat 1920-luvulle. On mahdollista, että myös potilashuoneiden ikkunat uusittiin kaksilasisiksi 1890-luvulla tai 1900-luvun alussa. Ainakin vuoden 1905 julkisivupiirroksessa potilashuoneiden ikkuna-aukot on esitetty pienennettyinä pikkuruutuisina ikkunoina. Kyseessä lienee olleen lasien lisäksi puitteiden ja karmien uusiminen, sillä alkuperäisiä valurautaisia rakenteita oli todennäköisesti vaikea kustomoida. Seuraavissa, vuosien 1905–1908 muutostöissä potilashuoneiden ikkuna-aukon koko palautettiin alkuperäiseksi. 1900-luvun neljän ensimmäisen vuosikymmenen aikana otettujen valokuvien perusteella vaikuttaa siltä, että pieniruutuiset ikkunat pysyivät edelleen käytössä potilashuoneissa. 1940-luvun lopulla ne vaihdettiin nykyisiin neliruutuisiin ikkunoihin. Potilassiipien lisäosien A ja E sellimäisiä ikkunoita oli suurennettu ainakin 1930-luvulle tultaessa.

ilmanvaihto

Sairaalarakennuksen nykyisissä ikkunoissa on ylimääräisiä ikkunaruuuissa terveysikkunamekanismi sekä potilashuoneissa että henkilökunnan tiloissa. Ilmeisesti jo 1890-luvuin T-ikkunoissa oli kyseinen mekanismi, jossa samalla avauksella aukesi sekä sisä- että ulkopuolelle. Laajemmin se levisi Suomeen vasta 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana.² Kuten galleriakäytävän itäseinässä olevista alkuperäisistä ikkunoista voi havaita, jo alkuperäisratkaisuun kuului tuuletusruutu, eli huoneiden tuuletus ja siihen liittyvät hygienianäkökulmat oli huomioitu. Terveysikkunamekanismin etuna oli, että sen kautta lattiatasolle tuli vähemmän vetoa kuin matalammilla korkeuksilla sijaitsevista tuuletusruuuista.

Tuuletuksen tehokeino on läpituuletus. On

mahdollista, että huoneiden käytävänpuoleisen seinän lunetti-ikkunassa oli alun perin avausmekanismi, jolloin sekä huoneisiin että käytäviin saatiin läpituuletus, kun kaikki ikkunat avattiin yhtä aikaa. Majoitustilojen läpituuletus oli huomioitu myös muissa Engelin majoitusrakennuksissa, kuten 1820-luvun valtavassa sotilaiden majoituskasarmissa Katajanokalle.

Tuuletuksen ohella potilashuoneiden riittävä ilmanvaihto haluttiin taata myös silloin, kuin ikkunoita ei pidetty auki. Rakennushallituksen asiakirjoissa on maininta vuodelta 1862, jolloin ylilääkäri määräsi ilmanvaihtventtiilien asentamisesta jokaiseen huoneeseen.³ Myös 1870-luvun laajennustöissä ilmanvaihtoon kiinnitettiin huomiota. Uudessa rakennusosassa ei ollut mahdollisuutta läpituuletukseen. Sen sijaan sinne rakennettiin erillinen ilmanvaihtohormi, joka toi raitista ilmaa rakennuksen. Potilashuoneiden lämmitysruunien hormeihin liitettiin erilliset, huoneisiin raikasta ilmaa tuovat ilmakanavat. Nämä kanavat kuljivat ylävälipohjassa. Kun tuloilma kierrätettiin uunin kautta, se lämpeni ja oli potilaille terveellisempää.

Ovet

Rakennuksen sisäovet ovat säilyneet huomattavan hyvin. Erityisesti siipien B ja F potilashuoneiden kaksilehtiset, kolmella peilillä varustetut ovet kaarevine yläikkunoina ovat pääosin hyvin säilyneet, vaikkakin niiden saranointia ja heloja on osittain vaihdettu. Myös oven sijaintia karmissa on muutettu B-siiven ensimmäisessä kerroksessa sekä F-siiven toisessa kerroksessa, jossa oven sisäpuolelle on lisätty ääntä vaimentava lisäovi. Samassa kerroksessa on myös oven yläpuolisessa ikkunassa tuplalasi, joka puuttuu muista kerroksista ja ei kuulu alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun. F-siiven toisessa kerroksessa tiedetään olleen 1970-luvulta alkaen mielentilatutkimusosasto, joka sairaalan viimeisinä toiminta-aikoina oli siivessä E.

Siiven F kummankin potilaskerroksen länsipäässä olleiden eristyshuoneiden ovet poikkeavat muista potilashuoneiden ovista. Nämä on ilmeisesti uusittu, joitain mahdollisesti useamman kerran, sillä ne ovat osittain keskenään erilaiset. Kirjallisten lähteiden mukaan eristyshuoneiden ovissa oli alun perin luukut. Kun 1870-luvun lisäosat rakennettiin, ei alkuperäisille eristyshuoneille ollut enää käyt-

² Neuvonen, Mäkiö ja Malinen 2002, 85.

³ Liite 1.

1920-luvulla potilashuoneisiin lisättiin vesipisteitä. 1930-luvun kuvan on ottanut Lapinlahdessa lääkäriä ja opettajana työskennellyt Rafael Gordin. Helsingin yliopistomuseo.

töä ja ne muutettiin tavallisiksi potilashuoneiksi. Lisäsiipien A ja E ovet ovat kaikki uusia 1990-luvun desibeliovia.

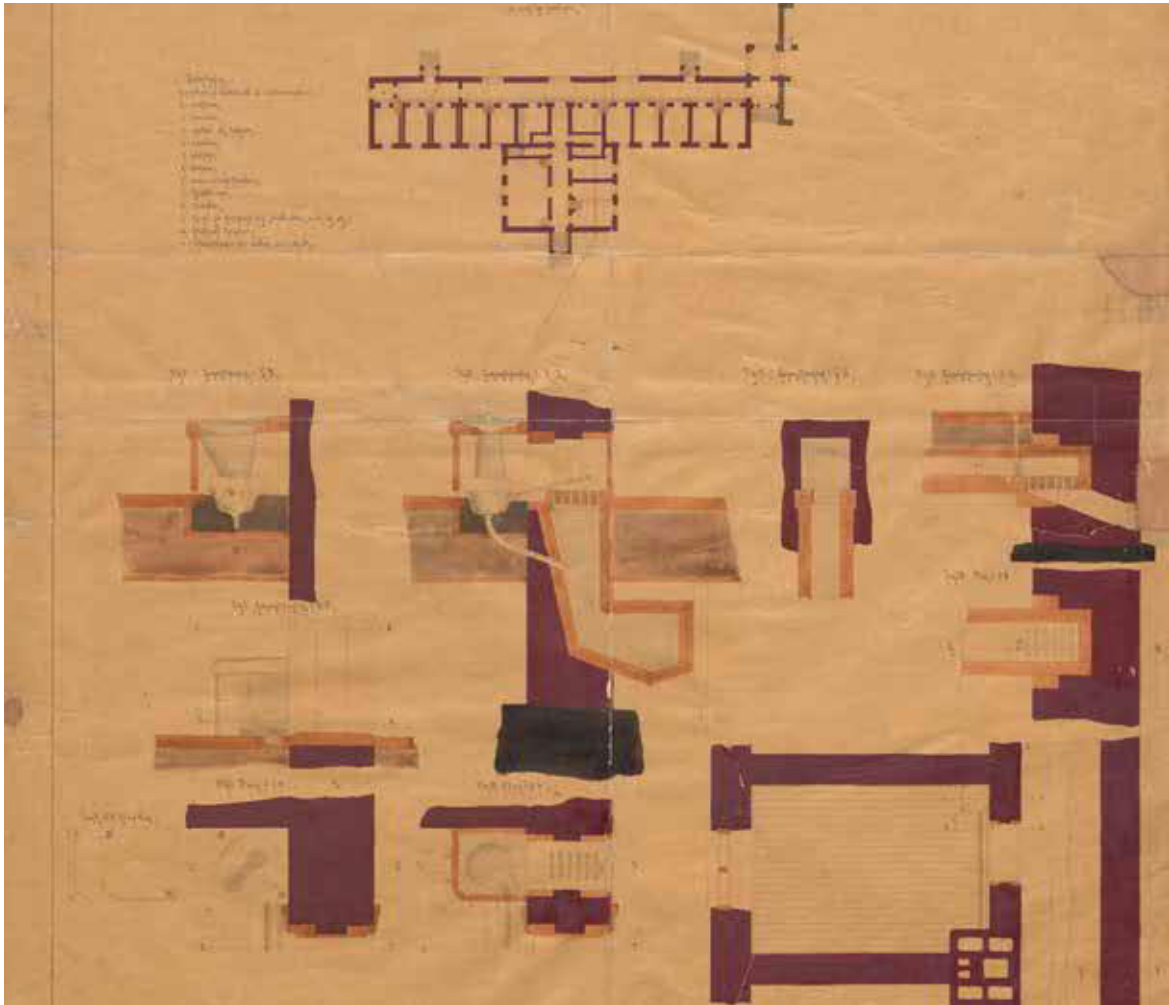
Kaksilehtisiä, kolmipeilisiä ovia on jäljellä myös C-osan ensimmäisen kerroksen eteläosan huone-tiloissa sekä toisen kerroksen entisissä ylälääkärin asuintiloissa. Ne vastaavat tyypiltään potilashuoneiden ovia, mutta niiden yläpuolelle ei ole sijoitettu ikkunaa. Tämä ovilehtien kolmiosainen peilijako, jossa kahta korkea peiliä erottaa keskiosan kapea peili, kuuluu alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun. Rakennuksen pääjulkisivun alkuperäisissä ovissa tätä ratkaisua oli varioitu niin, että kahden korkean ja yhden matalan peilin sijaan ovesta oli kaksi matalaa ja yksi korkea peili. Yläikkunan sijaan yli peili oli lasia.

C-osan ensimmäisen kerroksen sisäänkäynneissä ja kolmannen kerroksen huone-tiloissa on peiliovia, joissa peilit ovat kapeita ja korkeita ja niitä on sijoitettu kaksi rinnan. Ovipeilien profilointi on eri aikaisten ovien joukossa runsain. Kyseisissä kol-

mannen kerroksen ovissa ovat alkuperäiset messinkiset painikkeet säilyneet. Ovet edustavat jugendia ja sijoittuvat 1900-luvun alkuun. Saman tyyppisiä ovia tuli myös 1910-lajajennettuun Venetsia-rakennukseen.

Päärakennuksen B- ja F-siipien kolmannen kerroksen käytävänvarren huone-tilojen ovet, joissa on jugendin ovia vastaavaan tapaan sijoitettu kaksi peiliä rinnan, ovat tyyliltään huomattavasti pelkistetympiä ja ilmeisesti sijoittuvat pääosin 1920–30-luvuille, jolloin ullakkokerroksen tilat otettiin laaja-alaisesti käyttöön. Myös muun tyyppiset pelkistetyt peiliovet näissä tiloissa ovat samalta aikakaudelta. Oman 1920-luvun ovikokonaisuuden muodostavat vain rakennusosassa G esiintyvä peilioviyyppi, jossa peilien kulmat on lovettu. Ne liittyvät 1920-luvun muutos- ja korotusvaiheeseen.

Myöhemmistä muutosvaiheista olevat ovet ovat pääsääntöisesti laakaovia. Monissa näistä ovista ovat niiden alkuperäiset pukinsarvivetimet säilyneet.

1870-luvun detaljipiirroksia, joiden mukaisesti siipien A ja F ilmanvaihto ja WC-tilat toteutettiin. Potilashuoneisiin sijoitettiin vesiklosetit käytävänpuoleiseen osaan ja niistä tulevat vedet johdettiin käytävän alaiseen kanavaan. Rakennusosien keskellä oli erillinen ilmanvaihtohormi ja uuneihin oli yhdistetty julkisivuihin johtavat, yläpohjassa kulkevat ilmanvaihtokanavat. Kansallisarkisto.

Vesi ja viemäröinti

Vuonna 1841 valmistuneeseen sairaalaan tuli ilmeisesti sekä perinteisiä puusee- että vesivessaratkaisuja. Engelin piirroksessa tallisiipeen G on piirretty kahdeksalla aukolla varustettu, kolmella väliseinällä neljään koppiin jaoteltu suurikoinen wc-tila, jonka lattiataso oli nostettu ympäröiviä huonetiloja korkeammalle tasolle. Tämä oli epäilemättä kuivakäymälä ja tarkoitettu henkilökunnan käyttöön. Kumpaankin potilassiipeen, sen kumpaankin kerrokseen, on tämän lisäksi merkitty yhden potilashuoneen kokoinen vesiklosetti. Eteläpuoleisen siiven kerrokseen oli suunniteltu myös pienempi kuivakäymälä ja osassa C ensimmäiseen kerrokseen henkilökunnan ja potilastilojen rajapintaan sijoitettu kylpyammeella varustettu kylpyhuone. Vesiklosetit ja mahdollisesti myös kylpyhuone toimivat edellä kuvatun Haminan kadettikoulun toimintaperiaatteen mukaisesti.

Saniteettitilojen määrä pyrittiin aktiivisesti kasvattamaan. Vuodelta 1869 olevan merkinnän

mukaan laadittiin ehdotus kahdeksan käymälän lisärakentamiseksi.⁴ 1870-luvun lisärakennustöissä wc-tilojen määrää edelleen lisättiin ja niihin tehtiin muutoksia. Tältä ajalta ovat myös ensimmäiset detaljipiirroksia Lapinlahden sairaalasta koskien sen vesiklosetteja. Toimintaperiaate näyttää olleen pääpiirteittäin sama kuin Engelin aikana. Lisäsiipien potilashuoneisiin tuli jokaiseen oma wc-istuin, joka sijoitettiin oviaukon viereiseen nurkkaan uunia vastapäätä. Istuimen alla oli säiliö, jonne virtasi huuhteluvesi, ja josta jätevedet ohjautuivat sivukäytävän puolelle kulkevaan, lattian alapuoliseen kanavaan.

Engelin suunnitelmassa sairaalarakennukseen tuli vain yksi ammeella varustettu kylpyhuone. Pohjapiirustukseen on piirretty ammeen viereen, väliseinän toiselle puolelle portaan alapuoliseen tilaan kaksi ympyrää, jotka todennäköisesti merkitsevät jonkinlaista vesisäiliötä ja vesipataa (kylpykaminaa). Vastaavat merkinnät puuttuvat 1870-

4 Liite 1.

luvun lisärakennusvaiheen piirustuksista. Tuolloin sairaalan vieressä toimi sauna. Seuraavan kerran sairaalarakennukseen tuli kylpyhuoneita 1900-luvun alun muutostöissä, jolloin lisärakennusosien päistä purettiin entiset sellit ja niiden tilalle rakennettiin suuret kylpysalit ajanmukaisten hoitomenetelmien tarpeisiin. Näihin rakennettiin uudet vesijohdot. Samaan aikaan rakennusta sähköistettiin, joten voidaan olettaa, että myös veden pumppaus toimi tästä lähtien sähköllä. 1900-luvun alun muutostöissä jokaiselle osastolle rakennettiin oma kylpyhuone, ja ylilääkärin asunnon kohdalla on, ainoana henkilökunnan tiloista, ensimmäistä kertaa merkintä kylpyhuoneesta. Vesi lämmitettiin tiloihin lisätyillä kylpykaminoilla tai kaasulla toimivilla laitteilla.

Seuraava huomattava muutos saniteettitilojen osalta on 1920-luvulla, jolloin sairaalan tuli huomattava määrä uusia wc- ja kylpyhuonetiloja, sekä osastoille omia keittiöitä. Moni näistä tiloista on edelleen samassa käytössä. Näiden lisäksi osaan potilashuoneista tuli käsienpesuaitaita hyvän hygienian turvaamiseksi.

Lämmitys

Vastavalmistunut sairaalarakennus lämpisi uuneilla, jotka oli sijoitettu taitavasti lämmittämään kahta potilashuonetta kerrallaan. Potilasturvallisina niiden tulipesät avautuivat potilassiipien keskikäytävälle. Oletettavaa on, että kyse oli varaavista uuneista, jotka kehitettiin 1700-luvun jälkipuoliskolla. Kuten edellä on nähty, Engel oli innokas ottamaan aikansa uutuudet käyttöön.

Sairaalarakennus siirtyi keskuslämmityksen aika-kauteen 1920-luvun puolivälissä. Silloin rakennukseen sijoitettiin suuri määrä valurautaisia ripapattereita, suuremmat yleisiin tiloihin ja pienemmät potilas- ja asuinhuoneisiin. Osassa huoneita pattereiden sijoittamisessa nähtiin huomattavaa vaivaa, kun ne jyrssiin jyrkeviin tiiliseiniin. Nämä vesikiertoiset patterit ovat edelleen käytössä. Uuden lämmitysjärjestelmän myötä purettiin vanhat lämmitysuunit ja niiden jättämään tilaan sijoitettiin seinäkomeroita. Samassa yhteydessä rakennukseen asennettiin kuumavesijohdot.

Vasta vuonna 1930-luvulla otetuissa ilmakuvissa näkyy, että sairaalarakennuksen viereistä saunarakennusta on laajennettu osalla, jossa on polttoainetarasto ja savupiippu. Epäselvää on, missä varhaisen vaiheen keskuslämmityksen pannuhuone sijaitsi. Savupiippu purettiin 1980-luvun loppuun mennessä, jolloin rakennukset olivat siirtyneet kaukolämpöön.

1920-luvun viistoilmakuva sairaala-alueesta, kuvattuna mereltä kohti itää. Kuvan vasemmassa laidassa etualalla on Venetsia-rakennukseen 1900-luvun alussa rakennetun sähkölaitoksen piippu. 1800-luvun lopun karttaan on merkitty päärakennuksen osan E länsipuolelle rantaviivaan jätevesikanavan suuaukko. Se jää kuvassa hiekkarannan oikealla puolelle. Se, miten pitkään kyseinen kanava oli käytössä, ei ole tiedossa. Ilmavoimien kuva-arkisto.

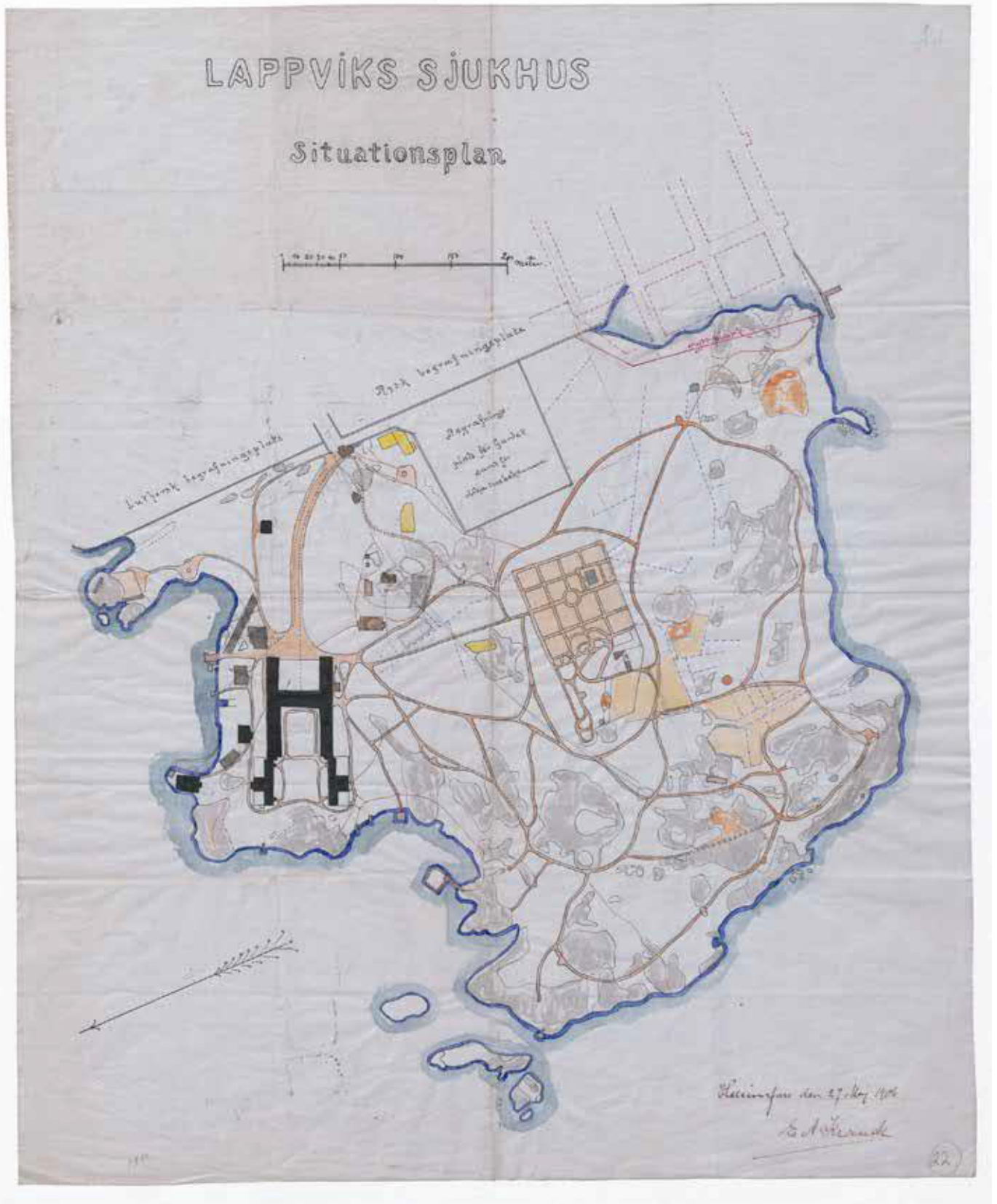
Nykyinen rakennuskanta

Oheiseen lukuun on koottu nykyistä rakennuskantaa koskevat tiedot. Kunkin rakennuksen perustiedot, käyttö- ja muutoshistoria, alkuperäisen suunnitteluratkaisun kuvaus ja suojelustatus on kuvattu yhtenevällä tavalla. Rakennusten säilyneisyyttä ja ominaispiirteitä on arvioitu. Näin on pyritty tuottamaan mahdollisimman helposti hahmotettava kuva alueen nykyisestä rakennuskannasta. Edellisissä luvuissa käsiteltyä päärakennusta lukuun ottamatta kunkin rakennuksen esittelyn yhteyteen on liitetty

alkuperäispiirustus, tai mikäli sellaista ei ole ollut saatavilla, myöhempi inventointipiirustus. Myös myöhempiä, merkittävien muutosvaiheiden piirustuksia on esitetty, mikäli niissä on esitelty huomattavia rakennuksen nykyiseen tilahahmoon vaikuttavia muutoksia. Päärakennusta lukuun ottamatta kunkin rakennuksen kohdalla on esitetty myös julkisivu- ja sisätilavalokuvia, jotka on varustettu muutoshistoriaa selventävin kuvatekstein.

Lapinlahden sairaala-alue lounaasta kuvattuna vuonna 1937. Tulloin sairaala-alueen nykyinen rakennuskanta laajennuksineen oli muotoutunut kerrostalo Koivulaa lukuun ottamatta. Ilmavoimien kuva-arkisto.

Sairaala-arkkitehti E. A. Kranckin laatima kartta Lapinlahden sairaala-alueesta. 1906. Kansallisarkisto.

Rakennus 1

Päärakennus

OSOITE Lapinlahdenpolku 8	PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI 1835
KORTTELI 20080	PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS 40780
BRUTTOALA 11 770 m ²	KERROSALA 7 491 m ²
RAKENNUTTAJA Intendenttikonttori	KERROKSIA 3

ARKKITEHTI

C. L. Engel; laajennus J. Basilier; korotus ja muutostyöt Th. Granstedt, Jac. Ahrenberg, E. A. Kranck ja W. Barmin

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

Sairaalarakennus on pohjakaavaltaan H-kirjaimen muotoinen. Kaksikerroksiseen keskiosaan sijoittuivat julkisemmet tilat ja henkilökunnan asuintiloja, meren puoleisiin kaksikerroksisiin siipiin potilashuoneet ja idänpuoleisiin yksikerroksisiin siipiin aputilat. Siipien väliin muodostui kaksi pihaa, joita rajasi lännessä aita ja idässä muuri. Julkisivut olivat rapattu ja maalattu ja rakennuksella oli matala luonnonkivisokkeli. Julkisivuista tuli pelkistettyjä. Yksinkertaisia koristeaiheita olivat itäjulkisivun kerrosten välissä kulkevat koristelivat ja kehykset ovien ympärillä, pitkien julkisivujen päiden matalat risaliitit, länsijulkisivun kaariaukkojen sarja ja ikkunarytmin variointi eri osissa rakennusta.

Sisätiloissa potilashuoneet sijaitsivat keskikäytävän kumminkin puolin, rakennuksen keskiosan julkisia tiloja ja asuintiloja yhdisti maantasokerroksessa sivukäytävä. Asuntojen ja julkisten tilojen pohjakaavat edustivat karoliinista kaavaa. Potilastilat oli jätetty neljään osastoon, joilla kullakin oli omat yhteistilat. Edistykseen sairaalaan tuli wc-tilat.

Sairaalarakennus rakennettiin aikakauden tavan mukaan. Ulkoseinät ovat tiiltä ja eristämättömät, ala- ja välipohjat puuta. Kantavat puupalkit upotettiin tiilisiin. Porrashuoneiden kohdalla on ratakiskoja varaan muurattu tiiliholvi. Keskiosan C alapohja tehtiin maanvaraiseksi. Vesikate on rivipeltiä.

KÄYTTÖHISTORIA

1841–2008, Psykiatrinen sairaala

2008–, Väliaikainen käyttö, muun muassa päiväkotitoimisto-, näyttely-, kokous- ja ravintolakäytössä.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

1877, Potilassiipien laajennusosat A ja E, ikkunoiden pienentäminen potilashuoneissa.

1890, Pohjoispuoleisen taloussiiven D korotus.

1905–1908, Sisäisiä muutostöitä, muun muassa ikkunoiden alkuperäisen koon palautus.

1910–1950-luvut, Ullakkotilojen käyttöönotto.

1920-luku, Eteläisen taloussiiven G korotus.

1925–1927, Sisäisiä muutostöitä, muun muassa keskuslämmitys ja kappeli pois käytöstä.

1948, Ikkunoiden uusiminen.

1950-luku, Entisen kappelin paikalle päivistys.

1968, Asuintilat toimistokäyttöön.

1970-luku, Osastojen peruskorjaus.

1990, Koneellinen ilmanvaihto osaan rakennusta.

1993, Vesikaton korjaaminen ja osittainen uusiminen.

1996, Jätekatos koillispäätyn.

2010-luku, Julkisivujen ja sisäpihojen kunnostus.

SUOJELU

Rakennus on rakennussuojelulalla suojeltu ja merkitty ajantasa-asemakaavaan sen mukaisella merkinnällä ”srs”.

OMINAISPIIRTEET

Suomessa pisimpään mielisairaalaan toiminut tätä käyttöä varten suunniteltu rakennus on ainutlaatuinen. Sitä on laajennettu toiminnan kasvun myötä ja muokattu kulloisenkin ajan hoitomenetelmien mukaiseksi, säilyttäen kuitenkin tietyt käytävien ja portaikkojen paikat, sekä tietyt tilasarjat.

SÄILYNEISYYS

Laajennuksista ja sisäisistä muutostöistä huolimatta rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen luonteensa. 100 vuotta sitten toteutetut laajennukset on sovitettu luontevasti alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun. Sisäisiä muutoksia on ollut lukuisia, mutta niistä huolimatta potilassiipien tilahahmo, jossa keskikäytävän kumminkin puolin avautuvat potilashuoneet, on hyvin säilynyt. Osassa C pääsisäänkäyntiä reunustavien huonetilojen muodostamat tilasarjat on pääosin menetetty, mutta galleriakäytävä on säilyttänyt alkuperäisen luonteensa. Toisen kerroksen ylläkkärin asuntona olleiden huoneiden muodostama tilasarja on osittain säilynyt. Siivissä D ja G ovat alkuperäiset tilaratkaisut muuttuneet. D-siiven käyttö keittiötilana on säilynyt, G-osa on pitkälti 1920-luvun tilahahmon mukainen.

Päärakennuksen länsijulkisivu on polveileva. HY.

Engel suunnitteli läntisen sisäpihan merenpuoleiseen päättyvän puuaidan. Aita rakennettiin vuoden 2017 kesällä 1900-luvun alun aidan mallin mukaisesti.

Rakennus 2

Venetsia

KÄYTTÖHISTORIA

1895–n. 1910, Pesula ja leipomo
1906–?, Sähkökeskus sairaalan tarpeisiin
1910–?, Pesula- ja asuinrakennus
n. 1980-luku–2008, Terapiatila ja liinavaatevarasto
2017–, Museo ja galleria

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

1906, Matala laajennus, jossa sähkökeskus ja savupiippu. Laajennusosassa oli suuret ikkuna-aukot, joissa pieniruutuiset jugendin ajan ikkunat.
1910, Kolmas kerros, jonne tuli viisi asuinhuoneistoa. Korotuksen arkkitehti noudatetti alkuperäistä suunnitteluratkaisua. Portaiden jatko-osa valettiin betonista.
n. 1920-luku, Uusi sisäänkäynti tuulikaapin kautta.
1944, Pommituhojen korjaus, asuntoja leipomon tilalle.
1920–1970-luvut, Piipun purkaminen.
1993, Ulko-ovien uusiminen.
2010-luku, Peltikatteen uusiminen, syöksytorvien osittainen uusiminen ja lukkojen vaihto.

Muita huomattavia, tarkemmin ajoittamattomia muutoksia ovat uunien purku, ikkunoiden uusiminen, ja laajennusosan ikkuna-aukkojen sulkeminen.

SUOJELU

Rakennus on rakennussuojelulalla suojeltu ja merkitty ajantasa-asemakaavaan sen mukaisella merkinnällä ”srs”.

OMINAISPIIRTEET

Venäläisen kauden pelkistettyä tiilipintaista hyötyrakennusarkkitehtuuria edustava, sijainniltaan poikkeuksellinen rakennus.

OSOITE

Fahlanderin puistokuja

KORTTELI

BRUTTOALA

1 206 m²

RAKENNUTTAJA

Yleisten rakennusten
 ylihallitus

PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI

1895

PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS

40778

KERROSALA

929 m²

KERROKSIA

3, alun perin 2

ARKKITEHTI

Seb. Gripenberg, M. Schjerfbeck; laajennus R. von Nandelstadh; korotus Th. Granstedt ja A. E. Kranck

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

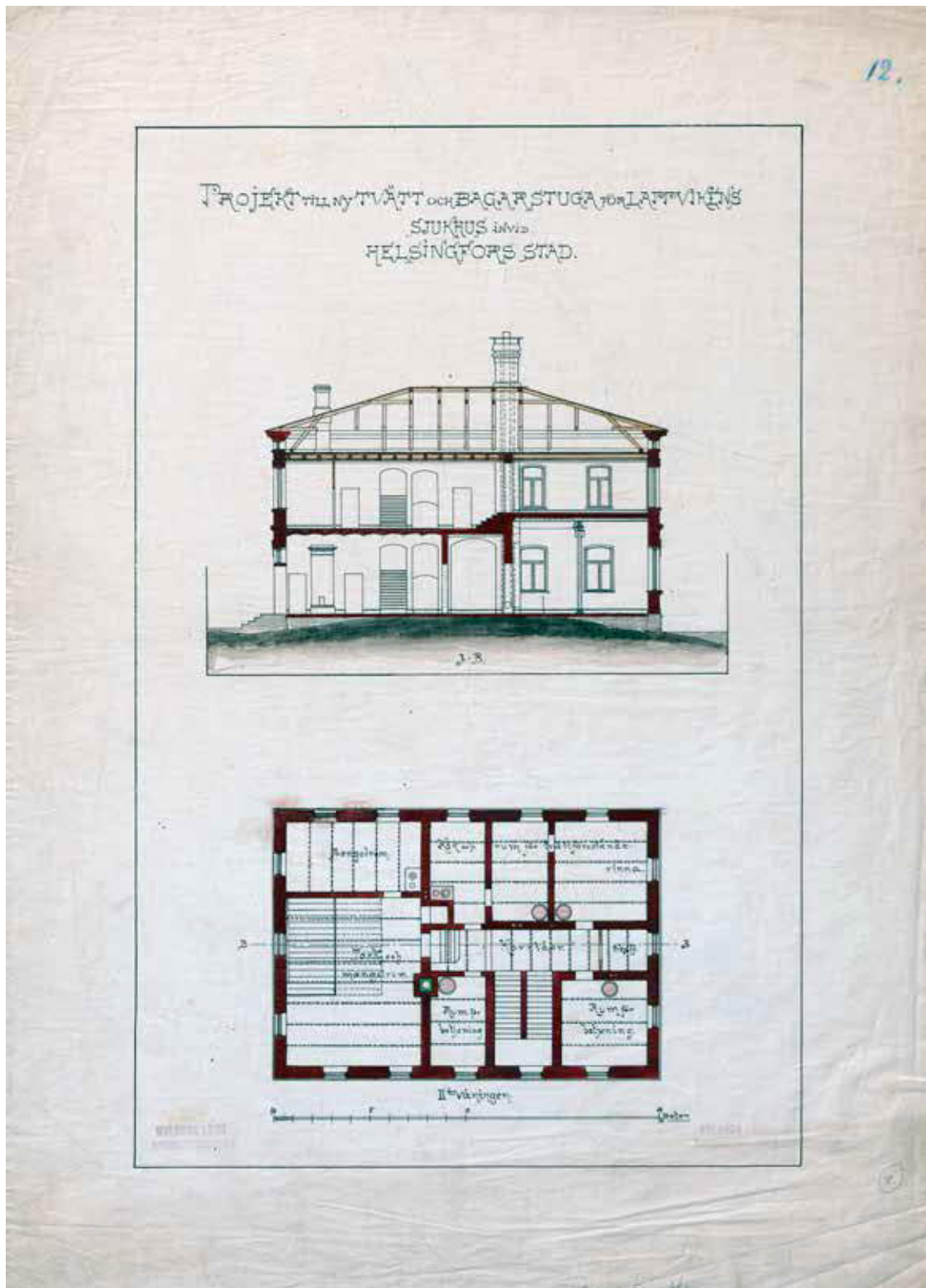
Rakennus oli alun perin kaksikerroksinen. Sen luonnonkivisokkelin korkeus vaihteli maaston pinnanmuotojen mukaan. Ikkunoita oli lyhyillä sivuilla kummassakin kerroksessa kolme, pois lukien eteläsivu, jossa kaksilehtinen, yläikkunalla varustettu ovi korvasi yhden ikkunoista. Pitkillä sivuilla ikkunoita oli kummassakin kerroksessa viisi, pois lukien itäsivun maantasokerros, jossa ikkunan korvasi koko rakennuksen pituiselle ja sen ylikin ulottuvalle puurakenteiselle terassille johtava ovi. Ikkunat olivat hieman yläosista pyöristettyjä T-puiteikkunoita ja ikkuna-aukon yläreuna oli koristeltu pystypäin sijoitelluilla tiiliskivillä. Muita koristeaiheita olivat julkisivun poikki kulkevat listat. Katto oli aumakatto.

Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa oli keskikäytävän itäpuolella kohotushuone ja leivihuone, länsipuolella varastotila ja portat yläkertaan. U-portaan askelmat tehtiin uurretuista hiekkakivilaatoista ja välitasanteiden kaiteet lattarautoista. Yläkerrassa leipomotilan yllä oli pesulaemännän asuintilat, varastojen yllä muun henkilökunnan majoitushuoneet. Rakennuksen pohjoispäässä oli alakerrassa kaksi pesuhuonetta ja lajitteluhuone. Ylläkerrassa niiden paikalla oli mankeli- ja kuivatushuone.

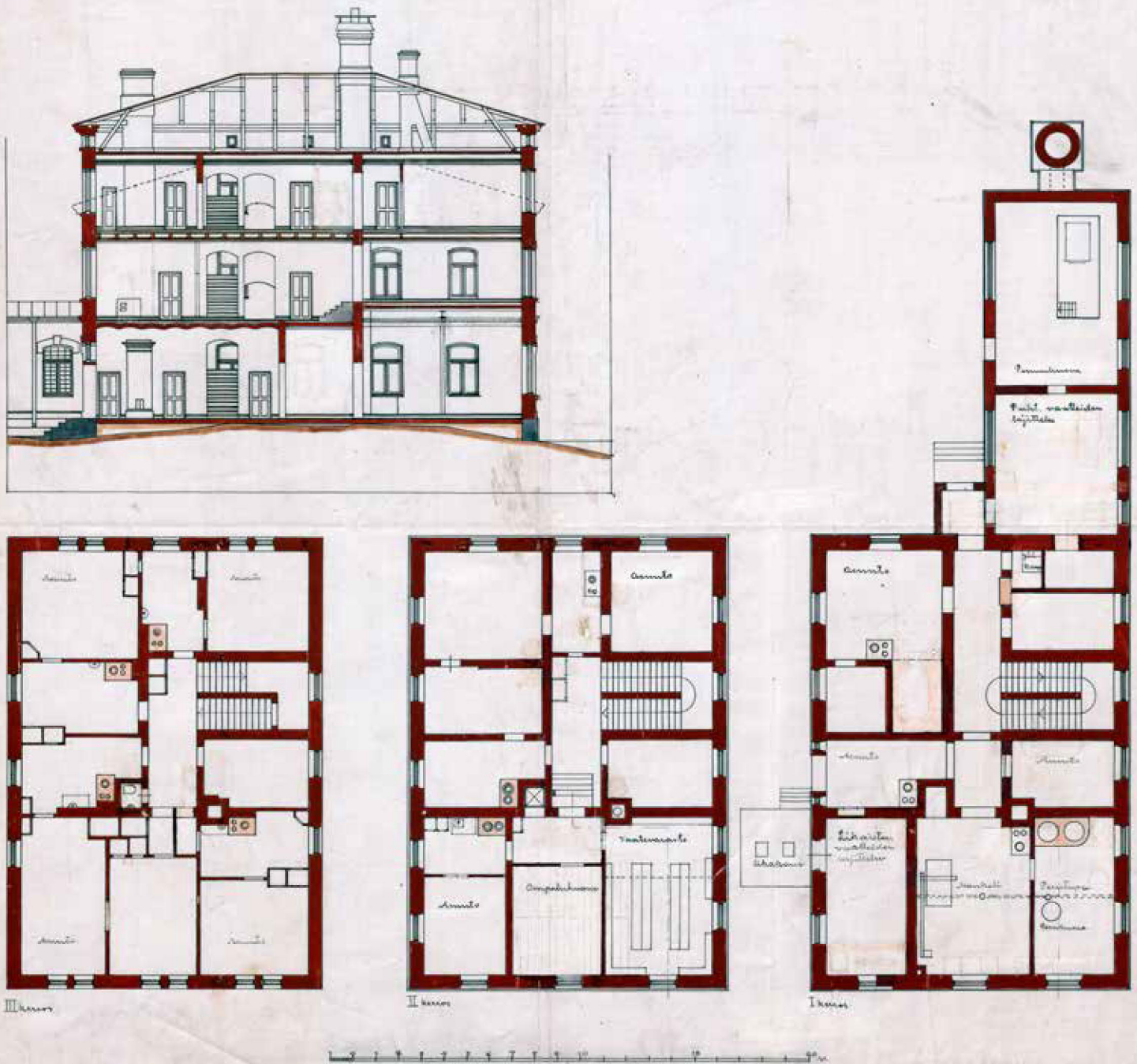
Rakennuksen seinät ovat tiilirakenteiset. Tiiliseinät on jätetty näkyviin ensimmäisen kerroksen pesulahuoneissa, asuntokerroksissa ne on rapattu ja maalattu. Alapohja on maanvarainen betonilaatta. Toisen kerroksen ja porrashuoneiden välipohjat ovat teräspalkkien varaan muurattuja kappaholveja, kolmannen kerroksen välipohja on puurakenteinen ja yläpohja betonia. Kantavat palkit on upotettu tiilisiin väli- ja ulkoseiniin. Vesikate on rivipeltiä.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on ulkoasultaan ja tilahahmoltaan hyvin säilynyt. Alkuperäisiä tai 1910-luvun nelipeilisiä yksilehtisiä ovia on säilynyt runsaasti. Suuria pesu- ja kuivatushuoneita on jaettu väliseinän pienemmiksi huoneiksi 1900-luvun alkupuolella, muut muutokset ovat vähäisiä. Ensimmäisessä kerroksessa on säilynyt muuripatoja ja pesutuvassa sijainneita, kappaholvikattoa tukevaa kiskoa kannattelevia metallipylväitä. Toisen kerroksen käytävätilassa on katto ja seinät puupaneloitu, ne ovat luultavasti merkkejä pommituhojen korjauksista.

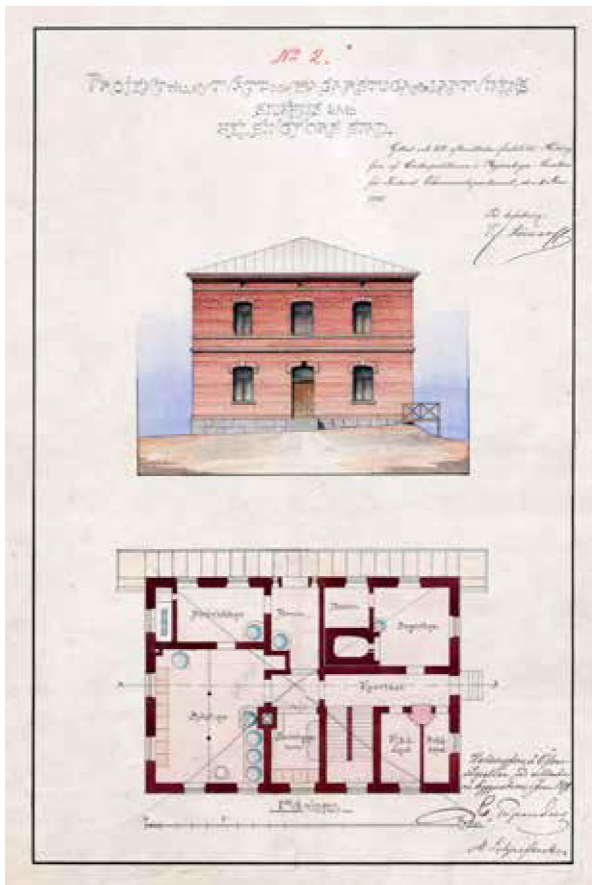

Jäljennös uudisrakennuksen leikkauspiirustuksesta ja toisen kerroksen pohjapiirustuksesta. Toinen kerros vastasi ensimmäistä kerrosta tilajahmoltaan, joksikin huoneiden käyttötarkoitus oli toinen. Pohjoispuolen huonetilat olivat matalampia kuin eteläpuolen, johtuen ensimmäisen kerrokseen huomattavan korkeasta pesutuvasta. Kansallisarkisto.

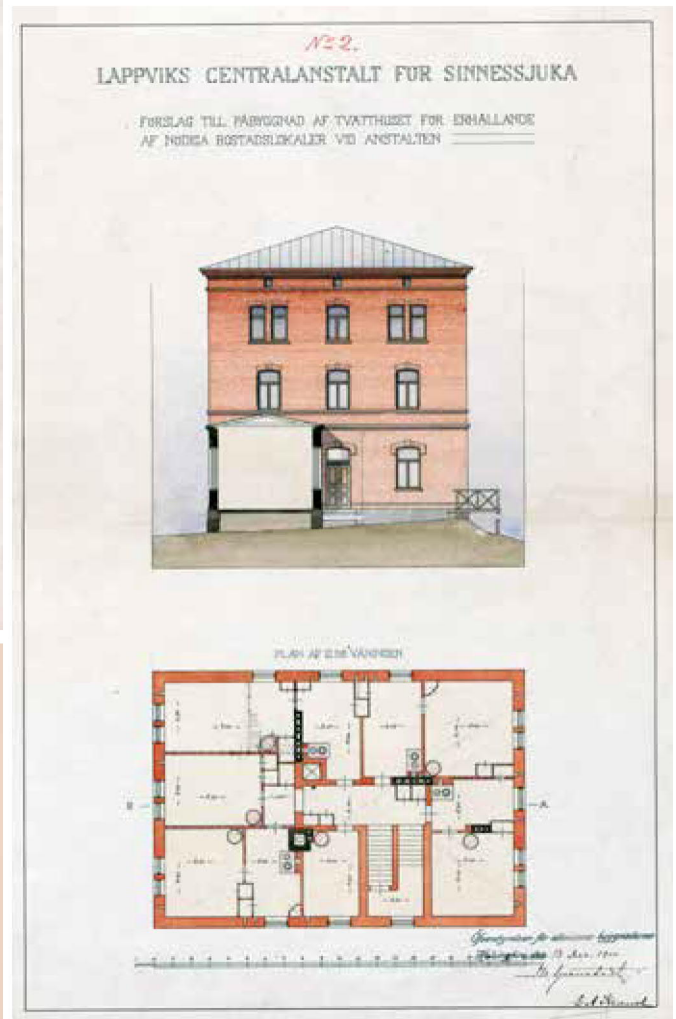

Lapinlahden sairaala. piirustus ja suunnitelm. esk. 112.

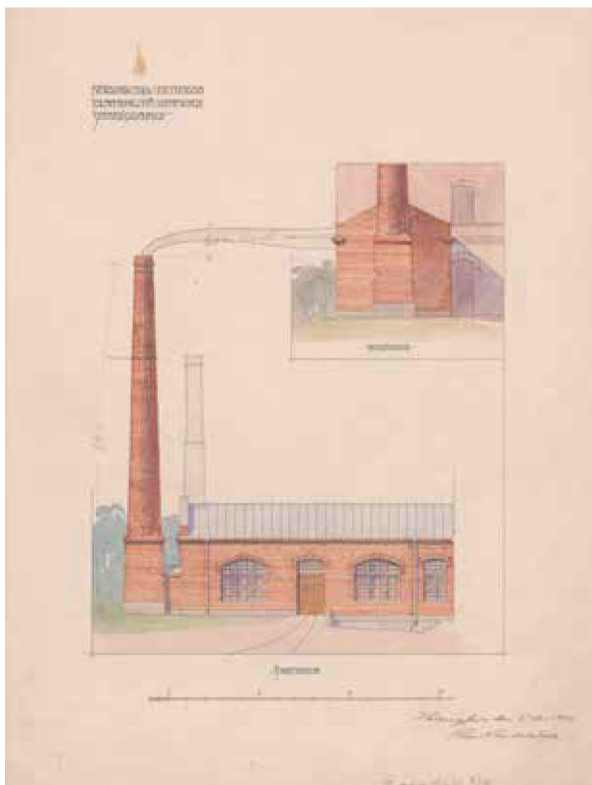
Päiväämätön ja allekirjoittamaton kopio Venetsia-rakennuksen kolmen kerroksen pohjapiirustuksista. Piirustusten laatimiskäytännön rakennuksessa ei ollut enää leipomotoimintaa ja moni entisistä työtiloista oli muutettu asuinkäyttöön. Pääsisäänkäynnin eteen oli rakennettu lisäosana tuulikaappi. Kansallisarkisto.

Kaksikerroksisen pesu- ja leipomorakennuksen eteläjulkisivu ja ensimmäisen kerroksen pohjapiirustus, jotka ovat allekirjoittaneet Seb. Gripenberg ja M. Schjerfbeck kesäkuussa 1894. Piirustukset hyväksyttiin seuraavana vuonna. Suorakulmaisen rakennuksen itäisvulle tuli kapea terassi, ja rakennuksen sisätilat oli jaettu keskikäytävän päässä ja kumminkin puolin oleviin suurehkoihin työtiloihin. Tulisijoja oli useita pesulan ja leipomon tarpeisiin. Ikkunoiden puutejako vastaa nykytilaa. Kansallisarkisto.

Th. Granstedtin ja E. A. Kranckin 13.12.1910 allekirjoittamat suunnitelmat Venetsia-rakennuksen korottamiseksi. Yllä eteläjulkisivun leikkauspiirustus ja alla kolmannen kerroksen pohjapiirustus. Kolmannen kerroksen ikkunajäsentely eroaa alemmista kerroksista, vaikka onkin sopusoinnussa suhteessa kokonaisuuteen. Katon muoto säilytettiin alkuperäisenä. Kolmanteen kerroksen tuli henkilökunnan asuntoja, jolloin huoneet olivat alempien kerrosten työtiloja pienempikokoisia. Kansallisarkisto.

Venetsia-rakennuksen laajennusosan itäjulkisivu. Sähkökeskuksen sisältäneen laajennusosan piirustuksen on allekirjoittanut 31.12.1906 R. von Nandelstadh. Korkean piipun lisäksi matalaan laajennusosaan tuli suuret ikkuna-aukot, joissa oli ajan hengen mukaisesti pieniruutuiset jugend-ikkunat. Kansallisarkisto.

Venetsia-rakennuksen itä- ja eteläjulkisivu. Venetsia-rakennus on päärakennuksen tavoin käynyt läpi lisärakennus- ja korotusvaiheen. Kuvan vasemmassa reunassa on 1906 laajennus, kolmas kerros rakennettiin 1910 ja katettu sisäänkäyntiosa tämän jälkeen. Itäjulkisivun myötäisesti kulki alun perin pitkä ja kapea puinen terassi, joka säilyi ainakin 1910-luvulle, 1930-luvulla tai tätä ennen sen korvasi betoninen kansi, joka muodosti 1900-luvun inventointipiirustuksen mukaan likakaivon kuoren. Samalla alkuperäinen itäjulkisivun sisäänkäynti, jota reunustivat kaksi kapeaa ikkunaa, suljettiin ja sen tilalle sijoitettiin ikkuna. Uusi ovi avattiin tämän pohjoispuolelle. HY.

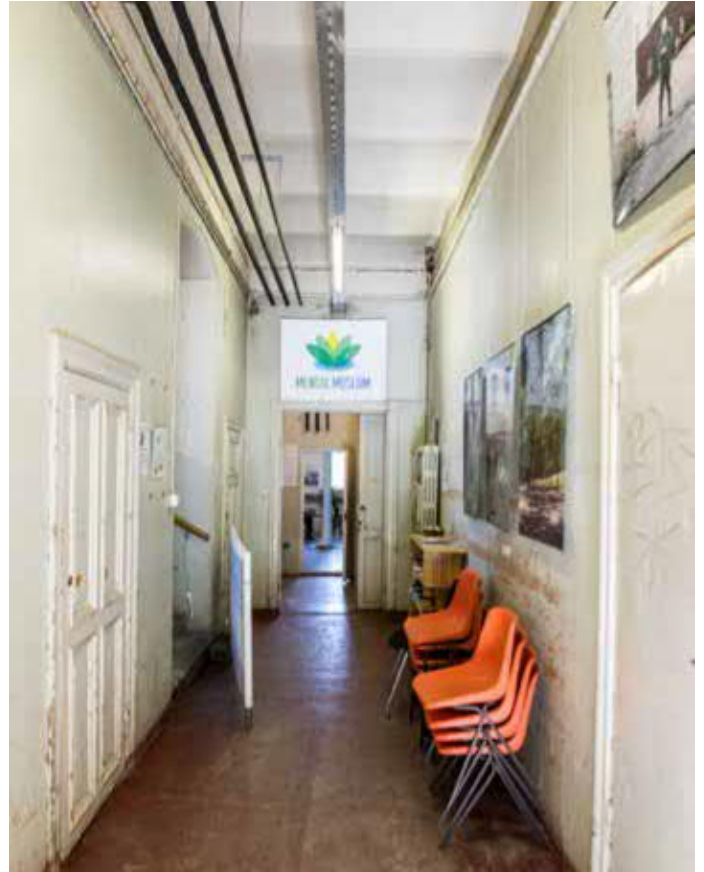
Venetsia rakennettiin aivan meren ääreen hyödyntäen mereen työntyvää silokalliota. Rakennuksen ympärillä on kivimuuri, joka on monin paikoin sortunut. 1910 rakennettu kolmas kerros eroaa alemmista vähäisissä määrin, länsijulkisivussa on vähemmän ikkunoita ja kerrosten välissä ei ole vaakalistaa. HY.

Venetsia-rakennuksen etelä- ja länsijulkisivut. Vuonna 1906 rakennetun lisäsiiven päästä on purettu siihen alun perin rakennettu piippu. Länsijulkisivun suuret, yläosistaan pyöristetyt ikkuna-aukot on muurattu umpeen. Ikkunat olivat alun perin Jugendin henkeen pieniruutuisia ja kapeapuitteisia. Rakennuksen katto on uusittu 2000-luvulla. HY.

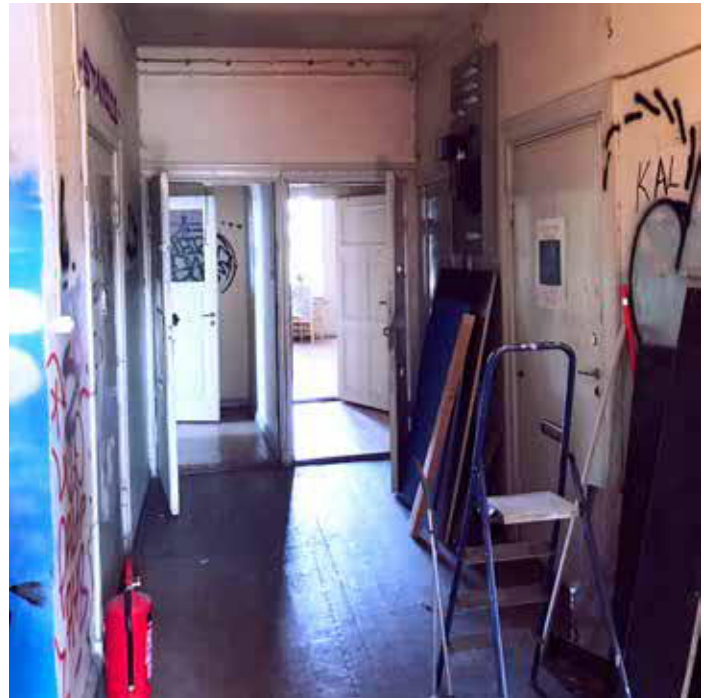
Venetsia-rakennuksen ensimmäisen kerroksen luoteiskulman pesutuvassa ovat muuripadat säilyneet. Alkuperäisessä suunnitteluratkaisussa pesutupa jatkui idemmäs ja rivissä oli neljä muuripataa, huoneteila on sittemmin jaettu kahtia ja toinen tilaa kannattaneista rautapylväistä on nyt viereisen huoneen puolella.

Venetsia-rakennuksen ensimmäisen kerroksen käytävätila, joka on säilyttänyt alkuperäisen tilahahmons. Tilassa on kappaholvattu katto, vasemalla keskellä kulku portaikkoon, ja peiliovia, joissa kaksi peiliä on sijoitettu rinnan. Vastaava jäsentely on päärakennuksen kolmannen kerroksen 1910-luvulla huonetiloiksi muutetun osan ovissa.

Kuten päärakennuksessa, myös Venetsiassa, rakennuksen julkisivussa ei erotu porrashuoneen paikka. Siksi osa ikkunoista jää porrashuoneen taakse. Kerrosten välitasanteilla on ikkunan edessä lattaraudasta ja metalliputkesta tehty suojakaide. Portaat ovat betonia. AS.

Venetsia-rakennuksen 1910-luvulla rakennetun kolmannen kerroksen käytävätila. Tila koki vaurioita vuoden 1944 pommituksissa. Alakatto on betonia ja suora. Lattiapinnoitteena on linoleumi-matto. Käytävään avautuvat ovet ovat laakaovia, huoneistoissa on säilynyt vanhempia peiliovia. Alun perin käytävän pohjoispäässä oli vain yksi ovi kerroksen asuintiloihin, ilmeisesti poimintuhojen korjausvaiheessa sinne lisättiin toinen ovi. AS.

Rakennus 3

Sauna / Huoltorakennus

OSOITE	PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI
Lapinlahdenpolku 8	1886
KORTTELI	PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS
20080	40780
BRUTTOALA	KERROSALA
794 m ²	392 m ²
RAKENNUTTAJA	KERROKSIA
Lääninrakennuskonttori, laajennus Lääkintöhallituksen rakennustoimisto	1
ARKKITEHTI	
H. Granstedt, laajennus R. Westman	

KÄYTTÖHISTORIA

1886–, Sauna
1935–1989, Verstaas, lämpökeskus ja polttoainevarasto
1989–, Pääkeskus ja muuntamo, varasto

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

1930-luvun alku, Osa rakennuksesta muutettiin pannuhuoneeksi ja sen ulkopuolelle rakennettiin piippu.
1935, Rakennettiin alkuperäistä rakennusta kooltaan ja muodoltaan vastaava laajennusosa sekä pulpettikattoinen välisosa uuden ja vanhan osan välille. Vanhan osan pesutiloja tyypistettiin kattilahuoneen ja kuumavesipannujen tieltä. Uudessa välisosassa oli verstaas ja uudisosa oli yhtä avointa polttoainevarastotilaa. Uuden osan seinät rakennettiin teräsbetonista ja julkisivut slammattiin. Vanhan osan tiilipinnat slammattiin ja sen ikkunoiden alle lisättiin betonipalkki. Vanhan osan eteläjulkisivun länsipäähän avattiin viimeistään tässä vaiheessa toinen ikkuna ja pääsisäänkäynnin edessä olevat portaat purettiin kun maan pinnan tasoa nostettiin. Rakennuksen itäpäätyn avattiin uusi sisäänkäynti ja sen eteen rakennettiin betoniporras.
1989, Uuden osan alapohjan uusiminen ja muutostyöt. Entinen polttoainevarastotila pilkottiin tiiliseinän muuntamo-, varavoima-, pääkeskus- ja varastotiloiksi, sekä avattiin ovia ja säleikköjä pohjoisjulkisivuun. Piippu purettiin viimeistään tässä vaiheessa.
2010-luku, Peltikatteen korjaus ja maalaus, syöksytörvien uusiminen ja lukkojen vaihto.

SUOJELU

Rakennus on rakennussuojelulalla suojeltu. Vanhin osa on merkitty ajantasa-asetuksen mukaisesti merkinnällä ”srs”, lisäksi on merkinnällä sr-2 suojeltu siten, että sen ominaispiirteitä tai kulttuurihistoriallista arvoa ei saa heikentää.

OMINAISPIIRTEET

Monen muutosvaiheen kokenut hyötyrakennus, jonka vanhempi itäinen osa on tyyllisesti venäläisen kauden pelkistettyä tiilipintaista hyötyrakennusarkkitehtuuria. Se palvelee edelleen alkuperäisessä käyttötarkoituksessa. Idempi 1930-luvun osa on mittasuhteiltaan sovitettu alkuperäiseen, mutta ikkuna- ja ovijaotus, sekä näiden rakennusosien muotokieli, kertovat kyseessä olevan uudempi rakennus.

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

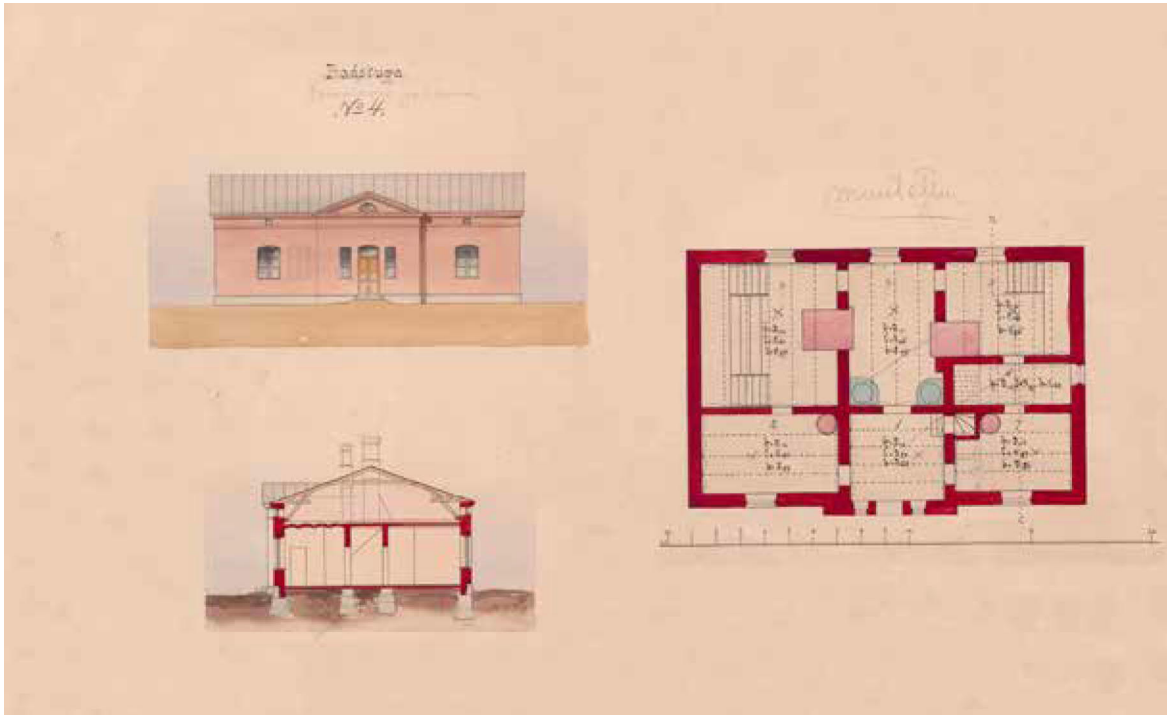
Alun perin yksiosaisen suorakulmaisen rakennuksen eteläjulkisivun sisääntuloa korosti päätykolmiolla varustettu risaliitti. Seinän yläosassa tiilisen räystään alla oli yksinkertainen lista. Graniittiharkoista koostuva sokkeli oli matala, eteläjulkisivun pääsisäänkäynnille johti kolme porrasta. Ikkunoita oli kahta kokoa ja ne oli sijoitettu symmetrisesti. Ikkunoiden muoto oli yläosista pyörästetty ja ikkuna-aukon yläreunaa oli korostettu pystypäin sijoitelluilla tiiliskivillä. Kaksilehtisen ulko-oven yllä oli yläosastaan viereisten ikkunoiden kanssa samassa linjassa oleva ikkuna, ja risaliitissa oli lunetti-ikkuna.

Rakennuksen sisätilat oli jaettu kahteen lähes identtiseen puoliskoon, jonne kuljettiin eteistilan kautta. Rakennuksen keskellä oli eteisen takana huone, jossa pesuvesi lämpesi kahdessa padassa. Kumminkin puolin eteistilaa oli saunat ja pukuhuoneet, itäpuolella vielä näiden tilojen välissä ammeella varustettu kylpyhuone.

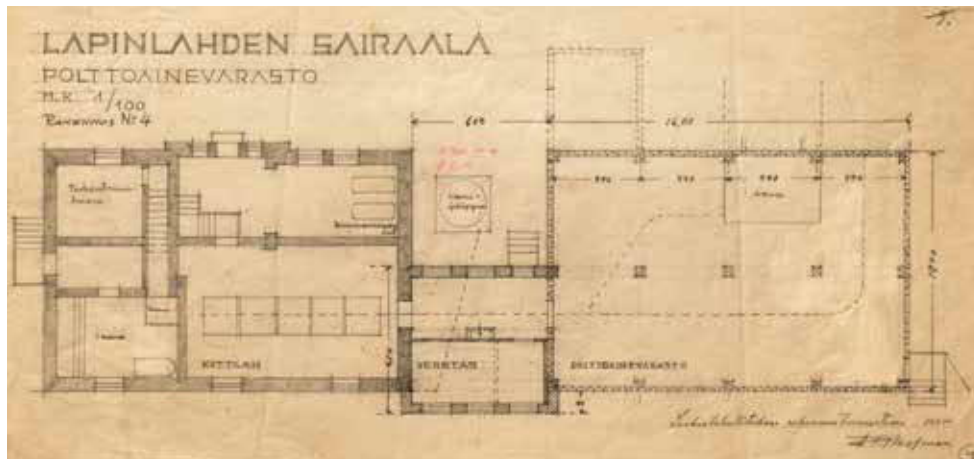
Rakennus on tiilirakenteinen. Aumakatto on rivipeltiä ja katon kantavat rakenteet ovat puuta. Rakennuksen eteläpuoleisissa osissa on yläpohjassa pituusakselin suuntaan kulkevat kappaholvit, pohjoispuolella holvit ovat pituusakseliin nähden poikittain. Alapohjan muodosti pintabetonilaatta, jonka alapuolella oli kivihiilitervainen valuasfaltti.

SÄILYNEISYYS

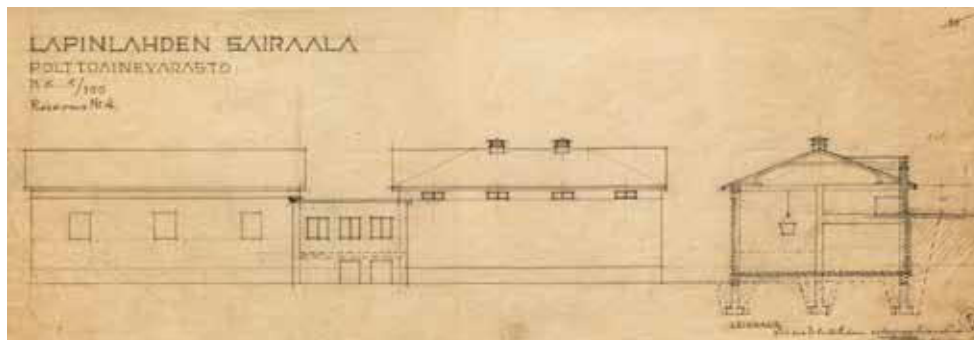
Vanhin osa palvelee vielä alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan eli saunana. Saunaosaston pinnat on paneloitu ja laatoitettu, ovet vaihdettu laakaoviksi, ja nykyinen tilahahmo on vuodelta 1989. Ikkunat ja ulko-ovet ovat tätä vanhemmat. Myös uudisosa on pääasiallisesti saman 1980-luvun muutosvaiheen aikaisessa asussa. Julkisivuissa huomattavin muutos on tiilipinnan slammaus ja maan pinnan korotuksen tuomat muutokset sisäänkäynteihin.

Päiväämätön ja allekirjoittamaton piirustus saunarakennuksesta. Vasemmalla päällekkäin alkuperäisen saunarakennuksen eteläjulkisivu ja leikkaus, oikealla pohjapiirros. Leikkauksessa näkyy yläpohjan kappaholvaus ja pohjapiirroksessa rakennuksen jakautuminen kahteen samantyyppiseen saunaosastoon. Kansallisarkisto.

Pohjapiirustus vuodelta 1935. Laajennusosaan tuli yksi suuri polttoainevarastotila, välisään verstaas ja sen eteen piippu, vanhaan osaan sijoitettiin kattilahuone ja kuumavesipannut. Yksi sauna säilytettiin ja sille avattiin itäjulkisivuun uusi sisäänkäynti. Kansallisarkisto.

R. Westmanin vuoden 1935 piirustus saunan laajennusosaksi. Vasemmalla pohjoisjulkisivu ja oikealla leikkauksiin. Piirustuksesta poiketen rakennusosien kattomuodoksi valittiin vanhan osan mukaisesti aumakatto. Kansallisarkisto.

Alkuperäisen saunarakennuksen länsipuolelle rakennettiin 1930-luvulla matala nivelosa, jonka eteläpuolelle sijoittui piippu. Piippu on purettu, merkinä sen sijainnista on nivelosan edessä betonikoroke. HY.

Alkuperäisen saunarakennuksen länsipuolelle rakennettiin 1930-luvulla lisäosa, joka liittyi alkuperäiseen rakennukseen matalan nivelosan kautta. Lisäosa on samankokoinen ja samankorkuinen kuin alkuperäinen osa, ja sen katto-muoto on alkuperäisen osan tavoin aumattu. HY.

Saunarakennuksen alkuperäisen osan itäjulkisivu, johon lisättiin uusi sisäänkäynti 1930-luvun laajennuksen yhteydessä. Alun perin eteläjulkisivun pääsisäänkäynnille johtivat portaat, nyt maan pinnan taso on sisäänkäynnin tasalla. Rakennuksen ympäristön pinnanmuotoja korotettiin ilmeisesti 1930-luvun lisärakentamisen yhteydessä, jolloin rakennuksen eteläpuolelle sijoitettiin keskuslämmityksen pannuhuonetta palveleva korkea savupiippu.

Saunarakennuksen länsipuolelle 1930-luvulla rakennettu lisäosa oli alun perin yksi suuri hallimainen tila, 1980-luvun lopussa tila jaettiin sitä kantaneiden pilareiden kohdalta huonetiloihin. AS.

Saunarakennuksen itäosaan 1930-luvulla muodostunut eteiskäytävä. Tilasta on sittemmin erotettu kulmaus WC:lle. Katon kappaholvaus on paneloitu piiloon, verhon takana näkyy pätkä 1930-luvun tiiliseinää. Vasemman laidan hyllykko on uusi. AS.

Saunatilan vasemmasta nurkasta on purettu suuri kiuas, sauna jaettu löyly- ja pesuhuoneen kesken ja pesutilat laatoitettu, kappaholvikatko peitetty puupaneelilla. AS.

Rakennus 4

Omenapuutalo

OSOITE	PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI
Fahlanderin puistokuja	1913
KORTTELI	PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS
	57412
BRUTTOALA	KERROSALA
	82 m ²
RAKENUTTAJA	KERROKSIA
Yleisten rakennusten ylihallitus	1 ¹ / ₂
ARKKITEHTI	
W. Barmin ja E. A. Kranck	

KÄYTTÖHISTORIA

1913–2008, Varasto, asuintalo

2015, Kahvila

2017–, Tapahtumatila

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

Ajoittamattomiin, arviolta 1940-luvun muutoksiin kuuluvat ulkoportaiden muuttaminen puisista betonisiksi. Myös läntisen sisäänkäynnin ovilehti päällystettiin ohuella pystyrimalla ja sisäovia uusittiin laakaoviksi. Asuntojen väliseen seinään puhkaistiin oviaukko.

2010-luku, Ikkunoiden ulkokarmien kunnostus ja julkisivujen maalaus, syöksytörvien osittainen uusiminen ja lukkojen vaihto.

SUOJELU

Rakennus on rakennussuojelulailla suojeltu ja merkitty ajantasa-asemakaavaan sen mukaisella merkinnällä ”srs”.

OMINAISPIIRTEET

Pelkistettyä jugendia edustava puinen asuinrakennus.

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

Suorakulmaisen rakennuksen lautaverhoitua julkisivua on elävoitetty käyttämällä vaakalaudoitusta ensimmäisen kerroksen tasolla ja pysty-laudoitusta vinttikerroksen tasolla. Katonharjassa on räystäään päähän kiinnitetty jugendille tyypillinen koristeruudukko. Julkisivujen päädyissä on nurkkalistat.

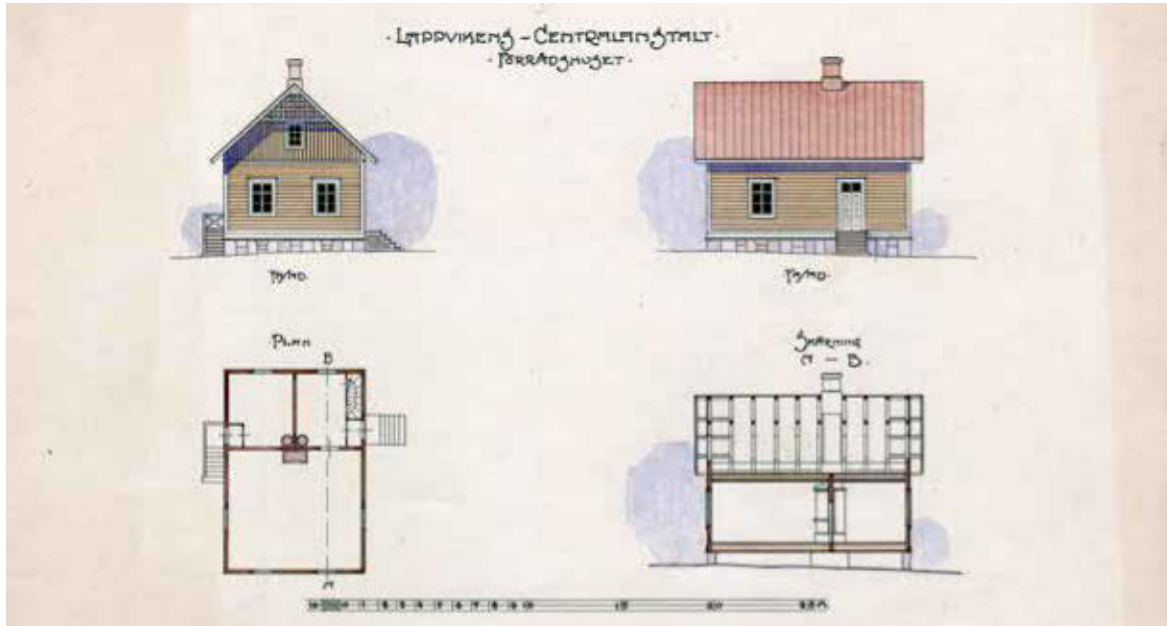
Ikkunoita on pitkillä sivuilla yksi ja lyhyillä sivuilla kaksi, katonharjan alla vinttikerroksessa yksi kummassakin päädyssä. Alkuperäiset ikkunat ovat yhdellä pystypuitteella ja kahdella vaakapuitteella jaettu kuusiruutuista ikkunoita. Rakennukseen on kummaltakin pitkältä sivulta sisäänkäynnit. Itäjulkisivun alkuperäisessä asussa olevan oven yllä on kaksiruutuinen ikkuna, oven kaksi ovilehteä ovat kolmipeiliset.

Rakennuksen alakerrassa oli alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti suuri varastohuone, joka jo rakennusvaiheessa tai pian sen jälkeen jaettiin puoliksi kahden huoneiston kesken. Näissä kahden huoneen asuinnoissa oli kummassakin huoneessa omat lämmitysuunit. Portaat vinttikerrokseen nousivat länsijulkisivun sisäänkäynnin vierestä. Vintillä sijaitsi kolmen huoneen kesäasunto.

Rakennus on hirsirakenteinen. Siinä on ryömintätalinen alapohja, joka on rakenteltaan ulkoseiniin tuettu puupalkisto. Suorakulmaisessa rakennuksessa on luonnonkivisokkeli, jossa säännölliseksi hakatut graniittiharkot on sijoitettu poikkeuksellisesti pystyyn. Rakennuksessa on satulakatto, jonka vesikatteenä on bitumikermi.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen luonteensa niin sisä- kuin ulkotilojen osalta, huomattavia muutostöitä ei ole tehty. Ikkunoiden messinkikoristeisilla salvoilla varustetut sisäpuutteet ovat alkuperäiset ja lattiamateriaalina on vanha linoleumimatto.

Päiväämätön piirustus varistorakennukseksi nimetystä Omenapuutalosta. Yllä vasemmalla eteläjulkisivu ja oikealla itäjulkisivu, alla vasemmalla pohjapiirustus ja oikealla leikkaus. Piirustus vastaa pitkälti W. Barminin 14.10.1913 päiväämää ja allekirjoittamaa piirustusta, mutta tässä versiossa ikkunalistat ja läntinen porras on piirretty toteutetulla tavalla. Nykytilassa iso kamari on jaettu kahtia ja näin ilmeisesti oli myös alun perin, jolloin rakennuksessa oli kaksi kahden huoneen asuntoa. Kansallisarkisto.

Omenapuutalon pohjoisjulkisivu, josta ollaan kuvan ottohetkellä poistamassa maalipintaa. Rakennuksen kummassakin päässä on katonharjan alla puuristikot. Rakennuksen erikoinen piirre on sokkelin hakatut graniittiharkot, jotka on sijoitettu pystyyn. HY.

Omenapuutalon itäjulkisivu maalauksen uusimisen jälkeen 2017. Ikkunat ovat alkuperäiset, joksikin niitä on korjattu. Myös itäjulkisivun ovi on alkuperäinen, länsijulkisivun ovea on muutettu.

Omenapuutalo on sisältä huonokuntoinen. Ikkunat ovat alkuperäisiä pitkiä salpoinen, lattialauditus on uusittu, ikkunan alle on lisätty sähköpatteri. Alkuperäiset peltikuoriuunit ovat säilyneet, kahtena erillisenä asuntona olleiden tilojen väliin on puhkaistu oviaukko. AS.

Rakennus 5

Jääkellari

KÄYTTÖHISTORIA

1800-luvun loppu-, Jääkellari
Nykyisin palstaviljelijöiden työkaluvarasto

KESKEISET MUOTOSVAIHEET

Noin vuoden 1905 muutosvaiheeseen todennäköisesti kuuluu maanpäällisten osien rakentaminen uudelleen. Pohjoisjulkisivun luonnonkivirakenteiset osat ovat alkuperäisestä suunnitteluratkaisusta poiketen suuria kivikohkareita, joista osa on saumattu ja osa kylmämuurattu. Myös ovea ympäröivässä tiilirakenteessa on nähtävissä muutoksia ja korjauksia. Muutoksiin kuuluu näiden lisäksi pohjoisseinän yläosan lautarakenteisen osan korvaaminen alkuperäistä korkeammalla tiilirakenteella ja katon uusiminen, kahden ilmanvaihtohormin sijoittaminen katolle, ja ovilehden uusiminen. Taotut saranalehdet ovat oletettavasti vanhemmat.

SUOJELU

Rakennus on rakennussuojelulalla suojeltu ja merkitty ajantasa-asemakaavaan sen mukaisella merkinnällä ”srs”.

OMINAISPIIRTEET

Rinteeseen rakennettu, tyyppillinen kellari, joka liittyy osaksi historiallista laitoskokonaisuutta.

OSOITE

Lapinlahdentie 1

KORTTELI

BRUTTOALA

RAKENNUTTAJA

Yleisten rakennusten
ylihallitus

ARKKITEHTI

-

PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI

1800-luvun loppu

PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS

40783

KERROSALA

116 m²

KERROKSIA

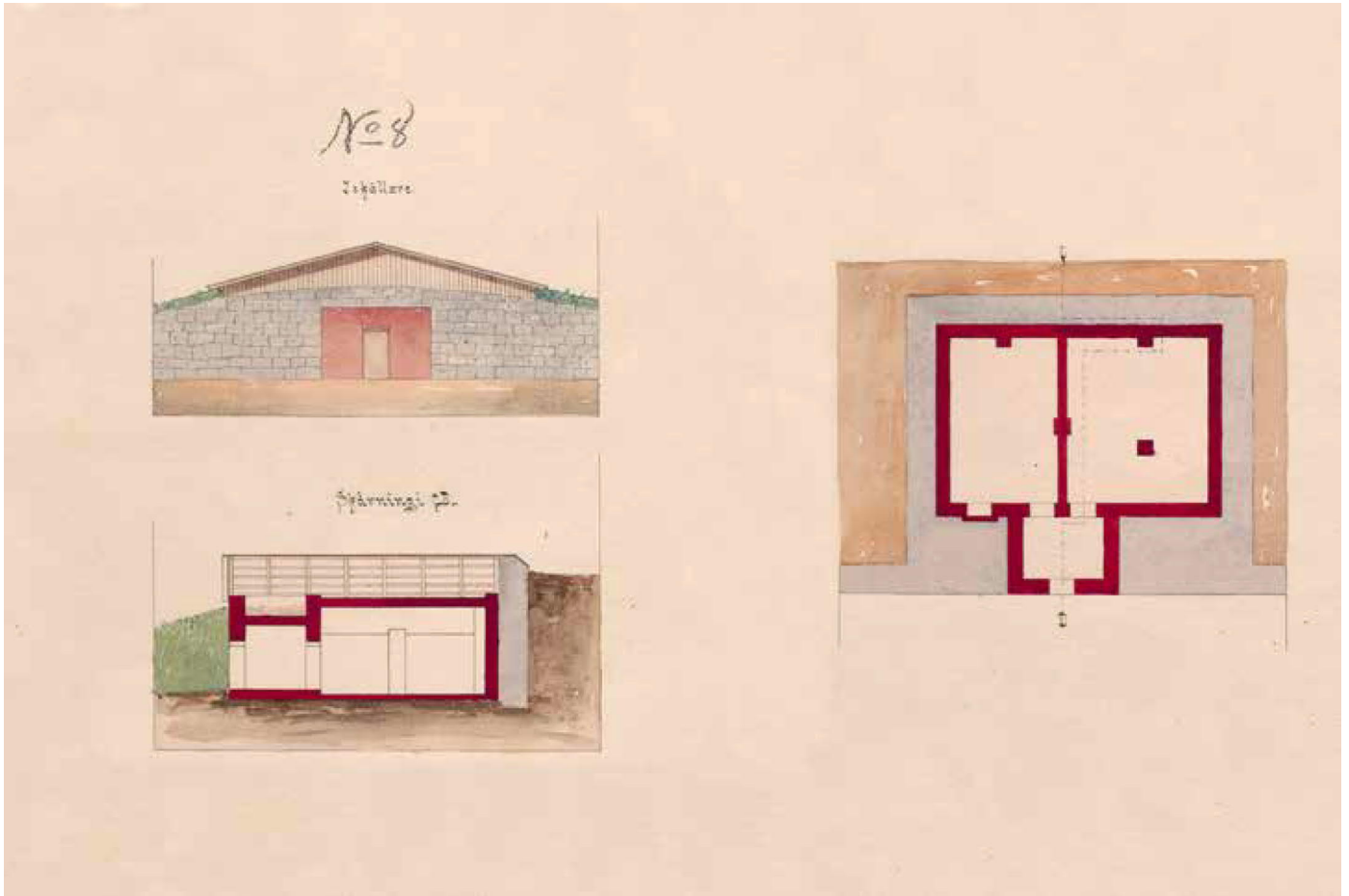
0

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

Kellari oli rakennettu perinteiseen tapaan rinteeseen, takaseinä vasten rinnettä. Etuseinä on tehty kiviharkoista, alun perin laudoitettua yläosaa ja ovea ympäröivää tiiliosaa lukuun ottamatta. Itse kellari koostuu eteistilasta, josta on kulku kahteen rinnakkaiseen, varsinaisen kellarin muodostavaan tilaan. Kaikki kolme tilaa ovat tynnyriholvattuja, seinät ja katto ovat tiilirakenteiset. Tiloista suurikokoisimmassa, läntisessä, on keskellä tiilipilari. Eteistilan lattia on tiilipintainen, kellariholvien betonipintainen. Rakennuksen katto on loiva satulakatto, jossa on bitumikermikate ja puiset kattotuolit.

SÄILYNEISYYS

Rakenne on ulko-osiltaan pitkälti uusittu, vaikka se on yleisilmeeltään lähellä alkuperäistä suunnitteluratkaisua.

Päiväämättömät piirrokset jääkellarista. Vasemmalla pohjoisjulkisivu ja leikkaus, oikealla pohjapiirros. Rakennusta on sittemmin uusittu, muun muassa julkisivun puuosat on korvattu tiiliosilla, mutta pohjakaava on pysynyt alkuperäisen mukaisena. Kansallisarkisto.

Jääkellari sijaitsee sairaala-alueen koillisosassa, rinteessä, ja se palvelee nykyisin palstaviljelijöiden varastona. Rakennuksen yläosa oli alun perin puuta ja päiväämättömässä inventointipiirustuksessa seinä koostuu säännönmukaisista kiviharkoista. Nämä viittaavat siihen, että julkisivua on uudistettu huomattavissa määrin. HY.

Jääkellarissa on rinnan kaksi tynnyriholvattua tilaa. Holvit on tiilimuurattu, lattia on kellariholveissa betonia, niiden edustan eteistilassa on tiililattia. AS.

Rakennus 6

Puusepänverstas / Terapiatalo

OSOITE	PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI
Lapinlahdenpolku 4	1882
KORTTELI	PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS
	40779
BRUTTOALA	KERROSALA
345 m ²	181 m ²
RAKENNUTTAJA	KERROKSIA
Yleisten rakennusten ylivaltio	1
ARKKITEHTI	
J. Lybeck	

KÄYTTÖHISTORIA

1882–1900-luvun alku, Puutyöverstas, ruumiinavaushuone ja asuinrakennus

1900-luvun alku–1944, Puutyöverstas ja asuinrakennus

1944–1968, Asuinrakennus

1968–2008, Taideterapiatalo

2016– Myymälä ja työhuoneita

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

1900-luvun alku, Entinen varastohuone ja ruumiinavaushuone muutettiin asunnoiksi ja näille lohkottiin lisätilaa rakennuksen keskiosan avoimesta verstastilasta.

1944, Asuntojen sisäisiä muutoksia siten, että rakennuksen keskiosan avoin verstastila menetettiin.

1945, Sisäänkäynti itäjulkisivuun, jolloin ulko-ovi korvasi entisen ikkunan. Oven eteen rakennettiin betoniporras ja pohjoispään porras uusittiin betonisena. Myös sisätiloissa tehtiin väliseinämuitoksia ja tulisijoja uusittiin peltikuoriuuneiksi. Eteläjulkisivun ulko-oven panelointi liittyy mahdollisesti samaan vaiheeseen.

2010-luku, Ikkunoiden ulkopuutteiden puuosien korjaus ja julkisivumaalaus, lukkojen vaihto ja syökytorvien osittainen uusiminen.

SUOJELU

Rakennus on rakennussuojelulla suojeltu. Se on merkitty ajantasa-asetuksen mukaisella merkinnällä ”srs”.

OMINAISPIIRTEET

1800-luvun lopun tyyppinen puurakennus, jonka suorakulmaista muotoa on elävöitetty muotoilla listoilla ja vaihtelemalla julkisivuverhouksen laidoitusta sekä pystyyn että vaakaan.

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

Tämän suorakulmaisen rakennuksen kummassakin lyhyessä päässä on portailla varustettu sisäänkäynti, joista toinen on katettu kuistin ja ruokakomeron kokonaisuudeksi, ja toisen ylle on alkuperäisiin piirustuksiin merkitty katos, mutta joka ilmeisesti jo rakennusvaiheessa muutettiin toiseksi kuistiksi. Rakennuksen ulkolaidoitus on pystysuuntainen sokkelin ja ikkunoiden alareunan välisellä osalla, ylemmät seinän osat on vaakalaidoitettu. Laidoituksen eri kenttiä ja nurkkia markkeeraavat listat, joita kulkee myös pystysuunnassa julkisivun läpi. Pystylistojen ala- ja yläpää on muotoiltu siten, että ne luovat vaikutelman jalustalla ja kapiteelilla varustetusta pylvästä. Julkisivun pitkien sivujen ikkunat on yhdellä pystypuitteella ja kahdella vaakapuitteella, tai kahdella pysty- ja kahdella vaakapuitteella jaettu kuusi- tai yhdeksänruutuisia ikkunoita. Niitä kehystävät lovetut ja uurrekoristellut listat. Pohjoispuolen kuistin ja ullakkokerroksen pienet ikkunat ovat yläosastaan suippoja.

Rakennus oli alun perin keskiosastaan yhtä suurta työverstastilaa, jonka pohjoispäähän sijoittui keittiö ja asuinhuone, eteläpäähän käytävän varteen varasto- ja ruumiinavaushuone. Käytävästä oli kulku myös vintille. Kaikkia huoneita lämmitti tulisija.

Rakennuksessa on isoista kiviharkoista koostuva luonnokivisokkeli. Hirsirakennuksessa on ryömintätillainen alapohja, joka on rakenteltaan ulkoseiniin tuettu puupalkisto. Satulakaton vesikate on bitumikermiä.

Verstasarakennuksen alkuperäispiirustuksissa on maininta siitä, että suunnitelmat laadittiin yhteistyössä ylläkäri Saalanin kanssa.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoisen ilmeensä muutamista ovi- ja porrasmuutoksista huolimatta. Myös sisäiset muutokset ovat vähäiset sitten 1900-luvun alkupuolen, jolloin suuria huonetiloja pilkkottiin pienemmiksi. Pintamateriaalit, kuten helmiponttipaneloidut seinäpinnat, pinkopahvit ja tapetit, ikkunoiden sisäpuutteet ja linoleumilattiat, ovat pitkälti tuolta ajalta. Myös alkuperäisiä osia, kuten peiliovia ja yksi kaakeliuuni, ovat säilyneet.

Puusepänerveaan itäjulkisivu maalipinnan uusimistyön ollessa käynnissä. Rakennuksen itäjulkisivuun ei alun perin kuulunut sisäänkäyntiä vaan se lisättiin 1940-luvulla. Mahdollisesti samaan aikaan rakennuksen etelä- ja pohjoisjulkisivun sisäänkäyntejä uudistettiin. HY.

Puusepänerveaan pohjois- ja itäjulkisivu maalipinnan uusimisen jälkeen 2017. Rakennuksen pohjoisen sisäänkäynnin yllä oleva lippa ei esiinny alkuperäispiirustuksissa. Se on kuvattu vuoden 1945 piirustuksissa, joissa on myös itäjulkisivun sisäänkäynnin yllä oleva katos esitetty suorana.

Puusepänerstaan alkuperäisessä komeron ovessa on keskellä helmiponttipaneeli. Yksi komero sijaitsee alkuperäisellä paikallaan pohjoispuolen kuistilla, toinen rakennuksen eteläosissa portaiden alla. AS.

Puusepänerstaan eteläpuoleinen katettu kuisti, jonka pohjoispuolella on kaksilehtinen alkuperäinen peiliovi, jossa on säilynyt alkuperäiset helat. Vastaava ovi on rakennuksen pohjoisjulkisivun sisäänkäynnissä, eteläjulkisivun oveen on ulkopuolelle lisätty uusi panelointi. Kuvan oven yläpuolista ikkunaa on muutettu. AS.

Puusepänerstaan seinissä oli helmiponttipaneelia. Panelointi jäi sittemmin piiloon tapettikerrosten alle. Kuva on rakennuksen eteläpuoleisesta käytävätilasta. AS.

Rakennuksen eteläpuolelta käytävätila, jota on lyhennetty ja kaivettu alkuperäisestä. Huoneessa on pinkopahvi, jonka alta pilkistää alkuperäinen helmiponttipaneeli. AS.

Rakennus 7

Talli / Varasto

OSOITE	PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI
Lapinlahdenpolku 4	1890?
KORTTELI	PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS
	64611
BRUTTOALA	KERROSALA
	80 m ²
RAKENNUTTAJA	KERROKSIA
Yleisten rakennusten ylihallitus	1
ARKKITEHTI	

KÄYTTÖHISTORIA

1890–, Talli, sittemmin varastokäytössä, muun muassa sairaalan traktoritalina. Nykyisin länsipäässä on Staran työkonetalli, itäpäässä koirakahvila Peni's Place.

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

Eteläjulkisivun länsipäädyn oviaukkoa levennettiin entisen ikkunan paikalle ja sen eteen valettiin ajoluiska. Ovi muutettiin kaksilehtiseksi. Entiset pilttuut purettiin ja tilasta tehtiin traktoritali, jonka seinät ja katto levytettiin. Keskimmäisten ovien edestä purettiin porras. Näiden eri vaiheissa tapahtuneiden muutosten tarkempi ajoitus on tuntematon.

2010-luku, Rakennus maalattiin uudelleen ja sen syöksytorvet uusittiin osittain. Lukot vaihdettiin.

SUOJELU

Rakennus on merkitty ajantasaa-asemakaavaan suojelumerkinnällä ”sr-2”, jolloin sen ominaispiirteitä tai kulttuurihistoriallista arvoa ei saa heikentää.

OMINAISPIIRTEET

Rakennus on tyypillinen puurakenteinen 1800-luvun talousrakennus, joita on sairaala-alueella ollut useita, mutta jotka on sittemmin pääosin purettu. Rakennus kuului usean talousrakennuksen kokonaisuuteen, jotka reunustivat tallin eteläpuolelle jäänyttä talouspihaa.

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

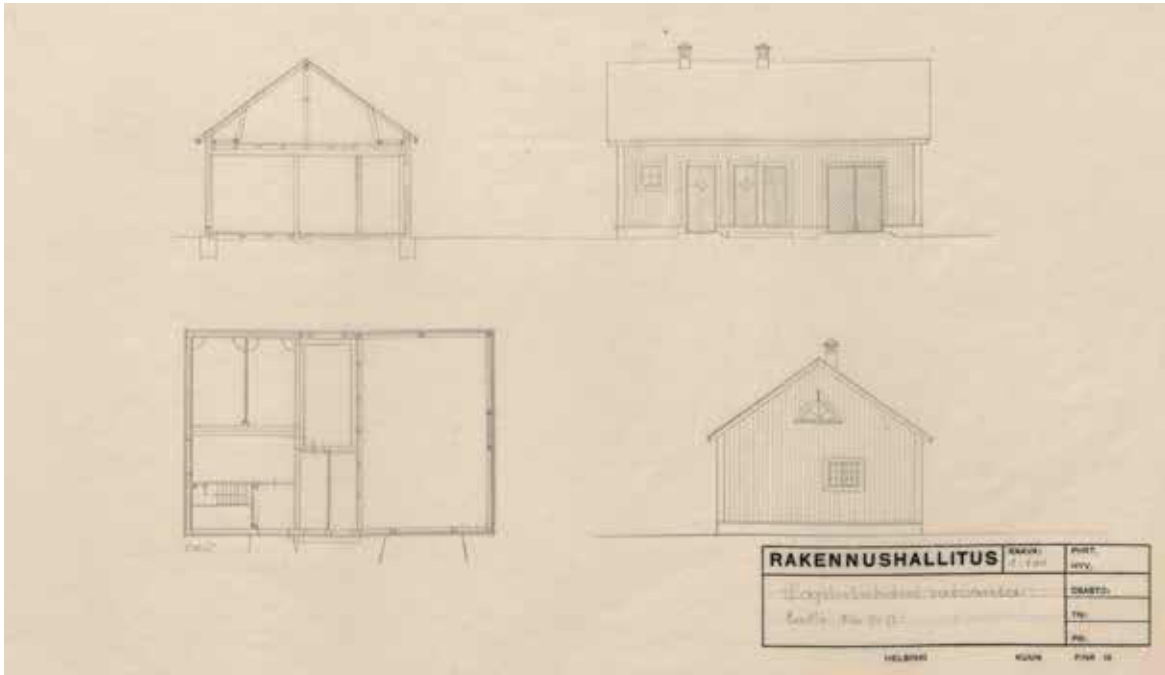
Suorakulmaisessa rakennuksessa on pystylaudoitu ja nurkkalistat. Pohjoisjulkisivun keskellä sen yläosissa on yläsaranoitu kuusiruutuinen pieni tuuletusikkuna. Rakennuksen länsijulkisivussa on vinttikerroksen tasalla lunetti-ikkuna ja ensimmäisessä kerroksessa ikkuna-aukko, jossa on kaksi, yhdellä pystypuitteella ja kahdella vaakapuitteella jaettua kuusiruutuista vierekkäin sijoitettua ikkunaa. Eteläjulkisivussa oli alun perin pieni ikkuna ja neljä viistopaneloitua ovea, joista itäisin oli kaksilehtinen. Oven edustalla oli ajoluiska ja keskimmäisten ovien edustalla porras.

Rakennuksen itäpäässä oli yksi suuri huoneteila, länsipäässä oli pienempiä huoneita ja pilttuja. Portaat ylisille nousivat lounaiskulmasta.

Rakennus on puurakenteinen. Sokkeli on betonia ja matala. Katto on satulakatto ja siinä on maalattu rivipeltikate. Katolla on kaksi ilmanvaihtohormin piippua. Lattia on valettua betonia.

SÄILYNEISYYS

Ovi- ja ikkuna-aukkoihin kohdistuneista muutoksista huolimatta rakennus on hyvin säilynyt. Tallirakennuksen merkitys osana hyötyrakennusten kokonaisuutta on hämärtynyt, kun muut rakennukset on purettu.

Päiväämätön, allekirjoittamaton piirustus tallirakennuksesta. Yllä vasemmalla leikkaus ja oikealla eteläjulkisivu, alla vasemmalta pohjapiirros ja oikealla länsijulkisivu. Nykytilassa rakennuksen kummassakin päässä on suuri avara tila, eteläjulkisivussa on ikkuna poistettu ja sen tilalla on kaksilehtinen ovi piirustuksessa esitetyn yksilehtisen oven sijaan. Kansallisarkisto.

Tallirakennuksen länsijulkisivu, josta on poistettu kuvan ottohetkellä vanha maalipinta. Länsijulkisivu on säilynyt pääosin sen näköisenä kuin mitä se on Kansallisarkiston 1900-luvun päiväamättömässä inventointipiirustuksessa. Esimmäisen kerroksen ikkunat on vaihdettu 12-ruutuisista 8-ruutuisiksi ja kerrosten välillä kulkee laudoituksen katkaiseva vaakalista. HY.

Tallirakennuksen eteläjulkisivu maalipinnan uusimisen jälkeen 2017. Rakennuksessa oli päiväamättömän inventointipiirustuksen mukaan yksi betoniliuskalla varustettu kaksilehtinen ovi. Sitten toinen, muita korkeampi kaksilehtinen ovi on lisätty julkisivun länsipäähän.

Tallirakennuksen itäpäässä on suuri huonetila, jonka seinät ovat raakalautaa. Ullakkotilaa kannattelevat jyrkät hirret, joissa on jälki maalauksesta. Tilassa on vanhoja posliinisia sähkökalusteita. AS.

Tallirakennuksen länsipäässä on korkeiden kaksilehtisten ovien takana tila, jossa on betonilattia ja levytetyt, rapatut seinät. Tila toimi sairaalan traktoritallina, nyt siellä säilytetään vastaavalla tavalla sairaalapuiston kunnossapidossa käytettävää välineistöä. HY.

Rakennus 8

Kappelin kellari

OSOITE

Lapinlahdentie 6

KORTTELI**BRUTTOALA****RAKENNUTTAJA**Yleisten rakennusten
ylihallitus**ARKKITEHTI****PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI**

1895

PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS

40781

KERROSALA42 m²**KERROKSIA**

0

KÄYTTÖHISTORIA

1895–1971, Siunauskappeli ja ruumishuone
2016–, Näyttelytila

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

1971, Rakennuksen maanpäälliset osat purettiin.

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

Betonirakenteinen kellari kuului puurakenteiseen yksi- tai kaksihuoneiseen rakennukseen, joka toimi sairaalan ruumishuoneena sekä siunauskappelina. Sen maanpäällisiin siunauskappelina toimineisiin osiin oli puurakentamisen keinoin toteutettu klassisia temppelearkkitehtuurin piirteitä, kuten päätykolmio ja katonrajan yläpuolelle kohoavat akroterion-koristeaiheet.

Noin 1,5 m korkean betonikannen alla on ruumishuoneena toiminut kellari, joka on yksihuoneinen tila. Sen pohjoisseinässä on nissi siinä ennen pidetylle patsaalle ja vastaakkaisella seinällä on oviaukko, jonne laskeutuvat portaat rakennuksen eteläpuolelta.

SUOJELU

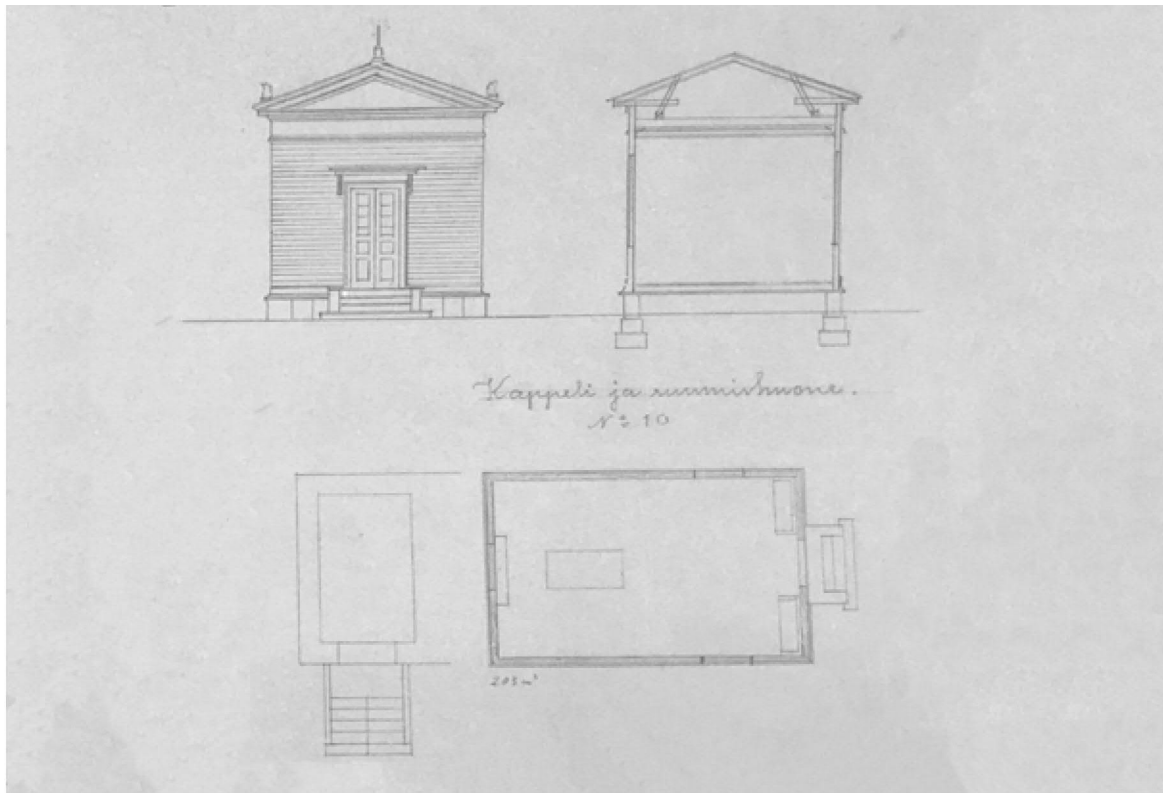
Rakennus on merkitty ajantasa-asemakaavaan merkinnällä ”sr-r” suojeltavaksi puiston osana olevaksi rakenteeksi.

OMINAISPIIRTEET

Betonirakenteinen yksinkertainen kellaritila, joka piiloutuu kasvillisuuden sekaan.

SÄILYNEISYYS

Vain rakennuksen kellarikerros on säilynyt, jolloin sen alkuperäinen käyttötarkoitus jää hämäräksi.

Rakennushallituksessa laadittu päiväämätön 1900-luvun inventointipiirustus kappeli- ja ruumishuonerakennuksesta. Kansallisarkisto.

Sairaalan kappelinä ja ruumishuoneena toimineesta rakennuksesta on jäljellä vain kasvillisuuden alle piiloutuva betonikellari, jonka suuaukko on kohti etelää. Kellariin johtavien portaiden päässä on rautaportti ja kellari toimii galleriatilana. HY.

Rakennus 9

Kerrostalo / Koivula

OSOITE	PIIRUSTUSTEN HYVÄKSYMISVUOSI
Lapinlahdenpolku 6	1949
KORTTELI	PYSYVÄ RAKENNUSTUNNUS
20881	40777
BRUTTOALA	KERROSALA
1 976 m ²	1 512 m ²
RAKENNUTTAJA	KERROKSIA
Rakennushallitus	4

ARKKITEHTI

KÄYTTÖHISTORIA

1951–, Asuntola sairaalan henkilökunnalle
2004–, Tuetun asumisen yksikkö nuorille mielenterveyskuntoutujille

KESKEISET MUUTOSVAIHEET

2004, Asuntolahuoneet muutettiin 21 erilliseksi asunnoksi, jotka koostuvat yksiöistä ja kaksioista. Samalla uusittiin betonitiilikatto, rappauspinnat korjattiin ja maalattiin kalkkimaalilla vanhan sävyn mukaisesti. Puuikkunat ja parvekkeiden ikkunalliset ovet vaihdettiin puu-alumiini-ikkunoiksi, muuttaen vähäisissä määrin puitejakoa. Myös ulko-ovet uusittiin alkuperäisten kaltaisiksi petsatuiksi tammioviksi, ja pohjoispään B-portaaseen rakennettiin uusi sisäänkäyntitaso, johon liittyväksi tehtiin katos, porras ja liuska. Porraskuuluun rakennettiin hydraulinen hissi. Betonirunkoiset parvekkeet ja niiden kaiteet uusittiin, lisäten aukko-osiin lasipinnat. Rakennuksen paloturvallisuutta ja äänieristystä lisättiin. Ullakolle rakennettiin uusi ilmanvaihtokonehuone, kellarin sauna ja pesula, ensimmäiseen kerrokseen yhteistiloja.

SUOJELU

Rakennus on merkitty ajantasa-asemakaavaan merkinnällä ”sr-2”, eli sen ominaispiirteitä tai kulttuurihistoriallista arvoa ei saa heikentää.

OMINAISPIIRTEET

Rakennus on tyyppillinen, muodoltaan pelkistetty 1950-luvun asuinkerrostalo.

ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

Nelikerroksisen, kellarilla ja ullakolla varustetun rakennuksen ulko-ovet ovat sivuosalla varustettuja puu-lasiovia. Sisäänkäyntien yllä on pelkistetty lippa. Eteläjulkisivun ikkunat ovat sekä yksittäisiä ikkunoita että suurempia lasipintoja, jotka on kahdella pystypuiteella jaettu kolmeen osaan. Itäjulkisivussa on ikkunoita, joissa on sivussa kapea tuuletusosa, ja länsipuolen ikkunat olivat sekä eteläjulkisivun tavoin kolmiosisia että itäjulkisivun tavoin tuuletuosalla varustettuja. Ikkunajäsentelyä oli elävöitetty länsijulkisivussa ensimmäisen kerroksen tiheämmällä ikkunarytmillä ja muista poikkeavalla ikkunatyypillä.

Kerrokset oli jaettu siten, että keskeiskäytävän kumminkin puolin oli yksittäisiä kiintokomerolla varustettuja huoneita. Yhteiskeittiö ja peseytymistilat olivat käytävän varrella. Rakennuksen päihin sijoittui paremmin varustettuja yhden tai kahden huoneen asuntoja, joissa oli oma kylpyhuone ja keittokomero. Myös ensimmäisessä kerroksessa oli muita suurempia, omalla sisäänkäynnillä varustettuja asuntoja. Toisessa kerroksessa oli yhteistilana seurusteluhuone. Kellarissa oli kellarikomeroita, pannuhuone ja polttoainetarasto, talouskellareita, välinevarasto, sekä silytys-, pyykki- ja pukuhuoneet.

Rakennus on betonirakenteinen. Seinät ovat kevytbetonia ja ulkopinta on rapattu. Välipohjassa on ensimmäisen kerroksen tasolla betonilaatta, muissa tiloissa ja ylemmissä kerroksissa on puulattia. Satulakaton vesikate on tiiltä ja rakennuksen eteläsivulla kulkeva, katon ylle kohoava piippu on julkisivutiiltä. Tuuletusparvekkeita on pohjoispäässä ja itäjulkisivussa. Niissä on ajalle tyyppilliseen tapaan pinnakaide, jossa pinnat on sijoitettu vinoon muodostaen sahalaitakuvion. Myös sokkeli on ajalle tyyppilliseen tapaan päällystetty liuskekivellä.

SÄILYNEISYYS

Rakennus on pitkälti ulkoasultaan säilynyt, joskin pohjoispään uusi sisäänkäynti liuskoinen ja uudet alumiini-ikkunat ovat vaikuttaneet ulkonäköön. Sisäiset muutokset ovat mittavampia kun vesipisteiden määrää on kasvatettu ja niiden paikkoja muutettu, ja entisiä asuntolahuoneita yhdistetty huoneistoiksi. Toisaalta käyttötarkoitus on lähellä alkuperäistä ja tilajäsentely perustuu edelleen keskikäytäväratkaisuun ja kahteen portaaseen.

Koivulan pohjoisjulkisivu, johon kohdistuivat suurimmat muutostoimet 2000-luvun alussa. Uusi sisäänkäyntikatos ja liuska muodostavat raskaan rakenteen, joksinkin se on tyyllisesti pyritty sovittamaan vanhaan. HY.

Rakennuksen länsijulkisivun pohjoispäässä on sisäänkäyntikatos, joka on lähellä alkupe-
räistä arkkitehtonista asua. Sisäänkäyntiovi on vaihdettu alkuperäisen kaltaiseksi tammio-
veksi, jossa on lämpöläsi. HY.

Johtopäätökset

Ajanmukainen hoitolaitos

1840-luvulla valmistunut, Suomen ensimmäinen mielisairaalaksi rakennettu hoitolaitos tehtiin kirjallisten lähteiden mukaan edistykselliseksi laitokseksi. Edistyksekkyytenä voidaan pitää ennen kaikkea sitä, että laitoksen tehtäväksi nähtiin eristämisen ja pois siirtämisen sijaan pyrkimys hoitaa sellaisia mielisairaita potilaita, joita ylipäätään katsottiin voitavan parantaa ja palauttaa takaisin yhteiskuntaan. Viihtyvyyteen kiinnitettiin huomiota, sijoituspaikka valittiin sen mukaan ja ympäristöä muokattiin yhä miellyttävämmäksi. Henkilökuntaa johti lääkäri. Tämä itsestään selvältä tuntuva seikka oli merkittävä muutos aiempaan tilanteeseen, jossa parantoloiden henkilökuntaan ei vakituisesti välttämättä kuulunut lääkäri.

Engel kiinnitti suunnitelmassaan erityistä huomiota hygieenisyyteen. Sitä tukivat hyvä ilmanvaihto ja vesiklosetit. Engelin wc-ratkaisu oli hyvin edistyksellinen. Sen sijaan että wc:t olisi sijoitettu erilliseen siipeen, kuten Engelin joissain muissa suunnitelmissa, ne tulivat eri osastoille kumpaankin potilassiipeen. Tämä on luonnollista, olihan kyse suljetuista osastoista, joiden ulkopuolelle oli potilaille hyvin rajoitettu pääsy.

Sairaalan rakentamisessa esikuvina toimineiden hoitolaitosten mallin mukaisesti ikkunoissa ei ollut kaltereita. Se loi viihtyvyyttä ja paransi hyvinvointia. Ratkaisu, jossa uunien luukut sijoitettiin käytäville potilashuoneiden sijaan, toi turvallisuutta. Täten hygieenisuus, turvallisuus ja viihtyvyys olivat arkkitehtisuunnittelun tärkeitä teemoja ja tässä mielessä rakennus oli edistyksellinen. Toisaalta on katsottu, että potilaiden yksittäishuoneet, joiden esikuvat tulivat vankilaselleistä, osoittavat suunnittelussa noudatetun vanhakantaista linjausta. Vaikka ajan edistyksekkyyteen hoitoideologiaan kuului potilaille annettava vapaus, tätä tuskin voitiin missään hoitolaitoksessa täysin sallia. Kyse oli suljetuista laitoksista, joissa hoidettiin sekä itselleen että muille vaarallisia potilaita. Potilashuoneen koko, valoisuus, ilmanvaihto ja lämmitys huomioiden ne olivat kuitenkin tiloina kaukana vankilaselleistä ja niitä voidaan pitää myös tältä osin edistyksellisinä, aikaansa nähden moderneina.

1900-luvun alussa muuttuvan hoitoideologian myötä potilashuoneita yhdistettiin suuremmiksi kokonaisuuksiksi, joihin majoittui useita potilaita yhden tai kahden hengen sijaan. Nyt sairaala ja sairaanhoito lähenivät yleisempää sairaanhoitoa ja yleissairaaloita, joissa oli suuria potilassaleja ja potilaat viettivät aikansa makuulla. Hoitoideologia kuitenkin jälleen muuttui ja potilashuoneiden välille avatut oviaukot suljettiin uudelleen.

Rakennus on merkittävä omassa tyypologiassaan. Sen esikuvat on joko purettu tai muutettu huomattavissa määrin. Yorkin Retreat on edelleen toiminnassa, mutta eri aikaisten muutos- ja laajennustöiden myötä alkuperäinen suunnitteluratkaisu ei ole enää tunnistettavissa. Pietarin Kaikkien kärsivien sairaala on sittemmin purettu.

Hoitokeinot ja niiden kehitys

Sairaalan historiallisista dokumenteista selviää, että pakkokeinoja käytettiin toiminnan alkuaikoina yleisesti. Vaikka pakkokeinoista luovuttiin 1900-luvun alussa, vapautta lisättiin asteittain ja tiloja muutettiin avo-osastoiksi 1900-luvun kuluessa, oli kyseessä hoitolaitos, jonka luonteeseen kuului kontrolli. Täten, kun rakennus sai sähkövalot 1900-luvun alussa ja kun sähkökalusteita sittemmin uusittiin, potilashuoneiden valokatkaisimet ovat sijainneet oven ulkopuolella ja huoneet ovat pääsääntöisesti olleet ulkoapäin lukittavia.

Alun perin potilaita oli selvästi enemmän kuin henkilökuntaa, sairaalatoiminnan loppuaikoina henkilökuntaa oli moninkertainen määrä suhteessa potilaisiin. Tämä liittyy 1950-luvulla alkaneeseen muutokseen, jossa psyykkisiä sairauksia hoitamaan on tullut suuri määrä lääketieteen ja sosiologian alan ammattilaisia. Kyseinen muutos näkyy tilamuutoksina. Rakennukseen majoittui ajan myötä vähemmän potilaita pienempiin tiloihin, sen sijaan lisää tilaa tuli henkilökunnan käyttöön ja erilaisille hoitotoimpiteille. Varsinaisia hoitotoimiin varattuja huoneita ei alun perin ollut, vaan rakennus oli jaettu potilashuoneisiin, potilaiden yhteistiloihin, henkilökunnan tiloihin ja aputiloihin.

Sairaala-alueen muutokset

Lapinlahden sairaalan huomattaviin muutoksiin kuuluu itse sairaalarakennusta koskevien muutosten lisäksi muutokset sen ympäristössä. Näitä ovat sairaala-alueen rakennuskannan voimakas kasvu 1800-luvun loppupuolella, jota seurasi rakennusten määrän pieneneminen ja sairaala-alueen pinta-alan kutistuminen asteittain 1900-luvulla. Tähän on vaikuttanut sekä Helsingin kaupungin kasvu että sairaalan toiminnassa tapahtuneet muutokset. Monista työ- ja vapaa-ajan rakennuksista luovuttiin, ja monen rakennuksen alkuperäinen käyttötarkoitus päättyi, kun sairaalan henkilökunta siirtyi asumaan alueen ulkopuolelle. Teknologian kehittyminen on vähentänyt tarvetta erilaisille talusrakennuksille. Keskuslämmitykseen siirtymisen myötä alueelta katosivat useat puuliiterit. Kun eläintenpidosta ja suuresta osasta puutarhailijelyksiä luovuttiin, osa näihin toimintoihin liittyvistä rakennuksista purettiin tai niiden käyttötarkoitusta muutettiin. Autoliikenteen kehittymisen myötä sairaalan huoltoa varten rakennetut laiturit jäivät pois käytöstä. Potilaiden liikkumisvapauden lisääntyessä portinvartijan toimi kävi tarpeettomaksi.

Monille sivurakennuksille löytyi vaihtoehtoista käyttöä. Psykiatrisen hoidon kehityksen myötä hoitomenetelmiksi vakiintuivat erilaiset ryhmä- ja perheterapiamuodot, taideterapia ja musiikkiterapia. Tyhjeneviin sivurakennuksiin sijoitettiin tällaisia toimintoja. Rakennukset tyhjenivät uudelleen 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä. Nyt kaikki rakennukset ovat jälleen käytössä erilaisina työskentely- ja kokoontumistiloina. Käyttötarkoitusten muutoksista huolimatta näissä rakennuksissa on suoritettu päärakennusta vähemmän muutostöitä.

Sairaalarakennuksen monet muutosvaiheet

Päärakennuksen muutosvaiheet voidaan nähdä muutamana päävaiheena. Rakennus valmistui 1840. Potilassiipiä jatkettiin yksikerroksisilla osilla 1877. Kolmas muutosvaihe oli taloussiipien korottaminen kaksikerroksisiksi, pohjoinen siipi 1890-luvulla ja eteläinen 1920-luvulla. 1900-luvun alkupuoliskolla päärakennuksen ullakot otettiin käyttöön.

Säilyneisyys

Yli 170 vuoden ikään ehtineessä rakennuksessa, joka pitkään toimi yötä päivään, on tehty useita korjaus-

ja muutostöitä. Nykytilassa rakennuksen julkisivut on pääosin uusittu: rappaus on kunnostettu tai uusittu, maalipinta ja pellitykset on uusittu, ikkunat ja ovet on vaihdettu. Julkisivuun on lisätty parvekkeita ja ikkunoiden vierustoille ilmanvaihtoventtiilejä. Osissa A ja E on koneellisen ilmanvaihdon johdosta muita osia runsaammin erilaisia venttiilejä ja säleitä. Ulko-ovien paikkoja on muutettu ja niitä on lisätty. Ovien eteen on tehty uusia portaita ja rampeja.

Korjausten lisäksi rakennusta on laajennettu ja korotettu, ja alun perin ullakkona oleva tila on otettu käyttöön. Tämän myötä ullakolle on rakennettu kattoikkunoita. Nykytilassa laajennus- ja lisäosia on markkeerattu hienovaraisesti rapatuilla julkisivuilla, kun alkuperäiseen suunnitteluratkaisuun kuuluneet osat on käsitelty slammaten.

Rakennuksen tilahahmot ovat melko hyvin säilyneet. Parhaiten säilyneitä ovat osan C galleriakäytävä ja potilassiipien B ja F käytävätilat kummassakin kerroksessa. Tilahahmoltaan potilassiipi F on paremmin säilynyt kuin B, jossa kummankin kerroksen itäosassa olleet suuret ruokasalit ja päivähuoneet on jaettu pieniksi huonetiloiksi. Näissä osissa nykyisten oviaukkojen sijoittelu ei vastaa länsipään säännöllistä rytmiä, oviaukot ovat matalampia ja ovet laakavia. Käytävän keskiosiin on tehty uudet päivähuoneet yhdistämällä entisiä potilashuoneita. Vastaavat päivähuoneet on toteutettu myös F-siipeen.

Muita huomattavan hyvin säilyneitä tilakokonaisuuksia ovat osan C ensimmäisen kerroksen eteläpäässä säilynyt, itäjulkisivun suuntainen tilasarja, sekä samaisen rakennusosan pohjoispään entisen asuinhuoneiston tilakokonaisuus, joka on lähellä alkuperäistä tilahahmoa ovi- ja väliseinämuutoksista huolimatta. Myös osan C toisen kerroksen ylilääkärin asunnon tilasarja on säilynyt ja levytetyt rakenteet palautettavissa. Ullakot ovat pääoin hyvin säilyneet ja ne ovat 1840-, 1870-, 1890-luvuilla rakennetuissa osissa rakenteeltaan hyvin samankaltaiset.

Rakennuksen porrashuoneet ovat hyvin säilyneet. Niiden joukossa erottuvat Engelin suunnitelmien mukaisesti toteutetut osat, joissa yhtenäisenä elementtinä ovat kalkkikivilaattalattiat. Näissä portaissa on tunnistettavaa yhtenevyyttä muiden Engelin suunnitteleminen rakennusten porrashuoneiden kanssa. Esimerkiksi osien B ja F itäpäiden u-portaat muistuttavat Merikasarmin matruusirakennuksen päätyjen portaikkoja. Ikkunat jäävät osin askelmien taakse, sillä julkisivussa haluttiin säilyttää säännöllinen ikkunarytmi, sen sijaan että porrashuoneiden

paikkaa olisi korostettu. Merikasarmen porrashuoneen keskellä on avoin porraskuilu, jota reunustavat portaiden tukirakenteena olevat neljä pilaria ja niiden välissä kulkevat vyökaarit. Lapinlahdessa sen sijaan pilareiden välit on muurattu umpeen. Lapinlahden sairaalarakennuksen näyttävien porras on C-siiven yllilääkärin entisiin asuintiloihin kulkeva porras, jolle lähin vastine lienee Helsingin yliopiston päärakennuksen portaikko rakennuksen kolmannen kerroksen osalta.

Lapinlahden sairaalan alkuperäiseen suunniteluratkaisuun kuuluneiden portaiden jatkeiksi lisätyt, kolmansiin kerroksiin vievät portaat ovat materiaaleiltaan selkeästi erilaiset. Myös 1890-luvulla ja 1920-luvulla rakennetuissa porrashuoneissa on 1840-luvun suunnitteluratkaisusta poikkeavat porrasmateriaalit ja erilaisia metallipinnakaiteita. Sairaalan sisätiloja koskeva muutoshistoria on huomattava. Ensimmäiset maininnat kunnostustöistä on löydetävissä pian rakennuksen valmistumisen jälkeen. Lattiapintamateriaaleja on uusittu ja vaihdettu moneen kertaan. Alun perin puiset käytävien ja huoneiden lattiat on korvattu eri ikäisillä kumimatoilla. Myös listat on monin paikoin uusittu. Vanhoista listoista laajimmin säilynyt on 1800-luvun loppuun tai 1900-luvun alkuun sijoittuva lattialistatyyppi, jota on etenkin siivessä B. Lattioiden tavoin seinäpintoja on uusittu ja väritutkimuksissa on havaittu lukuisia maalikerroksia läpi talon eri osien. Erityisen runsaasti kerroksia on portaikoissa, jotka ovat luonnollisesti olleet kovalla kulutuksella.

Meren rannalla sijaitsevan rakennuksen ikkunat on ehditty vaihtaa moneen kertaan. Muutoshistoriasta kertovat sekä vanhat valokuvat, joissa esiintyy nykyisestä poikkeavia ikkunatyyppejä, että nykyisten karmien ja puitteiden silmämääräinen tarkastelu. Yleinen kehityskulku oli alkuperäisistä kuusiruutuisista ikkunoista ensin pieniruutuisempiin. Potilashuoneiden ikkunat olivat alkuperäisistä pienennettyinä kolmisenkymmentä vuotta 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun. Nykymuodon ne saivat 1940-luvun lopulla. Asuin- ja huoltosiivissä sen sijaan ikkunat vaihdettiin kuusiruutuisista T-puitteisiksi korotusosien rakentamisen yhteydessä 1890–1920-lukujen välisenä aikana. Yleisten muutosten ja kehitysvaiheiden lisäksi yksittäisiä ikkunoita on epäilemättä korjattu ja uusittu tarpeen tullen. Täten yksittäisten ikkunoiden ikää on vaikea määrittää. Ainoat 1840-luvun ikkunat ovat säilyneet C-osan galleriakäytävän varrella, käytävän ja sen itäpuolella sijaitsevien huoneitilojen välissä.

Ikkunoiden ja pintojen uusimisen lisäksi huomattavimpia muutoksia suhteessa alkuperäiseen tilanteeseen on uunien purkamisen ja monin paikoin on näille paikoille sijoitettu kiintokomero. Patterit ovat pääosin alkuperäisiä 1920-luvun ripapattereita. Osaan huoneista on sijoitettu vesipisteitä 1920-luvulta alkaen. Nämä on sittemmin uusittu. 1920-luvun märkätiloista parhaiten säilyneet ovat wc-tilojen klinkkerilattiat.

Muutoksista huolimatta rakennuksessa on myös huomattava joukko alkuperäisiä rakennusosia. Rakennuksen sisällä huoneiden kattopinnot ovat pääosin alkuperäisellä korkeudella, eli korkeat huonetilat ovat säilyneet. Tilajäsentelyltään alkuperäisissä huoneissa on säilynyt myös pyörästetty kattolista. Poikkeuksen tekee B-siiven toisen kerroksen käytävätila, jonka katto on alas laskettu. Kattopintojen lisäksi parhaiten säilyneitä alkuperäisiä osia ovat potilashuoneiden ovet ja niiden yläpuoliset lunetti-ikkunat vuorilistoineen. Myöhempien korotus- ja muutosvaiheiden ovet poikkeavat näistä ja muodostavat omia, tiettyyn rakennusosaan ja muutosvaiheeseen rajautuvia kokonaisuuksia.

Lopuksi

Lapinlahden sairaala-alue on lukuisten rakennus- ja muutosvaiheiden muokkaama laaja-alainen kokonaisuus. Laajuutensa ja pitkän muutoshistorian vuoksi kokonaiskuvan luominen on haastavaa, mutta erinäisten yhtenevien tilaratkaisujen, rakennusosien ja materiaalien avulla voi muodostaa käsityksen eri vaiheista. Tässä työssä on pyritty kuvaamaan alkuperäinen suunnitteluratkaisu ja muutosvaiheiden suuntalinjat, ja näin helpottamaan kokonaiskuvan hahmottamista. Monikerroksinen käyttö- ja muutoshistoria ovat juuri niitä tekijöitä, joiden ansiosta alue on erityinen. Kerroksellisuus on myös toistaiseksi säilynyt.

Vuonna 2010 rakennusluvan saaneessa peruskorjaus- ja muutoshankkeessa oli tarkoitus tehdä palauttavia toimia. Vastaavaa oli tehty mm. Katajanokalla suuressa mittakaavassa 1980-luvulla, kun Engelin suunnitteleman Merikasarmen rakennuksista purettiin myöhempiä lisäosia. Vaikka vuoden 2010 hankesuunnitelman mittakaava oli huomattavasti pienempi, tarkoituksena oli purkaa myöhempiä parvekkeita ja kattolyhtyjä, oli samaa henkeä kuitenkin aistittavissa. Nyt toteutetussa ulko-osien kunnostuksessa on aikaisemmasta poiketen pyritty säilyttämään ajallisia kerroksia.

Lähteet

Arkistolähteet

Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimiala:

Rakennusvalvonta

Rakennuslupa-asiakirjat liitteineen ja lupapiirustukset.

Kaavoitus

6.7.2012 voimaan tullut asemakaava 12046.

Entinen Rakennusvirasto

Sairaalassa alun perin säilytetyt, 2000-luvulla sieltä pois siirretyt rakennuspiirustukset aikaväliltä 1905–1993.

Entinen Tilakeskus

Vuonna 210 rakennusluvan saaneen muutos- ja perusparannushankkeen tausta-aineisto, kuten inventointipohjapiirustukset, väri- ja rakennetutkimusraportit, rakennushistoriallinen inventointi.

Helsingin kaupunginarkisto

Vanhoja Helsingin karttoja.

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto

Historiallisia valokuvia.

Helsingin Yliopistomuseo

Historiallisia valokuvia.

Kansallisarkisto

Rakennuspiirustuksia ja dokumentteja koskien sairaalassa suoritettuja korjaustöitä 1862–1924 Rakennushallituksen arkistosta.

Museovirasto

Historiallisia valokuvia ja lehtileikkeitä, sairaala-aluetta koskevia tutkimusraportteja.

Osuuskunta Tilajakamo

Huoneittain järjestetyt korjauskortit 2016.

Puolustusvoimien ilmavoimien kuva-arkisto

Viistoilmakuvia alueesta 1920–1930-luvuilta.

Ympäristöministeriö

Päätös sairaalarakennusten suojelusta rakennusuojelulain nojalla, nro 39/561/93.

Muut lähteet

Achté, Kalle, 1991. *150 vuotta psykiatria. Lapinlahden sairaalan historia 1841–1991*. Helsinki: Recallmed Oy.

Achté, Kalle, 1974. *Satakolmekymmentä vuotta psykiatria. Lapinlahden sairaala 1841–1971*. Helsinki: Otava.

Achté, Kalle, 1971. Lapinlahden sairaala 130 v. Teoksessa: *HYKS:n psykiatrian klinikan tiedotuslehti, 130-vuotisjuhlannumero 25.8.1971, 1–45*.

A-insinöörit, 2015. Lapinlahden sairaala. Ylläpitävät korjaustyöt.

Alanko, Marja, 1985. *Hyvinkään kulttuuriympäristön historiallinen kuvaus*. Hyvinkää: Hyvinkään kaupunki.

ark-byroo, 2013. Kellokosken sairaala. Rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvitys.

ark-byroo, 2017. *Merikasarmen rakennushistoriallinen selvitys*. Helsinki: Senaatti-kiinteistöt.

Arkkitehdit Mustonen Oy, 2015. Lapinlahden sairaala-alue, kunnostus- ja käyttöselvitys.

Arkkitehtitoimisto Koskinen & Schalin Oy, 2007. Helsingin kaupungin rakennusviraston Lapinlahden sairaalan muutos- ja perusparannus, hankesuunnitelman rakennus selvitykset.

Arkkitehtitoimisto Schulman Oy, 2011. Smolna. Valtioneuvoston juhlahuoneiston rakennushistoriaselvitys.

Finlands Almänna Tidning 20.4.1841, numero 89, sivu 355. Saatavilla verkkosivuilla: <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/403020?page=3> [haettu 13.9.2017].

Forsius, Arno, 2011. Houruinhoodosta mielenterveystyöhön – katsaus psykiatrian vaiheisiin. Esitelmä suomalaisilla historiapäivillä Lahden Sibeliustalolla 2011. Saatavilla verkkosivuilla: <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/houruinh.htm> [haettu 13.9.2017].

Halila, Aimo (toim.), 1967. *Suomen Rakennushallinto 1811–1961*. Helsinki: Rakennushallitus, Valtion painatuskeskus.

Helsingin kaupunki, digitaalisen karttapalvelun ortoilmakuvat ja ajantasa-asemakaavat.

Saatavilla verkkosivuilla: <https://kartta.hel.fi> [haettu 9.6.2017].

Helsingin kaupunki, kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston vuonna 2016 hyväksymä ehdotus Helsingin uudeksi yleiskaavaksi. Saatavilla verkkosivuilla: <http://www.yleiskaava.fi/yleiskaava/tarkistettu-ehdotus/> [haettu 9.6.2017].

Helsingin Sanomat 15.1.2010. Claes Anderssonille psykiatria on yhteiskunnan peili – näin katoniset oireet katosivat. Saatavilla verkkosivuilla <http://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005045563.html> [haettu 9.6.2017].

Helsingin Sanomat 25.5.2017. Miten käy Lapinlahdelle?

Insinööritoimisto Mikko Vahanen Oy, 2007a. Lapinlahden sairaala, päärakennus. Kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus rakennuksen muutos- ja korjaustöiden luonnossuunnittelua varten. Tutkimusselostus 14.12.2007.

Insinööritoimisto Mikko Vahanen Oy, 2007. Lapinlahden sairaala, Venetsia-rakennus ja huoltorakennus. Rakenne-, kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus rakennuksen muutos- ja korjaustöiden luonnossuunnittelua varten. Tutkimusselostus 26.11.2007.

Insinööritoimisto Mikko Vahanen Oy, 2007. Lapinlahden sairaala, Omenapuutalo ja Terapiatalo. Rakenne-, kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus rakennuksen muutos- ja korjaustöiden luonnossuunnittelua varten. Tutkimusselostus 27.11.2007.

Insinööritoimisto Mikko Vahanen Oy, 2008. Lapinlahden sairaala, päärakennus. Kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus rakennuksen muutos- ja korjaustöiden luonnossuunnittelua varten. Täydennys hankesuunnitteluvaiheen raporttiin 22.8.2008.

Kattotutka Oy, 2007a. Vesikatteen kuntotutkimusraportti, päärakennus 29.9.2007.

Kattotutka Oy, 2007b. Vesikatteen kuntotutkimusraportti, päärakennus 29.9.2007.

Koristemaalaamo Ocrä Oy, 2007. Lapinlahden sairaala, värikerrostutkimus, osa 1.

Lilius, Henrik, 1990a. Carl Ludwig Engel sairaalasuunnittelijana. Teoksessa: Opetusministeriö (toim.), *Carl Ludvig Engel 1778–1840. Näyttely Helsingin tuomiokirkon kryptassa 7.8.–14.9.1990*. Helsinki: Opetusministeriö, 360–361.

Lilius, Henrik, 1990b. Hämeenlinnan lääninsairaala. Teoksessa: Opetusministeriö (toim.), *Carl Ludvig Engel 1778–1840. Näyttely Helsingin tuomiokirkon kryptassa 7.8.–14.9.1990*. Helsinki: Opetusministeriö, 362–365.

Lilius, Henrik, 2000. *Engel, Carl Ludvig (1778–1840)*. Biografikeskuksen kansallisbiografia-artikkeli. Saatavilla verkkosivuilla: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3213/> [haettu 10.1.2017].

Maisemasuunnittelu Hemgård, 2002. *Lapinlahden sairaalan puistoalueen historiallinen selvitys*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu 2002: 7. Helsinki: Helsingin

kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Maisemasuunnittelu Hemgård, 2004. *Lapinlahden sairaalan puistoalue, suojelutavoitteet ja jatkosuunnittelun ohjeistus*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston selvityksiä 2004: 4. Helsinki: Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Museovirasto, digitaalinen rakennusperintörekisteri, Lapinlahden sairaala.

Saatavilla verkkosivuilla: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=201689 [haettu 8.8.2017].

Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY-sivusto, Lapinlahden sairaala-alue. Saatavilla verkkosivuilla: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=415 [haettu 8.8.2017].

Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY-sivusto, Seilin hospitaali. Saatavilla verkkosivuilla: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1010 [haettu 8.8.2017].

Mustiala, Virpi, 2000. *Lapinlahden sairaala-alueen puu- ja ruohovartinen kasvillisuus ja kasvisto*. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston selvityksiä 2000: 11. Helsinki: Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto.

Mönkäre, Riitta, 2007. *Lapinlahden sairaalan viimeinen kesä. Lapinlahden sairaalan menneisyyttä ja tunnelmia*. Helsinki: HYKS.

Neuvonen, Petri, Mäkiö, Erkki ja Malinen, Maarit, 2002. *Kerrostalot 1880–1840*. Helsinki: Rakennustietosäätiö RTS.

Paakkinen, Eva-Maija, 1991. Lapsuuteni Lapinlahdessa. Teoksessa: *Lapinlahti. Historiaa ja nykypäivää Lapinlahden sairaalassa*. Helsinki: HYKS, 70–76.

Pesonen, Niilo, 1980. *Terveiden puolesta – sairautta vastaan. Terveiden- ja sairaanhoito Suomessa 1800– ja 1900-luvuilla*. Helsinki: WSOY.

Railo, J. E., 1991. Psykiatrian opetuksen alku Suomessa. Teoksessa: Achté, Kalle (toim.), *150 vuotta psykiatria. Lapinlahden sairaalan historia 1841–1991*. Helsinki: Recalled Oy, 34–38.

Rosén, Helena, 1988. Lapinlahden sairaalan suunnittelu ja rakennustyön toteutus. Pro gradu -työ, taidehistorian laitos, Helsingin yliopisto.

Rosén, Helena, 1990. Lapinlahden sairaala. Teoksessa: Opetusministeriö (toim.), *Carl Ludvig Engel 1778–1840. Näyttely Helsingin tuomiokirkon kryptassa 7.8.–14.9.1990*. Helsinki: Opetusministeriö, 370–375.

Rosén, Helena, 1991. Lapinlahden sairaalan rakennushistoria. Teoksessa: Achté, Kalle (toim.), *150 vuotta psykiatria. Lapinlahden sairaalan historia 1841–1991*. Helsinki: Recalled Oy, 26–33.

Suomen mielenterveysseura, historia. Saatavilla verkkosivuilla: <https://mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveysseura/>

[organisaatio-ja-toiminta/historia](#). [haettu 18.9.2017].

Tuke, Samuel, 1813. *Description of the retreat, an institution near York, for insane persons of the Society of Friends: Containing an account of its origin and progress, the modes of treatment, and a statement of cases*. York: printed for W. Alexander, and sold by him; sold also by M. and E. Webb, Bristol: and by Darton, Harvey, and co.; William Phillips; and W. Darton, London.

Turpeinen, Oiva, 1984. *Energiaa pääkaupungille. Sähkölaitostoimintaa Helsingissä 1884-1984*. Helsinki: Helsingin kaupungin energialaitos.

Uudenmaan liitto, 2014. Vahvistettujen maakunta-kaavojen yhdistelmä. Saatavilla verkkosivuilla: <http://kartta.uudenmaanliitto.fi/maakuntakaavat/index.html?x=386437&y=6672036&zoom=6&lang=fi&layers=0-0> [haettu 8.6.2017].

Vahnen Oy, 2009. Lapinlahden sairaala, säilyttävä korjaus. Selvitys rakenneratkaisuista 16.11.2009.

Vahnen Oy, 2010. Lapinlahden sairaalan haitta-aineitutkimus 14.6.2010.

Wikipedia, insuliinishokkihoito. Saatavilla verkkosivuilla: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Insuliini%C5%A1okkihoito> [haettu 8.8.2017].

Wikipedia, psykiatrin sairaala. Saatavilla verkkosivuilla: https://fi.wikipedia.org/wiki/Psykiatrin_sairaala [haettu 8.8.2017].

Yleisradio, 2016. Lapinlahden sairaala – hourujen hoidosta psyyken parantamiseen. Saatavilla verkkosivuilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/27/lapinlahden-sairaala-hourujen-hoidosta-psyken-parantamiseen> [haettu 18.9.2017].

Yliopisto, 25.10.1993. Engelin viimeinen suurtyö.

Liitteet

Liite 1: Kansallisarkiston korjausasiakirjat

1862

Toimenpiteet: Sairaalarakennuksen potilassoppien B ja F huoneiden maalaus öljy- tai liimamaalilla. Ovien ja lattioiden maalaus öljymaalilla, kattojen maalaus liimamaalilla. Messinkiset ilmanvaihtoventtiilit asennetaan yllääkärin toivomuksesta kaikkiin huoneisiin. Lisäksi maalataan joitakin muita ovia ja ikkunoita ja alkuperäisen, sittemmin puretun pesularakennuksen julkisivut maalataan.
Suunnittelija: Lääninarkkitehti Wik.
Hyväksytty: Intendenttikonttorissa heinäkuussa 1862, E. Lohrman ja H. Trapp.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1869

Toimenpiteet: Sairaalarakennuksen lattioita uusitaan ja kattoja maalataan. Wc-tiloja uusitaan. Ensimmäisen, sittemmin puretun saunarakennuksen lattioita ja porras uusitaan.
Suunnittelija: Arkkitehti Florentin Granholm.
Hyväksytty: A. Boman.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Kustannuslaskelma kahdeksalle käymälälle Lapinlahden sairaalaan.
Suunnittelija: Edvin Bergroth.
Hyväksytty: Theodor Decker ja A. Boman.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1870

Toimenpiteet: Puurakenteisen vajarakennuksen rakentaminen Lapinlahden sairaala-alueelle.
Suunnittelija: Yleisten rakennusten ylihallitus.
Hyväksytty: L. Lindqvist ja A. Boman.
Huomioita: -
Piirustukset: Ehkä?

1871

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä yllääkäri Saelanin toiveiden mukaisesti. Päärakennuksessa lattioiden huoltoa, kaakeliuunien korjausta, seinien tapetointia ja maalausta, uusi väliovi, ikkunoiden korjausta, ullakon portaan maalaus.
Suunnittelija: A. Loenbom.
Hyväksytty: A. Boman.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Uusi puuliiteri Lapinlahden sairaalaan.
Suunnittelija: A. Whalström?
Hyväksytty: H. Trapp.
Huomioita: -
Piirustukset: Ehkä?

Toimenpiteet: Uusi ullakon lattia ja neljä kattoikkunaa.
Suunnittelija: A. Whalström?
Hyväksytty: H. Trapp.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1872

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalan asuntotiloissa.
Suunnittelija: Yllääkäri Th. Saelan, Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: Flor. Granholm.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1873

Toimenpiteet: Päärakennuksen siipien pidentäminen.
Suunnittelija: H. Tallgren ja Edvin Bergroth.
Hyväksytty: A. Boman.
Huomioita: Ei toteutettu alkuperäisen suunnitelman mukaisesti.
Piirustukset: Kyllä.

1874

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä, päärakennuksessa korjaus- ja maalaustöitä. Ensimmäisen, sittemmin puretun saunarakennuksen lattia uusitaan.
Suunnittelija: Th. Decker.
Hyväksytty: A. Boman.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1876

Toimenpiteet: Lapinlahden sairaalaan vesisäiliöitä, kuparisia kylpyammeita ja hanoja. Vesisäiliöiden ja ammeiden asennus sekä putkivetoja.
Suunnittelija: Kaasulaitos, Bergroth.
Hyväksytty: Ei merkintöjä.
Huomioita: -
Piirustukset: Kyllä.

Toimenpiteet: Etupihan vanhan tiilimuurin muuttaminen valurautaiseksi.
Suunnittelija: Julius Basilier.
Hyväksytty: Ei merkintöjä.
Huomioita: -
Piirustukset: Kyllä.

1879

Toimenpiteet: Kylpyhuoneiden lattioiden uusiminen.
Suunnittelija: Yleisten rakennusten ylihallitus.
Hyväksytty: Ei merkintöjä.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1882?

Toimenpiteet: Verstas- ja pesurakennuksien rakentaminen.

Suunnittelija: Jac. Ahrenberg.

Hyväksytty: ”granskad och ändrad”, allekirjoitus ei luettavissa.

Huomioita: -

Piirustukset: Kyllä?

1883

Toimenpiteet: Muutoksia ja lisäkustannuksia rakenteilla olevaan verstarakennukseen.

Suunnittelija: L. Lindqvist.

Hyväksytty: Flor. Granholm.

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

1886

Toimenpiteet: Uusi kivirakenteinen saunarakennus Lapinlahden sairaalalle.

Suunnittelija: Lääninrakennuskonttori, John Lybeck (?)

Hyväksytty: ”granskad och ändrad” Flor. Granholm

Huomioita: -

Piirustukset: Kyllä.

1890

Toimenpiteet: Taloussiipien korotus.

Suunnittelija: T. J. Aminoff.

Hyväksytty: Th. Granstedt.

Huomioita: -

Piirustukset: Kyllä.

1894

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa.

Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan ja työmies P. Järveläinen, Ric. Björnskog.

Hyväksytty: -

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

1895

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa. Tulisijojen, pintojen, ovien ja ikkunoiden kunnostustöitä kaikissa rakennuksissa. Selliosaston huoneiden ja käytävän välisten ikkunoiden pienentäminen.

Suunnittelija: Th. Saelan ja työmies P. Järveläinen, Ferdinand Öhman.

Hyväksytty: M. Schjerfbeck.

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

1896

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa. Muutoksia oviaukoissa.

Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan, Ferdinand Öhman.

Hyväksytty: -

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa. Kaakeliuunien korjausta ja uusimista, pintojen maalausta. Puusepänerstasrakennuksen maalaus. Portin kunnostus.

Suunnittelija: Ferdinand Öhman, ylilääkäri Th. Saelan

Hyväksytty: ”Granskad och rättadtenligt Öfverstyrelsens beslut” M. Schjerfbeck.

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

1897

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa. Tulisijojen huoltoa, osaan huoneista asennetaan linoleumimatto, pintojen ja kaakeliuunien kunnostusta. Saunarakennuksessa lattioiden kunnostusta ja uusimista, sekä pintojen maalausta. Pesularakennuksessa lattioiden kunnostusta, ulkomaalaus- ja korjaustoimenpiteitä. Portinvartijan rakennus maalataan. Portin ja laiturin kunnostusta.

Suunnittelija: Ferdinand Öhman ja ylilääkäri Th. Saelan.

Hyväksytty: Hugo Lindberg.

Huomioita: Asiakirjoissa on ylilääkäriin Saelanin kommentti, jossa tämä toivoo, että työt teetettäisiin urakkana, ja että työmiehet tuntisivat jo entuudestaan sairaala-alueen.

Piirustukset: Ei.

1898

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa. Tulisijojen, pintojen, ovien ja ikkunoiden kunnostustöitä kaikissa rakennuksissa.

Suunnittelija: Ferdinand Öhman ja ylilääkäri Th. Saelan.

Hyväksytty: M. Schjerfbeck.

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Muutoksia ja lisärakentamista Lapinlahden sairaalassa. Laiturirakennelmasta tehdään katettu ja pesutuvan kuivaustasolle lisätään kiskorakennelma.

Suunnittelija: M. Schjerfbeck.

Hyväksytty: -

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa, etenkin asuntotiloissa.

Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan, Ferdinand Öhman.

Hyväksytty: -

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

1899

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa.

Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan ja työmies P. Järveläinen, Ferdinand Öhman.

Hyväksytty: M. Schjerfbeck.

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

1900

Toimenpiteet: Palovahinkojen korjaus Lapinlahden sairaalassa, sisältäen pääasiassa katon ja ikkunoiden korjauksia ja maalauksia.

Suunnittelija: K. A. Wreck.

Hyväksytty: M. Schjerfbeck.

Huomioita: Asiakirjojen perusteella epäselväksi jää, mikä osa oli palanut.

Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa.
Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan ja työmies P. Järveläinen, Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: M. Schjerfbeck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1901

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa, mukaan lukien asuntotilat.
Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan ja työmies P. Järveläinen, Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: M. Schjerfbeck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Seinien uusiminen allilääkärin asunnossa infektioiden välttämiseksi.
Suunnittelija: Jac. Ahrenberg.
Hyväksytty: -
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1901, 1903, 1904, 1906

Toimenpiteet: Korjauksia asunnoissa ja putkistoissa.
Suunnittelija: -
Hyväksytty: -
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1902

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa.
Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan ja työmies P. Järveläinen, Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: M. Schjerfbeck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Korjauksia sairaalan asunnoissa.
Suunnittelija: Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: Flor. Granholm.
Huomioita: -
Piirustukset: Kyllä.

1903

Toimenpiteet: Kaksi liiterirakennusta ja sikala Lapinlahden sairaalalle.
Suunnittelija: J. A. Blomqvist.
Hyväksytty: Yleisten rakennusten ylihallitus.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa.
Suunnittelija: Ylilääkäri Th. Saelan ja työmies P. Järveläinen, Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: M. Schjerfbeck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1904

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa. Kaikissa rakennuksissa pintojen ja ikkunoiden korjaus-, maalaus-, ja kunnostustöitä. Vesikattojen korjausta ja

rakennusten ulko-osien maalausta.
Suunnittelija: Ferdinand Öhman ja ylilääkäri Th. Saelan.
Hyväksytty: M. Schjerfbeck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Kaksi puuliiteriä ja uimahuone.
Suunnittelija: -
Hyväksytty: Seb. Gripenberg.
Huomioita: Muista poiketen työselostus on suomen kielellä.
Piirustukset: Ehkä.

Toimenpiteet: Seinälinjan muutos portinvartijan asunnossa.
Suunnittelija: -
Hyväksytty: -
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1905

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa. Tulisijojen, pintojen, ovien ja ikkunoiden kunnostustöitä. Linoleumimattojen asennusta. Muiden rakennusten korjaustoimenpiteitä, jääkuoppa rakennetaan uudelleen. Miesten ulkoilupihan aidan ympäristön vahvistaminen sementillä, jotta aidan alta ei pysty kaivautumaan. Portin kunnostus. Vesi- ja viemärijohtoja.
Suunnittelija: Lääkäri Christian Sibelius, työmies P. Järveläinen ja Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: M. Schjerfbeck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Muutoksia selliosastossa, uusi sisäänkäynti ja eteiserakennus.
Suunnittelija: Jac. Ahrenberg.
Hyväksytty: E. A. Kranck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Tiskihuoneen muuttaminen hoitajan asuinhuoneeksi.
Suunnittelija: Työmies P. Järveläinen, Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: -
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1906

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä ja maalaustöitä Lapinlahden sairaalassa. Ikkunoita suurennetaan.
Suunnittelija: Ylilääkäri Christian Sibelius, työmies/talonmies A. Boman, Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: A. E. Kranck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

1907

Toimenpiteet: Tiskihuoneen ja kodinhoituhuoneen muuttaminen toiseksi keittiötilaksi.
Suunnittelija: Lääkäri Christian Sibelius ja Ferdinand Öhman.
Hyväksytty: M. Schjerfbeck.
Huomioita: -
Piirustukset: Ei.

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa.

Ikkunoita suurennetaan.

Suunnittelija: Ylilääkäri Christian Sibelius ja Ferdinand Öhman.

Hyväksytty: A. E. Kranck.

Huomioita: -

Piirustukset: Ei.

1910

Toimenpiteet: Ullakon muuttaminen laboratoriksi.

Suunnittelija: Jac. Ahrenberg

Hyväksytty: -

Huomioita: -

Piirustukset: Kyllä.

1913

Toimenpiteet: Ullakon sisustaminen.

Suunnittelija: W. Barmin.

Hyväksytty: A. E. Kranck.

Huomioita: -

Piirustukset: Kyllä.

1924

Toimenpiteet: Korjaustoimenpiteitä Lapinlahden sairaalassa.

Pintakorjauksia, joitakin ulko-ovia muutetaan ikkunoiksi.

Lisäksi keittiön pannuhuoneen lattia uusitaan.

Suunnittelija: Gösta Cajanus.

Hyväksytty: E. A. Kranck.

Huomioita: Kirjoitettu suomeksi kirjoituskoneella.

Piirustukset: Ei.

Liitteet

Liite 2: Rakennusluvut

Helsingin rakennusvalvontaviraston arkistossa on rakennuslupa-asiakirjoja ja piirustuksia vuosilta 1949–2016. Luvat on listattu alle kronologisessa järjestyksessä. Piirustuksia löytyy myös Arskasta.

1949

Rakennuslupatunnus: -

Toimenpide: Uudisrakennus ”Koivula” henkilökunnan asuntolaksi.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 5.11.1949.

Hakija: -

Suunnittelija: -

Piirustukset: Asemapiirros, julkisivu-, leikkaus-, ja pohjapiirustuksia yht. 9 kpl.

1962

Rakennuslupatunnus: ke-2049-B-62

Toimenpide: Uuden sähkömuuntajan rakentaminen sairaalarakennuksen läntiselle sisäpihalle. Alueelle rakennetaan B-paloluokkaan luettava muuntajarakennus n. 20 m².

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 11.6.1963.

Hakija: Helsingin Yliopistollinen Keskussairaala.

Suunnittelija: Rakennusmestari Väinö Rajala.

Piirustukset: Asemapiirros sekä sähkömuuntajan pohja-, julkisivu, leikkauspiirustus, yht. 2 kpl.

1970

Rakennuslupatunnus: 20-2282-C-70

Toimenpide: Sairaalarakennuksen osastojen 3 ja 6 perusteellinen korjaus. Rakennetaan useita poistoilmahormoja, huoneita jaetaan ja yhdistetään, monien huoneiden käytötarkoitukset muuttuu, pesu-, ja kylpyhuoneet rakennetaan uudelleen.

Lupa myönnettiin: Maistraatti hyväksyi 18.12.1970.

Hakija: Helsingin Yliopistollinen Keskussairaaliitto

Suunnittelija: arkkitehti Seppo Leivo.

Piirustukset: Asemapiirrokset, pohjapiirustuksia, yht. 4 kpl.

1971

Rakennuslupatunnus: 20-544-C-71

Toimenpide: Sairaalarakennuksen D-osan 1. ja 2. kerroksessa (pääkeittiö ja lastenosasto) suoritetaan sisärankenteiden muutoksia. Keittiön yhteyteen rakennetaan mm. henkilökunnan puku- ja pesutilat, kylmä- ja varastohuoneita sekä erotetaan 1. kerroksessa lastenosastosta johtava osastoitu uloskäytävä. 2. kerroksessa suoritettavat muutokset sisäl-

tävät pääasiassa huonetilojen uudelleenjärjestelyä, jotka toteutetaan purkamalla ja rakentamalla keveitä väliseiniä.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 18.5.1971.

Hakija: Helsingin Yliopistollinen Keskussairaaliitto.

Suunnittelija: Arkkitehtuuritoimisto Eija ja Olli Saijonmaa, arkkitehti Olli Saijonmaa.

Piirustukset: 1. ja 2. kerroksen pohjapiirustukset, päätyjulkisivu ja leikkaus, yht. 3 kpl.

1972

Rakennuslupatunnus: 20-1556-C-72

Toimenpide: Lapinlahden sairaalarakennuksen D-osan lastenosastolla 2. kerroksessa säilytetään vanhat, kantavat pystyhirsirakenteet, jotka verhotaan b-luokan materiaalilla. Väliseinät tehdään puurunkoisina, mineraalivillatäytteisinä lujalevyseininä ja jätetään siivouskomeron väliseinä huuhteluhuoneessa pois järjestämällä siivousvälineille oma kaapisto. Edellä mainitut muutokset tehdään maistraatin 18.5.1971 myöntämään lupaan 20-544-C-71 liittyvinä, em. lupa-asiakirjoista poikkeavina toimina, joskaan vanhojen rakenteiden säilyttämistä entisellään ei liene pidettävä luvanvaraisena toimenpiteenä.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 25.7.1972.

Hakija: Helsingin Yliopistollinen Keskussairaaliitto.

Suunnittelija: Arkkitehtuuritoimisto Eija ja Olli Saijonmaa.

Piirustukset: Asemapiirros ja 2. kerroksen pohjapiirustus, yht. 2 kpl.

1984

Rakennuslupatunnus: 20-3800-C-84

Toimenpide: Sairaalarakennuksen entisen lastenosaston tiloja 1. kerroksessa muutetaan toimintaterapian keittiö- ja ryhmätyöhuoneeksi aputiloineen. Uudet keittiökalusteet asennetaan ja uusitaan porrashuoneeseen johtava ovi.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 17.5.1985.

Hakija: Helsingin Yliopistollinen Keskussairaaliitto.

Suunnittelija: Arkkitehti Kimmo Karjalainen.

Piirustukset: Asemapiirros ja pohjapiirustus, yht. 2 kpl.

Huomioita: Vuodelta 1984 on myös osasto 5:n julkisivuvalokuvia, lupatunnus: 20/3802/E/84.

Rakennuslupatunnus: 20-2258-R-1984

Toimenpide: Omenapuutalon, puusepänpöydän ja tallirakennuksen julkisivujen maalaus.

Lupa myönnettiin: 13.8.1984.

Hakija: Helsingin Yliopistollinen Keskussairaaliitto.

Suunnittelija: Rakennusarkkitehti Riitta Setälä.

Piirustukset: Tonttikartta, väriyysuunnitelma, yht. 2 kpl.

1985

Rakennuslupatunnus: 20-1289-C-85

Toimenpide: Sairaalarakennuksen osan C ullakkokerrokseen rakennetaan puhelinvaihte- ja pikapuhelinhuone.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 11.10.1985.

Hakija: Helsingin Yliopistollinen Keskussairaala.

Suunnittelija: Rakennusarkkitehti Tellervo Kuivalainen

Piirustukset: Asemapiirros ja pohjapiirustus, yht. 2 kpl.

1989

Rakennuslupatunnus: 20-1692-C-89

Toimenpide: Saunarakennuksen käyttämättömäksi jäänyt hiilivarasto muutetaan teknisiksi tiloiksi, jonne sijoittuvat muuntamo, varavoimahuone, pääkeskus ja varastoja. Päärakennuksen sisäpihalla sijainnut muuntaja on huonokuntoisena määrätty uusittavaksi. Uusimiselle myönnettiin jatkoaikaa. Muutosalueen pinta-ala 155 m², tilavuus 620 m³.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 18.8.1989.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaaliitto.

Suunnittelija: HYKS/Rakennuttamistoimisto rakennusarkkitehti Heikki Kokko.

Piirustukset: Asemapiirros, pohjapiirustus, leikkaukset A-A ja C-C sekä julkisivut, yht. 7 kpl.

1990

Rakennuslupatunnus: 20-1664-C-90

Toimenpide: Lapinlahden sairaalan käytössä olevan vuokratun maa-alueen etelärajan aitaaminen metalliverkkoaidalla.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 7.8.1990.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaaliitto.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros ja aitakuva, detaljit ja leikkaus, yht. 2 kpl.

Huomioita: Nykytilavalokuvia liitteenä.

Rakennuslupatunnus: 20-2604-C-90

Toimenpide: Sairaalarakennuksen kellarikerroksen varastotilan muutos ilmastointikonehuoneeksi.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 28.8.1990.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaaliitto.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, päärakennuksen G-osan 1.-3. kerrosten pohjapiirustukset ja katto, yht. 6 kpl.

1992

Rakennuslupatunnus: 20-1118-C-92

Toimenpide: Sairaalarakennuksen sähköryhmäkeskuksen laajennus ja raitisilmasäleikköjen asennus julkisivuun.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 19.5.1992.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaaliitto.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, päärakennuksen osan E osasto 6:n asemapiirros, pohja-, ullakko- ja kattopiirustukset, julkisivut lounaaseen, luoteeseen ja koilliseen, yht. 7 kpl.

1993

Rakennuslupatunnus: 20-2791-I-93

Toimenpide: Venetsia-rakennuksen ulko-oven uusiminen.

Lupa myönnettiin: 7.10.1993.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, 1. kerroksen pohjapiirustus, julkisivut kaakkoon ja lounaaseen, yht. 3 kpl.

Rakennuslupatunnus: 20-2189-C-93

Toimenpide: Raitisilmasäleikköjä sairaalarakennuksen julkisivuun ja ovimuutos.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 3.8.1993.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, päärakennuksen B-osan 1. kerroksen osasto 2:n pohjapiirustus, julkisivu koilliseen, yht. 3 kpl.

1994

Rakennuslupatunnus: 20-383-C-96

Toimenpide: Sairaalarakennukseen julkisivuihin yhteensä 22 kpl raitisilmasäleikköjä, vanhojen piippujen yläosan verhoilun ennallistaminen.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 1.11.1994.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, sairaalarakennuksen osa B:n 1.-2. kerroksen pohjapiirustukset, vesikatko, julkisivut koilliseen ja lounaaseen.

1996

Rakennuslupatunnus: 20-383-C-96

Toimenpide: Sairaalarakennuksen D-siiven kellarin tasolla olevan varaston viereen rakennetaan jätekatko kuivajäteille. Varastotiloihin tehdään ovimuutos, raitisilmasäleikkö sekä puretaan kattoikkuna ja piippu. Seinään ja oveen tehdään uudet ilmanvaihtosäleiköt. Sairaalan seinältä poistetaan tuuletushormi. Varasto-osan sisätiloissa tehdään muutoksia, joille lupa ei ole tarpeen.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 12.3.1996.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, sairaalarakennuksen D-osan kellarikerroksen pohjapiirustus ja vesikatko, julkisivut koilliseen, kaakkoon ja luoteeseen, yht. 5 kpl; sekä pihan tasauksen muutos ja pihasuunnitelma, yht. 3 kpl.

Rakennuslupatunnus: 20-2058-P-96

Toimenpide: Lapinlahden sairaala-alueelta puretaan pohjamitoiltaan n. 8 x 14 m oleva yksikerroksinen kylmä talousrakennus.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 24.9.1996.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, 1 kpl.

Rakennuslupatunnus: 20-3351-C-96

Toimenpide: Sairaalan päärakennuksen sisäpihalla olevan terrassin vanha teräskaide muutetaan puukaiteeksi.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 17.9.1996.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, sairaalarakennuksen B-osan julkisivu lounaaseen, 1. kerroksen osasto 2:n terrassin pohjapiirros, yht. 3 kpl.

1997

Rakennuslupatunnus: 20-2086-C-97

Toimenpide: Sairaalarakennuksen E-osan julkisivuun asennetaan 8 kpl kooltaan 150 x 200 mm olevia raitisilmasäleikköjä potilashuoneiden ilmanvaihdon parantamiseksi.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 17.6.1997.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, sairaalarakennuksen E-osan osasto 6:n pohjapiirustus, julkisivut lounaaseen ja luoteeseen, yht. 4 kpl.

Rakennuslupatunnus: 20-2991-C-97

Toimenpide: Sairaalarakennuksen osasto 3:n julkisivuun tehdään 20 raitisilmasäleikköä katolle ja ennallistetaan kolmen piipun yläosan verhoilu, sekä puretaan seitsemän piippua ja paisuntasäiliötila. A- ja B-osien liitoskohtaan tehdään inva-liuska, porras ja ovi uusitaan. Kellarin putkitunneli osastoidaan palo-ovin A- ja B-osien liitoskohdassa.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 19.8.1997.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros; kellarin, 1. kerroksen, ullakon ja vesikaton pohjapiirustukset; julkisivut koilliseen, kaakkoon, lounaaseen ja luoteeseen, yht. 8 kpl.

Rakennuslupatunnus: 20-4355-C-97

Toimenpide: Sairaalarakennuksen 3. kerroksessa erotetaan kaksi ATK-tilaa ullakotilasta ja käytävä osastoidaan varatienä toimivasta porrashuoneesta A-60-rakenteella.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 18.11.1997.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros ja sairaalarakennuksen osien B ja F 3. kerroksen pohjat, yht. 2 kpl.

1998

Rakennuslupatunnus: 20-267-C-98

Toimenpide: Sairaalarakennuksen C-osan lounaisjulkisivuun tehdään 4 raitisilmasäleikköä. Katolla kunnostetaan yhden piipun yläosa alkuperäiseen asuunsa. Talotikkaat uusitaan.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 24.2.1998.

Hakija: Helsingin yliopistollinen keskussairaala.

Suunnittelija: Arkkitehti Leena Rusila.

Piirustukset: Asemapiirros, sairaalarakennuksen C-osan 2. kerroksen askartelutilojen pohja, vesikatto, ja julkisivu lounaaseen, yht. 4 kpl.

2004

Rakennuslupatunnus: 20-636-04-D

Toimenpide: Asuntolarakennus Koivulan korjaus asunnoiksi ja jätekatoksen rakentaminen. 1950-luvun asuntolasta

muodostetaan erillisiä asuntoja 21 kpl nuorille mielenterveys sairauksista toipuille. Vanha punainen betonitiilikatto uusitaan vastaavaksi.

Lupa myönnettiin: Hyväksytty 4.6.2004.

Hakija: Y-säätiö.

Suunnittelija: Arkkitehti Seppo Jurvanen.

Piirustukset: Asemapiirros; kellarin, 1.-4. kerroksen, ullakon ja vesikaton pohjat; julkisivut itään, länteen, pohjoiseen ja etelään; leikkauksia 3 kpl; jätekatos, pihapiirustus, liikuntaesteettömän kulkureitin opastus, tontin alueopaste, yht. 19 kpl.

2009

Rakennuslupatunnus: 20-4312-09-B

Toimenpide: Sairaalarakennuksen, Venetsia-rakennuksen, Omenapuutalon, saunarakennuksen ja puusepänverstaan peruskorjaus, ”säilyttävä korjaus”.

Lupa myönnettiin: 28.12.2009.

Hakija: Helsingin kaupungin kiinteistövirasto.

Suunnittelija: Arkkitehti Lasse Kosunen.

Piirustukset: Asemapiirros; kaikista neljästä rakennuksesta pohjat, julkisivut ja leikkaukset, yht. 24 kpl.

Huomioita: Liitteenä turvallisuus selvitys, selvitys rakennus ratkaisusta ja Museoviraston lausunto. Hanketta ei toteutettu.

2016

Rakennuslupatunnus: 20-775-16-D

Toimenpide: Julkisivuväriytyksen muuttaminen, yhden parvekkeen purkaminen sekä päärakennuksen lähiympäristön pihan muutostyöt ja palauttavat korjaustoimenpiteet.

Lupa myönnettiin: Vahvistettu 24.5.2016.

Hakija: Helsingin kaupungin kiinteistövirasto.

Suunnittelija: Arkkitehti Kari Ristola

Piirustukset: Asemapiirros, ympäristön työt, päärakennuksen pohjat, julkisivut ja leikkaukset, yht. 11 kpl.

Huomioita: Parveketta ei purettu.

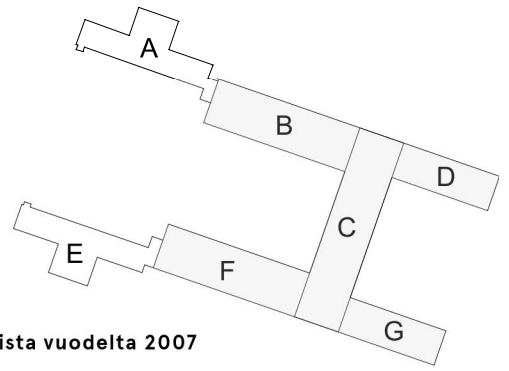
Liitteet

Liite 3: Rakennetyypit

Liitteessä on selostettu Lapinlahden päärakennuksen alkuperäisiä ja nykyisiä rakennetyyppejä. Rakenteita on tarkasteltu rakennuksen neljän päävaiheen osalta:

- uudisrakennus vuodelta 1840
- potilassiipien laajennukset 1877
- taloussiiven korotus 1890-luvulla
- ullakkojen käyttöönotto 1910-luvulla (myöhemmin 1920–1950-luvuilla käyttöön otetuista ullakon osista ei ole piirustusaineistoa)

Selvitys perustuu alkuperäisiin leikkauspiirustuksiin kustakin rakennusvaiheesta. Piirustusten perusteella sekä ajan rakennustapa huomioiden on muodostettu olettamus alkuperäisestä rakenteesta. Rakennetyypeissä on lueteltu ala-, väli-, ja yläpohjarakenteet sekä ulkoseinärakenteet. Alkuperäisiä piirustuksia on verrattu rakennuksen kuntotutkimusraporttiin vuodelta 2007. (*Insinööritoimisto Mikko Vahanen Oy, 2007. Lapinlahden sairaala, Päärakennus. Kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus rakennuksen muutos- ja korjaustöiden hankesuunnittelua varten. Tutkimusselostus*). Kuntotutkimuksessa tehtiin rakenneavauksia eri puolille rakennusta, mutta niitä ei ole kaikista eri aikaisista rakenteista. Rakenneavausten tuloksia on mahdollisuuksien mukaan tässä liitteessä verrattu alkuperäiseen ratkaisuun. Rakenteiden mittoja on mainittu, jos niitä on merkitty kuntoraporttiin. Koska ullakkotiloja on otettu käyttöön useassa vaiheessa 1910-luvulta lähtien, rakenteissa saattaa olla suuriakin vaihteluita. Pääsääntöisesti rakenteet ovat puuta, joitakin betonirakenteisia väli- ja yläpohjia on luultavasti tehty 1920-luvulta eteenpäin. Ulkoseinärakenteet ovat tiiltä.

1840

Alkuperäinen sairaalarakennus

Alkuperäisistä piirustuksista tulkittu päätelmä

Tiedot kuntoraportista vuodelta 2007

ALAPOHJA

	Muovimatto
	Lastulevy/tasoite
Lautalattia	Ponttilauta 32 mm (luultavasti alkuperäinen lautalattia)
Koolaus	Ristiinkoolaus 50 mm
Palkisto	Palkisto 130–350 mm (vaihtelee tiloittain)
Täyte	Täyte (hiekkä, tiilimurska, turve) 200–300 mm
Aluslaudoitus	Lossit+aluslaudoitus
Tiiliholvaus	Tiiliholvi/valuasfaltti (osassa G alapohjarakenne uusittu puurakenteisena maanvaraan valetun betonilaatan päälle)

VÄLIPOHJA

	Muovimatto
	Lastulevy
Lautalattia	Laudoitus (luultavasti alkuperäinen lautalattia) 45–60 mm
Koolaus	Kannattajat, tasauslankku 40 mm
Palkisto	Palkisto 210 mm
Täyte	Täyte (hiekkä, alla turve)
Aluslaudoitus	Laudoitus
Tikutus	Tikutus
Rappaus	Rappaus
Maali	Maali

YLÄPOHJA

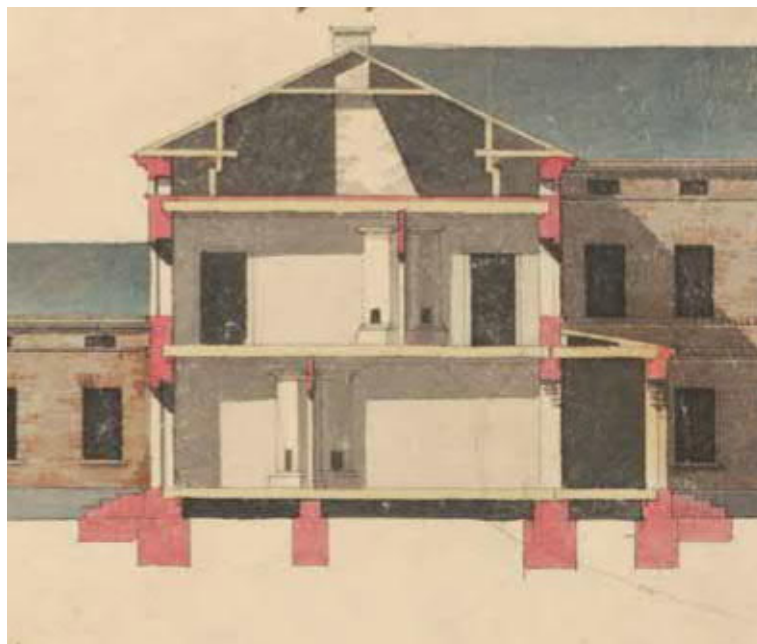
Peltikate	Ei tietoa kuntoraportissa
Puinen kattorakenne	
Muurattu palopermanto	
Aluslaudoitus	
Koolaus	
Palkisto	
Täyte	
Aluslaudoitus	
Tikutus	
Rappaus	
Maali	

ULKOSEINÄT

	Maalaus alkydimaalilla
Slammaus/rappaus	Slammaus ja maalaus kalkkimaalilla
Tiili	Tiili
Tasoite	Tasoite
Maali/tapetti	Maali

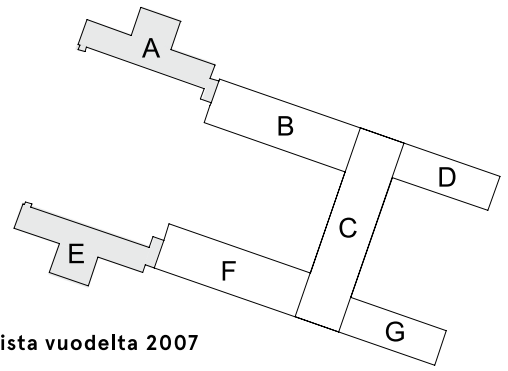
Engelin alkuperäispiirustuksissa rakenteet on piirretty viitteellisesti. Punaiseksi merkitty rakenne on tiiltä. Lapinlahden sairaalan päärakennuksen alkuperäiset piirustukset, C. L. Engel 1840. Kansallisarkisto.

Rakenne on piirretty viitteellisesti, väli-, ylä- ja alapohjat ovat puurakenteisia. Yläpohjassa on tiilimuurattu palopermanto, alapohja on osittain maanvarainen ja osittain tiiliholvattu. Porrashuoneet on kappaholvattu ratakiskojen varaan. Ulkoseinät ovat tiiltä.

1877

Potilassiipien laajennusosat A ja E

Vuoden 1875 laajennuspiirustuksista tulkittu päätelmä

Tiedot kuntoraportista vuodelta 2007

ALAPOHJA

	Muovimatto/ Ponttilauta 28 mm+ilmaväli 20 mm/ Betonilaatta 70 mm ja tasaushiekka 20 mm
Lautalattia	Ponttilauta (luultavasti alkuperäinen lautalattia) 30mm
Koolaus	-
Palkisto	Palkisto 350 mm
Täyte	Täyte (hiekkä) 300 mm
Aluslaudoitus	Lauta 25 mm
Perusmuuri luonnonkivistä	Perusmuuri luonnonkivistä

VÄLIPOHJA

Lautalattia	Ei tietoa kuntoraportissa, lattiat kuitenkin päällystetty muovimatolla
Korokepiiru/koolaus	
Palkisto	
Täyte	
Aluslaudoitus	
Alakattorakenne, luultavasti tikkurappaus	

YLÄPOHJA

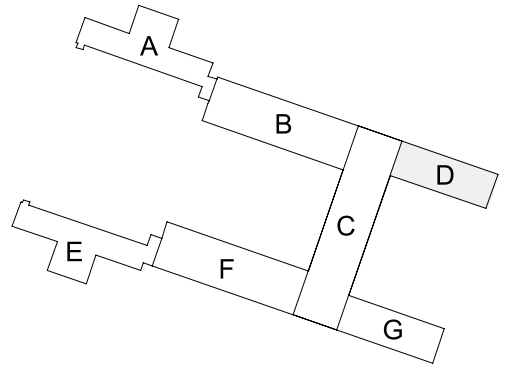
Peltikate	Peltikate
Puinen kattorakenne	Puinen kattorakenne
Muurattu palopermanto	Muurattu palopermanto (tiilimuuraus syrjällään)
Aluslaudoitus	Laudoitus
Koolaus	-
Palkisto	-
Täyte	Hiekka ja sammal n.125 mm, laudoitusilmaväli 70mm
Aluslaudoitus	Laudoitus ja ilmaväli 70 mm
	Laudoitus
Tikutus	Tikutus
Rappaus	Rappaus
Maali	Maali

ULKOSEINÄT

	Uusi maali
Kalkkimaali	Kalkkimaali (alkuperäinen)
Rappaus	Kolmikerrosrappaus
Tiili	Tiili
Tasoite	Tasoite
Maali/tapetti	Maali

1890

Pohjoisen taloussiiven D korotus

Vuoden 1890 korotuspiirustuksista tulkittu päätelmä

Tiedot kuntoraportista vuodelta 2007

VÄLIPOHJA

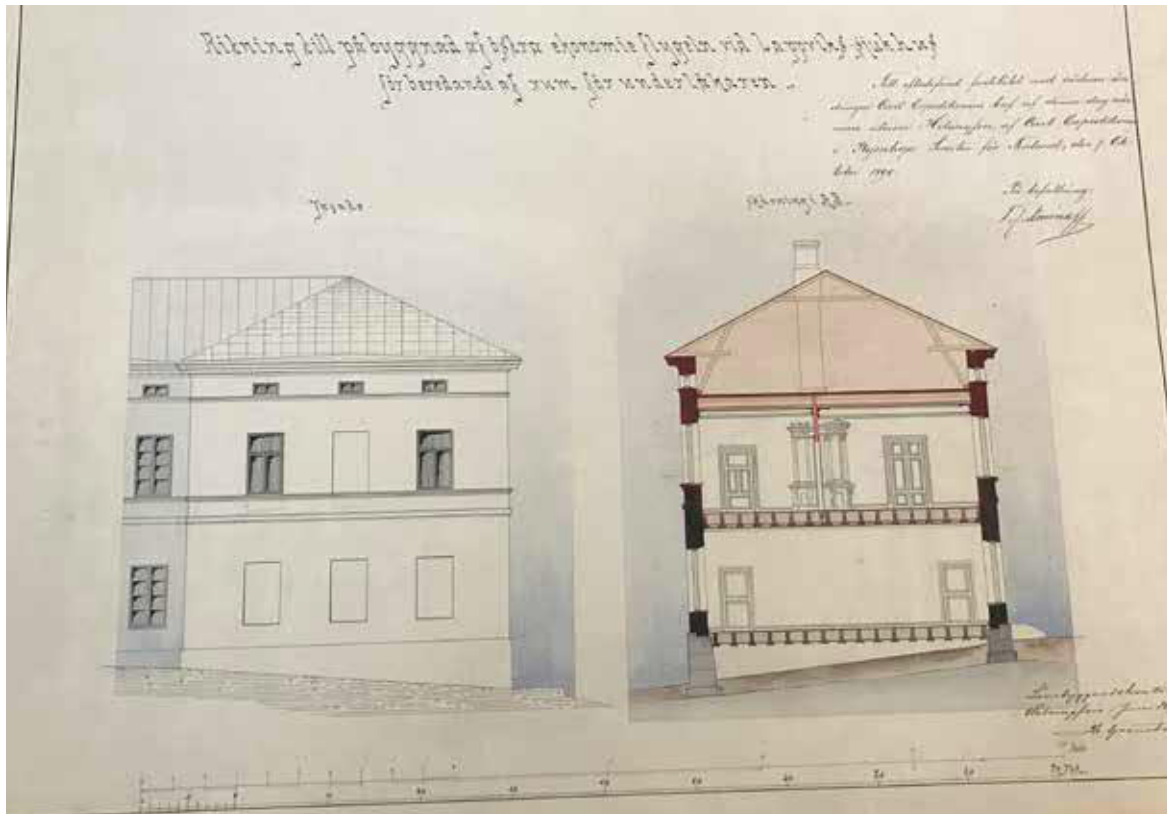
	Muovimatto
	Lastulevy
Lautalattia	Ponttilaudoitus (luultavasti alkuperäinen lautalattia) 55–60 mm
Korokepiiru (koolaus)	Hirsikannattimet (ristiinkoolattu 130–260, päädyissä tuohta ja alla korkokepalat 80 mm tai
Palkisto	betonipalkisto 210 mm
Täyte	Täyte (ilmatila, jossa pohjalla vähän purua ja sammalta) 530 mm
Rossilankku	ei tietoa
Naulausrima	ei tietoa
Aluslaudoitus	Laudoitus
Tikutus	Tikutus
Rappaus	Rappaus
Maali	Maali

YLÄPOHJA

Peltikate	Ei tietoa kuntoraportissa
Puinen kattorakenne	
Muurattu palopermanto	
Aluslaudoitus	
Koolaus	
Palkisto	
Täyte	
Rossilankku	
naulausrima	
Aluslaudoitus	
Tikutus	
Rappaus	
Maali	

ULKOSEINÄT

Rappaus	Sileärappaus
Tiili	Tiili
Tasoite	Tasoite
Maali/tapetti	Maali

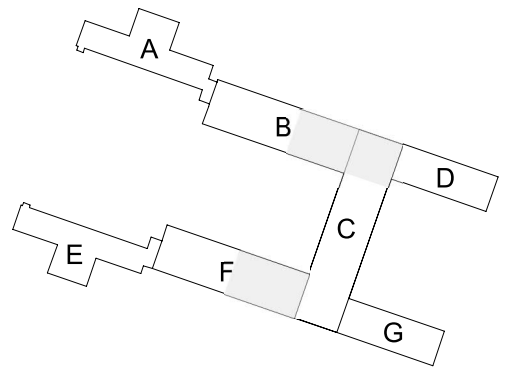
Taloussiiven korotuksen julkisivu- ja leikkauspiirustukset. Th. Granstedt 1890. Kansallisarkisto.

Rakenne on melko tarkasti piirretty, ja palkiston päällinen korotuskoolaus on selkeästi havaittavissa piirustuksesta.

1910-luku

Ullakon käyttöönoton ensimmäinen vaihe

1910-luvun muutospiirustuksista tulkittu päätelmä (muista ullakon käyttöönoton vaiheista ei ole piirustusaineistoa)

Tiedot kuntoraportista vuodelta 2007 (tiedot koskevat 1910-luvulla ja myöhemmin käyttöönotettuja ullakon osia)

VÄLIPOHJA

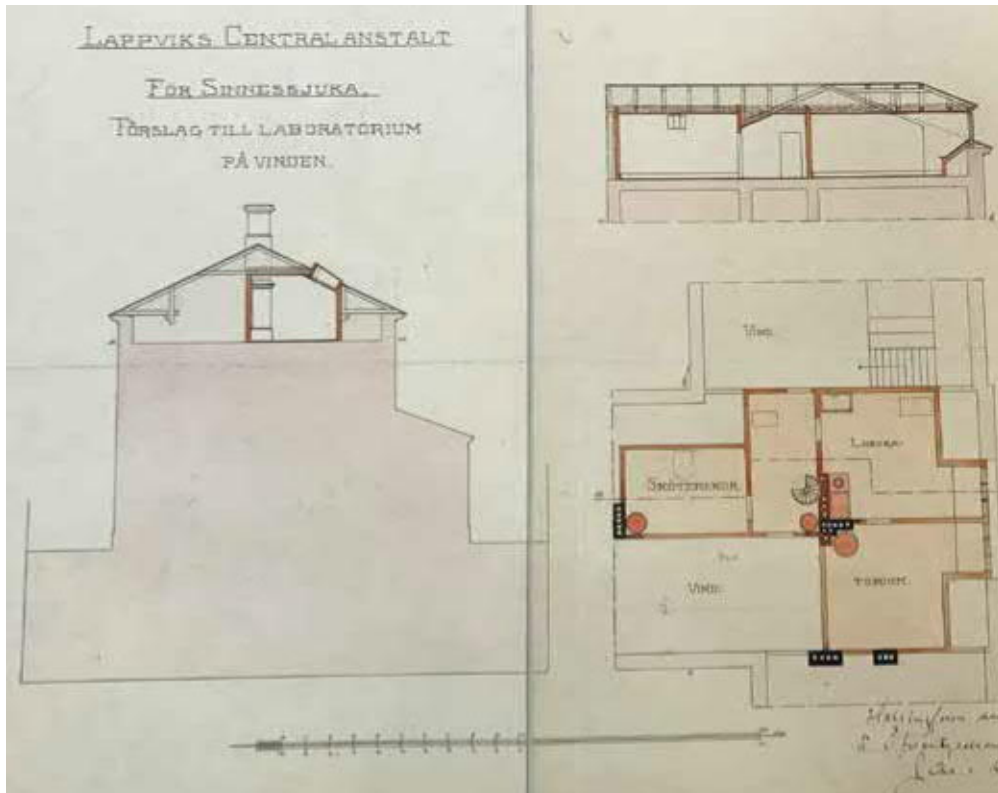
Lautalattia	Ponttilaudoitus
Koolaus	Ristiinkoolaus 50x100 mm
Palkisto	Betonipalkisto 250 mm
Täyte	Täyte (sahanpuru ja ilmatila) 560 mm
Aluslaudoitus	Alalaatta
Tikutus	Välipohjarakenteet saattavat vaihdella, sillä ullakon käyttöönottoja tehtiin useassa vaiheessa 1950-luvulle saakka.
Rappaus	
Maali	

YLÄPOHJA

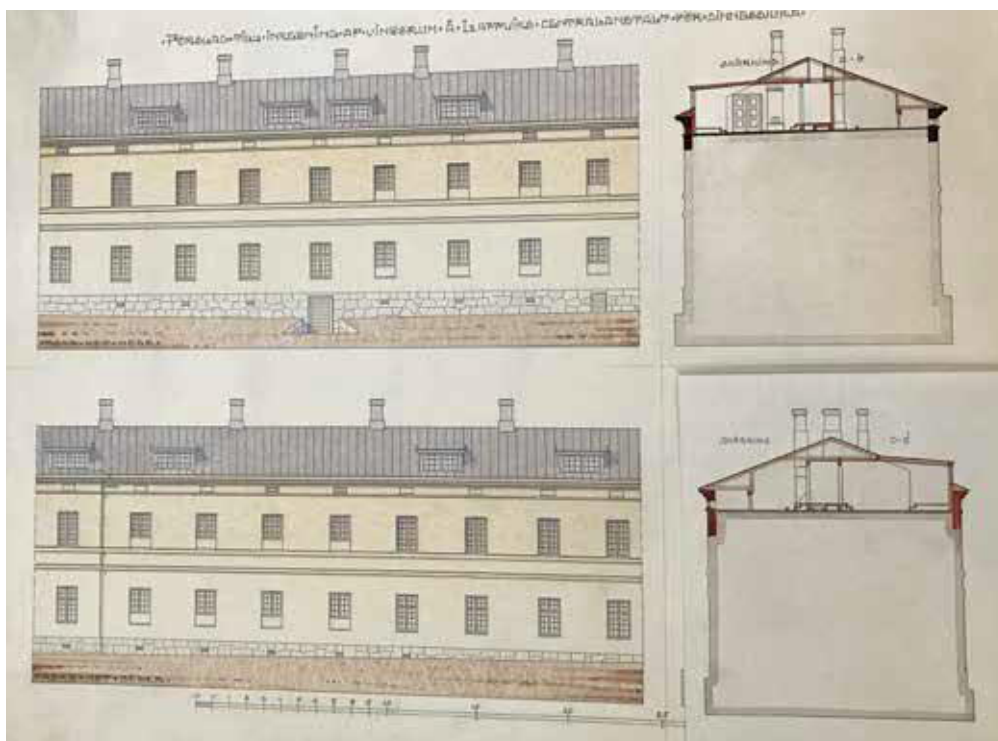
Peltikate	Rivipeltikate
Puinen kattorakenne	Ruoteet n. 20 mm ja kattokannattajat n.250 mm
Täyte	Täyte (sahanpuru) n. 200 mm ja sanomalehti
Palkisto	Laudoitus ja tervapahvi
Aluslaudoitus	Laudoitus ja tikkurappaus

ULKOSEINÄT

Rappaus	Sileärappaus
Tiili	Tiili
Tasoite	Tasoite
Maali/tapetti	Maali
	Laudoitus (B-, F- ja G- osien ullakkotiloissa on tehty lämmöneristystä, laudoituksen päälle tehdyllä tikkurappauksella sekä vielä myöhemmin kipsilevyillä)
	Tikutus
	Rappaus
	Maali
	Kipsilevy
	Maali

Leikkauspiirustus ullakolle sijoitettavasta laboratoritilasta. Jac. Ahrenberg 1910. Kansallisarkisto.

Julkisivu- ja leikkauspiirustus ullakolle sijoitettavista huonetiloista. E. A. Kranck 1913. Kansallisarkisto.

ark-byroo

Arkkitehtitoimisto ark-byroo Oy

Kustaankatu 3, 00500 Helsinki

www.arkbyroo.fi

info@arkbyroo.fi

010 2350 566